

„hogy a magyarság ne vesszen el nyomtalanul ezen a vidéken”

A kárpátaljai magyarság 20. századi története és mai helyzete
mélyinterjúk tükrében

„hogy a magyarság ne vesszen el nyomtalanul ezen a vidéken”

A kárpátaljai magyarság 20. századi története és mai helyzete
mélyinterjúk tükrében

Szerkesztette:

Csernicskó István, Hires-László Kornélia és Márku Anita

PoliPrint Kft.
Ungvár
2008

Історія і сучасний стан угорського населення Закарпаття на основі соціологічних інтерв'ю. За редакцією *Черниченко Степана, Гірейш-Ласло Корнелії та Марку Аніти.*

Видання містить 12 соціологічних інтерв'ю, тематика яких історичне минуле і сучасне життя угорського населення Закарпаття. На основі соціологічних інтерв'ю показано історія 20 століття регіону. Респонденти розповідають про другу світову війну, сталінські репресії, організацію колгоспів, часи соціалізму, розвал Радянського Союзу і перші роки незалежності України. Через життя окремих простих людей дається аналіз історії краю, долі угорців Закарпаття у 20 столітті.

„*hogy a magyarság ne vesszen el nyomtalanul ezen a vidéken*”. A kárpátaljai magyarság 20. századi története és mai helyzete mélyinterjúk tükrében. Szerkesztette: *Csernicskó István, Hires László Kornélia és Márku Anita.*

A kötet a kárpátaljai magyar nemzetrész 20. századi történetét, illetve mai helyzetét mutatja be szociológiai interjúkra alapozva. Közel 700 beszélgetés anyagából olyan válogatás készült, amely ízelítőt ad abból, hogyan látja az ezredfordulón a kárpátaljai magyarság saját múltját, jelenét, jövőjét; hogyan gondolkodik a nemzetrész sorsát meghatározó társadalmi, történelmi, politikai, gazdasági eseményekről; miként értékeli helyzetét, kilátásait; hogyan viszonyul saját nyelvéhez, kultúrájához, szokásaihoz, tradícióihoz. Az interjúk anyagához írott tanulmány a szociológiában jól ismert és gyakran alkalmazott tartalomelemzéses módszerrel készít elemzést. A kiadvány hozzájárulhat a kárpátaljai magyarság önképének árnyalásához, s a tudományos kutatók (szociológusok, történészek, néprajzosok, nyelvészek) érdeklődése mellett számot tarthat valamennyi olyan kárpátaljai és nem kárpátaljai, értelmiségi és nem értelmiségi érdeklődésére, akit nem hagy hidegen a helyi magyar nemzetrész sorsa.

Відповідальні за випуск: *І. Орос та К. Шовиш*

A kiadásért felel: *Orosz Ildikó, Soós Kálmán*

A kiadvány megjelenését a

SZÜLŐFÖLD ALAP

támogatta

Készült: PoliPrint Kft.
Ungvár, Turgenyev u. 2.
Felelős vezető: *Kovács Dezső*

Tartalom

Előszó	7
<i>Hires László Kornélia és Csernicskó István:</i>	
A nemzeti és lokális identitást meghatározó tényezők a kárpátaljai magyar közösségben	9
 Az irányított beszélgetések témakörei	 29
 Ne danolj, hanem sírj, mer nincs hazád!	 32
Hát én magyarnak születtem, magyar is vótam mindig	50
Én itt születtem és itt is akarok meghalni	77
Minket lemuszkáznak, habár mi sose voltunk muszkák	89
Akarunk egy kicsit csatlakozni az anyaországhoz	100
Hajlamom nem vót egy nemzetnek se megfogni a nyelvét	111
Most már úgy érzem magamat, mint magyar	125
A kolhoz lopáson alakult meg	137
Vártuk a demokráciát, de nem a demokrácia jött, hanem egy maffia-rendszer	148
Kevés gyerek születik, és nagy az elvándorlás	159
Ha mi, a jövő generációja nem teszünk azért, hogy jobb környezetben éljünk, akkor majd ki fog tenni?	171
Hogyha szeretet van, akkor ez kihat a környezetre	180

Előszó

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézetében 2003 óta folyik egy olyan kutatási program, melynek célja, hogy valamennyi kárpátaljai magyarlakta településen azonos szempontok alapján készüljön legalább 2–5 mélyinterjú (magyarlakta településnek azokat a helységeket tekintjük, ahol a magyarok aránya minimum öt százalék, és/vagy abszolút számuk eléri a száz főt). Az irányított beszélgetések témakörei felölelik a kárpátaljai magyar közösség 20. századi történetét (az államfordulatok a kollektív emlékezetben, hatásuk az egyén és a közösség életére; a málenkij robot, a kollektivizáció, a donbászi munkák, a brezsnyevi pangás, a gorbacsovi peresztrojka, a független Ukrajna kialakulása), valamint érintik az egyén és a népcsoport mai helyzetét (politikai, gazdasági helyzetmegítélés, a saját család helye, a faluközösség élete, a helyi intézmények szerepe stb.). Mára az évek óta tartó munka eredményeképpen mindösszesen 124 kárpátaljai magyarlakta településről 618 személytől származó, 659 órányi, magnetofon-szalagra rögzített, majd számítógépes technikával digitalizált felvételt tartalmaz adatbázisunk. Az interjúk nagy részét (150-nél több beszélgetés anyagát) a kutatóintézet munkatársai már lejegyezték.

Az interjúk eredetileg azzal a céllal készültek, hogy a kárpátaljai magyar beszélt nyelv több szempontú elemzéséhez nyújtsanak nyersanyagot. Ám az azonos szempontok alapján felvett irányított beszélgetések témaköreit szándékosan úgy állítottuk össze, hogy az így nyert hanganyag ne csak nyelvészeti, hanem társadalomtudományi szempontból is hasznosítható, feldolgozható és elemezhető legyen.

Az interjúk anyagára alapozva készült a jelen kötet. A kiadvány a kárpátaljai magyar nemzetrész huszadik századi történetét, illetve mai helyzetét illusztrálja a hanganyagtárban szereplő interjúk anyagára alapozva. A szerkesztők célja az volt a kötet összeállításával, hogy a folyamatosan lejegyzésre kerülő, illetőleg a már leírt beszélgetések anyagából olyan válogatás készüljön, amely ízelítőt ad abból, hogyan látja az ezredfordulón a kárpátaljai magyarság saját múltját, jelenét, jövőjét; hogyan gondolkodik a nemzetrész sorsát meghatározó társadalmi, történelmi, politikai, gazdasági eseményekről; miként értékeli helyzetét, kilátásait; hogyan viszonyul saját nyelvéhez, kultúrájához, szokásaihoz, tradícióihoz. Ezen kötet célja továbbá az is, hogy jelezze a szociológusok, történészek, néprajzkutatók felé: a Hodinka Intézetben összegyűjtött hanganyag számukra is számos érdekes, értékes információt, adatot, értéket képviselhet.

Az interjúkat változtatások, szerkesztés nélkül közöljük. Az adatközlők és az interjúkban említettek személyiségi jogainak védelme érdekében azonban a személyes adatokat a szövegben XY jelzéssel helyettesítettük.

A kötetben közölt irányított beszélgetéseket egy összefoglaló-elemző tanulmány vezeti be. Ebben a munkában megkíséreltük felvillantani, hogy a mélyinterjúk anyagára alapozva milyen ismeretekkel gazdagodhatunk például a Kárpátalján élő magyar közösség nemzeti azonosságtudata, identitásának különböző összetevői vonatkozásában.

A kiadvány reményeink szerint hozzájárulhat a kárpátaljai magyarság önképének árnyalásához, a közösségre vonatkozó ismeretek gyarapításához, és a tudományos kutatók (szociológusok, történészek, néprajzosok, nyelvészek) érdeklődése mellett számot tarthat valamennyi olyan kárpátaljai és nem kárpátaljai, értelmiségi és nem értelmiségi érdeklődésére, akit nem hagy hidegen a helyi magyar nemzetrész sorsa.

A kötet alapját képező interjúk elkészítésében jelentős támogatást jelentett a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj. A beszélgetések digitalizálása, lejegyzése, ellenőrzése a Hodinka Antal Intézetben történt. A jelen kötet kéziratának előkészítésében a Szülőföld Alap kéziratelőkészítő támogatása nyújtott segítséget. A bevezető tanulmány elkészítését az MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram *A kárpátaljai magyarság 20. századi története a kollektív emlékezetben* című pályázata tette lehetővé. A könyv kiadását szintén a Szülőföld Alap támogatta.

A szerkesztők a támogatók mellett köszönetüket fejezik ki továbbá kutatásaink valamennyi adatközlőjének, kérdezőbiztosának, technikai munkatársának is, hiszen nélkülük egyetlen könyvünk sem jelenhetne meg.

Beregszász, 2008. október 10.

A szerkesztők

A nemzeti és lokális identitást meghatározó tényezők a kárpátaljai magyar közösségben

Hires László Kornélia és Csernicskó István

A nyelvészetben sokáig nem volt megszokott a hangzó nyelv tudományos vizsgálata; bár a dialektológia érdeklődése folyamatos a beszélt nyelv iránt, a magyar nyelvészetben ma sem túl gyakori, hogy valaki magnetofonszalagra vagy más hanghordozóra rögzített felvételeket elemez és ennek alapján fogalmaz meg következtetéseket. Ma már azonban a magyar nyelvészetben is többen foglalkoznak az élő nyelvhasználat, a beszélt nyelv kutatásával.

2003-ban fogalmazódott meg bennünk a kárpátaljai magyar beszélt nyelv vizsgálatára vonatkozó kutatás megtervezésének, a kárpátaljai magyar hanganyagtár kialakításának gondolata.

A hanganyagtár létrehozásával elsődleges célunk:

1) Az eddigi írott nyelvi (főként kérdőíves) vizsgálatok adatain, ill. nyelvművelők intuícióin alapuló leírások kiegészítése (szükség esetén pontosítása, módosítása) jelentős mennyiségű beszélt nyelvi adat elemzése révén.

2) A (bár nem reprezentatív, de) szociológiailag heterogén minta nyelvhasználati rétegződésének feltárása.

3) A stílusváltozatok (az adatközlők saját beszédükre vonatkozó figyelme hatásának) vizsgálata.

4) Olyan adatbázis létrehozása, amely tíz, húsz vagy akár ötven év elteltével lehetővé teszi a nyelvi változások vizsgálatát.

A hanganyagtár felépítését tekintve:

1) különböző műfajú és terjedelmű hangfelvételekből (esküvői videóktól értekezletek anyagán át az ünnepi beszédekig);

2) hivatalokban, közintézményekben készített felvételekből;

3) strukturált (azonos szempontok alapján készített) interjúkból (irányított beszélgetésekből) áll.

Az irányított beszélgetésekből összeállt hanganyagot 618 személy megkérdezésével 124 kárpátaljai magyarlakta településen készítettük. 2007 végére gyakorlatilag Kárpátalja valamennyi magyarlakta településéről legalább 3–3 személytől minimum 5–5 órányi hanganyaggal rendelkezünk.

A megkérdezendő minta kialakításánál a következő szempontokat vettük figyelembe. Ha azokat a helységeket tekintjük magyarlakta településnek, ahol a magyarok aránya legalább 5%, illetve minimum 50 fő, akkor a 2001. évi ukrainai népszámlálás adatai alapján Kárpátalján 124 magyarlakta települést találunk (lásd Molnár–Molnár 2005). Valamennyi magyarlakta településen legalább három interjút készítettünk, de azokban a helységeken, ahol jelentős számú magyar lakosság él, nyilván ennél több felvétel készítését tartottuk szükségesnek, illetve jelenleg is folyamatban van adatbázisunk fejlesztése, kiegészítése, bővítése. Az eddig összegyűjtött adatmennyiség már elegendő anyagot szolgáltat a kárpátaljai magyar beszélt nyelv vizsgálatához.

Tekintve, hogy adatközlőink kiválasztásában nemcsak a településeket vesszük figyelembe, hanem a válaszadók szociológiai jellemzőit (kor, nem, iskolázottság, foglalkozás stb.) is, az anyag lehetőséget nyújthat a helyi magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződésének, egyes nyelvi jelenségek elterjedtségének vizsgálatára is.

Az irányított beszélgetések témaköreit úgy állítottuk össze, hogy az egyes modulok anyaga feldolgozható legyen néprajzi, helytörténeti, szociológiai szempontból is. Az így felvett anyag (amelyről ugyan nem állíthatjuk, hogy tökéletesen és teljesen reprezentálja majd az adott település vagy pláne egész Kárpátalja magyar nyelvhasználatát, de nyelvjárástani, szociolingvisztikai, szövegnyelvészeti és nyelvtörténeti szempontból is jelentős lehet. Úgy gondoljuk, hogy az így felvett több száz órányi, élőbeszédből származó, valódi beszélők nyelvhasználatát rögzítő anyag jó nyersanyagot szolgáltathat a nyelvi kontaktusok, a nyelvjárási jelenségek, a nyelvi és stilisztikai változatosság, valamint a nyelvi változások tanulmányozásához (a hanganyagtárról lásd még Csernicskó 2004, 2005, Csernicskó–Márku szerk. 2007). Az irányított beszélgetésekből mindeztidáig tizenkét interjú lejegyzett átiratát közöltük (lásd Beregszászi–Csernicskó 2004: 206, Beregszászi–Papp szerk. 2005: 115–139, Csernicskó–Márku szerk. 2007: 211–357).

De nézzük, hogyan is állnak össze az irányított beszélgetések témakörei, illetve hogyan értelmezhető azon állításunk, hogy az anyag nemcsak a nyelvészet érdeklődésére tarthat számot!¹

A felvétel készítésére vonatkozó információk (terepmunkás, adatközlő, helyszín, időpont) után az adatközlő személyes adatainak felvétele következik. Az adatközlő alapvető szociológiai jellemzőinek (neme, kora, iskolázottsága) ismerete azért szükséges, hogy az adatok elemzése során figyelembe tudjuk ezeket mint független változókat.

A bevezető rész után hét témakör (modul) következik.

A William Labov által megfogalmazott megfigyelői paradoxon (lásd Labov 1979, Kiss 1995: 36–37, Kontra 1995: 279, Váradi 2003: 345, Cseresnyési 2004) szerint a nyelvésznek úgy kell megfigyelnie az adatközlők nyelvhasználatát, hogy a megfigyelés ténye ne befolyásolja a beszélőt; ennek a (látszólagos) paradoxonnak a leküzdése során figyelembe kell vennünk a Labov által etikai dilemmának nevezett kutatásetikai követelményt is, melynek lényege, hogy a kutatásban való részvétel önkéntes, és a kutatónak nem szabad becsapnia adatközlőjét, azaz például a titkos felvételek készítése megengedhetetlen (vö. Babbie 1988: 529–530, Kiss 1995: 37–40, Kontra 2004, Labov 1988, Milroy–Gordon 2003).

Mivel azonban Labov axiómája szerint a nyelvhasználatot alapvetően befolyásolja a beszélő saját beszédére fordított figyelmének mértéke (lásd Labov 1979, Kontra 2003: 507), ha a kutató olyan nyelvi anyagot szeretne gyűjteni, amely jól reprezentálja az adatközlő mindennapi nyelvhasználatát, akkor az irányított beszélgetés folyamán oldani kell az adatközlők túlnyomó többsége számára szokatlan interjúhelyzet keltette feszültséget. Sokan sokféle módját találták már meg annak, hogyan lehet ezt a célt elérni. Labov (és az ő nyomán többek között a BUSZI² csapata) úgy kísérlete meg elvonni az adatközlő figyelmét arról, hogyan beszél, hogy arról kérdezte, került-e

¹ Az irányított beszélgetések témaköreit a tanulmány végén közöljük.

² BUSZI: Budapesti Szociolingvisztikai Interjú. Erről bővebben lásd Kontra 1990, Kontra–Váradi 1997, Váradi 1998a, 1998b, 2003 stb.

már életveszélybe. Elmélete szerint az ilyen élmények, az adatközlőt érzelmileg erősen érintő, előtörő emlékek hatására az interjúalany nem fordít nagy figyelmet mondandója megformálására, és a nyelvészt leginkább érdeklő alapnyelvváltozatát használja. Bartha Csilla (1991) a zöldhatáron át Magyarországra menekült erdélyiekkel készített interjúi során úgy próbálta meg kikerülni a megfigyelői paradoxont, hogy arról kérdezte beszélgetőpartnereit, hogyan jutottak át a határon.

A mi első témakörünk hasonló céloktól vezérelve az adatközlő szűkebb és tágabb családjára, életútjára, munkahelyére vonatkozó kérdéseket tartalmaz. Amint az elkészített interjúkból kiderült, a kérdéssor alkalmas arra, hogy az adatközlő és a terepmunkás közötti kezdeti bizalmatlanságot, formalitást csökkentse, illetőleg ebből a részből olyan információkat is nyerünk az adatközlőkről, amelyek esetleg kiegészíthetik a szociológiai adatokat.

A második modul az azonosságtudat, a nemzetiségi együttélés, a nemzeti sztereotípiák, attitűdök kérdéskörét öleli fel. A nyelvileg és etnikailag heterogén Kárpátalján az ilyen jellegű kérdések hozzájárulhatnak a nyelvi változások, a nyelvi presztízs, a nyelvsajátítás problémájának megértéséhez, a különböző nemzetiségek közötti viszony felderítéséhez. A témakör nyilvánvalóan nemcsak nyelvészet, hanem a szociológia, szociálpszichológia számára is számos értékes adatot tartalmaz.

A harmadik témakör az adatközlő szűkebb környezetének, lakóhelyének megítélésére vonatkozik. A kérdések azt járják körül, milyen a közösség lokális identitása, a viszonya ahhoz a helyhez, településhez, ahol él. A szociológusok, szociálpszichológusok, illetőleg a történészek számára azért lehet érdekes ezen tárgykör elemzése, mert lehetőséget teremt arra, hogy megörökítse azt a képet, ahogyan a 21. század elején a kárpátaljai magyarság saját lakóterületét látja. Ez a kép pedig segíthet a bekövetkező változások jobb megértéséhez, esetleges előrevetítéséhez.

A negyedik, legösszetettebb modulban a közösség egyes tagjait saját és csoportjának helyzetéről, annak megítéléséről kérdezzük. Érintjük a megélhetési problémákat, a Magyarországra történő áttelepülést, a jövőre vonatkozó terveket, elképzeléseket, kilátásokat. Vagyis olyan tényezőkre kérdezzük rá, amelyek nagyban befolyásolhatják vizsgált közösség jövőjét. Ennél fogva ez a témakör is számot tarthat a történészek és a szociológusok figyelmére.

A következő, ötödik modul az úgynevezett népi nyelvészeti kutatásokhoz tartozik. A nyelvészeket (a társasnyelvészeket legalábbis mindenképpen) ugyanis nemcsak az érdekli, milyen nyelvet, nyelvváltozatokat és hogyan használ a közösség, hanem az is, milyenek a nyelvekhez és beszélőikhez fűződő attitűdök, sztereotípiák is; Kontra Miklós – Prestont (1989) idézve – meggyőzően érvel amellett, hogy a nyelvi attitűdök, a beszélőknek saját nyelvükről, nyelvváltozataikról vallott nézetei a nyelvészet illetékesébe tartoznak (Kontra szerk. 2003: 240; a népi nyelvészeti kutatásokról, a nyelvi attitűdökről és sztereotípiákról, azok szerepéről a nyelvmegtartásban/nyelvcserében lásd még pl. Gal 1991). Azok a tényezők kerülnek tehát szóba ebben a részben, amelyek a Kárpátalján használatos nyelvek és nyelvváltozatok presztízsét, és ennél fogva a csoportban betöltött szerepét határozzák meg.

Az irányított beszélgetés utolsó nagy témaköre a település és egyben a közösség történetére vonatkozó kérdéseket tartalmaz. A történészek által gyakran alkalmazott *oral history* módszerével azokra a közelmúltbéli eseményekre, történésekre, szokásokra, tradíciókra irányítjuk a társalgás fonalát, amelyek meghatározóak voltak a vizsgált közösség közelmúltjában. Kíváncsiak vagyunk például arra, hogy élnek-e és

hogyan élnek a népi hagyományok; élnek-e és hogyan élnek a közösség kollektív emlékezetében a világháborúk és az azokat követő államváltások, a szovjet korszak történései, eseményei; van-e egységes történeti tudata ennek a népcsoportnak, vagy nincs már kontinuitás a magyar múlt, a magyar történelem irányába, és a szovjet internacionalizmus közvetítette történelemoktatás formálja az itt élő fiatalok múltról vallott nézeteit. Mindezek a szociálpszichológia és a történettudomány számára egyaránt izgalmas kérdések lehetnek.

Végül az interjú utolsó részében szabad folyást engedünk a beszélgetésnek, és az adatközlő által fontosnak, érdekesnek tartott témákról beszélgethet a terepmunkással, ha igénye van rá.

Az összegyűjtött anyag rendszerezése, digitalizálása, archiválása folyamatosan zajlik (s közben természetesen folyik a már elkészült interjúk lejegyzése, a már leírt anyagok ellenőrzése). Elkészült néhány óvatos próbálkozás az anyag nyelvi, nyelvészeti elemzésére is. Az alábbiakban arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk: a hanganyagtár anyaga hogyan egészítheti ki vagy pontosíthatja a kérdőíves szociológiai vizsgálatokból származó ismereteinket. Mindezzel nem titkoltan arra próbáljuk sarkallni társadalomkutató kollégáinkat, hogy – természetesen egyeztetett feltételek mellett – használják, hasznosítsák mindazt az anyagot, amit mi, nyelvészek felhalmoztunk. Meggyőződésünk ugyanis, hogy minden kutatonak társadalmi felelőssége, hogy tudományos ismereteit, kutatási eredményeit saját közössége javára fordítsa, illetve minél szélesebb rétegek számára tegye hozzáférhetővé.

Az elemzett és a kötetben közölt irányított beszélgetéseket a kárpátaljai magyar hanganyagtár adatbázisából emeltük ki. Az interjúk kiválasztásának releváns szempontja az volt, hogy a beszélgetés tipikus legyen: jelenjenek meg benne olyan elemek, melyek gyakoriak, általánosak a hanganyagtárban szereplő beszélgetésekben. Ugyanakkor arra is törekedtünk, hogy a kiadványunkban bemutatott néhány beszélgetés Kárpátalja minél több települését, régióját képviselje.

Az alábbiakban néhány olyan tényezőt emelünk ki és próbálunk elemezni a hanganyagtárban szereplő irányított beszélgetések anyagára alapozva, melyek véleményünk szerint lényegesek a kárpátaljai magyar nemzetiség múltja, jelene és jövője vonatkozásában.

A kisebbségi sorsba került népcsoport számára megválaszolandó kérdéssé válhat a „*ki vagyok én?*” problémája. Csepeli György (1993) szerint ennek megválaszolására egyfajta „világi találmány” a nemzet kategóriája, a nemzeti hovatartozás mint önbesorolási lehetőség. Az interjúk kérdéslistája az identitás témakörben elsőként arra kérdez rá, hogy milyen nemzetiségűnek tartja magát az adatközlő. Ezt gyakran egyértelműnek vett kérdésnek tekintették a válaszadók, de olykor előfordult, hogy hezitáltak a következőként feltett kérdésre: Fontos-e az életében, milyen nemzetiségű?

Az elemzésben használt interjúkban a legtöbben a magyart nevezeték meg a nemzetiségnél. Emellett előfordult a kárpátaljai magyar, a református magyar, az ukrainai magyar és egy esetben a német is mint az önbesorolás kategóriája. Tipikus példa az alábbi idézet:

AK: Én, én, magyar vagyok, szintisza kárpátaljai magyar [nevet] vagyok.

TM: Ez fontos-e neked?

AK: Szerintem fontos, hogy az ember tudja, hogy kicsoda, mert a legtöbben, ha azt kérdezik, hogy ki vagy, mi vagy, akkor, mit tudom én, én azt mondom, hogy magyar vagyok, de viszont kárpátaljai, én itt születtem Kárpátalján, nem azt

mondom, hogy magyarországi vagy ukrainai, én azt mondom, hogy kárpátaljai, nekem Kárpátalja az a hely, ahol születtem, amire azt mondom, hogy igen, én ide tartozom, s amire azt mondom, hogy magyar vagyok és szükség van arra, hogy az ember tudja, hogy kicsoda és azt a gyerekeknek is meg kell tanítani. (4_192_Verbőc_1983_nő)³

Az idézet jól példázza azt a nézetet, mely több interjúból is kicsengett: az adatközlő a magyarságot mint nemzeti tulajdonságot kiegészíti egy jelzővel, vagyis a régióhoz, a területhez való erős ragaszkodás komponensével. Az „itt születtem” is megtalálható több interjúalanyunk véleményében. Kárpátalja mint haza, szülőföld szimbólummá vált a helyi magyarság körében.

A kérdésre érkezett válaszokat megpróbáltuk kategorizálni aszerint, hogy milyen szimbólumokkal, érzelmi többlettel próbálta kifejezni az adatközlő nemzetiségét, nemzeti hovatartozását.

A legtöbb adatközlő a magyarsághoz mint nemzethez való tartozást természetesnek, evidensnek, magától értődnének tekinti. Az önbesorolás mélyebb, érzelmmel töltött formája volt, amikor a „halálomig az maradok” és a „büszkeség tölt el magyarságom miatt” választ adták. Voltak olyan helyzetek, amikor a válaszokat valamilyen más értelmezéssel fűszerezték. Például külön rákérdezés nélkül magyarázták meg, milyen szempontok alapján tekintik magukat magyarnak, és miért büszkéek magyarságukra, vagy miért evidens, magától adott dolog ez számukra. Itt az anyanyelv, vallás, történelem, a mindennapok nehézségei, a lakóhely, a szocializáció fordult elő említett összetevőként.

A több száz interjúból csak két adatközlő válaszolt averzíven, negatívan a nemzetiségéhez fűződő érzelmekről:

AK: Hát van olyan helyzet, hogy szeretnék ukrán lenni.

TM: Milyen, milyen helyzetekben például?

AK: Hát, nem tudom, mondjuk olyan környezetbe, mikor egy osztályon belül több az ukrán diák, mondjuk a mi évfolyamunkon, valamikor vagyunk vegyes csoportba, és valamikor kinéznek, hogy magyarok vagyunk. Olyankor jobb lenne, hogy ukránok vagyunk, mint magyar. (D08_Mezővári_1982_nő)

AK: Csak úgy lehet kifejezni, azzal, hogy magyar vagyok, most lehetnék én magyar, tegyük fel, Amerikába is. Magyar nemzetiségű lennék, és egyszerűen... mindegy, hogy az ember milyen nemzetiségű, szerintem, csak hogy jó legyen. (291_Nagyszőlős_1973_férfi)

De térjünk vissza azokra az affirmatív válaszokra, melyek „pozitívan” viszonyultak a nemzetiségük megélésére!

Az anyanyelv az első olyan kapocs, mely létrejön ember és társadalom között, és elsőként a család és az egyén között. Az individuum kialakulásának alapfeltétele és a beilleszkedés a társadalomba nélküle majdhogynem lehetetlenné válna. Vagyis alapfeltétel egy olyan közösségben is, ahol a nemzethez való tartozás összetett és változatos, egymásnak néha akár ellent is mondó kritériumok alapján fogalmazódik meg,

³ Az idézetek végén mindig feltüntetjük a kutatásban alkalmazott interjú kódját, a település nevét, ahol a beszélgetést rögzítettük, az adatközlő születési évét és nemét. Az interjúk szó szerinti lejegyzésben kerültek feldolgozásra, a közlésnél nem célunk a stilisztikai korrigálás. Szögletes zárójelben azokat a lényeges nem szóértékű megnyilvánulásokat tettük, amik az adatközlő szavainak, közlésének értelmezését befolyásolhatják, pl. [sír].

időnként a többségi nemzettől való elhatárolódás, megkülönböztetés céljából. Az interjúban kitapintható tipikus vélekedés szerint: ha az egyén anyanyelvének tekinti a magyar nyelvet, és gyakorolja, használja azt, akkor magyarnak számít, magyar nemzetiségű. De mi a helyzet azokkal, akik szórványban élő magyarként élik meg magyarságukat? Ott, ahol a családban már a mindennapok része nem a magyar nyelv, hanem az ukrán, elsősorban a vegyes házasságok és a heterogén nemzetiségi és nyelvi környezet következtében. Ilyen helyzetben átértékelődnek a kritériumok, értékek, itt fontosabbá válnak az érzelmek, a „tudat”.

TM: Jó. Milyen nemzetiségűnek tartja magát?

AK: Én magyarnak tartom magam. Mindig az vótam, az is leszek.

TM: És fontos-e az az életben, hogy Ön milyen nemzetiségű?

AK: Fontos.

TM: És miért?

AK: Azért mert az önérzetem azt kívánja. (40_225_Szolyva_1928_férfi)

AK: Magyar, és ő is magyar, és az előbbiek is magyarok voltak, gyermekeim is magyarok, csak hát elég sajnos az egyik férjhez ment Ivano-Frankivszkba, és má ott él. A férje ukrán, és a gyerekek is má ukránok. Az unokáim: van három dédunokám. Három unokám és három dédunokám is van. Hát már mind vergődnek, hát még Szilvi, még így is, úgy is, de nem tud ő se már nagyon szépen magyarul beszélni. Már nagyon elizéltek... Na, elhalkult az a szó, a magyar szó. Nagyon sajnálom. Mást nem tudok mit mondani. (282_Kőrösmező_1931_nő)

A kisebbségen belül is kisebbségi helyzetben élő kisközösségekben a nyelv, az (egykori) anyanyelv átörökitése sokszor nem a hagyományos (a szülő a családi szocializáció folyamatában átörökíti a nyelvet gyermekei, azaz a következő generáció számára) történik, hiszen számos családban már nem a magyar az egyedüli vagy domináns nyelv:

TM: Az itt élő magyarok milyen nyelven beszélnek inkább? Magyarul, vagy ukránul, vagy ...?

AK: Magyarul.

TM: Magyarul. Azt használják? Ukránul nem annyira.

TM: Mikor hol, ahogy kell, úgy beszélnek. Van úgy, hogy beszélnek magyarul is. Hogy ha kell valahova menni, beszélni kell ukránul, mert nem értik. (229_Gyertyánliget_1960_nő)

TM: Milyen nyelven tetszenek beszélgetni?

AK: Mikor hogy.

TM: A gyerekek?

AK: Gyerekekkel magyarul, de néha van, hogy ukránul is.

TM: Férjével inkább ukránul?

AK: Inkább ukránul, de van, hogy szólok hozzá magyarul is. (229_Gyertyánliget_1960_nő)

Ilyen szórvány helyzetben – ahogyan Punykó Mária, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) szórványprogramjának felelőse fogalmazott egyik előadásában – az „intézményesített nagymamák” jelennek meg a magyar nyelv és magyar identitás őrzőiként és továbbörökítőiként. Ezt példázza az alábbi idézet is:

AK: A beszédet azt nem hagytuk el, a családban az megvan a magyar beszéd. Az unokáimat is tanítottam magyarul. Én ezt ki is kötöttem: „Ha jöttök, nem bánom, de nekem beszélni kell tudjatok magyarul!” Mind a négy unokám tud magyarul, és igyekszek is arra, hogy... Már a menyem is azért sokat ért,

majdnem mindent, lehet mondani. De beszélni nem nagyon beszél.
(391_Gyertyánliget_1943_nő)

Az identitástudat megéléséhez kötődő érzelmek megtalálhatóak több interjúban is, de a kisebbségi helyzetben élő magyarság körében felértékelődik a megerősítő pozitív érzelmek szerepe. Vagyis ott, ahol az anyanyelv (a magyar nyelv) funkcionálisan nem rendelkezik magas értékkel, ott más tényezők erősödnek fel az azonosságtudat építőelemei között.

AK: Számomra nagyon fontos, hogy magyar vagyok. Az, hogy Ukrajnában élünk, tudom jól, hogy az ukrán nyelv az államnyelv, de én egy magyar faluban lakom, és itt mindannyian magyarul beszélünk, úgyhogy nekem nagyon fontos az, hogy magyar vagyok és magyarul beszélhetek. (170_Mezőgecse_1981_nő)

Egy magyar közösségben élő tudatában van annak, hogy ő egy „idegen” állam polgára, vagyis tudja: nemzeti hovatartozása és állampolgársága nem egyezik meg. Tudatában van annak is, hogy az a nyelv, amelyet használ, nem hivatalos nyelv, nem államnyelv ebben az országban, és ez számára fontos, meghatározó élmény. A többségben élőkénél a viszonyítás település szintű, esetleg országos szintű, a szórványba kerültek esetében a család a legtágabb közösség, amit példaként hoznak a vallási közösségen túl, ha a magyar nyelv használatáról beszélnek.

A történelem mint a nemzeti identitást erősítő faktor csak az idősebb generációknál található meg hangsúlyosan; vagyis azoknál, akik már több államfordulat áldozatai voltak.

AK: Hát magyar, csak magyar vótam. A csehek alatt is magyarok vótunk, úgy írták a izét, de akkor bejöttek a magyarok. Mikor elmentünk Dombászra, hát ott is kérdezték, hogy milyen vagy. Hát csak magyart írhattunk. Nem vótunk rákényszerítve arra, hogy hát te álljál át ukránnak. (57_Kaszony_1985_férfi)

Csepeli (1993) spontán identitásnak nevezi, amikor a közösség tagjai pozitív érzelmekhez jutnak a nemzeti csoporthoz való tartozásuk révén, büszkeséget éreznek a magyar nemzet történelmi, kulturális hagyományai révén, s így azonosságtudatuk pozitív érzelmi többlettel bír.

A kárpátaljai magyarok önmeghatározásában fontos szempont a magyar jelző. Emellett jellemzőnek tekinthető az az identitáskategória, melyben ideológiai szintű nemzeti identitás lép elő: a spontán identitáshoz párosulnak érzelmi, ismereti elemek is. A harmadik, demokratikusnak nevezett nemzeti identitástípus, melyet a más nemzetek értékeivel szembeni nyitottság, a tágabb emberi közösséggel való azonosulás jellemez (Csepeli 1993: 229), az interjúk elemzése alapján nem tekinthető gyakorinak. A kárpátaljai magyar kisebbségi sorban, ahol a saját közösség éles körvonalainak, kontúrjainak megőrzése gyakran fontos célként jelenik meg, ennek az identitástípusnak viszonylag kevés tér és szerep jut.

Megpróbáltuk összesíteni azokat az elemeket, melyek a spontán identitás csoportba sorolhatóak: nyelvmegtartás, törődés a nemzettel, születési elrendeltetés, magyarnak tartani önmagát, magyar településen születés, magyar kultúra ismerete, ápolása, magyarul gondolkodás és álmodás.

AK: Hát, az, aki gyerekkorától a magyar, például a magyar nyelvet beszéli. Az a magyar.

TM: Csak ennyi, elég az, hogy a magyar nyelvet beszélje, vagy kell lenni még másnak is?

AK: Nem az, hogy beszélje, mer én beszélem mondjuk az ukránt valamilyen szintig, akkor se..., még ha perfekt tudnám beszélni, akkor se tudok ukrán lenni. Szóval az benne van az ember vérébe, hogy az anyanyelvem, amilyen az én nyelvem, az a magyar, magyar vagyok. Ilyen nyelven álmodok, vagy nem tudom. Szerintem attól magyar valaki. (D08_Mezővári_1982_nő)

Nem ritka az aktívan vállalt identitás: van olyan vélemény, mely szerint a nemzeti hovatartozást bármikor bátran vállalni kell, nem lehet soha megtagadni, akár élete árán is ki kell tartani mellette, tetteikkel bizonyítani.

TM: És ki a magyar, és mitől magyar, magyar a magyar? Hogy tetszik gondolni?

AK: Hát, ki a magyar? Hát az a magyar, aki magyarnak vallja magát, és a magyarságát nem tagadja meg. Ezerkilencszáznegyvennégybe összeszedték az embereket. Egy, a bátyámnak egy ukrán ismerőse azt mondta: Béla, mondd azt, hogy ukrán vagy! Az én bátyám azt felelte rá: Ha meghalok, de akkor is magyar vagyok! [sír] Meg is halt! A magyar, ez a magyar. (254_Beregszász_1927_nő)

Egyik kategóriába se sorolható be ugyanakkor az a szerep, mely azt tartja fontosnak, hogy a nyelv ismerete lényeges ugyan, ám a szülőknek nem feltétlenül kell magyaroknak lenniük. Ezt alkotott identitásnak neveztük el, mely lényegében a többi kategória elemeiből jött létre és vegyítve azok elemeit egy külön osztályt alkot.

AK: Az a magyar, aki nyilván magyarul beszél, aki magyar iskolában tanult, aki egy magyar ajkú gyülekezethez tartozik, és akinek a családjában van olyan, aki, aki magyarul beszél. Tehát vagy az édesanyja vagy az édesapja, vagy valamelyik hozzátartozó, és ő is vállalta ezt a, ezt a nyelvet, ezt a nemzetiséget, azt a kultúrát, amit a magyarság jelent. Hát számomra nem csupán az a magyar, aki esetleg csak magyar apától és anyától született, hanem lehet az is, aki mondjuk, magyar iskolában nevelkedett vagy magyar iskolában tanult, és esetleg ezt a kultúrát sajátította el, vagy lett az övé. (147_Munkács_1975_férfi)

Pomogás Béla (2003) szerint a magyar nemzetet Trianon óta nem lehet egységesnek tekinteni. Bár törekvések vannak és utalnak az egységesítésre, ám a nemzet szétagoltsága bekövetkezett, és a nemzeti tudat is töredezetté, rétegzetté vált, és szerkezete is átalakult.⁴ Ha a nemzeti tudat szétagoltta vált, akkor felvetődik a kérdés, hogy a kárpátaljai magyarok meghatározó, megkülönböztető nemzeti jegyei közé miért sorolták oly sokan a magyar-t mint anyanyelvet, kultúrát, nemzeti szimbólumokat stb. A nemzethez tartozás tudata a kárpátaljai magyar közösségben közös forrásokból táplálkozik. Maga a nemzettudat nem változik, csak azok a sajátosságok, melyek kiegészítik ezt a nemzeti tudatot.

Mint az irányított beszélgetésekből kiderül, a kárpátaljai magyarság körében sem lehet homogén nemzeti érzelmi kötődésről beszélni, mindig találhatunk vala-

⁴ Gondoljunk csak példának okáért arra, hogy amióta alig két évtizeddel ezelőtt Antall József 15 millió magyar miniszterelnökének vallotta magát, azaz a magyar nemzet országhatároktól független egysége mellett foglalt állást, a korábban mindössze három egységre tagolt magyarság (anyaországi magyarok – kisebbségi magyarok – magyar emigráció) már hány összetevőre tagolódott: a) magyarországi magyarok; b) kisebbségi magyarok, akik az Európai Unió állampolgárai (egyéb-ként a magyarországi magyarokkal együtt); c) EU-tagságra váró kisebbségi magyarok (Horvátország, Szerbia); d) az EU-ból előre láthatóan kimaradó kisebbségi magyarok (Ukrajna); e) olyan emigráns magyarok, akik szintén EU-s állampolgárok (pl. Ausztriában, Belgiumban, Franciaországban); f) Európán kívüli magyar emigránsok (USA, Kanada, Ausztrália); g) új magyar emigráció (frissen kivándorolt magyar munkavállalók, diákok Európában és az amerikai kontinensen).

milyen pluszt egy-egy szociológiai paraméter vizsgálatával, de a nemzeti tudat, a magyar nemzethez való tartozás élménye eléggé egységes.

AK: Hát először is tudni kell magyarul beszélni, és nem attól magyar a magyar, hogy Magyarországon lakik, hanem szerintem attól, hogy ő tudja, hogy magyar nemzetiségű. Hogy az édesanyjától és édesapjától ezt a nyelvet tar... tanulta meg, s maga a kultúra, és amit képviselünk, ez a magyarság! Tehát a magyarságnak a fontosabb ünnepeit ünnepeljük meg, a hagyományok, és ezért amiket megtartunk. (71_239_Nevetlen_1982_nő)

A nemzetiség vállalása kisebbségi létben gyakran járhat előnyökkel és hátrányokkal is. A legtöbben a kérdésünkre azt válaszolták, hogy nem tapasztaltak hátrányt nemzetiségük vállalásával, de a beszélgetés során előkerültek olyan történetek, melyekben sokan mégis ilyen élményekről számoltak be.

AK: Hát előny nem nagyon származott belőle, de hátrányt is ugyanígy mondhatnám. Se előnyöm, se hátrányom nem származott belőle. Az egyetemi évek alatt volt olyan, hogy ilyen nagyszólamista tanárok, volt olyan, aki megmondta, hogy hát ő minket nem szeret, mert mi magyarok vagyunk, de ez valahogy átment rajtam, egy kicsit akkor rosszul esett, de, de tudtam, hogy ilyen emberek vannak, de ezt el kell fogadni, és nem foglalkoztam vele. (249_Halábor_1942_nő)

A hátrányok legtöbbször munkahelyen és az iskolai évek alatt, esetleg a katonai szolgálat közben érték a válaszadókat. Előfordult emellett a hivatalos ügyintézés során, és anno, a szovjet hiánygazdálkodás éveiben a kenyérsorban álláskor, hogy a magyar nyelv használata miatt érték megjegyzések a magyarokat.

AK: Hát nem vót semmi olyan hátrányom, mer hát iskolába nem jártam, így felsőbb iskolába nem jártam, ilyen helyen nem dógóztam, mind az egész falu magyar vót. Mi magyarul beszélünk mindent, csak ha a piacra elmentünk, akkor beszélt, beszéltek oroszul. Amit megértettünk, megértettünk, amit nem, hát nem. Meg, megértettük vagy megkérdeztük, aki tudott. (69_214_Rát_1928_nő)

AK: Hát előnyöm, azt nem tudom, hogy mi az előny, de hátrány mondjuk az, hogy az ukrán tanárok sokszor lenéznek azért, hogy én magyarul beszélek, és az ukrán diákok is, hogyha azt hallják, hogy a magyar diáktársaimmal magyarul beszélünk, akkor sokszor összesúgnak a hátunk mögött, és kinevetnek, és mindenféle trágár kifejezéssel illetnek, azért, mert én nem ukránul beszélek, hanem magyarul. (37_170_Mezőgecse_1981_nő)

A magyar nemzetiségből fakadó előnyt senki nem tapasztalt, vagy senki sem tartotta azt olyan előnynek, pozitív élménynek, hogy beszámoljon róla. Esetleg a határátkeléskor (az ukrán–magyar határon) jelentkező előnyről tettek említést, ahol a magyar nyelv ismerete miatt előnybe kerültek az ukránokkal szemben. A cserekereskedelem, az üzemanyag-csempészet jelentette a kárpátaljai lakosság jövedelmének jelentős részét a rendszerváltás utáni nehéz időkben, melyben az ukrán lakosság is részt vett. Illetve azt a szólást említették többen, hogy ahány nyelv, annyi ember, vagyis előnynek tekintették az ukrán nyelvtudást azok, akik beszélnek az ukrán vagy az orosz nyelvet. Előfordult olyan válasz is, mely szerint azért nem volt hátránya az adatközlőnek magyarságából, mert gyakran a magas szintű orosz vagy ukrán nyelvtudása miatt nem vették észre nemzetiségét.

Azokon a településeken, járásokban, ahol a magyarság tömbként van jelen, ott a hátrányos megkülönböztetésnek a forrása a hétköznapi életben gyakran a hivatali

ügyintézés során jelentkeznek. Itt is a nyelvismeret hiánya jelenti a legfőbb problémát. Egy adatközlő szerint erre az jelenthetne megoldást, hogy kétnyelvűvé kellene alakítani az ügyintézés menetét, vagyis a kérvények és okiratok mindkét nyelven elérhetőek legyenek, illetve a hivatalnokok mindkét nyelven beszéljenek. Ennek jogi kerete adott, mivel Ukrajna nyelvtörvénye kimondja, hogy bár az adminisztráció nyelve ukrán, a nemzetiségi többségű területeken a nemzetiségi nyelvet is lehet az ukránnal párhuzamosan használni (Csernicskó 2003: 89). De a törvényi szabályozás a gyakorlatban gyakran nem valósul meg (uo: 93).

AK: Ha elmegy az ember a hivatalba, ukránul beszélnek, ukránul nem tudok. És akkor azt felelik: Ukrajnában él, miért nem tanul meg ukránul? De hát, ha egyszer nem tudok ukránul, kellene, hogy aki a hivatalban van, tudjon ukránul is, magyarul is. Az iratokat is úgy kellene, magyarul meg ukránul, hogy aki nem tud ukránul, töltsse ki magyarul. Két nyelven kellene az iratokat is nyomtatni. (254_Beregszász_1927_nő)

A kisebbségi magyar közösségek azonosságtudatában, önmeghatározásában lényeges összetevő a mindenkori Magyarországhoz fűződő viszony. Eme viszonynak egyrészt van egy történelmi vonatkozása (az egykori Magyar Királysághoz tartozó vidéken, tehát kvázi „magyar földön” élünk), másrészt van egyfajta viszonyító relációja: kik vagyunk mi a mai Magyarországon élő magyarokhoz képest.

Az irányított beszélgetések kérdéssorában két kérdést tettünk fel ebben a témakörben: van-e különbség a két nemzetrész magyarjai között, illetőleg: milyen a viszony a két csoport között. Mindkét kérdésnél elsősorban a személyes kontaktusaik alapján szerzett tapasztalatokról (az idénymunkából, rokonlátogatásból, csencselésből, turisztikai látogatásokból eredő) számoltak be adatközlőink. A legtöbb válaszból az csengett ki, hogy van különbség magyar és magyar között attól függően, ki mely állam polgára. Az eltérés több momentum mentén rajzolódik ki, de mégis szinte egybecsengenek a kategorikus kijelentések.

Adatközlőink a kárpátaljai magyarokat több pozitív tulajdonsággal ruházták fel, szemben a magyarországiakkal, akik legtöbb esetben negatívabb tulajdonságokat kaptak. A kárpátaljai magyarok intelligensebbek, szorgalmasabbak, barátságosabbak, „magyarabbak”⁵, összetartóbbak, az anyaországbeliek pedig barátságtalanok, nincs bennük erős magyarságtudat („könnyű ott magyarnak lenni”), anyagilag biztosabb a jövőjük, lenézik a kárpátaljai magyarokat, nem szolidárisak a kisebbségekkel. Ezekben a válaszokból az etnocentrizmust, a saját nemzet pozitívabb képben való feltüntetését fedezzük fel, mivel egyfajta védekező mechanizmusként a saját csoport pozitív értékelése segíti a kis közösség összetartását, amely a nemzeten belül a regionális csoport védelmezéseként alakult ki.

AK: Van szerintem, mi sokkal jobban mondhatjuk azt, hogy magyarok vagyunk, mert magyarságunkért nekünk nap, mint nap meg kell harcolni, hogy igen, én magyar vagyok. (21_379_Barkaszó_1987_nő)

AK: Még mi róttuk meg... Még most is megrójuk egyes helyeket a Magyarországon levő magyaroknak, mert ők, nekik könnyű mondani, hogy magyar

⁵ A következő megfogalmazásokat soroltuk ebbe a kategóriába az interjúk alapján: a magyar nyelvet „szebben” használják Kárpátalján, a magyarságot bátrabban vállalják, a Himnusz, Szózatot nagyobb átélessel éneklük.

vagyok, mer hát Magyarhoz tartoznak, de ugyanakkor mi helyesebben beszélünk itt ezen a tájon. (164_Beregszász_1921_férfi)

AK: Ha kimész oda, megtudják, hogy honnan jöttél, akkor azt mondják, hogy ukrán vagy. Ha meg [nevet], ha meg ők jönnek ide, akkor minden oké. (133_Visk_1979_nő)

AK: Mert aki Magyarországon dolgozik, kárpátaljai magyar, az Magyarországon így is, úgy is csak ukrán. De ha csak mint turista megyünk Magyarországra, akkor nagyon jó a viszony. (182_Barkaszó_1976_férfi)

AK: Hogyha átmegyünk oda, ott csak ruszlik vagyunk. Mikor Ukrajnába vagyunk, itt csak magyarok vagyunk. Úgyhogy mi egy ilyen kettős tűz között vagyunk. (143_Nagybereg_1962_nő)

Ezt a fajta viszonyt voltaképpen akár a regionális identitás kifejeződésének, kialakulásának is tekinthetjük. Kárpátalján, szemben például az erdélyi vagy vajdasági hagyományokkal, a regionális tradícióknak, a regionális öntudatnak nincsenek mély gyökerei, hiszen ez a régió mint önálló földrajzi, geopolitikai vagy közigazgatási egység csak a huszadik században jött létre. Ám az interjúkból, illetőleg a különböző empirikus szociológiai vizsgálatokból (lásd pl. Csernicskó 1998, Gereben 1999 stb.) az derül ki, hogy mára a Kárpátalja-tudat, a szülőföldhöz való tartozás tudata, a kárpátaljiság egyik jelentős identitásképző tényezővé vált a helyi magyar közösségben.

Az átköltözött/hazaköltözött kárpátaljai magyarok tapasztalatainak elbeszéléséből és kisebb-nagyobb kirándulásoknak, rokonlátogatásoknál tapasztalták, hogy ukránoknak, és olykor még ruszliknak is nevezték a Kárpátaljáról származó magyarságot. A rendszerváltás előtt főként az orosz, ruszki volt használatos, napjainkban már az ukrán megnevezés él a válaszadók szerint.

AK: De ide jöttek magyarok is most, és látom, hogy mer vagynak. És olyan nagyon jó, most a falunapon is itt lesznek, hát olyan barátsági vótak. Híjtak is oda, hogy menjünk. Csak ugyi náluk most már nehéz átmenni. Nagyon drága ez az útlevel, úgyhogy nagyon ritka, aki tudja megcsinálni. (12_321_Bótrágy_1945_nő)

A negatív tapasztalatok mellett természetesen előfordultak pozitív kicsengésű benyomások is, melyekben arra utalnak az interjúalanyok, hogy Magyarországnak a nyugati részében barátsággal fogadják a Kárpátaljáról érkezőket.

Az ungvári és beregszászi magyar konzulátus segíti a helyi magyarság vízumkérelmi eljárást. Ám a megkérdezettek véleménye szerint a segítség valahogy elmarad, és gyakran a megalázás helyszínévé alakul a konzulátus a helyi magyarság szemében, ahol tömegek várják a bejutást a külképviselet ajtaja előtt, több órát várva.

AK: Én belátom, hogy vízum, ez, ez, ez olyan dolog, hogy ez most kell. Nem tudnak kibújni alóla, hogy hát hogy nem. Na de azért egy kicsit érezni kén az itteni magyarságnak, hogy vagy ne kén azt a hosszú sort kiállni, mert én magyar vagyok. Egy kicsit érzem, hogy hát én oda tartozok Magyarországhoz (252_Beregszász_1950_férfi).

A helyi magyar közösség sérelmezi, hogy az anyaország médiájában nem tudósítanak kellő mértékben a régió magyarságáról. Ennek is a rovására lehet írni azt a másik véleményt, miszerint nem tudnak rólunk, nem is tudják, hogy a helyi magyarság létezik. Természetesen ebben nemcsak a média okolható, de ez az a hírforrás, ami minden háztartásba eljut. Talán nem kevernék össze Erdéllyel vagy Vajdasággal, mint

ahogy egyik adatközlőnk mesélte. Hiába ismételte, hogy ő Kárpátaljáról jött, továbbra is erdélyi kislánynak szólították.

AK: Énnekem egy kicsit fáj, mikor a televíziót nézem, hogy valahogy a Magyarország Kárpátaljáról nem beszél. Beszél Romániáról, beszél Szlovákiáról, beszél Jugoszláviáról és valahogy Kárpátalja úgy egy kicsikét, olyan el van ő, hát, nem azt mondom, hogy el van nyomva, csak egyszerűen nem veszik olyan számba a kárpátaljai magyarokat, mint a románokat vagy a szlovákokat; nem számítanak Kárpátaljával annyira, mint mondjuk a másik országokkal, mondjuk ez az én személyes véleményem, de a televízió ez jön le. (D25_Borzsova_1954_nő)

A magyar–magyar viszony mi–ők értelmezését jól példázza, hogy a Magyarországon élő nemzettársak általános megnevezése a kárpátaljai magyar közösségen belül a következő: „a magyarok”. Vagyis nem jelzős magyarok, nem kárpátaljai vagy helyi magyarok, tehát nem közülünk valók, hanem mások.

Kérdés maradt, hogy a másik többségi nemzettel szemben, az ukránokkal, miért nem vetődtek fel ilyen kategorikusan negatív tapasztalatok? Feltételezhetjük csupán, hogy a negatív tapasztalatok az anyaországbeliektől érzékenyebben érintik a kárpátaljai magyarságot, mint az ukrán nemzettől kapott „pofonok”.

AK: Lényegében mi nem tehetünk róla, hogy magyarnak ide születünk, de minket ide köt a rokoni szál, minket ide köt a szülőföld, mi itt akarnánk boldogulni, mi itt szeretnénk magyarok lenni, függetlenül attól, hogy Ukrajnában élünk, és se az ukrán nemzetiséget nem bántva, de viszont a magunk kultúráját is kiemelve, hogy a magyarság ne vesszen el nyomtalanul ezen a vidéken. (6_246_Halábor_1947_férfi)

A felsorolt sérelmeket és tapasztalatokat sem tekintik talán olyan tragikusnak, mint a 2004. december 5-ei népszavazás eredményét.

AK: Mikor volt ez a népszavazás, és akkor ugye csúnyán le lettünk írva. (58_385_Aklihegy_1950_nő)

Az egyik magyarországi politikai erő a nem voksok mellett kampányolt, s ezt többek között azzal indokolta, hogy a határokon túl rekedt magyarság özönleni fog az anyaországba, amennyiben kettős állampolgárságot nyer. A következő idézetben olvashatjuk például, hogy az adatközlőnek nem áll szándékában megrohamozni az országot, és ezt általánosságban is megfogalmazza.

AK: Nem akarunk semmit túle elvenni, vagyis én személy szerint senkitül nem akarok semmit. Ezeknek bemagyarázzák ezt a hülyeséget, mint például ez a sas szemű miniszterelnök úr, Gyurcsány, bemagyarázza neki, és az elhiszi. (13_322_Csetfalva_1960_férfi)

A hit, a vallásosság a határon túli magyar közösségekben jellemzőbb tulajdonság, mint az anyaországban (lásd pl. Gereben 1999, Mozaik 2001). A kárpátaljai magyar közösségben is jelentős szerep jut az egyháznak és a hit megtartó erejének.

AK: És az hogy vallásos vagyok és hát istenhívó... Hát ő az voltam régen is, de a láger óta aztán végképp az lettem. Mer ugye ha nem az Isten, akkor én nem térek haza. (29_D57_Bene_1926_férfi)

A vallásgyakorlásnál a közép- illetve az idősebb korosztály emlékeiben felelevenítette a szovjet éra sorscsapásként átélt vallási meghurcoltatásait. A templomba járás és az imádkozás megtiltása a sztálinizmus idején több karrier és élet derékba törését vonta magával: dacolva a következményekkel, többen mégis megszegték a szabályokat.

AK: Sajnos ezt nem mindig lehetett gyakorolni, mert volt olyan eset, amikor, mint egy vőfély, rokonomat elkísértem a templomba, és bizony ezt meg-sínylettem, mert negyven napig nem mehettem, nem léphettem át az iskola küszöbét. Magyarul mondva, kirúgtak az állásomból. (215_Rát_1934_férfi)

A Szovjetunió felbomlását követő vallásszabadság időszaka érdekes eseteket is produkált.

AK: Hát sajnos nem járok templomba, az egyik vót kommunista párttitkár mondta is, hogy mér nem jársz te templomba? Hát mondom, tudod, mér nem járok? Mert nekem, mondom, nekem nagyon kevés vaj van a fejemen, alig van, viszont neked sok van, te, te, te jársz és imádkozzál. (D04_Visk_1929_férfi)

A nemzetiségük meghatározását többen a vallásosságukkal, felekezeti hovatartozásukkal kötötték egybe. Ezekben az esetekben a „református magyar vagyok” válaszok voltak a leggyakoribbak.

A magyar nemzetre jellemző hagyományok megőrzése és gyakorlása fontos eleme lehet a nemzeti identitás megtartásának. Táplálhatja a nemzeti érzést, és a közös kollektív érzés erősítheti a nemzet tagjainak összetartó kohézióját. A kultúrák találkozásánál elkerülhetetlenné válik, hogy a nemzetek hagyományai ne csiszolódjanak egymáshoz. Ez nem tekinthető asszimilációnak, inkább lehet integrációnak tekinteni – alkalmazkodni ahhoz a szituációhoz, amit nem maguk alkottak az alanyok, és a nemzetek együttéléskor konfliktusmentesen gyakorolják saját hagyományait. Ezt csak a toleranciával lehet megélni. A vegyes házasságok révén a hagyományok keverednek, a két kultúra egy családon belül igazodik egymáshoz, gyakran eggyé olvad. Hogy melyik nemzet hagyománya öröklődik tovább, azt nagyban befolyásolja a helyi környezet hatása, a társadalmi erők nyomása. A kárpátjai magyarság szórvány helyzetben ezt az erőt érzi, ahol nemcsak a magyar nyelv használata szorult háttérbe, hanem a magyar hagyományok és ünnepek megtartása is.

A vallási ünnepek, Húsvét, Karácsony, Pünkösöd megünneplése, melyeket a helyi lakosság mindkét nemzetisége – magyar és ukrán – fontosnak tart, már kevésbé mondható ilyen zökkenőmentesnek. A két nemzet által gyakorolt vallás naptárának eltérése okozza a fő problémát. Az ortodox, pravoszláv vallásnál a már említett vallási ünnepeket legtöbbször két héttel később tartják. A nemzetiségileg vegyes családokban legtöbbször megtartják mindkét (a 'magyar' és a 'nem magyar') ünnepet. Ahol a magyarság szórványként van jelen, ott a többség hatására sokan például csak az „ukrán” húsvétot ünneplik.⁶

A globalizáció hatása is érezhető a hagyományok megtartásánál. Az adatközlők többen megemlégték, hogy korábban gyakrabban összejártak baráti beszélgetésekre, munkaalkalmakra, gyakori volt a kaláka, tollfosztó, közös tengerihántás. A televízió, rádió és egyéb modern szórakozási lehetőségek háttérbe szorították az ilyenfajta találkozási lehetőségeket.

TM: És hogy tetszik gondolni, hogy a, magán a településen, Kaszonyba, az emberek összetartóak-e? Tehát így, mint hogy, mint régen is volt. Tehát összejárnak-e még?

⁶ Arról, hogy a különböző keresztény felekezetek eltérő naptárhasználatára miatt a vallási ünnepek milyen gondokat okozhatnak például a vallási identitás megélésében Kárpátalján, érdekes tanulmányt közöl például Domokos Vera (2005).

AK: Nem, nem. Hát a televíziót nézi mindenki. A virrasztásra elmennek, a templomba, aki elmegy, aki já+//. járt a kommunista világba is. Járhatott, ha akart úgymondván, ha nem, hát akkor most se megyen hát+...

TM: Öhöm.

AK: Összejárni hát hova itt itt+//.

TM: Hát így egymásnál. Elmennek- e még az emberek?

AK: Á, behúzódik má. Nagyon ritka, itt a szomszédok egyik a másikat, izé, csak akkor látogassuk meg, ha virrasztás van, vagy halálozás van, vagy mi.

TM: És régen ez hogy volt?

AK: Régen? Fonó vót, danolások vótak, izé vót... (57_Kaszony_1925_férfi)

TM: Ühüm. És összejárnak még az emberek?

AK: Hogyne, mindenki leül a skatulya <= televízió> mellé, oszt nízik. (D05_Visk_1936_nő)

A szűkebb családi, rokonsági körök még időnként eljárnak egymásnak segíteni olykor-olykor, pl. nagyobb mezőgazdasági batakarításoknál. Ezen közösségi alkalmak száma és jelentősége azonban nagyot csökkent. Egy újabb közösségformáló erővé vál(ha)t a falvakban tartott falunap, ahol különböző szórakoztató programokat szerveznek, és együtt szórakozhat a település lakossága.

Az adatközlők többször említették, hogy magyarságukat bizonyos szimbólumokkal kifejezve érzik a legteljesebbnek. A nemzeti lét szimbólumai: a zászló, a címer, a korona (Csepeli 1993: 219). Ezek közül a zászló mint szimbólum jelenik meg a kárpátaljai magyarságnál nemzeti hovatartozásuk meghatározásánál a leggyakrabban. Szinte minden kárpátaljai magyarok lakta település önkormányzatán ott lobog az ukrán kék-sárga állami zászló mellett a piros-fehér zöld lobogó is.

A nemzeti lét szimbólumává emelkedett a helyi magyarság körében a Himnusz és a Szózat is, melyek eléneklése szinte kötelező szertartása egy-egy magyarok szervezte ünnepi alkalom, rendezvény elején, illetve végén. Érzelmi többletet jelent ezen szakrális szövegek eléneklése, és gyakran viszonyítják saját viszonyukat, az érzéstöbbletüket a magyarországi honfitársaik érzelmeihez, melyet a szimbólumok aktivizálnak bennük.

AK: Mert ha magyar himnuszt meghallgatom, mindig elsirom magam. (35_151_Gut_1961_nő)

AK: Valahogy én jobban tudtam szerintem mindig értékelni, és jobban meg tudtam hatódni, ha a magyar himnuszt hallom, mint az anyaországi magyarok. (253_Beregszász_1967_nő)

A magyar igazolvány is egyfajta nemzeti szimbólummá alakult a kárpátaljai magyarság körében. A magyarságuk igazolására többen hozták indoklásként, hogy kiváltották a magyar igazolványt. Nem véletlen, hogy valamennyi határon túli magyar régiót figyelembe véve arányaiban épp Kárpátalján igényelték a legtöbben ezt az igazolványt. A nemzetiség egy ilyenfajta bizonyítása indokoltnak tűnhet, ha megvizsgáljuk azokat a tényeket, melyek a történelmi sodrások következtében a kárpátaljai magyarságot érték. Ám sokan vélekednek úgy, hogy nem kapták meg azt, amit vártak az igazolvány kiváltásakor. Több anyagi és lelki támogatást vártak ennek az igazolványtól.

A közösen megélt történelem a kollektív emlékezetben olyan kapcsolódási pontokat, közös élményeket jelenthet, melyek erősíthetik az összetartozás tudatát, és így közvetve a nemzeti azonosságtudatot is. Az interjúk témaköreinek összeállításakor a kárpátaljai magyar nemzetrésznek osztályrészül jutott történelmi nehézségeket megpróbáltuk összefoglalni, s rövid kérdésekkel előhívni a kollektív emlékezetből.

Elsőként a második világháború okozta nehézségeket említhetjük mint közös élményt. Ezt a korszakot sokan nem tapasztalhatták meg koruknál fogva, de akik átéltek ezt az időszakot, borzalmasként emlegetik a nehézségeket és lelki traumákat. A szovjet hadsereg kárpátaljai megjelenése élénken él még az emberek tudatában.

AK: Hát erre mondom, hogy emlékszem, hogy mikor bejöttek, hogy na hát nagyon nehéz vót. Mikor jöttek befele, ugyi hát a kertbe vót a nagy bunker vájva, oszt ugyi ott vótunk, mer ugyi bombáztak. Ugyi éhes vót a katona, míg feljött a házba, amit megtanált, mindent elvitt. Milyen nagy háború vót az! Hát olyan má ne legyen! (10_316_Bótrágy_1934_nő)

TM: És hogyan tetszik visszaemlékezni a háború alatti időkre, tehát a második világháború alatti időkre, hogyan élte át a család a+/.?

AK: Hát aa Mátészalkán laktam, hát ugyan hát... Én csak annyit láttam, tudja, hogy ümmm... Ugye nyomultak lefele, akkor jöttem haza, mikor Horthy ki mondta a fegyverszünetet, és ő, na hát így az úton, ahogy jöttünk a+/. egy ilyen stráfszekér, mer öö ott laktunk, hát az uram tudta, hogy neki, neki menni kell onnan tovább, és én pedig+/. Éngemet pedig hazaküldött, mert másállapotba vótam, hogy jöjjen haza. Há ottan fogadott. Amit fel tudtunk pakolni, hazahoztuk. Hát itten Namény körül jöttünk, és akkor magyarok vonultak lefele, s ahogy vonultak lefele aaaz ágyukkal, mindennel, és akkor mondta ki Horthy a fegyverszünetet, mikor jöttünk, és mikor (.) öe hozzákezdett danolni. Ezek a katonák, ahogy mentek lefele, tudom most is, hogy mondta, hogy, hogy ne danolj, hanem sírj, mer nincs hazád! Hát ugyi, ez vót az igazság, az biztos. Ma is, ha rá gondolok, a könnyek a szemembe jön, me nincs hazád! A magyaroknak hazája azután sem vót. [sír] Vót? Rákosi alatt vót hazája? Nem vót! Vót hazája tovább? (311_Gut_1919_nő)

AK: Bombázták, és akkor a, a benn vótunk a bunkerbe, és ott hallottuk a dörgéseket, meg azokat a nagy robbanásokat, mer áthallatszott valahogy, úgyhogy légvonalba nem olyan messze lehetett, és akkor, de hát itten nem. Meg vótak katonák beszállásolva, ilyen átmeneti csapatok a kertbe nálunk. És ott vót a konyha felállítva, nagy kert vót, meg a szobákba tisztek, úgyhogy ennyit éreztünk a háborúból, édesapám máskülönben akkor is odavót, el vót ű is vive katonának, és akkor itt vótak nálunk katonák, de hát azok+... Aztán majd jöttek a németek, azok is vótak vagy két hétig beszállásolva, oda az első szobába nálunk, úgyhogy ennyit, de mint gyermek, rossz vót, sőt mentem a konyhába a kis csajkával, öntették nekem is a gulyást a katonák, úgyhogy, mi ebből nem éreztünk semmit. (D05_Visk_1936_nő)

Ennél meghatározóbb, a fiatalabb korosztályok által is általánosan ismert trauma a 18 és 50 év közötti magyar férfilakosság 1944 őszi deportálása, az úgynevezett málenkij robot. Az itt szerzett lelki sebeket, az áldozatok elvesztését nehezen gyógyította az idő múlása. Az éhezések és betegségek pusztítása a lágerben maradandó nyomot hagyott azokon, akik hazatértek.

AK: Az édesapám az sajnos azért halt meg, mert magyarnak vallotta magát. Azt is mondanám, amikor kérdezték, hogy nem szlovák-e? És ő kitartott a magyarsága mellett. És sajnos ezért életével fizetett. A Sztalinizmus áldozata lett. Az önkényuralom áldozata lett. Aki a három napos munkára volt elhurcolva, és ott bizony csak azért, mert magyar volt, a azért vesztette az életét. (215_Rát_1934_férfi)

AK: A félelem uralkodott Sztálin idejébe. Ugye mindenki el+... megnémult, ugye aki kinyitotta a száját, az eltűnt. Kritizálni próbálta őket, vagy valami, az el is tűnt+/. (225_Szolyva_1928_férfi)

AK: Mindenkit, mindenkit, akitől elvitték a fiatalokat, az idősebbeket, hát pláne mi, mikor még más télen, novemberbe vitték el az embereket, és más télen hazajött egy bácsi, és akkor elmentünk egy este hozzá, én emlékszek, mint gyermek, és elmondta, hogy az édesapám Turkán, ott vót egy ilyen elosztó láger, és ott vót az Ókán, oda vót bevive, mert vérhasas vót, nagy derék ember vót, nagy, hatalmas, derék ember, és minden este kijött, ahhoz a Lajos bácsihoz a drótkerítéshez, és akkor reggel, este még beszéltek, és akkor reggel már nem jött ki. És akkor megkérdezte a szanitéctól az a bácsi, hogy Cébely Bálint mér nem jött ki? Mondta, hogy az éjszaka meghalt. És akkor, hát ugyi, egy ilyet átélni, én mint gyermek hallgattam, hogy beszélte elfelé a bácsi, és akkor mentünk sírva haza, édesanyám harminckét éves vót. Úgyhogy a nővérem tíz éves, én hét. (D05_Visk_1936_nő)

Szinte nincs olyan kárpátaljai magyar család, mely ne volna közvetlenül vagy közvetve érintett eme tragikus eseményekben. A közösség kollektív emlékezetét erősíti, hogy a rendszerváltást követően a helyi magyarságszervezetek kezdeményezésére szinte valamennyi magyarok lakta településen emlékművet állítottak az elhurcoltak, az áldozatok tiszteletére, és minden év novemberében közösen emlékeznek azokra, akik a sztálini terror áldozatai lettek. A gyűjtőtáborként szolgáló Szolyva városában magyarországi anyagi támogatással kialakított történelmi emlékpark egyfajta kegyhellyé vált, ahová az anyaországi turisták is gyakran ellátogatnak, s ahol egy emlékfalra valamennyi elhurcolt kárpátaljai magyar férfi nevét felvésték, településenkénti bontásban. A több ezer név a fekete márványtáblákon, illetve az ott tartott megemlékezések hangulata a kárpátaljai magyarok holokausztjaként mutatja be az 1944 őszi tragikus eseményeket, melyek ezáltal nemcsak a sztálini légereket megjárta ma már idős túlélők és közvetlen rokonaik, hanem az egész közösség tragédiájává válhattak.

A második világháború után a magyar férfiakat egy ideig nem sorozták be a szovjet hadseregbe, mert a szovjet rendszer megbízhatatlannak tartotta a magyarokat. Ám a fiatal, katonaköteles korú férfiakat „önkéntesen” kötelező bányamunkára vitték évekre a kelet-ukrajnai Donyec-medence bányáiba. A nehéz körülmények között gyakorlatilag kényszmunkát végző férfiak emlékében ezek az események is tragikumként jelennek meg. Főként mostanság, amikor kiderült, hogy a bányában dolgozott éveket nem számítják be a nyugdíjra jogosultak munkaviszonyába. Az adatközlők kényszmunkaként emlegetik az ott töltött éveket, ahonnan, ha hazatértek az ünnepekre, nem tértek vissza önszántukból, minek következtében börtönbüntetést kellett letölteniük, vagy visszakényszerítették őket dolgozni.

AK: Elvittek Ungvárra, ott összegyűjtöttek, hogy legyen annyi, hogy egy vagonba beférünk. Vótunk, öt nap múlva, akkor minket bevedenőrozta, elvittek Oroszországba, a szénbányába. Jártunk a szénbányába, ennivaló éppen csak volt is, meg nem is, adtak is, meg nem is, úgyhogy az vót a sorsunk, hogy reményt nem láttunk az életünknek, hogy hazakerülünk. Letőtöttem tizenöt évet, akkor hazaengedtek szabadságra. Telefonáltak utánunk, hogy menjünk vissza. Nem mentünk. Akkor sorba egyesivel, akit tudtak, elfogtak a miliciák, és elcsurmáztak. Letőtöttem a csurmát, hazajöttem. (16_339_Nagydobrony_1927_férfi)

A következő közösen megélt trauma a kolhozosítás volt. A magántulajdon elkobzásáról szóló események és a kuláknak minősítés korszakában történtek következtében céltalanná vált a vagyon gyarapítása. Sok család a századelőn „kitántorgott Amerikába”⁷, és az onnan hazatért férfiak összekuporgatott keresetéből vásárolt magának földet, szerszámot, jószágot, s ezt kellett a szovjet kollektív gazdaságba ingyen beszolgáltatni. Gyakran járt erőszakkal a kolhozba beléptetés. Néhányan az utolsóig megpróbáltak ellenállni.

AK: A kolhoz lopáson alakult meg. (153_Dercen_1935_nő)

AK: A kolhozosításra, hát úgy emlékszek, hogy az is, az is bajjal ment. Mert nem mindenki akarta aláírni, a kolhoz igen nehéz hogyishívják ment az is. Édesapa legutoljára írt alá, úgyhogy elment az irodába, elment a nagysorra disznót vágni, oszt mán éjfél vót és nem győztük hazavárni, hol van, hol van, be volt zárva ott mind az irodába, mer nem akartak aláírni a izé alá, a kolhoz alá. De akkor este mindenkinek alá kellett írni. (69_214_Rát_1928_nő)

TM: És hogy tetszik emlékezni a kolhozosításra, hogy ment a szervezés, önként vagy megbüntettek, önként mentek az emberek a kolhozba?

AK: Önként? Muszáj vót, meg ugyi terrorizálták a népet, és, és erőszakkal, akkor kulákok vótak, akkor azokat büntették, elvitték, elhurcolták, mindent elszedtek, az én nagyanyám is kuláklistán vót, és akkor, amíg vót a padon, meg ólba valami, meg az istállóba, addig nem hagytak békét.

TM: És miket vittek el általába?

AK: Mindent. Terményt, magvakat, mindent, jószágokat. Akkor mindig hozták a városházáru a papírt, hogy most, Inka néni, nyóc embernek tessék ebédet főzni, most három embernek kell vacsorát csinálni, úgyhogy így, így bántak az emberekkel. Így kizsigerelték, akik kuláklistán vótak. Mer akkor ijesztették, hogy akkor elviszik. Hát vót is, akit elvittek Viskről.

TM: És földet vettek el a családától?

AK: A kolhozba mindenki azzal ment be, a földdel, meg jószággal, szekérrel, meg lóval, ilyen felszerelésekkel mentek. (D05_Visk_1936_nő)

Az említett történelmi sérelmek közül kettő egyértelműen a nemzetiségük vállalása következtében érte a helyi magyarokat. Mind az 1944-es deportálások, mind pedig a donbászi kényszermunka a magyar (és a német) lakosságot érintette, a szlávokat nem. Csepeli György (1993) halmozottan üldözöttek nevezi azokat, akiket traumák sorozata ért, illetve azokat is, akikre ezek a traumák átöröklődnek, s így a leszármazottakat is annak tekinti. Ha ezt az elméletet elfogadjuk, a kárpátaljai magyarság összességében halmozottan üldözött nemzetrésznek minősíthető. Olyan közösségnek, amely az anyaország okozta sebeket is gyakran értékeli traumának.

Megdöbbentő ugyanakkor, hogy a legtöbb megkérdezett úgy véli, az 1940-es, 50-es évek borzalmai után sokkal jobb, kiszámíthatóbb korszak következett Kárpátaljára, mely nem hozott ugyan szabadságot, ám biztos megélhetést, kiszámítható gyarapodást garantált mindazoknak, akik hajlandóak voltak dolgozni.

TM: Mikor volt szebb, jobb ezen a településen élni? Most vagy korábban? Mikor volt jobb élni?

⁷ „...s kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk” – írja József Attila a Hazám című versében.

AK: Hát várjál, hát ö... hát most mióta a kolhoz felbomlott, nehezen indultak befele, de most már be vannak. Hát, hatvantól, ...hetventől nagyon meg, ö... megerősödött a kolhoz, azért, mert akkor minden gyárak beindultak, ládagyár, téglagyár, ahol én is voltam, és akkor a... milyen gyárak voltak... az optika volt, meg ez a sok szuvenirgyár, hát ott rengeteg munkásnak adott helyet. Hát ott sokan dolgoztak, a varroda, igazad van a nyócvannak a végén, a kilencven elején, akkor, akkor, szóval kilencventől már leállottak, de kilencvenig, nyolcvan nem tudom, hányig, nem tudom, akkor rengeteg pénzt kerestek a munkások, sokat, megszokta azt a faragást, meg azt a mit tudom én, mikeket festették, azok értékesek voltak, azok a hogyhíjjákok. (341_Péterfalva_1932_nő)

Érdekesekek azok a megnyilvánulsok is, melyek az 1980-as évek végét, 90-es évek elejét, vagyis a békés rendszerváltás korszakát értékelik. „Vártuk a demokráciát, de nem a demokrácia jött, hanem egy maffia-rendszer” – fogalmazott az egyik megszólaló (252_Beregszász_1950_férfi). A jelenlegi helyzet megítélésében gyakran találkozhatunk negatív, pesszimista véleményekkel, mint például az, amely települése jövője kapcsán fontosnak tartotta megemlíteni, hogy „kevés gyerek születik, és nagy az elvándorlás” (375_Szürte_1965_nő). Ám akad cselekvő módon reménykedő és hitében erős optimista is a megszólalók között. S ha ez az attitűd válik meghatározóvá, minden reményünk megvan arra, „hogy a magyarság ne vesszen el nyomtalanul ezen a vidéken” (6_246_Halábor_1947_férfi):

AK: Ha mi, a jövő generációja nem teszünk azért, hogy jobb környezetben éljünk, akkor majd ki fog tenni? (379_Barkaszó_1987_nő)

A fentiekben hús-vér emberekkel készített irányított beszélgetések alapján megvizsgáltuk a kárpátaljai magyarság nemzeti és lokális identitásának egyes összetevőit. A rövid elemzés alapján elmondhatjuk, hogy a korábbi kétértelmű kutatások eredményei mélyinterjúk módszerekkel is alátámaszthatók: a kárpátaljai magyarság identitása erős és államtól független; az általuk létrehozott haza-fogalom alatt Kárpátalját értik, és ezt a regionális kötődést erősíti a szülőföldhöz, gyakran a saját településhez való ragaszkodás. A magyarságtudat meghatározásában a különböző szimbólumokká formálódott elemeknek (az anyanyelv, a kultúra, a vallás, a közösen megélt történelem, a történelmi események ismerete, a mindennapok együtt megélt problémái) meghatározó, identitást formáló szerep jut.

Irodalom

- Babbie, Earl 1998. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Bartha Csilla 1991. Az erdélyi menekültek magyar nyelvi viszontagságai. *Regio* 1991/1: 77–87.
- Beregszászi Anikó – Papp Richárd szerk. 2005. *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest–Beregszász: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
- Csepeli György 1993. *A meghatározatlan állat. Szociálpszichológia kezdőknek és haladóknak*. Budapest: Ego School Bt.
- Cseresnyési László 2004. *Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Cserniczkó István – Márku Anita szerk. 2007. *Hiába repülsz te akárhová. Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. Ungvár: PoliPrint.

- Csernicskó István – Soós Kálmán 2002. *Mozaik 2001. Gyorjelentés – Kárpátalja*. In: Mozaik 2001. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében, 91–135. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: MTA Kisebbségkutató Műhely, Osiris Kiadó
- Csernicskó István szerk. 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István 2004. A kárpátaljai magyar beszélt nyelv tudományos vizsgálata: előzetes egy most induló kutatás anyagából. In: Beregszászi Anikó – Csernicskó István: *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról*, 174–177. Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István 2005. Kárpátaljai magyar beszélt nyelvi vizsgálatok: előzetes a Kárpátaljai Magyar hanganyagtár adatbázisából. In Beregszászi Anikó – Papp Richárd szerk., *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*, 101–114. Budapest–Beregszász: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
- Domokos Vera 2005. Etnikai és felekezeti elhatárolódás a naptársváltás tükrében. In Beregszászi Anikó – Papp Richárd szerk., *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest–Beregszász: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
- Gal, Susan 1991. Kódváltás és öntudat az európai periférián. In Kontra Miklós szerk., *Tanulmányok a határokon túli kétnyelvűségről*, 123–157. Budapest: Magyarságkutató Intézet.
- Gereben Ferenc 1999. *Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében*. Budapest: MTA Kisebbségkutató Műhely, Osiris Kiadó.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kontra Miklós – Váradi Tamás 1997. *The Budapest Sociolinguistic Interview*. Version 3. Working Papers in Hungarian Sociolinguistics No. 2. Budapest: Linguistics Institute, Hungarian Academy of Sciences.
- Kontra Miklós 1990. Budapesti élőnyelvi kutatások. *Magyar Tudomány* 1990/5: 512–520.
- Kontra Miklós 1995. Módszertani megjegyzések az amerikai magyar eldöntendő kérdőintonáció kapcsán. In: Kassai Ilona szerk., *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*, 271–285. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Osztálya.
- Kontra Miklós 2003. Élőnyelvi kutatások határainkon belül és kívül. *Magyar Tudomány* 2003/4: 504–512.
- Kontra Miklós 2004. A társadalomtudományi kutatások néhány etikai vonatkozása. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2004/3: 145–152.
- Kontra Miklós szerk. 2003. *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Labov, William 1979. A nyelvhasználat vizsgálata társadalmi összefüggésben. In: Pléh Csaba – Terestyéni Tamás szerk., *Beszédaktus – Kommunikáció – Interakció*, 365–398. Budapest: Tömegkommunikációs Kutatóközpont.
- Labov, William 1988. „A nyelvi változás és a változatok.” Egy kutatási program terepmunka-módszerei. *Szociológiai Figyelő* IV/4: 22–48.
- Milroy, Lesley – Gordon, Matthew 2003. *Sociolinguistics: Method and Interpretation*. Oxford: Blackwell Publishing.

- Molnár D. István – Molnár József 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa.
- Pomogáts Béla 2003. Kulturális és politikai nemzet – Budapestről nézve. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, V. évf., 2003/2.
- Várad Tamás 1998a. *From Cards to Computer Files: Processing the Data of the Budapest Sociolinguistic Interview*. Working Papers in Hungarian Sociolinguistics No. 4. Budapest: Linguistics Institute, Hungarian Academy of Sciences.
- Várad Tamás 1998b. *Manual of the Budapest Sociolinguistic Interview Data*. Working Papers in Hungarian Sociolinguistics No. 1. Budapest: Linguistics Institute, Hungarian Academy of Sciences.
- Várad Tamás 2003. A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú. In: Kiefer Ferenc szerk., *A magyar nyelv kézikönyve*, 339–359. Budapest. Akadémiai Kiadó.

Az irányított beszélgetések témakörei

A felvétel készítésének dátuma

A felvételt készítette

Melyik településen készült a felvétel

Adatközlő neve

0. Személyes adatok

1. Nem
2. Születési év
3. Lakóhely (település neve, a porta leírása: családi ház, társasház, lakótelepi lakás stb.)

I. Életút

1. Születés, család (mikor és hol született)
2. Családi körülmények (milyen családban, kik voltak a szülők, nagyszülők, mivel foglalkoztak; most mivel foglalkozik a család)
3. Iskolák (hol, milyen iskolákat végzett, szeretett volna-e tovább tanulni, mi volt az akadálya; hol tanult tovább, miért éppen ott)
4. Vallás (milyen vallású, vallásgyakorló-e, jár-e templomba)
5. Foglalkozás, munka (hol dolgozott, milyen munkahelyei voltak, ott konkrétan mi volt a feladata, egy átlagos munkanapjának a részletes leírása)

II. Identitás

1. Milyen nemzetiségűnek tarja magát?
2. Fontos-e az életében, hogy Ön milyen nemzetiségű?
3. Lényeges-e, hogy ki milyen nemzetiségű?
4. Ki a magyar? Mitől magyar a magyar?
5. Származott-e abból előnye vagy hátránya, hogy magyar nemzetiségű és anyanyelvű? Ha igen, akkor milyen és mikor?
6. A magyarokon kívül élnek-e más nemzetiségűek is a településen? Kik?
7. És a cigányok? Hogy viszonyul hozzájuk?
8. Éltek vagy élnek-e zsidók a településen? Velük milyen, illetve milyen volt a viszony?
9. Mit gondol, milyen a viszony a magyarok és nem magyarok között a településen, Kárpátalján, Ukrajnában?
10. Van-e különbség a magyarországi és kárpátaljai magyarok között?
11. Milyen a viszony a magyarországi és kárpátaljai magyarok között?
12. Vannak-e magyar szervezetek, intézmények a településen? Milyenek? (Magyar iskola, valamilyen társadalmi szervezet helyi alapszervezete, nyugdíjasklub stb.)
13. Hogy emlékszik vissza az 1980-as évek végére, a 90-es évek elejére: szabadabb lett akkor a világ, mint a szovjet korszakban volt?

III. A település

1. Mi a véleménye a településről, ahol él? Szereti, otthonának érzi-e?
2. Hogy néz ki most a település? Elégedett vele?

3. Kik a településen a meghatározó személyek?
4. Összetartó-e a település? Összejárnak-e még az emberek? Milyen alkalmakkor?
5. Megtartják-e még a régi népi ünnepeket? Melyeket?
6. És régen megtartották-e a népi ünnepeket? Milyeneket?
7. Vannak-e most közösségi munkaalkalmak, kalákák, amikor az emberek egymásnak segítenek?
8. És régen? Hogy volt ez régen?
9. Járnak-e a templomba az emberek? Milyen alkalmakkor?

IV. Helyzetmegítélés

1. Mikor volt szebb, jobb ezen a településen élni: most vagy korábban? Miért?
2. Milyen a magyarok helyzete a településen? Jobb vagy rosszabb, mint korábban? Más nemzetiségekhez képest hogyan élnek?
3. Milyen volt a viszony az egyes nemzetiségek között régen?
4. Milyen egyáltalán a megélhetés a településen? Vannak-e munkahelyek? Miből élnek az emberek?
5. Gazdálkodnak-e az emberek?
6. Milyen a település jövője?
7. Vannak-e fiataloknak kilátásai, lehetőségei itt?
8. Mi a kiút a jelenlegi helyzetből?
9. Vannak-e olyanok, akik áttelepültek vagy áttelepülnek Magyarországra? Sokan vannak-e? Kik mennek el? Mit szól ahhoz, hogy elmennek?
10. Járnak-e idénymunkára az emberek? Hová?
11. Régen jártak-e Oroszországba idénymunkára (hosszú rubelre, zárabotkíra)? Most járnak-e dolgozni valahová messzire? Kik, hová?
12. Magyarországra járnak-e a településről? Dolgozni vagy valami másért is?
 1. Az elmúlt 10 évben romlott, javult vagy nem változott a család anyagi helyzete?
 2. És a következő 10 évben, mit gondol, romlik, javul vagy nem változik a család anyagi helyzete?

V. Nyelvjárás, nyelv, nyelvmegtartás

1. Milyen nyelven beszél a magyaron kívül? Milyen szinten?
2. Melyik nyelv szebb: az orosz vagy az ukrán? Miért?
3. A településen élő nem magyarok beszélnek-e magyarul?
4. Meg kell-e tanulniuk a Kárpátalján élő nem magyaroknak magyarul? Miért?
5. És a kárpátaljai magyaroknak meg kell-e tanulniuk ukránul és oroszul? Miért?
6. Van-e a helyiek által beszélt magyar nyelvnek valami jellegzetes vonása, amiben eltér a szomszédos településektől vagy a magyarországitól? Melyek ezek?
7. És a szomszédos magyar településeken hogy beszélnek magyarul?
8. Milyennek tartja a helyiek magyar beszédét: szép vagy csúnya?
9. Vannak-e olyan szavak, fordulatok, amelyeket Magyarországon használnak, de Kárpátalján nem?
10. És olyanokat, amelyeket Kárpátalján használnak, de Magyarországon nem ismerik őket?
11. Használnak-e a faluban élők olyan szavakat a magyar beszédükben, mint pl. *paszport*, *bulocska*? Mit gondol, miért használják ezeket a szavakat?

VI. A település története

3. Emlékszik-e még a háború előtti időkre?
4. Milyen volt a magyarok alatt és a csehek alatt?
5. Milyen volt a magyarok és a csehek bevonulása?
6. Hogyan élte túl a háborút a család?
7. Voltak-e nagy harcok a háború idején a település közelében?
8. Bombázták-e a települést? Mikor, kik bombáztak? Hogy történt?
9. Hogy emlékszik az első szovjet időkre?
10. Érintették-e az Ön települését, családját vagy Önt személyesen az 1944 őszi deportálások, a málenkij robot?
11. A Donbászra vittek-e fiatalokat a faluból? Mi lett velük?
12. A kolhozosításra hogy emlékszik? Hogy ment a szervezés: önként léptek be az emberek, vagy kényszerítették őket? Vettek-e el a családjuktól is földet, jószágot vagy szerszámot?
13. Mikor volt jobb élni: most vagy a szovjet korszakban? Miért?

VII. Szeretne-e még valamiről mesélni, beszélni?

NE DANOLJ, HANEM SÍRJ, MER NINCS HAZÁD!*

TM: Hol és mikor született?

AK: Én itt, itt Gúton születtem ezerkilencszáztizenkilenc december huszonnegyedikén.

TM: Milyen családi körülmények között, kik voltak a szülei?

AK: Mit mondjak?

TM: Mivel /-foglalkoztak?-/

AK: /-X a szüleim-/ , hát ilyen kisgazdaság volt nekünk, ilyen, mit mondjak magának? Ilyen... Nagypámnak vót hetven hold földje, nahát ugye voltak cselédek, voltak (.) őő jószágot tartottak... Úgyhogy itt ez a csűr még nekünk még egy, egy része vót, amit a kolhoz lebontatott, oszt az istálónak... Hát huszonnégy darab ilyen szarvasjószág vót, növendék, ugyi, mer a trágya kellett.

TM: És őő. És mi volt a fő, amivel foglalkoztak, tehát mit termesztettek?

AK: Mit? Hát őő mezőgazdasági termékeket, búzát, ugye. Állattenyésztés vót őő a fő, fő foglalkozás, aztán, ugyi, nagypámnak vót egy erdeje, az őő az erdő húsznegy hold vót, úgyhogy neki külön nyája vót, disznó nyája, úgyhogy ottan, ottan száz darab disznót felhajtott a & vásárra, azt kérdezték, mék uradalombú vót, hát sok pénze vót. Tizenkettőbe eladta az erdőt, és tizenkettőbe olyan fák vótak benne, hogy mondták, hogy ilyen méter szélességű fák vótak benne. S ahogy ő, ő, ő eladta, betette a bankba a pénzt. S a bankba megbukott a pénz. [nevet] Tizennyolcba, mikor vége lett a háborúnak, akkor megbukott, és tizenkilence, ugyi m+... hát ő ő és tizenkilencbe má bejöttek a csehek (.), de akkor őt őő őneki fizetni kellett ő tizennyolc ezer korona vagyonnövekedési adót még rá. Vót egy másik erdeje, aztat eladta, hogy ki tudja fizetni a cseheknek [nevet] az illetéket...

TM: Ühüm.

AK: Vagy adót, vagy mit tudom én, miér, vagyonnövekedési adót. De a banka a pénz elveszett végleg. Úgyhogy az olyan értékű pénz volt, hogy, hogy ottan őő ahogy van a kanális, ottan arra vót háromszáz hold föld, nagypám meg is alkudta, hát tán ezer vagy kétezer ő forintot maradt el a a az... Mert i őő ő is gondolkozott. Hát két fia vót, aaaz én apám meg őő a másik, aki meghalt ő, má mind a kettő meghalt. Na jó, csak két fia vót, de ő nem mert azért abba az óriási gazdálkodásba belefogni egy kisebbbe, őő mert. Me ugyi megvót az alaptőke, nagymamám Kigyósra való vót. Ott vót neki ő... Árva lány vót, húszonöt hold földet vettek megint abbul, ami a a Kigyóson vót, meg vót két hold szőleje.

TM: És a szülei vitték tovább ezt a gazdálkodást, vagy...?

AK: Vitte én az én apám, igen, vitte. És ő ő ho+/. mit mondjak magának, olyan nagyon nemzeti érzésű ember vót. Ö, ő hiába ígértek a csehek neki pénzt, hogy vezesse az agrár pártot, akkor is vótak ilyen pártok, vezesse az+/. húszezer koronát, gazdasági felszerelést, mindent. Azt mondta az én apám, nem ke, nem ke, nem ke, nem ke, semmi se ke csak a nemzeti pártnak az elnöke vót húsz évig, akkor aztán községi bíró lett, és negyven, negyvenhat éves vót, miko meghalt, negyvenöt-negyvenhat.

TM: Milyen iskolát tetszett végezni?

* Az interjú azonosító száma: 311_Gut_1919_nő; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (85 éves nő, református). A felvétel 2004 augusztusában készült Gúton.

AK: Hát én nyolc osztályt végeztem, nem akart adni az apám, hogy, hogy akkor, tudja, a vagyon elmegyen. Gondolta, hogy ha igen..., hogy má ha egy városihoz megyek vagy vala+/. az má mindjárt eladja a földet. [nevet] Na így gondolkoztak a falusiak akkor. Hát így olyan tizenhárom éves vótam, nagyon szépen festettem, hát ugyi mentem vóna ilyen festészetre, de nem, nem adtak, nahát nem, nem adtak, me hát egyedüli leánygyerek vótam. Tizenhat éve+/, tizenhét éves vótam, menyasszony vótam, mehettem vóna Amerikába, oda megint nem nagyon engedtek, me egyedül vótam, és végül aztán itten.

TM: Milyen vallású tetszik lenni?

AK: Református.

TM: Tetszik járni templomba?

AK: Azt hiszem! Kérdezhet a Bibliából bárhonnan.

TM: Ő (..) hol tetszett dolgozni aa mi a, miután be tetszett fejezni az iskolát?

AK: Hát, hát nekem nem kellett, mer itthol vótam. Hát harmadozni jártam, harmadába ki vót adva a földek, így, így nem ö... Cseléd vót, mindig egy-egy cseléd, aki szántott, vetett, de az apám nagyon jó tudott gazdálkodni. Na és akkor bejöttek az oroszok, akkor evettek mindent.

TM: És utána mivel tetszett foglalkozni?

AK: Hát mibe+/. mivel foglalkoztam? A kolhozba jártam dolgozni.

TM: Mezőgazdasági munk/-ára-/?

AK: /-Mező-/gazdasági munkára bizony, bizony.

TM: S onnan is tetszett nyugdíjba menni?

AK: Onnan, [nevet] végig megcsináltam, hát nem, nem mondom, hogy túlságosan, na de az apám belenevelte. Me mindig hagyott egy-egy darab földet, tudja, hogy, hogy őö na hogy, hogy ő ő, hogy megtanultam a gazdálkodást, bár ne tanultam vóna úgy meg, mer nagyon megtanultam.

TM: És hogyan zajlott le ez a kolhozosítás itt negyvenötbe? Tessék elmesélni.

AK: Hát hogy, hogy? Hát mit mondjak magának? Aaa férjem így katonaságná vót, főszámvivő vót, és majd osztán ű lett a főkönyvelő itten. De ű magyarországi volt különben, és ő na de, de aaa izé az+/. a tudomány a fejébe vót, de így gondolja el, a baláncot az első évbe, az első évbe is ő vót a legelső itt, a Beregszászi járásba, aki leadta. Pedig, pedig csak egy ilyen, ilyen, ilyen ábécés könyvbű, amit, amit, me, me én+/. ahogy jártunk iskolába, nekünk vót orosz óra, hát az orosz óra ilyen ukrán vót, ábécé+/, hát ilyen ukrán ábécém vót, és ű abbú, abbú őö izé megcsinálta a baláncot. Naaa hát addig, ameddig nem egyesültek, ő vót a izé, aztán ilyen idegbeteg lett.

TM: Tetszett említeni, hogy a csűrnek a másik része a kolhozban...?

AK: Igen.

TM: Mit vettek el a családtól?

AK: Hát mindent elvettek. Mindent, akkor kulákosítottak kifele, nahát osztán minket nem kulákosították, mert már az apám meghalt, de a, a, az anyámnak megint még külön volt egy öt hektár földje. Nahát az anyámat kulákosították. Nem csináltak vele semmit, majd oszt ötet felmentették ugye, hát ő, ő senkit ki nem használtak így a munkába, mer, mer mondom, hogy mi+/. ki vót adva... Hát azután má mikor kolhoz lett, mindenki... Nem tudom, maga milyen ő, ő családbú származott, hogy, hogy ösmeri a gazdálkodást, vagy nem ösmeri?

TM: Hát úgy nagyjából.

AK: Nagyjából? Eh, na jó, hát ő, nahát ő az anyám is mindig, mindig munkába vót, ugyi, nem zsaroltak ki senkit sem. Nahát, mondom, így, így ősszel mindig mentem harmadozni a terményt, oszt így hazahozták. Egy része az övék vót, két része a miénk vót. Na de.

TM: A családra vetettek ki ilyen államkölcst?

AK: Jö+/. Ha.

AK2: Hogy a izé nagyapám aláírt a izét... üm kölcsönöket adott ki, oszt utána meghalt, oszt anyuéknak kellett kifizetni.

AK: Az na, a igen, olyan jó szívű vót, hogy nahát na, nem, nem tudom, hogy, hogy mondjam magának, vagy ne mondjam... Hogy húsz így izét ő, mikor bejöttek a csehek, hát akkor se így, hát a angol tőke lehetett az, vagy amerikai tőke, mer adták ki a bankból a pénzt. Nem kellett, csak egy jó kezes, tudja, csak aláírtak egy, egy ilyen, ilyen... Negyven fillérre húsz fillér vót egy váltó. Aláírt, aláírt az én apám [nevet], és akkor majd oszt a pénzt meg, ugyi, ki kellett fizetni neki, mer úgy volt, hogy akkor, mondjuk, egy-egy disznónak ilyen magosson vót az ára, hogy három-négy ezer korona volt harmincba, ezerkilencszázharmincba pedig az csak már háromszáz korona vót. Közben mindenkinek aláirosgált [nevet], ki kellett fizetni a váltókat.

TM: És milyen volt a csehek alatt, milyen volt a helyzet? Tessék erről mesélni egy kicsit.

AK: Hát ő a csehek alatt, hát nem lehet mondani, mer a akinek megvót az a földje vagy mije, az mind, szóval az sérthetetlen volt. Ha magának vót akár mije, az sérthetetlen volt. Ugyi csendőrok voltak, és nahát mind a közigazgatás jó vót, nahát é+/. arra én nem mondhatok semmit.

TM: A csehek kötelezték a magyarokat, hogy tanuljanak csehül, vagy?

AK: Hogyne, vót óra, hát én is szóval öö... Kárpátalja megkapta az autonómiát, és az autonómiát ahogy megkapta, a izé+/. hát megkapta vele aztat is, hogy, hogy szóval egy öö minden héten két órát öö foglalkozni kellett oroszul. Hát oroszul tudok írni, olvasni, csak nem értem hát. [nevet]

TM: És öö hogyan volt, hogyan zajlott le, amikor kimentek a csehek, és bejöttek a magyarok itt Gúton?

AK: Hát úgy zajlott le, hogy... Mit mondjak magának, mondjam a szabadcsapatosokat?

TM: Az igazat, mindent, ami va+/. , ahogy történt.

AK: Nahát a... Én nem tudom, hogy mi volt az, me... Az én férjem aktív katona vót a magyarokná [nagy sóhaj] És (..) még ő se nagyon tudta, hogy, hogy mi volt az a szabadcsapatos. Őszintén, nem én... Kérdeztem tőle, vagy nem akarta mondani, vagy nem tudta, én nem tudom, hogy mi volt. Kérdeztem, mindig azokat elküldték itten, itten van egy, az a kanális, ahogy a templomnál jöttek keresztül, nahát ottan a csehek, ugyi, felállították végig a izét, nahát ott nem tudták, hogy, hogy, hogy támadnak, vagy nem támadnak. Ugyi Hitler ahogy kimondta, hogy... Öö aztán Hitler parancsolt, és aztat tudom mondani, hogy Kigyósrú jöttünk öö, Kigyóson voltunk éppen akkor, mikor Beregszászba jöttek. Én, mi ott voltunk, me a nagybátyám Técsőn lakott, és ők is eljöttek, hogy má Técső nem tartozott hozzá. Me először a ilyen nyelvi határok voltak. Itt volt a határ, itt, itt a barkaszói hidnál, itt volt, és a határország itt, volt itt Gúton.

TM: És akkor, akkor harcokkal mentek ki a csehek innen Gútról vagy+/.?

AK: /-Neeem!-/

TM: /-Nem?-/

AK: Nem azt, éppen azt akarom mondani, hogy ahogy jöttünk a Kígyós+/. ott a, a ott, a Kígyóstul... Ösmeri azt az utat?

TM: Igen persze, persze.

AK: Ösmeri, nahát a az ő (..). Mi jöttünk így szekérrel, még akkor nem vót kocsik, hanem jöttünk egy, egy ilyen ő szekérrel, és a, a csehek mentek kifele. Olyan, olyan, olyan, olyan, olyan, mintá volt lenézni, hogy azok, azok puskalövés nélkül kimentek innen.

TM: És hogyan jöttek be a magyarok?

AK: Hát a magyarok.

TM: Volt ünnep/-lés-/?

AK: /-Ő-/, hát persze, hogy volt, má annak előtte is, hát ma annak előtte szabadcsapatosok itt voltak, és szóval van itt olyan ember, akinél vótak is.

TM: És mit csináltak ezek a szabadcsapatosok?

AK: Én nem tudom, mire jöttek. Felbujtani, vagy mit tudom én, előre, eelőre, hogyha háború esetén, vagy na... De nem, nem volt rájuk szükség. Majd aztán nem tudom, ottan Tökös Feri, nem tudom, ő mi van ottan mostan abba, abba a nagy lakásba, abba vótak a szabadcsapatosok elszállásolva, osztán ott szóval... az vót a fő, mmikor... Na de akkor ők parancsoltak, mikor a magyarok bejöttek. Aztán jött a megszálló sereg, aztán+/, mikor aztán megint a Hitler mondta, hogy tovább, akkor osztán innen mentek tovább, akkor aztán innen mentek tovább, itt a megszálló sereg, úgy jöttek vissza, oszt úgy mentek, akkor tartalékos emberek vótak.

TM: És hol volt itt a magyaroknak a fogadóünnepsége, hol tetszettek fogadni őket?

AK: Hát a templom előtt, biztosan csak ott fogadták. Ott vót a legnagyobb térség. Én nem vótam itthon. Én Beregszászba fogadtam a magyarokat.

TM: Ja, ja, ja.

AK: Én ott kiabáltam, hogy, úgy, ahogy a többi kiabálta, hogy Hitler, meg ez, meg az, meg, meg, [nevet] meg, meg kiabálták, hogy (.) „A técsi alma nagyon jó, a cseheknek nem való!” Erre emlékszem, hogy ezt kiabálták. [nevet]

TM: És hogyan tetszik visszaemlékezni a háború alatti időkre, tehát a második világháború alatti időkre, hogyan élte át a család a+/?

AK: Hát aa Mátészalkán laktam, hát ugyan hát... Én csak annyit láttam, tudja, hogy ümmm... Ugye nyomultak lefele, akkor jöttem haza, mikor Horthy kimondta a fegyverszünetet, és ő, nahát így az úton, ahogy jöttünk a+/. egy ilyen stráfszekér, mer ő ott laktunk, hát az uram tudta, hogy neki, neki menni kell onnan tovább, és én pedig+/. Éngemet pedig hazaküldött, mert másállapotba vótam, hogy jöjjeek haza. Há ottan fogadott. Amit fel tudtunk pakolni, hazahoztuk. Hát itten Namény körül jöttünk, és akkor magyarok vonultak lefele, s ahogy vonultak lefele aaaz ágyukkal, mindennel, és akkor mondta ki Horthy a fegyverszünetet, mikor jöttünk, és mikor (.) őe hozzákezdett danolni. Ezek a katonák, ahogy mentek lefele, tudom most is, hogy mondta, hogy, hogy ne danolj, hanem sírj, mer nincs hazád! Hát ugyi, ez vót az igazság, az biztos. Ma is, ha rágondolok, a könnyek a szemembe jön, me nincs hazád! A magyaroknak hazája azután sem vót. [sír] Vót? Rákosi alatt vót hazája? Nem vót! Vót hazája tovább? Jenő, mind, az mind idevaló zsidók vótak. Ez az igazság.

TM: És maga Guton, mikor haza tetszett jönni, mi volt itt Guton?

AK: Hát itt nem volt akkor még semmi, majd aztán jöttek be az oroszok, deee, ugyi, elvitték... Nekünk ló volt, elvitték. Hát tudja, hogy osztán, hogy milyen nehéz volt a gazdálkodás.

TM: Milyen volt az első szovjet idők?

AK: Hát be kellett adni mindent. A magyarokná is be kellett mán adni, ugyi, a németek is má ö... Ilyen beadások voltak.

TM: Ühüm. (..) És negyvennégybe, mikor voltak ezek a deportálások, amikor elvitték málenyikij robotra, három napra az embereket+/.?

AK: Ühm.

TM: Sokat vittek el Gutról?

AK: Hát mindenkit elvittek. Hát nem mindenkit, elvittek, akiket &... így ni. Hát vót egy, egy zsidó, aki+/. Zsidó lett, ő kommunista vót, annak előtte is... De én akkor is ő, ő az én apám olyan vót, hogy ee, né, ee, né... Kacérmonnak hívták. Azt mondta nekem, hogy menjek ee, mert a csendőrok fognak jönni, házkutatást tartanak. Hát őö na ilyen kommunista vót. Na hát, ő lett a főnök. Osztán vót itten ott Krisman, Gáton. Az elszökött, hogy ne vigyék el a deportálással, és a, az pedig itt tartózkodott, ott az erdőbe, tudja? Hát oszt ők voltak a mindenek. Ők fogadták a+/. az oroszokat, merthogy ők a partizánok. De hát nem voltak ők partizánok, csak ilyen, ilyen, akik így szökdöstek, azok összeállottak, és na, az a...

TM: És őa akiket elvittek málenyikij robotra, azok sokan voltak a településről?

AK: Sokan per+/. hát minden háztól elvitték az embereket.

TM: És az ön családját érintette ez a deportálás?

AK: Hát az enyimet nem, mer az én uram oda vót aa... Őtet majd Gyöngyösön... ő má nem is akart ott tovább menni, ott levetette a katonaruhát, és ő+/. De őö elfogták. Hát a, az egyik egy, egy tiszthelyettes vót, az vele vót, az őö beteg lett, az ott maradt, őtet meg elvitték Kijevbe. Oszt ott vót, nem tudom, mennyi ideig, hát azután nem bántották őtet az oroszok.

TM: Fogságba esett akkor?

AK: Fogságba esett, igen. Hát min+/. mindegy vót, civil vót, akárki, menjél, onnan is mindent, mindenkit, mindenkit hajtottak el.

TM: /-És ö-/

AK: /-Magy-/arbú is rengeteget, hát azért vót a kárpótlások.

TM: És volt olyan, akit őöő+/. aki nem tért vissza a negyvenes málenyikij robotról?

AK: Óóóóó, hát hogyne. Hát ottan van felírva. Nézze meg ottan, a templommal szembe van egy szobor, és oda van felírva mindenki, aki nem tért vissza, meg a+/. ilyen katonai halált haltak. Vagy ki tudja, hová lett mindenki.

TM: Donbászra vittek utána el az ötvenes évekbe fiatalokat?

AK: Vittek, bujkáltak. Vittek, vittek, vittek, vittek, vittek, vittek.

TM: És őö, aki bujkált, azt, hogyha megfogták, azzal mi történt?

AK: Csurmába tették [nevet].

TM: Leültették?

AK: Hát persze, hát [nevet].

TM: És mit csináltak Donbászon, akik hazajöttek és elmesélték?

AK: Hát mit csináltak. Hát volt, aki ott is maradt végleg, hát megnősült ottan, hazajött. Hát vót itten az egyik, hát, s itt... A bírónak a nagybátyja is úgy vót, hogy (.) onnan hazajött. De tudja, micsoda? Jó nyugdíjat kaptak azok, akik, akik ottan Donbászon

TM: Származott-e abból előnye vagy hátránya, hogy magyarnak vallotta magát?

AK: Hát mit mondjak magának? Én dolgoztam, één falusi munkát végeztem, hát nekem nem származott olyan nagyon. A gyerekeimet kitanítottam. Azt mondtam, tudja, hogy ha engem nem tanítottak akkor ki... Lett vóna alkalmi az apámnak, lett vóna mindene a, szóval tehetsége ahhoz, hogy, hogy tanuljak.

TM: Ühüm.

AK: Érti? Mer voltak itten aa ezek a huszárok, a öö negyvenbe kijöttek onnan, hogy ha találják bombázni Munkácsot. Hát kijöttek falura, hogy, hogy ha ott lebombázzák véletlenül aa laktanyákat, hogy ők pedig kint vótak. Hát vót egy báró Inkei, és, na hát vót neki saját lovai, itt volt az istálló, hát azt monda, hogy a faluba olyan istállót nem talál, me ilyen vastag deszkák vótak, aaa lónak pedig az kellett, tudja... Hogy neki saját lovai voltak, hogy egy rendes istállóba legyen a ló! Hát ő azt monda az én apámnak, hogy adjon engem oda, az tanított engem lőni, az tanított ööööm mindent, az a báró Inkei... Báró Inkei Lajosnak hívták, de egy olyan egyszerű ember vót+/. Éppen... jaj annyi sokat elmondtam, olyan egyszerű ember vót, gyereke nem vót. Azt monda, hogy monda az én apámnak, hogy adjon engem oda, tudja, hogy engemet, de csak annyira adjon oda, hogy ő engem embernek csináljon. Érted?

TM: /-Az kitanítottja?-/

AK: /-Érted? Érted?-/ Na.

TM: És a magyarokon kívül élnek e Gúton más nemzeti/-ségek?-/

AK: /-Hát hogyne-/ , hát persze, hát.

TM: Milyenek?

AK: Hát ruszinok, ukránok hát milyenek, milyenek, milyenek.

TM: Cigányok élnek?

AK: Nem, /-nem-/.

TM: /-Egy sem?-/

AK: Nem, a cigányok már elmentek.

TM: Régen se éltek?

AK: De régen éltek. Hát elmentek össze-vissza ugye innen. Nem olyan nagy keresetük vót. Ugye Gáton, Gáton van egy egész falu belőlük, egy fél falu van ottan.

TM: És régen milyen volt a cigányokkal a viszony?

AK: Hát ugye... Vályogot vetettek a cigányok, na milyenek lehetnek? Aztán öö hát tudom, hogy vót egy aaa, Micének hívták, és nahát ugyi... Húztak nekünk éjjeli zenét akkoriba, még a május éjjelén. Hát ugye az, az jött hegedülni, az a Mice Gyula. Hogy hová lett...? Biztosan nagyon jó helyet kapott, mer elment Magyarba, tudja... Hogy aazér, aki olyan nagyon jól tudott zenélni, hát nagyon magasra vitte ott is. Hát ki tudja?

TM: Voltak konfliktusok a magyarok meg a cigányok között?

AK: Nem, nneem, sohasem semmi.

TM: Akkor ezek szerint megfértek egymás mellett?

AK: Ó, aaah, áá, nem, nem, nem. Ezek nem jártak úgy lopni. Hát például a bégányiak, azok igen, a jánosiak öltek embert, aztat tudom, a gátiak se, arra se lehetett annyira hallani, hogy... Meg most hát megférnek, úgy látom, Gát... Hát meg ki tudja, hogy ő, mit tudom én, nem tudom.

TM: Tetszett említeni, voltak zsidók a településen. Sokan voltak? Sokan éltek ott?

AK: Hát hányan, hány család vót hát, vagy tizenkettő.

TM: És milyen volt velük a viszony?

AK: A jó vót, jó vót nekem is, nekem is a barátnőm zsidó lány vót.

TM: S mivel foglalkoztak ők?

AK: Ők? Hát az egyik ööö vót nekik gazdálkodásuk, aztán ilyen szatócs üzletük ilyen, ilyen kisebb üzletük, hát vót ilyen, ilyen vegyes üzlet vót, aztán cséplőgépjük volt a zsidóknak. Nahát oszt nyáron csépeltek ilyen, nem tudom, hogy látott-e maga olyasmit, me mostanában má nincsen olyan, hogy, hogy ööö...? Úgy bent állott nekünk a csűrbe gép, a kint pedig vót, a, ami hajtotta a motor, ő a motor vót, na és, ugyi, aa kévát meg két oldalrú hányták rá az, aa gépnek a tetejére, és úgy vót. Etető, úgy hívták, aki... mikor cséveltünk. Aztán hát a szalmakazlakat raktak, hát tudja, hogy vót kétszáz mázsa termény, hát szalma is vót, minden vót.

TM: És most élnek a településen zsidók?

AK: Nem. Aaah, elmentek innen.

TM: Hová mentek?

AK: Hát Beregszászba, hát mi, hát ööö maga szerint...? Kolhozba ők nem akartak dolgozni ők, ők, nem ők, ők &... Ugyi az egyik lókupec vót, mondom, a másik meg hát mind, mind vót, vót egy korcsmája, mintha övé vón egy XX egyik zsidó, aztán ilyen... Hát ottan, most ahon van a sarkon az a (..) nagy üzlet, hát ott, avval szembe vót egy korcsma vót, meg, meg öö ilyen vegyesüzlet is vót nekik, Fischerék. Hát de... Na de kül+/. különben gazdálkodtak is, gazdálkodtak is, na meg, meg... Ugye éltek, hát ugyi az övék vót az összes üzletek, hát ugye, hogy azt nem tudom, hogy maga falusi vagy városi, vagy hova való?

TM: Újlaki vagyok amúgy.

AK: Újlaki /-igen?-/

TM: /-Öö milyen-/ a viszony a nem magyarok és magyarok között most a településen? Tehát az ukránok, oroszok, rutének és a magyarok között milyen a viszony?

AK: Hát megegyeznek, minden. Hát itt Kárpátalján mindig megegyeztek, nem? Persze. Hány éven keresztül mindig, mindig más és más vót, ugyi? Az orosz+/. vagy az orosz... Má én hányat éltem át? Először tizenkilencbe, még akkor Magyarország vót, mert húszba lett átírva ü a, a izé, azt hiszem, aaa (..) trianoni békeszerződés, talán húszba vót megcsinálva, megkötve ugyi?

TM: Igen.

AK: Na és ugyi akkor én még min+/. Magyarországon születtem, még úgy, úgy jött ki, úgy van.

TM: Ühüm.

AK: De má akik húszba születtek, az má nem Magyarország, az má nem, nem úgy jött ki, az má Csehszlovákia vót. Ugyi Bene+/. Benes vagy Maszarik megcsinálták a izét, ő hogy ö... me+/. nem tárgyaltak Trianonba a magyarokka. Tudja?

TM: Tudom, persze.

AK: Na akkor tudja, na... De aaazt is tudhatja, hogy... Mikor eljöttek Magyarországról, ide a szomszédba, Pestrül. Egy olyan fiatalember vót, épp, mint maga, oszt így felhoztam, és még azt mondta, hogy még azt, azt nem tudták ők, és még azt nem tanították (!) velük Magyarországon, hogy ez Kárpátalja, valamikor Magyarországhoz tartozott. Érted? Értem?

TM: Igen.

AK: Értem. És hát, ugyi, eztet... Ezt, hát mit mondják, hogy szlávósítani akartak mindenkit meg mindent. Na hát oszt...

TM: Van-e különbség a magyarországi és a kárpátaljai magyarok között?

AK: Hát, ééén nem tudom, én egy párszor vótam, még mikor, naaa, még mikor a férjem élt. Hát vótam hatvanháromban, most vótam, a fiam, az egyik, oda ment át vissza+/.
 TM: Ühüm.

AK: Oda általment, az mozdonyvezető vót. Na hát a többi mind elvégezte a főiskolát. Na azt akartam mondani, hogy azt mondtam, hogy ha én négykézláb fogok menni, de akkor se fogom engedni, hogy az én gyerekeim o+/, az legyenek, ami én. Értem? Te+/.
 TM: Akkor különbség nincs a két magyar között?
 AK: Hát.

TM: A magyarországi és a kárpátaljai között?

AK: Hát hü, hü aa mit mondjak, ott má nem magyarok laknak.

TM: Kik laknak?

AK: Maga szerint, maga szerint ott magyarok laknak? Magyarok élnek!? Hány millió él ma Magyarországon magyar, maga szerint? Magyar, magyar, magyar, magyar?!

TM: S ön szerint?

AK: Hát öt milliótú nem több.

TM: És a többiek kicsodák?

AK: Hát az m+/. oott vegyes, azt mondják, hogy vannak még kínaiak is [nevet]. Hát én tudom én, hogy ööö miféle, meg úgy hát ö tudja... Maga aztat nagyon jól tudja, hogy, hogy, hogy ö milyen ööö+/. hát hány éven keresztül Magyarországon milyen ö, ö izé alatt vót. Horn Gyula magyar vót? Ö Gerő Ernő magyar vót? Izé, szőlősi zsidó vót. Azután a izé... az első magyar vót? És mit csináltak velük? Még öö ők maguk mondják, hogy, ugyi, még tudja, mikor ö ööö+/.
 AK2: Nem azt mondom.

AK: Nem azt mondom. Dehogy, hát felveszi, azt mind felveszi [nevet].

AK2: /-Felveszi-/ [nevet]

TM: /-Nyugodtan-/.

AK2: Te ne politizálj! A politika az ő bajuk [nevet].

AK: Na jó, ne mondjam? [nevet]

AK2: Ne mondjad! XX

AK: Ne mondjam? Na de azóta is mutatták má a televízióba is. /-Még aa+/-/

AK2: /-Most-/ így mondják, hónap úgy mondják.

AK: /-Or+/-/

AK2: /-ah-/ogy kell. úgy mondják.

AK: Orbán ilyen fiatal vót, mint maga [nevet], és ott kiabált. Én sírtam a televízió előtt, azt mondtam, fiam, mennyé onnan, me elvisznek Szibériába [nevet].

TM: Végülis nem vitték el.

AK: Na jó /-hát ö-/.

TM: /-Mi-/lyen a viszony a magyarországi és kárpátaljai magyarok között?

AK: Ó, hát azt mondják, hogy Orbán, amikor itt volt, hát azt nem tudták, nem tudtak vele mit csinálni. Hát, hát ö volt, mi rosszak, nem tudja? Maguk nagyon jól tudják, hogy mi vót...

TM: És az egyszerű emberek közt milyen a viszony? A magyarországi egyszerű emberek és az itteni emberek között?

AK: Hát én nem tudom. Én nem tudom. Én ő két éve vótam, az unokámot ő akkor keresztelték, és egy napra vótam Magyarba [nevet]. Hát a, hát én nem tudom. Én nem tudom. Én a templomba vótam ottan, na. Egy nő vót. Na én nem tudom, hogy engedték meg a mi vallásunkba, a református vallásba, hogy a nők predikáljanak, hogy... Mer én, az izé szerint Pál apostol azt mondta: egyházi vezető, szóval ez csak férfi lehet.

TM: Ühüm,

AK: Nem nő.

TM: Miért nem lehet nő?

AK: Ne hát miér? Hát e a papnak nem, papnak, papnak. Aki az Isten igéjét hirdeti a szószeikből nem, csak férfi lehet! Ő azt mondta. Pál apostol. Na és az egyik legnagyobb apostol vót. Mit mondjak, a Bibliából mindent XX.

TM: Vannak magyar szervezetek, intézmények a településen?

AK: Itt, itten?

TM: Itt Gúton, igen.

AK: Én nem tudom, én nem vagyok benne.

TM: Káemkáesz meg ilyenek működnek?

AK: Hát az, az működik. Aztat tudom, hogy működik, de én nem vagyok benne. Már úgy, én olyan /-idős vagyok, én, +/./

TM: /-Iskola, óvoda+/./

AK: én má semmi vagyok.

TM: Iskola, óvoda? Ilyenek működnek? Magyar iskola?

AK: Magyar iskola? Hogyne működne magyar iskola, persze, hogy működik. Óvoda is működik. Hát öö működni működnek, de hát... Ugyi én már semmi vagyok. Én már nulla vagyok. Én már le vagyok írva.

TM: Dehogy is. Ilyen...

AK: Dehogy is.

TM: Ilyen /-nyugdijas-/klub,

AK: /-dehogysis-/

TM: meg ilyenek?

AK: Az nincsen.

TM: Nincs semmi egyéb?

AK: Hm-hm.

TM: Hogyan tetszik visszaemlékezni, amikor a nyolcvanas évek végén, a kilencvenes évek elején bekövetkezett ez a szovjet rendszerváltás? Jobb, szabadabb lett a világ, mint a szovjet korszakban volt?

AK: Szabadabb. Szabadabb. Mondom magának, úgyhogy csak, mikor a földet felosztották, minden kolhozistának adtak két hektár földet. Én azt mondtam, aaaaa+/. a bíró, hogy+/. adjon nekem azt a földet, amit én mentem a, mentem be a kolhozhoz, mivel én mentem, ami az én nevemen van! Ami az én nevemen van! Ma is megvannak a papírok. Mikor kivittem, gyűlés volt itten, s bevittem. Hát az csak nézte. A üm az izét a, van nekem a a közjegyzőtül, árvaszéktül, a munkácsi, mer akkor Munkácsi járáshoz tartozott Gut, mer, hogy ő itt volt a határ, vagy mit tudom én öö... Aa Gutat oda csatolták a Munkács, a Munkácsi járásbírósgáttul

megvannak a papírok. Aa az illetéket (...) aa izét, ezer pengőt fizettünk. Aaz négy tehen ára vót. Illetéket. Aaa az izét+/.

TM: S akkor nem adták vissza a földet? Mennyit adtak belőle?

AK: Két hektárt adtak, de ott adták, ahol, ahol, ahol, ahol soha nem vót földünk. Még az én apámnak akartak adni, mer, hogy bíró vót mma+/. magyarok alatt. Osztottak fel földeket, és akartak adni neki ott azon a helyen. Azt mondta, nekem nem kee. Ingyen nem fogadta el a földet. Érted?

TM: Ühüm.

AK: Ingyen nem fogadta el a földet. Nahát ott kaptam földet. Ami ide három kilométer, hogy ki se bírok menni oda.

TM: Az Ön földje meg itt volt valahol ebbe a részben, közel?

AK: Na hát itt a megy, itt a, gondolja el, hogy nem tudom, mennyi, hány ház van itt, az már a nagybátyámé, annak is egy fia volt, az meghalt. Técsőre ment ilyen munkaszolgálatba, mer azt mondták akkor Técsőn, ilyen nagybirtokok feleségének, oszt oda ment, oszt itt vót egy ilyen nagy tízszer, tízszer tízes, de nem tízszer tízes, mer tíz szoba volt benne. Egy ilyen nagy épület itt, itt nyolc hold földde, itten aa, onnan, ahogy bekanyarodik egész a falu közepéig. Úgyhogy végig be van ültetve, vagy be van ööö, házzal, na és akkor... Mit akartam ebből kihozni magának?

TM: Hát hogy hol volt a földje, azt kérdeztem.

AK: Hon vót, hon, aztán ottan megin aa faluba, úgyhogy hát mennyi, vagy huszonhárom ház van nekünk itt a faluba, így aa nagypapámé... A nagypapámnak aa a földjein.

TM: Mi a véleménye Gútról? Szereti? Otthonának érzi?

AK: Hát én itt születtem. Itt nőttem fel. Mondom magának, hogy nem adtak iskolába. [nevet] Hmm... mi, mi, mit mondjak?

TM: Hogy néz ki most a település?

AK: Hát, na hát öö, mit mondjak magának? Régen, régen egy ház nem vót itten, ami, ami normális lett vón, és azóta mind át van építve. Hát aaz, hát hogy néz...

TM: Elégedett vele, azzal, ahogy most kinéz Gút?

AK: Hát én, én ugyi, már nekem semmi... Ugye én elégedett vagyok, vagy nem vagyok elégedett? Hát, valamikor itt olyan nagy sár volt. Hát persze, hogy elégedettebb vagyok, mer ugyi... Most már a gázt is bevezetik. Hát persze, hogy elégedettebb az ember, hogyha...

TM: És Ön szerint kellene még valamin változtatni esetleg? Min kellene esetleg, hogyha...

AK: Hm, hát (.) min kellene? Hát min, min, min kellene? Mit mondjak magának? Min... Aztat nem mondom, hogy min, mert mindent eláru...

TM: Tessék nyugodtan mondani.

AK: Nem mondom én.

TM: Név nélkül lesz, úgyhogy...

AK: Á, hát a név milyen lesz, nem félek én, hogy amit mondtam. Én nem mondtam olyat, amitü félni kell.

TM: Kik a településen a meghatározó személyek, akik így meghatározzák az alakulását a településnek?

AK: Hát a községi bíró vezeti, nem? Na hát így.

TM: Hm.

AK: Így én nem tudom, ugyi, nem járok klubba. Én nem járok ide, én nem járok oda. Nekem ez a, ez a világ egy ördögi világ. Ha én református is vagyok, de ez egy ördögi világ. Ez Szodoma és Gomora. Maga szerint nem?

TM: Lehet.

AK: Lehet, lehet, lehet!?

TM: /-Öö-/

AK: /-A-/hogya viselkedik a világ, ahogy nép viselkedik, ahogy azok a fiatalok viselkednek? Maga szerint ez normális? Hogy együtt lakjunk egy, eeegy-két évig, oszt akkor szétmegyünk, mer áááá... Hmhm.

TM: Összetartó még a település?

AK: Hát, ugyi mindenki Magyarba jár. Ilyen az össze, összetartás. Innen mindenki, minden háztul, aaa akinek négykézlá+/, akinek keze, lába van, az mind mászik, még mondom, még négykézláb is elmenne biztoson.

TM: És mit csinálnak Magyarországon?

AK: Hát dolgoznak.

TM: Mivel foglalkoznak?

AK: Hát mit? Ki mit tud dolgozni. Ki mit.

TM: És csak Magyarországra járnak? Nem járnak mondjuk Oroszországba?

AK: Hát, Oroszországba én nem nagyon tudok. Hát ööö

AK: Járnak Oroszországba? Innen nem járnak, ugyi, senki? Te jobban tudod.

AK2: Nem. Hát Kijevbe voltak most oda.

AK: Vótak. Na hát.

AK2: Minek?

AK: Hát csak kérdezi.

TM: Összejönnek még az emberek a ilyen alkalmakkor?

AK: Nem.

TM: Szomszédolás sincsen?

AK: Nem. Már nincsen szomszédolás. Az csak régen volt.

TM: De régen megvolt ez?

AK: Régen? Ááááá!

TM: Hogy volt akkor régen ez a szomszédolás?

AK: Úgy volt, hogy, nahát az én apám nagyon szerette az embereket, hát... Úgyhogy nálunk minden, minden este tele volt a ház, és az összes szomszédok, azok mind jöttek ide. Mind, mind, mind, mind.

TM: És mit csináltak? Beszélgettek, énekeltek?

AK: Beszélgettek, hát ööö, kártyáztak, mit csináltak, hát nem pénzre kártyáztak, csak így öö ilyen...

TM: Szórakozásként?

AK: Szórakozásként, igen.

TM: Megtartják még a gútiak a régi népünnepeket?

AK: Én nem tudom, hát ez a biró csinál, ilyen izét, ezt aa öö, mikor van, Pünkösdkor. Az akkor csinál itt ez valamit, de én nem tudom. Ugyi én nem voltam még soha ott, nem megyek.

TM: És régen milyenek voltak, milyen ünnepek voltak, amikor még fiatalabb tetszett lenni? Milyen népi ünnepek voltak?

AK: Szegény falu volt ez nagyon.

TM: Nem voltak semmilyen ünnepalkalmak?

AK: Nem, ez nagyon szegény falu volt különben.

TM: És a vallási ünnepeket megtartják?

AK: Aaa! Meg!

TM: Melyeket?

AK: Na mindet! Nahát, még, még hon kezdjem? Karácsony ööö, Húsvét, öö, nagyp+/, virágvasárnap, feketevasárnap először, aztán virágvasárnap, nagypéntek, húsvét, öö, áldozócsütörtök. Ugyi nekünk ezek az ünnepek. Ugyi én most katolikus ünnepeket nem sorolhatok magának. Há van itten, ugye, hogy a, öe, öö az izé, itt a görög katolikus, ott meg... Má a katolikusság az összejön ottan egy szobába, és akkor, ööö ottan... Nahát eö, a izé vallásunk az szét van szakadva.

TM: Miért van szétszakadva?

AK: Hát, mondjam magának? Mondjam, mondjam /-oda bele-/?

TM: /-Persze-/

AK: Mondjam?

TM: Persze. Mondja nyugodtan.

AK: Nyugodtan mondjam? Nahát azért van kétfele szakadva, ncc mer valamikor a, ööö... Xx-nak hívták. Hát ööö, most már elment ugyi izébe, Csongorra. Ott pap, de ott már úgy meggazdagodott, hogy... Na meg hát... Nem tudom, nem tudom. Nem tudom, Isten tudja. Majd ű fog ott számolni érte, meg, meg, na hát... Ugyi kapott az egyház, egyházak... Még XX volt itt. Hallott maga XX-ról?

TM: Persze.

AK: Igen, nnaa?

TM: Ismerem.

AK: Hát még Forgon vót itt, akkor kapott az egyházak, hogy a minden párókia felújítására. Ugyi, én nem tudom, mennyit, csak az ő fiai is benne volt az a, ide járt hozzá a ööö, Xx Samunak hívták. Egy ő idősebb ember, egy olyan, hát éntüllem fiatalabb (.) vagy két évvel. Na. És ide járt, itt beszélte, mindig elbeszélte, hogy az ő fia az jön a Tarnóc, hogy van, mint van, miatta vót, és akkor beszélte, hogy na, hát na, hogy kaptak pénzt, és hogy úgy XXnak a lakása az itt marad. Igaz?

TM: Öhm.

AK: Az egyháznak, nem tudom, hogy van informálva rulla maga, de öö, de itt maradt.

TM: És?

AK: És neki vettek izébe, házat öö..., Magyarba ... Először abbul a pénzbül, amit Amerika adott, az egyház párókiáknak a fölújítására! Na és akkor (..) amm... XY Pali aztat, aztat hallotta aztat maga? Hát az ott kö+/.

TM: Ismerem.

AK: Lánya, fia, na öö..., akár a családba van, akár nincsen. Na de ő volt az egyházmegyei főjegyző. Na, azt mondja nekem ez a XX Samu, azt mondja: tudod mit? Azt mondja. Azt mondja: XY Tibort seggbe fogjuk rúgni, ha XX elmegyen, azt seggbe rúgjuk XY Tibort, és, azt mondja, ööö, szóval, hogy YY lesz a püspök. Mondom neki, hogy te, hát én az egyházba e, az egyházi törvényeket, a szabályokat és mindent tudok. Olyan nincsen, amit ne tudjak az egyháznál vagy a Bibliából vagy valahonnan! Mondom, ez nem lehet, ez igazságtalan dolog, hát miér? Azt mondja, azér, mer ööö neki menni kell innen, seggbe rúgjuk. Azelőtt ő ZZ-t ö, azt, arról hallott?

TM: Igen.

AK: Halott, na igen? Öö... nagyon, nagyon aranyos fiú vót. Szóval szegény vót, minden vót, de, de, de, de öö szóval nagyon-nagyon szerettem na, mint lelkészt szerettem. És azt mondja, hogy seggbe rúgjuk. Hát nekem semmi közöm nem volt ehhez, nem is nagyon beszéltem vele soha. Elmentem a templomba, ennyi volt az egész mindenség. De mégis azt mondom, hogy ez igazságtalan dolog, hogy valakit... Hát, mondom, nem kondás az, vagy nem csordás, hogy, hogy seggbe rúgunk valakit. Igaz? Az nem ööö, hogy magam most..., beteszik egy munkára, azér, hogy a másiknak nem tetszik, akkor rúgjuk seggbe és menjen a ööö+/.

TM: És szakadás lett a községben?

AK: Ebbül, ebbül lett a szakadás. Ebbül kezdődött, s akkor... Már tán ööö... na XYnak ott meg is vették a házat. Házat vettek, mer mindig én összetéveszttem, mer Magyarba a ház meg a lakás, az kettő. Ugyi? Ha a ház fenn van az emeleten, a lakás meg ugyi a kertes lakás. [nevet] Na és akkor XY itthagytta eztet az egyháznak, és neki vettek belőle lakást. Na osztán hát legelőször ezen a pénz+/, pénzen. Hát ugye ez nem megy, ki tudja aaa aa a családi körbül, de ezt se akarta mondani, mer YY Tibi se mondta. De én megmondtam neki. Bibliaórán vótunk. Én megmondtam neki, hogy itt így vót. Hát mondta, hogy igen, huszonnyolc egyház kap aaa izére, aa felújításra.

TM: És most hol működik ez a /-gyülekezet?-/

AK: /-Nem Huszon-/nyolc pap vót, s most nyolcvan egyház van Kárpátalján. Igen, igen. Ne tévesszem össze.

TM: És mi lett? Akkor most két gyülekezet működik?

AK: Két gyülekezet működik, igen.

TM: És ez hogy van a... Külön tartják az istentiszteletet?

AK: Külön.

TM: /-És ki a+/-/

AK: /-Ők az-/ óvodában tartják az egyik, a fiatalok. De a azok elmentek, viszont ez a XX család elment. Meg XX-t is ösmerheti...

TM: Igen.

AK: Na de ő nem is volt annyira benne, mint az a másik ez aaaa Sanyi, aa...

TM: Ühüm.

AK: A Zsinatnak aa.... Mer három vót a Zsinat. Na és akkor kijött ööö, igen, ö... vót egy választás, és nem tudom én, mi vót. XY Pali, meg mit tudom én. Nem akarták, vagy mi, csak, hogy tíz pap ööö ő rá szavazott, és azt urnát nem szabad lett vón hozzányúlni. Az urná+/. urnához nem szabad lett vón hozzányúlni. Mondta is a többi ennek, hogy+/.

TM: Egy pillanat! [lejárt a kazetta]

AK: A & ehhez az izé, ehhez aa ő az izéhez, ehhez az urnához, mert a palástodba kerülhet. Na de hát, ő, ő is olyan, hogy én, én, én, én, én! Ő az igazat akarta. Hát akkor még vótak tízen, tizenegyen a huszonnyolc pap közül, és akkor, akkor hozzányúlt, oszt persze na eztet már mindjá bü+/. bbü+/. főbűnnek vették, egyházi bűnnek vették, főbűnnek. Na oszt, de osztán aő engem, engem nem is hívtak meg. Vótak egy páran, aa aki üvele jóba vót, evvel az XY Tiborral. Egyszer jönnek ki, a ő izé ez a (..) ZY Gyula, izének a veje vót, veje. Hát akkor ösmeri azokat is?

TM: Persze. Ismerem.

AK: Na jött ki. De, de mind a kettő derzeni, képzelje el. X is, meg ő XY Tibor meg ZY is.

TM: És most ők vannak itt ketten?

AK: Ho+/. ho+/. hogyné! Hát ZY Gyula nem tudom, hon van, most öö ott pap valahol öö, nem...?

TM: Nem tudom most én se, hogy hol.

AK: Meg az Akliba való pap, az is neki a veje! Na és akkor kijö-/, kijött [nevet] ZY Gyula, meg aztán Beregrű kijött (..) ő Nagynak híjják, de itt Mányónak csúfolták őket. Úgy jöttek ide be, ilyen, ilyen, ilyen, ilyen, ilyen lentiek vótak, nagyon, me loptak, mindent csináltak, jobban, mint a cigányok. Régen. Na hát annak a fia, az valami erdész lett Kígyóson és ööö, szóval Beregre ment már aztán, hogy ez az izé. Hát itt mindenki, mikor szétment aaa kolhozok, akkor mindenki, amit tudott... Nem tudom, hogy hogy volt. Csak, hogy aa az egyháznak jött traktor. XY Tibor azt kérte, hogy a három egyháznak adjanak egy traktort, hogy a, az egyház+/. öö tagoknak a földjeit megművelje. Nem adták. Odaadták ennek aa ö (.) Nagy, nem tudom, hogy hívják, Gyula vagy hogy hívják? Nem... én még aztat se tudom. Na és akkor, [sóhajt] az jött ki, jaj, annak aztán, tudja, kiabáltak, hogy ilyenek vótatok, olyanok vótatok, hogy mi. [nevet] Hát én nem kiabáltam, meg kijött ez a gáti, ez a, ez a QW, az vót itt, meg a öö ZY Gyula, tudom, meg Csulák (.), aaaz egyháznak az ügyvédje. Na és aztán látták... Igen. Hát én jövök haza, én látom, hogy a többi asszonyok nem jönnek. Tudja én, én előttem még aztat se mondták, mer ezekkel vótam jóba ezzel az ódallal, ezzel vót... Hát ezzel a XX-ékkal vótam jóba. Me lát+/. Na hát, de nekem nem mondtak semmit, nem tudtam semmit, hogy, hogy mi van az egyháznál, vagy itt belül, az egyházon belül. Na és akkor, mikor, ő, mikor látom, hogy nem jön senki, én leteszem az énekeskönyvet, oszt vissza mentem. Hát mér, hogy miért nem jöttek ki a többiek, ööö vissza, csak én jöttem vissza a templombú. Visszamegyek, hát ott van egy pár asszony, aztán hát te hogy gyüttél ide? Hát a lábamon, há hogy jöttem vóna? Na és akkor megérkezik ez a, ez a nem tudom, hány tagú bizottság jött onnan. Na de minket már az asszonyokat nem engedtek már be oda, ahova a bibliaórát tartjuk. Nem engedtek be. Gondolták, hogy fogunk kiabálni, de hát ezek úgy is kiabáltak az+/. azok az asszonyoknak a száját nem tudja bedugni. De mondtam én, tudtam már előre, mer mondtam, jaj, az a XX Samu mondtam, hogy ZY Tibort seggbe fogjuk rúgni, hogyha YY lesz, s én mondtam akkor, hogy hát hogy lehet? Hát a mi egyházi törvényünk ezt nem+/. ezt nem tartja úgy, az hát hogy lehet úgy? Aki munkába van valaki, csak úgy ni, hogy eriggy. Na és akkor, akko mondom, mondom, kiabáltak ott az asszonyok, már osztán a gáti papnak azt mondták, hogy, hogy jöjjön, jöjjön délután. Hát osztán én intettem a papnak, hogy jöjjön ki. Hát ki is jött, hát mondtam, ne jöjjön maga ide Gútra! Ne jöjjön maga ide! Hát oszt nem is jött akkor délután eeel aa ez a... Ez egy fiatal pap volt. Vót ő itt legátus. Oda való, való volt, nem tudom.

TM: S akkor a mai napig két gyülekezet működik?

AK: Mai napig. Igen, két gyülekezet. Két gyülekezet. Na hát ez van, ilyen konfliktusba, hogy szóval eee ezek eöö, ezek nem férnek egyik a másikátú.

TM: Öö vannak-e ilyen mostanában a faluban, ilyen közösségi munkaalkalmak, ilyen kalákák, tengeri-hántó, meg lekvár/-főzés?-/

AK: /-Semmi-/, semmi, semmi se!

TM: Nem maradt meg? Semmi?

AK: Semmi, semmi!

TM: És régen volt?

AK: Áá, régen se nagyon vót ilyen itt!

TM: Nem jártak össze az emberek, hogy mit tudom /-én+/-./

AK: /-Hát!-/

TM: holnap neked letörjük a tengerit, ma neked?

AK: Hát ő akkor a családjával letörette a tengerit. Hát nem, itt nem vót olyan rengeteg tengerik, hogy ...

TM: Lekváfőzés meg ilyenek?

AK: Hát lekváfőzésre elmentek aa fiatalok ugyi, összegyűlhettek, de én nem jártam, nem jártam, én egyáltalán nem jártam, én multságba, én bálba nem jártam, nem jártam. Nem jártam én sehova, én csak jártam, az árvaháznak a tagja vótam, mint fiatal lány, aztán, mint fiatal lány én a ööö izé, (..) jaj, mi ott van magukhoz? Szőlős. Szőlősön volt árvaház, ott kint a hegy-/ . hegyné.

TM: Ühüm.

TM: Tudom, most is emlékszem rá, olyan tizenhat éves vótam. Én oda jártam konferenciákra. Az árvaházba jártam, mit, itt vót Munkácson árvaház, annak a tagja vótam, annak gyűjtöttem. Szóval eee fiatal koromba, de hogy ezt multságba, sehova, én, én sehova, én nem, nem, nem. Sehova: lekváfőzésre se, bálba se, én, én ilyenbe nem vettem részt.

TM: Mikor volt szebb és jobb élni ezen a településen? Most vagy korábban?

AK: Hmm. Hát ilyet kérdezni? Ilyet mondani?

TM: Korábban akkor?

AK: Há, há, he, he, he! [nevet] Korábban hát, ugye az én fiatakorom meg a mostani, az nagy különbség. Azt gondolhatja. Már az idősebb lányom, az is Lembergbe lakik, ez is Lembergbe lakik. Már ez is nyugdíjas. Ez, a képen van.

TM: Ühüm.

AK: Már ez is nyugdíjas. Az egyetemen dolgozott, mióta kijött az egyetemről mindig, mindig ott vót.

TM: Milyen a magyarok helyzete a településen, a más+/. a többi nemzethez képest?

AK: Hát, hát, hát. Én, tudom én, milyen? Minden falunak más a...

TM: És milyen a megélhetés a településen?

AK: Hát a megélhet+/. , hát nem mondom, hogy Magyarba járnak mindenki?

TM: Mással nem is foglalkoznak?

AK: Hát mi? Hát meg van mindenkinek az a két hektár földje, van egy páran, akik megfogták a (..) kolhozt.

TM: És mit természetnek? Vagy mit vetnek?

AK: Hát buzát, buzát, zabot, krumplit, hát ööö a mi van otthon. Mezőgazdasági termékeket.

TM: Vannak munkahelyek itt a településen? Semmi /-nem+/-./

AK: /-Hát-/ csak oda járnak. Na hát ezeknél. Van egy pár ember, ugyi, aki brigádéros volt akkor, ugyi megfogták, felvették a földeket, a többiekét. Több mindent.

TM: És milyen a+/. fiatalok helyzete, kilátásai? Milyen a+/.?

AK: Hát, én, én aztat osztán igazán nem tudom, mert én még fiatakoromba se jártam a fiatalok közé, nem ilyenkor. Én, mondom, csak elmegyek a templomba, hazajövök, oszt ennyi az egész minden/-ség-/
 TM: /-Van-/ a településnek jövője?
 AK: Háát azt a Mindenható tudja megmondani, hogy lesz-e jövője neki, vagy nem lesz.
 TM: Tetszik beszélni a magyaron kívül+/.?
 AK: Nem beszélek én, csak magyarul.
 TM: A településen élő nem magyarok, tehát oroszok, ukránok, rutének /-stb-/?
 AK: /-
 Magy-/arul beszélek.
 TM: Beszélnek magyarul mindegyik?
 AK: Mind beszél magyarul. Mindenki magyarul beszél, még aki ide jött férjhez, itt van a szomszédba Zina, az is úgy beszél magyarul, mint maga.
 TM: És ööm... a Kárpátalján élő nem magyaroknak, tehát oroszoknak, ukránoknak meg kell tanulniuk magyarul, vagy meg kellene tanulniuk magyarul?
 AK: Hát nekik, nekik fő nyelvük. Hát ő maga szerint?! Aaaa, ahon a hatalom, ott a... ott, ott van minden.
 TM: És akkor Kárpátalján+/.
 AK: Nekik, neki meg kell tanulni? Nöő magának mondják, hogy te az orosz kenyeret eszed, és akkor tanulj meg oroszul. Ugye.
 TM: És akkor a kárpátaljai magyaroknak meg kén tanulni ukránul vagy oroszul?
 AK: Hát, már majdnem mindenki tud. Minden+/. Az enyimek is tudnak mind. [nevet]
 TM: Ühüm. Van-e /-az+/.-/
 AK: /-Meg+/.-/
 TM: Tessék mondani nyugodtan!
 AK: Na jó. Hát az egyik lányom, a+/. aki ööö, aki nincsen itthon, az úgy beszél, minden nyelven. Üm. Aztán ő, ű még mondta is, hogy az egyetemen mosolyogták, mikor felelt. Ha+/. Hát ű nem vette észre, hogy ugyi nem tökéletesen ejti ki azt aa... vagy hangsúllyal, vagy mit tudom én, hogy /-milyen+/.-/
 TM: /-Ühüm.-/
 AK: Na és, azt mondja, hogy mosolyogták. Hát ű csak nézte, hogy mosolyognak rajta. Na de ő még ma sem tud. & Csak szóval bekeveri a ízét [nevet], hogy ugyi mindig ott volt, mindig hát... Dee ööö nem, hogy nem tudnak magyarul, de hogy nem, ugyanúgy, mint eő ahogy megszülettek, úgy tudnak magyarul.
 TM: Van-e a gútiaknak, a gúti magyar nyelvnek valamilyen jellegzetessége, mondjuk megkülönbözteti a környező településektől?
 AK: Hát ő, na hát tájszólással beszélnek, ugyi, hogy nem mondják, hogy beszélnek, hanem beszélek, ugyi már, már ez na éa hangsúlyon nahát...
 TM: És ha mondjuk a magyarországitól megkülönbözteti?
 AK: A na, magyarországitól eő...! Maga volt már Magyarországon? Vót, igen? Hát akkor mer+/. van helyek, ahol régen is meg lehetett különböztetni, Kecskemét ez az ööö+/.
 TM: Ott milyen a magyar beszéd Kecskemét környékén mondjuk?
 AK: Hát ööö én nem tudom, hogy é-vel, meg á-val, mivel beszélnek.
 TM: Vannak-e esetleg olyan szavak vagy fordulatok, amelyeket mondjuk Magyarországon mondanak, és itt meg nem?

AK: Hát én aztat nem tudom. Én nem jártam... Én Mátészalkán laktam négy évig, de ottan ugyi nem volt.

TM: És mit tetszik gondolni, miért használunk ilyen szavakat, hogy passzport, bulocska+/.?

AK: Igen, aj, aj, aj, jaj! Hát az magyar szó? Hát, mm, magyarokná...

TM: De mégis, miért használjuk ezeket a szavakat?

AK: Na az én menyem nem merte aaa... Beregszászi. Honosítani kellett volna neki öö... Ő Lembergbe végezte az orvosi egyetemen a gyógyszerészt. És na, akartak menni átal, és aa, szóval át akartak menni, és nem mert. Igen, mert olyan nyelv, öö aa hiába ukránul tudja, de magyarul aztat ő már úgy nem tudja. Se a lányom nem mert menni, se senki se, pedig öö ő is elvégezte az egyetemet, a lebergit, és ő nem tudom már, hány éve a poliklinikán helyettes igazgató vót. Lembergbe, na?

TM: A szomszédos magyar településeken hogy beszélnek magyarul?

AK: Hát úgy, mint mi.

TM: Ugyan/-úgy?-/

AK: /-Hát-/ mond+/. Hát ööö aa, hát régen ugyi még Dercenbe meg Izснытén meg ezen a helyeken még inkább másképpen mondtak valami szót ki. De hát én nem tudom. Én nem jártam sehova. Én nem jártam multságokba. Én nem jártam ki, össze-vissza a fiatalokhoz én, mikor fiatal voltam, akkor se.

TM: A gútiak magyar beszéde szép vagy csúnya?

AK: Hát & még ha szépen beszélünk, akkor szép. Hogyha, ha hozzá teszünk valamit, akkor, vagy ha nem úgy ejtjük ki, akkor nem olyan szép. Igaz?

TM: Ühüm.

HÁT ÉN MAGYARNAK SZÜLETTEM, MAGYAR IS VÓTAM MINDIG*

TM: Mikor és hol tetszett születni?

AK: Mezőkaszonyba, kilencszázhuszonötbe, és itt is laktam végig. Három évet vótam a lágerbe, a hazán kívül, három évet vótam Donbáson.

TM: Öhöm. Ö A szülők mivel fo+... foglalkoztak?

AK: Fődműves vót, napszámos vót. Édesapámnak vót egy kevés fődje. Fődműve... lés is, fuvarba is jártunk, napszámra is jártunk a csehek alatt. A zsidóknak dógoztunk. Minden nap, ha kellett, kifizette az izét.

TM: Tehát a bért? A napi.

AK: A bért.

TM: Öhöm.

AK: És +...

TM: És saját földjük nem sok vót?

AK: Saját nem sok vót. Béreltünk. A+... Vót az egyháztól,+//. a református egyháztól egy pár hód földünk.

TM: Öhöm.

AK: Oszt hát szegényesen éltünk. Harmadába kapáltunk tengerit, krumplit a zsidóktul.

TM: Tehát ahogy dolgoztak, kaptak is ilyen /-terményt?-/

AK: /-Igen,-/ persze. Hát harma+//. harmad részit kiadták, ők elvetették, például a krumplit azt el kellett vetni, de a tengerit azt ők elvetették, mi megkapáltuk, letörtük, a harmad részei a mienk vót.

TM: Öhöm. És a nagyszülők, ők mivel foglalkoztak? Hogy tetszik visszaemlékezni? A nagyszü+//. tehát az Ön nagyszülei. A+...

AK: Édesapám az?

TM: Igen, az édesapjának az apja.

AK: Ó, hát tessék idefigyelni az olyan, hogy ő+...

TM: Arra tetszik még visszaemlékezni?

AK: Nem nagyon, mert ők hamar meghaltak.

TM: Hamar meghaltak.

AK: Igen hamar meghaltak. Például édesanyámnak a mamájára, arra jól emlékszem, mert ő nyócvannégy évet élt.

TM: Öhöm.

AK: Ő velünk tartózkodott, ott a szülei háznál.

TM: És az anyja? Mármint úgy értve, azt tetszett mondani, hogy a mamájára tetszik emlékezni.

AK: Az anyám az nyo+//. izé, hetven+..., hetven+... hetvenhárom évet élt, hát hogyne, hát az+...

TM: Öhöm.

AK: Hetvenhárom évet élt az édesanyám. Apukám ötven évet élt.

TM: Öhöm, tehát hamarabb meghalt.

* Az interjú azonosító száma: 57_Kaszonny_1925_férfi; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (76 éves férfi, református; végezttsége: 8 osztály). A felvétel 2001-ben készült Mezőkaszonyban.

AK: Ő hamarabb, mert vót abba az időbe a lágerba, aztán a betegsége. Hosszas betegsége vót és aztán ötven éves korába meghalt.

TM: Értem.

AK: Igen.

TM: És milyen iskolát tetszett végezni?

AK: Nyolc osztályt. Elemit.

TM: Nyolc osztályt?

AK: Nyolc osztályt.-/

TM: /-És-/ utána volt-e olyan, hogy továbbtanulási lehetőség?

AK: Hát nem vót, mert pontosan bejöttek az izék, harmincnyócba bejöttek a magyarok.

TM: Öhöm.

AK: Addig vótak csehek. Harmincnyócba bejöttek+... Meddig? Nyvenegyig vótak itt, negyvenkettőig, a csehek.

TM: Öhöm.

AK: Ott végeztem, magyarok alatt végeztem a nyócadik osztályt.

TM: Öhöm.

AK: És aztán már tizenhat éve+//, tizennyó éves koromban elvittek a lágerbe.

TM: Ja, ja ,ja. Akkor ilyesmiről /-szó sem volt? Tovább már+/. xxx-/

AK: /-Tovább már semmi tanulás nem vót,-/ mert a lágerbe elvittek, és aztán nem. Hát nem is, +//. mit mondjak, hát nem, nem olyan könnyű lehetőség vót, hogy most, most tanulok, meddig izélek, kell egy kis pótlás, kell egy kis izé, de hát +... Abba az időbe, például magyarok alatt is, nagyon ritka, aki jó tanuló vót, hogy bekerült az izébe, a polgáriba, mert hát mondjuk akinek vót nagyobb lehetősége, hogy taníttatta a gyerekeit, az be tudott jutni, de olyan, olyan, hogy máma mindenki tanító meg satöbbi.+/.

TM: Aha.

AK: satöbbi, ez /-nem vót. xxx-/

TM: /-Ez nem vót.-/

AK: nekünk nem vót. Ó, bejöttek az oroszok ugyi, akkor is, akkor meg mán jobban az ők nyelve, mert aki ukrán vót, meg orosz vót, eze, ezeket elsőbb izéték, előnybe részesítették. És hát a magyarok, a magyarok azok mindég el vótak tolva.

TM: Nyomva.

AK: Nyomva.

TM: Öhöm. Tehát akkor ezért is nem vót?

AK: Igen.

TM: Értem. És milyen vallású tetszik lenni?

AK: Református.

TM: És tetszik gyakorolni a vallását?

AK: Hát hogyne, hát én abba születtem, abba+... Presbiter is vagyok még mai+... még most is. Persze, jáárok.

TM: Akkor templomba mindig tetszik menni.

AK: Minden vasárnap.

TM: Egyéb ilyen alkalmakra úgyszintén?

AK: Meg há+ööö. Mié+//. Mindig. Hogyne, mikor+... Ünnepek jönnek meg satöbbi,

TM: Öhöm.

AK: ezekre /-mindég-/

TM: /-Értem.-/

AK: mindig, igen.

TM: És ő milyen munkákat+..., tehát milyen állásai voltak az élete folyamán, mit tetszett dolgozni?

AK: Hát én például a kőbányába dolgoztam+//., hazajöttem, megnősültem, itt a kaszonyi kőbányába dógoztam harminc évet.

TM: Öhöm. Honnan tetszett hazajönni?

AK: Ötvenkettőbe izé+//. Ötvenkettőbe nősültem, ötvenbe jöttem haza. Na hát ott vót egy kis izé, mert én Dombászru hazajöttem rendesen. Már a három év lejárt.

TM: Öhöm.

AK: De ugyanakkor ott nem adtam le az ilyen ágyneműt, +/.

TM: Öhöm.

AK: Ott a izébe, a kvártélyomon , és mikor már itthol folyamatosan dógoztam a kolhozba.

TM: Öhöm.

AK: Igen, kolhoz. Kovács Lajos bácsi, anyukádnak, vagy mamád az, vagy anyuka, vagy ki vót? Akivel eljöttél.

TM: Az anyukám volt.

AK: Na anyuka. Annak a nagyapjával. Kolhozelnök vót. Talán emlékszel. Mondta. Nem magyarázta sose?

TM: Nem.

AK: Hát ő kolhozelnök vót. Kovács Jósának az apja.

TM: Ja, ja, ja ,ja. Tudom, tudom,

AK: Na jó+//.

TM: az nekem nagybátyám.

AK: Na hát nagybátyád+//.

TM: Öhöm.

AK: Az apjok öö+..., az apjok meg kolhozelnök vót. Ugyi ukrán vót, a lágerbe nem jött, nem vitték el. Nem ukrán, hanem nahát jobban bírta a nyelveket. És +/.

TM: /-Na hogy értett+/-/

AK: /-akkor a kommu-/nisták már előnybe részesítették, ő nem ment el a lágerbe. Na hát rendes ember vót, kolhozelnökké váltott. Annak a keze alatt dógoztunk. És+//.

TM: Milyen munkát tetszett végezni ott? Tehát mit, mit csinált?

AK: Kapáltunk, meg kaszáltunk, meg satöbbi.

TM: Aha.

AK: Ami előfor/-dult.-/

TM: /-Ilyen-/ kétkezi munka?

AK: Igen, kézimunkát. xxx+//.

TM: És a bányába ottan med+//.

AK: A kőbányába harminc évet dógoztam, az már szintén most a szovjet alatt vót végig.

TM: Öhöm.

AK: Hát ott ilyen kötörés vót, rámolás vót, vót már fúrógép. Evvel is dógoztunk, drobilka, kötörő vót.

TM: Öhöm.

AK: Evvel is dógoztunk. És lejött a harminc, és nekem, és azt hiszem, ötvenöt éves koromba le+// eljött a nyugdíjidő. És akkor elmentem nyugdíjba. Én azóta, hát itt van.

TM: Öhöm. És ő hány ott óra hosszát kellett dolgozni a+...

AK: /-Nyócat.-/

TM: /-kőbánya-/ba?

AK: /-xxx-/

TM: /- Nyolco+//. Nyóc órát-/ Öhöm.

AK: Nyóc órát. Délbe vót ebédidő. Nóc órát, igen.

TM: Tehát akkor ez kemény munka volt.

AK: Hát kőbányába? Persze, kemény munka volt. Télbe, nyárba. Hát, mondjuk ha esett, akkor nem izéltünk.

TM: Éa a fizetés legalább jó volt, hogy ilyen+ /.

AK: Fizetésünk, nem lehet mondani, hogy annyira rossz vót, a fizetés elég, elég izé vót, mert nehéz testi munka vót, de a fizetés az elég, elég maradhatós vót.

TM: Aha.

AK: Például nekem. Na hát én+...

TM: Öhöm. Értem.

AK: Igen.

TM: Mit akartam? És akkor nyugdíj után, akkor itthol tetszik /-lenni xx?-/

AK: /-Nyugdij után-/ hát itthol.
Egy kis tehenecskét tartok mai napig is. Aztán a gyerekeknek segíték. Van egy kis kerti szőlőnk ugyi. Hát így lassan.

TM: Akkor egy kicsit gazdálkod+...

AK: /-Hát gazdálkodok. xxx+/-/

TM: /-gazdálkodni tetszik. És ö+/-/

TM: Ja.

AK: Tessék, tessék.

TM: Jó.

AK: Most már oda jött a izé, hogy már mindjár nyócvan évesek vagyunk, és várjuk magunkra a izét, [TM nevet] a szép időt.

TM: A szép időt. Értem.

AK: A szép időt.

TM: És milyen nemzetiségűnek tartja magát?

AK: Hát én magyarnak születtem, magyar is vótam mindig.

TM: Öhöm. És fontos-e az, hogy milyen nemzetiségű az ember, hogy +...?

AK: Hát öö hát magyar, csak magyar vótam. Mindig. A csehek alatt is magyarok vótunk, úgy írták a izét.

TM: Öhöm.

AK: De akkor bejöttek a magyarok, azt is izétük. Nahát. Mikor elmentünk Dombászra, meg izébe+//. hát ott is kérdezték, hogy milyen vagy. Hát csak magyart írtattunk.

TM: Tehát nem vót rága+//. /-vagyis kénysze+/-/

AK: /-Nem vótunk-/ rákényszerítve arra, hogy hát te álljál át /-ukránnak-/

TM: /-ja ezt-/ akartam kérdezni.

AK: Nem, nem, nem. Én végig azt a ö izé, azt a nevet folytattam, azt a magyar nemzetiségű nevet mindig. És úgy is izéltek mindég.

TM: Tehát ebből nem volt sem/-mi probléma?-/

AK: /-Sooha,-/ egyáltalán nem. Se izé. Sőt a bármikor vót, a temetés, tudod, fogtam magam, és+..., Hát egy párszor felléptek vóna, hogy ne menjünk. Na hát a munkahely, tudod /-jányom-/

TM: /-Aha értem-/

AK: munkahely. Nekem ugyi minden nap egy nap.

TM: Öhöm.

AK: De nem tiltották se temetést, se templomot, semmit. Nekem nem.

TM: Értem.

AK: Úgyhogy letelt a+...

TM: És valaha volt-e abból haszna, hogy magyar nemzetiségű? Tehát valami előny származott-e abból?

AK: Nekünk nem sok. Ukrá+//. ukr+//. izébe... Há mi+//. A, a uk+//. Most is hát nem izéltek előnybe, mert a huszonöt évet ledógoztam, vagyis a harmincat. Nekem kellett vóna csak+... Sőt még, jányom, úgy vót, hogy az utolsó két éve+//. két évbe kétszer vótam operálva, mert olyan nehéz testi munkát végeztünk+//.

TM: Öhöm.

AK: Hogyhát operálni kellett, kétszer sérvem vót. És a+..., kérlek szépen, a fizetés, az utolsó éven letettek, már nem fize+//. izé teljesítmény után vót, hanem sztávkára+//,

TM: Öhöm.

AK: mert könnyű munkán vótam, érted, és letettek arra a sztávkára, és már a nyugdíjat azután kaptam.

TM: Ja ja ja. /-Akkor nem a+/-/

AK: /-Úgyhogy-/ neem, nem izéltek előnybe, semmi izé. Hanem még olyan izé vót, hogyhát xxx

TM: Öhöm.

AK: Hát én mikor a legelső nyugdíjat megkaptam, akkor vót hetvenhárom rubel. Rubel vót. Hát megelégedtünk, hát annyi vót, annyi vót.

TM: Értem. És itt Kaszonyba a magyarokon kívül él-e vala+//. élnek-e más nemzetiségű emberek is?

AK: Itt Kaszonyba?

TM: Igen itt Ka/-szonyba.-/

AK: /-Kinek?-/ nekünk? /-Vannak-/

TM: /-Nem.-/ Hát itt. Nem rokonságba, hanem így magán a településen belül.

AK: Kaszonyba?

TM: Öhöm. Oroszok, ukránok élnek-e?

AK: Há hogyne élne. Hát ott van a Vaszhó család.

TM: Öhöm.

AK: Az is. A Hesúr család, az is.

TM: És így körülbelül hány család?

AK: Há mindjárt+... Hát mondjuk +... /-Hesu+/-/

TM: /-Hát-/ úgy körülbelül.

AK: Várjál, várjál. Hesurék mán három család, mer ugyi a leszármazásuk, már ahogy bejöttek ide.

TM: Öhöm.

AK: Három család is, Hesúr család, aztán Vaszhó, aztán +...

TM: Tehát vagy, vagy tíz?
 AK: Vagy öt család.
 TM: Vagy öt-tíz.
 AK: Vagy öt család van.
 TM: Vagy öt.
 AK: Há lehet, hogy több is van, mer hát ugyi mán ilyen félházasok érted. Pap Tibu bácsit ösmerted? Nem ösmerted?
 TM: Nem.
 AK: Na annak is a felesége ide jött felcsernek, tudod+/.
 TM: Öhöm.
 AK: Itt vót felcsernő, itt Kaszonyba, aztán ez a Tibi elvette. Na hát az mán megín, ugyi, ukrán vót, na de viszont hát, annak is izé ni+//. még mai napig is él. Há ugyhogy, há lehet, hogy mán van tíz, tíz család is.
 TM: Öhöm.
 AK: Van tíz család is ukrán. Ezek mind lejöttek a hegyekbű ide Ukrajnába.
 TM: Aha.
 AK: Szo+/.
 TM: És maguktól jöttek, vagy pedig ide esetleg telepítették őket?
 AK: Jöttek is, meg aztán tudod, ott, ahol a vizierőmű van, itt ni, fent a hegyekbe is van. És akkor nekik a házakot elbontották, osztán ide le a kolóniára, ide Som mellé lejöttek. És aztán így terjedtek el aztán itt.
 TM: Itt a falvakban.
 AK: Igen, a falvakba.
 TM: Mer akkor nekik külön volt /-egy+/-/
 AK: /-Igen-/ Na hát ott, ó ott mán a kolónián, ott viszont többen vannak, de viszont+... Jaj, van jó, jó kis család van itt, akik már beizéltek+/.
 TM: Ja.
 AK: Bejöttek ide.
 TM: Értem. És cigányok vannak-e? És velük /-milyen a+/-/
 AK: /-Ó, ci-/gány bőségesen van.
 TM: És velük milyen a viszony? Itt az embereknek, a magyar embereknek?
 AK: Hát a cigánynak most van egy olyan milicista itt, hogy hát a cigányokat egy kicsit meg tudja fékezni. És úgy lehet számolni, hogy a magyarok is, lopnak annyit, mint a cigányok. [TM nevet] Mert kér+//. hát ugyi azok is elmennek fát lopni, meg, meg drótot, a villanyt le+//., hálózatot meg satöbbi. A magyarok is... A cigányok, most megmondom neked, hogy nem lehet annyira őket izélni, hogy, na, hogy lopnának tyukot, vagy valami. Mondom, mióta ez a milicista itt van+/.
 TM: De régebben jobban? /-xx-/
 AK: /-Rége-/bben, a régebben összeszedték a tyukokat+/.
 TM: Aha.
 AK: A cigányok, a tyukokat. Meg+...
 TM: És így személyesen volt-e velük valami konfliktusa?
 AK: Nekem nem vót velök. Ec+//., Egyetlen egyszer vót. Vót egy Adonyba való rokonunk, oszt eljöttek, illetve nem is nekem annyira, hanem a fele+//, az asszonynak. Oszt Karácsony vót éppen, oszt elmentünk fel a papnál kántálni, ők

meg jöttek Karácsonykor mindig. Most nem háznak a cigányok, most csak xx. [TM nevet] És jöttek kántálni, így izével zenével.

TM: Öhöm.

AK: Osztán mikor elmentek, hát mi is készültünk el xx kántálni, oda fel a papná. Azt mondja, hogy há, Miska bácsi, lehet, hogy még visszajövünk. Hát mondom, ha itthon leszünk, hát+... Ugye én vendéglátó vótam abba az időbe. Nekem vót húsz hektó borom, és nem sajnálkozunk.

TM: Öhöm.

AK: Haza jövök, oszt a kőbányából hoztam egy néhány szál deszkát, tudod, szép vastagot. Oda vót leállítva nekem egy szilvafa mellé. Reggel fekölök, hát látom én, hogy veszem észre, hogy nincs a deszka. [TM nevet] Akkor, kérlek szépen, magam egyszerűen lementem a táborba, és mán a cigányok a kunyhóba néztek kifele. Azt mondja egyik a másikának, meghallottam, érted, azt mondja: ugyi mondtam nektek, hogy baj lesz belőle?!

TM: Tehát elvitték.

AK: El, igen.

TM: Elvitték.

AK: Levették a kunyhó padjára a deszkát, hazahozták nekem szépen, elláttam őket borral. [TM nevet] Annyi vót, nekem többé semmi a cigányokkal.

TM: Szóval még ellátást is tetszett nekik adni?

AK: Há persze. [mindketten nevetnek]

TM: Értem. És zsidók élnek még itt Kaszonyba?

AK: Nincsenek.

TM: És régen?

AK: Régen több zsidó vót, mint magyar.

TM: Igen?

AK: Persze. Régen, hát ó, rengeteg. Az egész központ, Ka+//. izé a város központja, a főhelyek, a lakások, mindenféle tiszta zsidók vótak.

TM: Öhöm.

AK: Igen. A+//.

TM: És most hová lettek?

AK: Hát elmentek Izráelbe.

TM: Mindenki? /-Egy-/től egyig?

AK: /-Ni+//.-/ Nincsen, elmentek Magyarba, oszt+... Itt Kaszonyba nincsenek.

TM: Tehát ki hova tudott, elmentek.

AK: Hát főlegesen Izráelbe mentek.

TM: Öhöm. És ezekkel a zsidó emberekkel milyen vót a viszony? Úgy a magyar emberek

/-és a zsidók között.-/

AK: /-Hát tudod mit? -/ Hát a zsidók fizettek, a magyarok dógoztak.

TM: Öhöm.

AK: Ennyi vót az izé. Reggel elmentünk munkába, este nyóc órakor hazajöttünk. Ha kellett, kifizette, ha kellett, egész héten, hetfütü kezdve szombatig. Ha nem vót rá szükség arra a pénzre, akkor fogta, szombat este kifizette. S+//.

TM: Tehát munkát adtak az embereknek?

AK: Persze. De télen, télen ugri űk, űk se tudtak mindenkinek munkát adni, hát+... A csehek alatt is elég csóresz világ vót. Nem lehet mondani, hogy valakinek, hogy olyan nagyon mert+//. A csehek a gazdákat például, vót Ajtai nevű, vót egy Váci nevű, vót egy Nagy Miklós meg Jani. És úgy megadózták űköt, a csehek, tudod, +/ TM: Öhöm.

AK: hogy nem esküdtek fel őkhözájuk, a csehekhez...

TM: /-Ezek zsidók-/ voltak?

AK: /-xxx. Mi?-/

TM: Zsidók vagy másak /-voltak?-/

AK: /-Nem, ma-/gyarok.

TM: Ja, magyarok.

AK: Régi magyarok.

TM: xxx+//.

AK: Régi magyar urak.

TM: Öhöm.

AK: Ezek doktorátusok vótak, meg fődművesek, meg sok szőlőjük vót. És nem esküdtek fel a hozzájuk, a csehekhez, úgy adóztatták, hogy az birtokot vagy el kellett adni, vagy leszegényedtek.

TM: Mit tetszik gondolni, milyen a viszony a magyarok és a nem magyarok között itt a településen? Tehát az oroszok, ukránok között, hogy milyen a viszony. Hogy az emberek hogy viszonyulnak egymáshoz?

AK: Hát mit mondjak? Akinek jóó megyen, annak jóó megyen, akinek nem megy+//. Aki dógozik, nem kell menni Magyarországra izéni, trógereskedni. Nem kell menni Magyarországra, dógozhat itt is, és megélhetőség. Na hát nehezebb, nehezebb a izé a helyzet, mert ugri+...Most mán, hála Istennek, adtak egy kis földet, dógozhatna mindenki, de megmondom neked, hogy máma mán olyan kényelem van. Felülök a biciklire, megyek Magyarba, viszek egy kis paszulyt, aztán hozok egy kis ezt-azt. A másik tény pedig az, hogy ki+//. reggel kiáll a piacra, kérlek szépen, van olyan fiatal, erős emberek, kiállnak a piacra, és várják, hogy ki fizessen nekik egy pohár borocskát.

TM: Öhöm.

AK: Az ezek előtt nem vót. Nem vártunk, hanem mentünk dógozni. Ö... Vagy lóval, vagy annak az illetőnek, vagy a má+//.. És a munka után az ember megélt, na. Mai napig is úgy van, hát én nem mondom, én nem vándorolnék.

TM: Öhöm. Igen, csak én azt akartam kérdezni, hogy az ukránok meg a magyarok közt van-e valami konfliktus vagy különbség itt a településen, akik élnek?

AK: Jaj, hát itt nincs. Hát én, én+... velök nem izélek, velök nem tárgyalok, mondjuk az ilyen izékkal. Van+... Hát itt olyan nagy+//. Azok is olyan szegények, akik Kaszonyba laknak, mint mi vagyunk.

TM: Öhöm.

AK: Úgy mennek Magyarba, úgy mennek izébe.

TM: Tehát de, mondjuk, nem közösítik ki őket. Esetleg, mondjuk, többen vannak, mert magyarok azokat/+.

AK: Neem.

TM: Az ukránokat.

AK: Ja, hát van, van, vót, vót például ott a vámnál. Ott mai napig is van olyan izé, ahogy mondják, én nem járok, én vótam át vagy kétszer. Nekem van egy nővérem

egész lent Mohácson, a legidősebb nővérem. Na hát abban az időben, amikor mentem át, nézeteltérés nekem nem vót xx+ /.

TM: Így a határon vagy hol?

AK: Ott Csapnál mentük át.

TM: /-Aha.-/

AK: /-A-/ határon, igen a határon ott Csapná, abba az időbe. Aztán most+... Ösmered Évikét?

TM: Ühüm.

AK: Nahát az ő öö ő apukája nekem vóm vót.

TM: Öhöm.

AK: És ővele is vótam mán egyszer Mohácson, úgyhogy vagy kétszer vótam, de+... xxx Há mit mondjak? Azok a magyarok se azok már, akik vótak.

TM: Öhöm.

AK: Hát ő, kérlek szépen, ahogy mondják, én nem vótam, én nem napszámoltam, én nem megyek. Ki is öregedtem, de én őknálok, hogy mentem vón egy fát megpucolni, inkább akkor addig itthol valamit csináltam, vagy egyik gyerekemnek, vagy a másiknak. Igaz, hogy mán nekem nyugdíjam vót, és hát mán abbul tudtam ízélni, érted, na öö forgatni magamot abbul a kis nyugdíjbu.

TM: Öhöm.

AK: Tudod, és akkor segítettem még a gyerekeket is. De én, én űk, űknálok nem mennék, mert ahogy mondják, hogy ha adnak egy kávé, még azt is felszámolják. [nevetve]

TM: Ez Magyarországon?

AK: Ezek a magyarok.

TM: Öhöm.

AK: xx

TM: Tehát akkor nem olyanok, mint az itteniek?

AK: Gazem/-berek, gazemberek.-/

TM: /-Vannak különbségek-/ köztük? xx+ /.

AK: Itt a tiszta magyarság. Azok gazemberek sokszor. Mán belenevetek. [együtt nevetnek]

TM: Csak nyugodtan tessék mondani. És akkor nem is jól viszonyulnak az itteniekhez?

AK: Nem. Például hát magyarok, magyarok, de én+... Há van sok rokonom, vót nekem ott sok rokonom, ott Ugornyán is, meg minden, de+... Látogattuk egymást, de +... Én attú kezdve, mikor a lágerbe vótunk, érted, és az egyik nyíregyházi vót, a másik máshová való, mind ezek a ...Többszempetiségű magya+//. magyar van, úgy, mint itt van.

TM: Öhöm.

AK: És aztán ott az egyik az tud három nyelvet is. Hazaárulók vótak azok, mind, a lágerbe, rosszabbak vótak, mint az oroszok. Tehát+//. [nevet]

TM: De miért voltak rosszabbak?

AK: Azér, me tudod, például, hát akinek vót, mondjuk, mán ott lágerbe, vót katona, hát én nem vótam, mert tizenhét éves vótam, hát akko mán jött az a izé, hogy fölvarrták a rangokat, vissza a izé. Hát akkor már űk éltek a jogokkal, de hát belepusztult ott is a nép. Aki izélt, kibírta, hazajött.

TM: Öhöm. És hogy tetszik visszaemlékezni a nyolcvanas évek végére, a kilencvenes évek elejére? Mikor Ukrajna lettünk, tehát már mikor ez a rész is Ukrajnává vált,

- szabad Ukrajnává, hogy azóta jobb-e, jobbak-e a körülmények, mint a nyolcvanas évekbe?
- AK: Hát én már nem mondom meg neked pontosan, hogy melyik évbe mentem izébe, úgyhogy hát mondom neked, hogy én abbú a pénzbű, én nem bántottam se az ukránt, se az orosz. Én abbul a pénzbű+//. Liszt vót, a nyolcvanas évekbe is, meg, meg a másikba is. És éltünk lassan.
- TM: Öhöm. Tehát akkor nem, nem, semmi különbséget nem lehetett érezni, hogy egyik rendszerből a másikba vagy valami? Tehát /-a nyolcvanas-/
- AK: /-Hát ö-/
- TM: évekbe, ez még a kommunizmusnak az ideje, a szovjet korszak. És már ez a kilencvenes pedig, mióta Ukrajna, szabad Ukrajna lettünk. Tehát semmi különbség?
- AK: Hát nem, hát még egy bocskort se adott Ukrajna. Az oroszok alatt, ha dógoztunk a bányába, lábbelit is adtak, ruhát adtak, meg minden. Hát ukrán nem adott nekünk semmit.
- TM: Öhöm. Tehát akkor jobb volt a nyolcvanas évekbe? Vagy hogy tetszik+/?
- AK: Csak annyibul, hogy most már ők széjjelosztották a fődet, és a nép jobban tud egy darab tengerihez hozzájutni.
- TM: Ez most?
- AK: Ez most, igen.
- TM: Öhöm.
- AK: Ebbe az időbe, az ukrán időbe.
- TM: Öhöm.
- AK: Na hát ö, hát például valakinek adnak izét, villanyvilágítási ócsót, szóval pé+//. aztán ezt a szubvenciót, vagy mi a nyavalyának hívják, nekünk azt se adnak, mert itt van Erzsike velünk. Hát mi fizessük a villanyszámlát, fizessük a izét, veszünk magunknak fát, más meg...Cukor van a bótba. [nevet]
- TM: Öhöm.
- AK: Nahát így élünk.
- TM: Értem. És mi a véleménye magáról Kaszonyról, vagy hogy elégedett-e vele, igazi otthonának tetszik-e tartani?
- AK: Itt Kaszonyt?
- TM: Igen. Hogy Kaszony. Hogy...
- AK: Hát h+//.
- TM: Tetszik-e szeretni vagy+...?
- AK: Hát me+... Hát Kaszony. Kaszony, hát+... [TM nevet] A Kaszony tulajdonképpen, mióta Ukrajna van, kérlek szépen, még egy+//. bocsnat, még egy nagyon ritka+//. még egy vécét se tud csinálni. Érted, jányom, mi van?
- TM: Mert?
- AK: Mert ne+//. Nincs lehetőség, ne nem, nincs, hogy egy deszkadarabot vegyen vagy satöbbi. Vagy izé. Hát a +//.
- TM: Nem fejlődik sehová?
- AK: Egyáltalán nem. Nem fejlődik Ukrajna sehova, sehova. Abba az időbe kérlek szépen, a kommunizmus világba legalább Kaszonyba minden reggel tíz ótó nép kiment a rajonra, Beregszászba, Munkácsra, össze-vissza lehetőség vót.
- TM: Dolgozni mentek?

AK: Dógozni. És akkor este mán, ha lopta is azt zsá+//. azt a táska cementet, hozott egy lécdarabot, vagy az állomáson tudott venni. Hát most hon vesz meg valamit, ha +...? Hát aki hozzá tud jutni, hozzá tud. Akinek sok pénze van, de hát viszont van ilyen házak+... nézd meg csak, hogy lefele töredeznek. Még nézd meg, bárki ugye+... Ha iparkodna is, de hát honnan, mibű? Há mibű?

TM: Tehát szegények itt az emberek?

AK: Sze+//. Hát persze hogy sokkal, sokkal izébb lett most a kasza. Hát annyi szé+//. sok szép+... Hát most is van, ott pucolgatnak házakat, meg minden, de ezer közül csak egy szál van.

TM: Öhöm. De hát azért ennek ellenére tetszik szeretni itt élni, vagy nem? [nevet]

AK: Majd megyek fel az izé. [valakihez beszél] Há miér nem, há izé van, szabad vallás van, szabad munka+//. Izé, lehetőség van. Nekem nem mondják, hogy ne csak reggel, hajnalba elmegyek dógozni, csak ötk+//. izé hatko, hanem azt mondják neked így+//.

TM: Tehát akkor nem akadályozzák meg semmibe?

AK: Neem, egyáltalán nem.

TM: Öhöm. Értem.

AK: A tehen+//. tehenadót fizetem, a izét fizessük+...

TM: És hogy tetszik gondolni, hogy a, magán a településen, Kaszonyba, az emberek összetartóak-e? Tehát így, mint hogy, mint régen is volt. Tehát összejárnak-e még?

AK: Nem, nem. Hát a televíziót nézi mindenki. A virrasztásra elmennek, a templomba, aki elmegyen, aki já+//. járt a kommunista világba is. Járhatott, ha akart úgymondván, ha nem, hát akkor most se megyen hát+...

TM: Öhöm.

AK: Összejárni hát hova itt itt+//.

TM: Hát így egymásnál. Elmennek- e még az emberek?

AK: Á, behúzódik má. Nagyon ritka, itt a szomszédok egyik a másikat, izé, csak akkor látogassuk meg, ha virrasztás van, vagy halálozás van, vagy mi.

TM: És régen ez hogy volt?

AK: Régen? Fonó vót, danolások vótak, izé vót...

TM: Ilyen lek/-várfőző nem vót?-/

AK: /-Nincsen, nincsen izé -/ módja máma mán a népnek. Tudod, hogy például abba az időbe, ugyi, az is előidézte, hogy jött a munkából, mán vót egy kis pénze, vagy azt a táska cementet eladta, mán egy liter bort elizélt. Ezeken az udvarokon összeizéltek... Vót olyan kapu, hogy tiz bicikli is vót a kapuba, mert bort ittak, és elbeszélgettek. Akkor jobban el tudtak beszélni. Máma mán kinek? Apukádnál, ha elmennek egy féldecit meginni, [mosolyogva] vagy valami, vagy akinek van, iszik magának. Akinek nincs semmi+...

TM: Na jó, így az emberek segíteni, így munkába már, mint régen is voltak, hát összefogtak, aztán megcsináltak ottan, tengeritörést vagy ilyesmit.

AK: Hát na, így, ez, ebbe a munkába, nem mondom, ebbe a munkába most má jobban össze lehet... Hát me el van idegenyülve a nép, érted, mit tudom én mi. Hát a szüret, olyan zajos szüret vót, miko még a dédmamád élt, hogy hát... Azt hiszem, vissza is emlékszel rá. Szalonnasütés, meg rohantak tizen, tizenötön meg huszan mentünk egy+//. egyik a másikának.

/-Talán-/

TM: /-Segíteni, ugye?-/

AK: Igen.
 TM: Öhöm.
 AK: És egy jó szalonnasütés vagy egy jó bográcsos, satöbbi, víg kedéllyel. Há máma
 mán azt mondják, szedje le magának.
 TM: Öhöm. Már nem segítenek. Értem.
 AK: Nem.
 TM: Értem.
 AK: xxx+/.
 TM: És azért ezeket az ünnepeket, a népi ünnepeket azért még megtartják itt a faluba az
 emberek? Az ünnepeket.
 AK: Hát a templomba elmegyünk, osztán+... Vagy én elmegyek a jányomná, Somba
 van egy jányom, vagy elmegyek, vagy az eljön, vagy itt a vők eljönnek itten. Azon
 este elbeszélgetünk+...
 TM: Tehát akkor tartanak még ilyen xx +/.
 AK: Hát az ilyesmit még tartjuk.
 TM: Öhöm. Milyeneket? Milyen ünnepeket?
 AK: Hát ő megkezdve Erzsébetet, Bori +//, Borbálát...
 TM: Így ez a családba még?
 AK: A családba, igen. Borbálát, Erzsébetet. Aztán van egy disznóölés. Aztán van Éva,
 Ferenc, ilyen, ilyen izéket. Sándor/-okat-/
 TM: /-És ilyen,-/ hogy vallási ünnepek?
 AK: Há vallás? Jön Karácsony, böjt, Húsvét, Pünkösöd, Újbor, Újkenyér. Erre mindég
 megyünk az Isten házába úrvacsorát +/.
 TM: Öhöm.
 AK: venni. Aki megyen, megyen, aki nem, nem.
 TM: Öhöm. Értem. Már tetszett beszélni arról, hogy az emberek járnak Magyarországra
 dolgozni. Erről még egy kicsit bővebben tetszik+//, hogy nincsen itt
 munkalehetőség a faluba, azért /-mennek?-/
 AK: /- Nincsen-/ persze, nincsen. Miért nincsen? A szőlő ki van vagdalva. A szőlő
 ezek előtt, kérlek szépen, még elsorolom neked. Itt a magyarországi menti rögtön
 túlsó falvakat, mind ide járt dőgozni. Ide jártak. Azok jártak ide dőgozni.
 TM: Magyarországról /-ide?-/
 AK: /-Igen-/, magyarok alatt. Ide jártak, még csehek alatt is. Izé vót,
 határátlépés, mint most, van igazolványom.
 TM: Öhöm.
 AK: Mind a csehek alatt, kérlek szépen, hát az a hegy+... Tudod hány községnek?
 Zápszony, Papi, Hetyen, Génes, tudja az ánti. Mind egész nyáron csengett, olyan
 nótázás ment, mindenki jött, mondom neked, Génesbül is, ott ni. Hát mán ott
 kivagdalták a szőlőt, és ez egy iparág vót. Ez a szőlőhegy egy iparág /-vót.-/
 TM: /-Itt-/ Kaszonymnak?
 AK: Igen, Kaszonymnak. Meg hát a körzete is, Beregszászba is. Hát ha nem pászolt
 neked Kaszonymba, elmentél Beregszászba egy zsidónál. Vótak, vót borház, télen is
 dőgozhattál, ligallérozni meg /-satöbbi-/+/.
 TM: /-Öhöm.-/
 AK: Érted? És akkor kerested, vándorolt a nép télen is. De hát itt most nincs lehetőség,
 hát+...
 TM: /-És a+/-/

AK: /-xxx-/ Sőt. Jóformán még egy tehenet se nagyon bír mán tartani a nép.
 TM: Öhöm. És akkor ezért mennek Magyarországra /-az emberek? -/
 AK: /-Ezér mennek-/ Magyarországra,
 mer itt nincs lehetőség a munkára.
 TM: Öhöm.
 AK: Ukrajna, ami, ami vót is még, mindent leszerelt. Abba a kűbányába, tudod, hány ember dógozott? Legalább egy ötven ember. És mindent leszereltek, eladogattak minden a fra+//. frászkarikát. A másik tény, itt van, ahogy jövünk befele a malomtú, rögtön az a Himia. Ott, ott az Isten tudja, hány traktor vót. Az télbe, nyárba működtette a népet, érted. Na most azt is eladogatták.
 TM: És az a kolhozé volt?
 AK: Igen.
 TM: Öhöm.
 AK: És akkor... Nem a kolhozé vót, hanem a izé, Himia, má úgy egy cégé, érted?
 TM: Ja, ez egy cégé?
 AK: Igen. És ha ő kiadta egyiknek fuvarba, ha nekem kellett, a másinak, a harmadiknak szántani, akko izé+... Há most nem bírunk meg, megfizetni egy izét, egy darab földet hogy megszántsák, mer hát ez a izé, ez a topliva meg ez a izé olyan drága, hogy nem, nem bírjuk. Úgy is el, el van a nép ízélve, érted, mer há megmondom neked, kimérték a földeket. Például ott van az a tanítónő né, Balogh+...
 TM: Öhöm.
 AK: Teri, vagy hogy hívják azt, nem tudom én. Annak is adtak, Bauernak is adtak, a másinak, a harmadik tisztviselőnek, mindnek adtak földet. Ott van parlagon.
 TM: Nem /- nem xx-/
 AK: /-Hát nem kell-/ neki, hát ő nem kapálja, nem kell neki, izé, és akkor hát a +...
 TM: Öhöm.
 AK: Ez nem, ez.
 TM: Öhöm. Akkor tehát itt a faluba a gazdálkodás az nem, nem nagyon+...
 AK: nee+//., hát aki gazdák, azoknak izé. Hát megyen, megyen, de nem mindenkinek.
 TM: Aha, nem mindenki/-nek ugye-/.
 AK: /-Nem minden-/kinek. Nem mindenkinek. +/.
 TM: És akkor ilyen állami munkahelyek /-vannak itt a faluba?-/
 AK: /-Nincs egyáltalán, nincs.-/
 TM: Semmi?
 AK: Nincs itt semmi Kaszonyba. Ó, hát hol? Özönlének Magyarba, hát csak oda. Hát ugyi almaszedés. Hát itt, kérlek szépen, Éviéknek ott van hetven darab barackfa, volt oda ültetve, az ősszel el, elloptak vagy tizet. Hát akkor itt tud ültetni valamit a hegyre vagy valami? Saját kertedből ellopják.
 TM: A+/.
 AK: A mi népünk, a miénk. Hát lehet, hogy a cigány is, de a cigány az nagyon ritka, aki+... Mondom neked, mán hogy vagy három éves vót ott, és az egyik őszi napon azt akartuk befele kötözni mán talán, mit tudom én, mit csináltunk ott a kertbe a tehenől előtt. Azt mondja a Sanyi, Hatalovics, hogy nem vette észre, még a izét? Há, mondom, nem. Hát vagy tíz gyönyörű barackfát kiloptak. Hát akkor lehet itt valamit ízélni? Há bemennek a kertbe, még a nem tudom én+//.

TM: Öhöm. És akkor hogy tetszik gondolni, hogy milyen magának a Kaszonynak a jövője? Ilyen szempontból, hogy munkahely, meg+...

AK: Hát ha munkahelyet fog te+//. izéni, mondjuk egy-egy üzemet izélne, vagy, vagy Beregszászba egy üzemet. Ugyi Beregszászba is ott vót a Május Egy, nagyon sokan dőgoztak benne. Hát itt Kaszonyba legnagyobb lét az vóna, hogyha ócsó vón a izé, az üzemanyag, és hogy tudna mindenki szántatni, tudna mindenki izélni, meg a műtrágyáér nem bír, műtrágyát nem bír venni.

TM: Tehát minden nagyon drága és/-nincs xxx pénz.-/

AK: /-Minden a drágaság-/ van. Minden+//.

TM: És munkahely.

AK: Igen, és nincs+... Na hát képzeld el, hogy abba az időbe, még az oroszok alatt is majdnem minden udvaron disznót öltek, most meg ötödik-hatodik helyen, meg a tizedik helyen ölnek egy disznót. Hiába van izé+... Hát a +...

TM: Tehát kevesen tartanak?

AK: Hát keve+//. Egy néhányan tartanak csak. Há mibű?

TM: Értem.

AK: Na mibű? /-A, A+/, -/

TM: /-És-/ hogy tetszik gondolni, hogy a fiataloknak itt van valami jövőjük?

AK: Hát a fiataloknak itt, hát csak annyi, hogy ha a magyarok segítenek rajta, hogy tanuljanak, vagy valami, de hát aki, aki, aki nem+... Ott lejárja azt a tizenkét osztályt, vagy mit tudom én, mennyit kell most. Men/-nyit kell?-/

TM: /-Tizenegyet.-/

AK: Na hát hova? Kapára. Há mindenki, látod ott van az a +//. Na mondjuk a kis Kasár jány, az bejár Beregszászba. Hát ezer közül egy.

TM: Tehát nem sokan tanulnak?

AK: Ne, hát nem tudnak bejutni, mindenki.

TM: Öhöm.

AK: Nem tudja a izét, az ukrán nye+//. nyelvet, vizsgázik meg minden, hát...

TM: Öhöm.

AK: Te hol tanulsz?

TM: Én Beregszászba.

AK: Beregszászba?

TM: Igen. És tetszik-e olyanokról tudni, akik áttelepültek Magyarországra? Itt, akik a faluból /-elmentek.-/

AK: /-Hát hát csak-/ jobb lehet nekik, mer hát van mondjuk+... Hát hár+//. Hát sok család átment, hát még+//. Na de megmondom neked, mit tudom én, ott is [köszörüli a torkát] egy a szerencse, meg hogy lehet árulni ezt a izét, az üzemanyagot, hogy át lehet vinni a vámon. És akkor majdnem még onnan is jönnek ide+//.

TM: Akik átmentek már /-lakni?-/

AK: /-Igeen-/ , akik átmentek. Jönnek ide, aztán kalim, izé, és viszi a izét, kereskedik vele.

TM: Öhöm. Tehát ott is ebből él meg, hogy itt+//.?

AK: Hát azt már ők tudják pontosan, de innet, innet sokan ide járnak, hát lássa az ember. Például Vót Lengyel, Tekermanék.

TM: Öhöm.

AK: Aztán /-Bak+/-/

TM: /-xxx-/

AK: Baksa, meg satöbbi. Há majdnem minden nap lássa az ember itt űköt taxival.

TM: /-Hát akik már kimentek, és jönnek így vissza.-/

AK: /-Igen. Há persze, há+...-/ Persze.

TM: És mi erről a véleménye, hogy elmennek az emberek innen lakni?

AK: Hát csak az, hogy ott, ott, ott jobban tud létesülni, érted. Me, me mondjuk, hogyha ott van egy gyümölcsöse, ott az almát tudja értékesíteni vagy satöbbi.

TM: Öhöm.

AK: Hát itt a kis szőlőt hiába te megtermeled, ne+//. hát potom áron kell eladni.

TM: Nincs ára.

AK: Há nincs ára. Potom áron kell eladni.

TM: Öhöm.

AK: Igen.

TM: És tetszett-e olyanról tudni, hogy régen, vagy akár most is, hogy Oroszországba vagy beljebb Ukrajnába jártak-e az emberek ilyen ö tehát hogy több, hos/-szabb időre-/

AK: /-Dógozni?-/

TM: Dolgozni, igen.

AK: Há hol. Há fele Kárpátalja vót, Ukrajnába járt, de legalább megfizették, hoztak annyi búzát, hogy vagon számra /-vót-/

TM: /-Ez-/ most Ukrajnába vagy Oroszországba?

AK: Hát Ukrajnába is, akkor egybe vót Ukraj/-na meg Orosz-/

TM: /-Ja, hát igen.-/

AK: ország egybe vót. Akkor mindegy vót, ha Moszkvába menté, vagy akar hova. Hát máma még vendégségbe be tudsz+//. se tudsz bemenni, se Oroszba, se Ukránba, mert a vonat olyan drága, hogy hát nem.

TM: Öhöm. És akkor most már nem járnak az emberek innen /-faluból? -/

AK: /-Hát innét-/ Kaszonyból izé vót, Varga Karcsi vót, meg az a cigány, érted?

TM: /-Tehát a cigányok?-/

AK: /-Én többet+/-/ Az a cigány, ott mellettetek.

TM: Öhöm.

AK: Én többet nem nagyon tudok. Hát ni+//. nincs értelme. Hát hova menni?

TM: Öhöm. De azért régen ez megérte nekik?

AK: Hát régen, mondom neked, óó (.), hát mentek, mint a fene, mer annyi zsákot kértek, hogy aztán mikor már izé, hát akkor kolhoz vót, jobban tudtak.

TM: Öhöm. És ő, na most azt szeretném kérdezni, hogy a magyar nyelven kívül tetszik-e valami más nyelvet beszélni?

AK: Hát mán valahogy még gagyogok, de mán hát, hat évig vótam köztök. Tudtam én jól, hát mer Donbászon a szénbányába+/-

TM: Orosz, orosz nyelvet?

AK: [köhög] Hát a fő nyelv orosz vót. A fő nyelv orosz vót, ugyi, lenn bármerre, mer hát izé+... Habár mikor vótam a izébe, a lágerbe, hát vót ott egy család. Szverlovskba tanult a lánya, érted, Szverlovskba. Ukrán, német és francia vót akkor a fő nyelv.

TM: Öhöm.

AK: Az a lány beszélgette ott+//. Én az anyju+//. az apjánál dőgöztem ott a izébe, ott jártunk, és néha, amikor hazajött, hát beszéltem velük. Akkor az vót a +... De viszont a családi nyelv orosz vót. Mert mindenfele csak azt folytatták.

TM: Öhöm. /-Értem-/

AK: /-Ukránt-/ nem, nem. Mer mikor, [köhög] mondom, hát lenn az izé, a szénbányába is, hát+...hát tudja az ánti, há keverték.

TM: De azért milyen szinten tetszik tudni vagy beszélni oroszul?

AK: Én?

TM: Mennyire? Öhöm.

AK: Há vagy harminc százalék.

TM: Vagy harminc százalék? Öhöm. És hogy tetszik gondolni, melyik nyelv szebb, az ukrán vagy az orosz? Már biztos /-tetszett ha+/-/

AK: /-Könnyebb az uk+//.-/ Az orosz könnyebb.

TM: Az orosz könnyebb.

AK: Az orosz könnyebb.

TM: Öhöm.

AK: Például, látod, az ősszel is vettem egy autó deszkát, hát tegnap is megállott a kommandó. [köhög]

TM: Semmi, semmi.

AK: Ígértem neki egy klafon bort, még az ősszel, és tegnap megállott itt a koma. Azt mondja, készítem el mára. Hát máma vártam, egész nap nem jött. De mán ezeket a huculokat mán olyan nehéz megérteni, mert+//.

TM: Ez orosz volt, akivel tetszett beszélni? Ez aki.+...

AK: xxx+//.

TM: aki+//.

AK: xxx+//.

TM: Aki be+//.

AK: Hát ide Szolyvára való.

TM: Aha.

AK: Ukrán. Á, ukrán.

TM: /-Ukrán?-/

AK: /-Hucul.-/ Ukrán.

TM: Öhöm. És őö a településen, itt Kaszonyba, akik élnek, tehát akik nem magyarok, oroszok, ukránok, azok megtanulják-e a magyar nyelvet? Tehát beszélnek-e magyarul?

AK: Nagyon sok. [köhög] Nagyon sok beszél mán. Azok a Hesurék hát+//.

TM: Öhöm.

AK: tisztán beszélnek ukránul, vagyis magyarul.

TM: Magyarul. Tehát megtanulnak így /-az emberek?-/

AK: /-Meg. Hát ugye-/ , hát köztünk van, hát megyünk például répát nyűni az egyik... Jobban magyarul beszélgetünk, és akkor mán+...

TM: Öhöm. És akkor ők is úgy /-megtanulják.-/

AK: /-Igen.-/

TM: És hogy tetszik gondolni, hogy akik itt élnek Kárpátalján, ukránok, oroszok, hogy azoknak jó-e, ha megtanulnak magyarul? Vagy pedig nem számít? Tehát az ukránok, azok.

AK: Hát mit mondjak neked, jányom, hát az olyasmi dolog, hogy ukrán, aki ide jön, az úgyse marad itt. Az csak kispekulálja itt magát, meg küüzéli, és megyen tovább vissza.

TM: Vissza, /-vissza megy xx?-/

AK: /-Háát, persze.-/ Hát az nagyon ritka, ha egy uk+//. nagy ukrán+//. hát mék, mék van itt egy nagy ukrán?

TM: Hát itt vannak, azért maradnak itt a faluba.

AK: Nahát ezek, mondom neked, ezek innét jöttek le, ezek a huculok, ez mind, mind idevalók a hegyekből.

TM: Öhöm.

AK: Nagy ukrán, én nem ösmerek nagy ukránt. Legalábbis+//.

TM: Tehát azért jó nekik, ha megtanulják a magyar nyelvet?

AK: Há hogyne, hát ,ugyi, a Magyarba járnak, most mán abbul élnek ők is. /-Hát akkor-
/

TM: /-Aha.-/ Akkor ezért meg kell+//. vagyis hát megtanulnak ezek.

AK: Há persze. Hát ukrán bótos nem nagyon van, esetleg a Fedur fiú.

TM: Tehát itt Kaszonyba?

AK: Igen.

TM: Öhöm.

AK: Hát hucul ez is. [köhög]

TM: És az itteni magyaroknak, azoknak jó-e, ha megtanulnak ukránul vagy oroszul? Tehát kell-e, szükséges-e nekik, mármint nekünk, magyaroknak?

AK: Hát nekem minek. Gajdos Jó+//. Gajdosnak Beregszászba, a járási főnöknek esetleg, annak jó, /-hogyha-/ ukránul.

TM: /-Öhöm-/ De hát, hogyha tetszik esetleg utazni vagy valami, akkor jó-e az, hogyha tud az ember ukránul, oroszul?

AK: Hát jó, ha éppen tud, mert mondjuk abba az időbe, mikor mentünk izébe a fiamhoz, oda ni [TM köszörüli a torkát] a Balti-tengerre, ott szógált Leningrád mellett. Mikor utaztunk.

TM: Öhöm.

AK: Hát bementünk Ukrajná+//, na, izébe, Leningrádba, a Balti-tengerre mentünk +//.

TM: Öhöm.

AK: A fiúhoz. Három napig utaztunk, meg ott is vótunk három nap, és+//.

TM: És akkor ottan úgy +//.

AK: Ott a jó, vonatba jó, izé, persze hát, mer+//.

TM: Mert tudnak beszélni.

AK: Mondjuk a felszógáló, a provodnyik meg ezek mind izék, azok, ukránok.

TM: Öhöm.

AK: Meg izé, oroszok vótak.

TM: Tehát jó azért, ha tud az ember.

AK: Jó, hát persze.

TM: Öhöm. És hogy tetszik gondolni, hogy aa, amit mi beszélünk magyar nyelvet, van-e valami különbség az itteni és a magyarországi közt, a magyarországi magyar /-beszéd közt? -/

AK: /-A legtisztább-/ magyar nyelv ez.

TM: Amit mi beszélünk?

AK: Igen. Amit mi beszélünk. A legtisztább magyar.

TM: Öhöm.

AK: Mer azok is hány, hány, hány fajta izé, szóval ahány rajon, vagy ahány rajon, vagy ahány megye, vagy mit tudom én, hogy mán min+//. min+//. mindenféle másképp beszélnek.

TM: Aha. Ez itt Magyarországon tetszik mondani? Vagy hol?

AK: Igen a magyarokat, a magyarokat, há persze. Amikor Mohácsra megérkeztem, az egyik tírják vót, a másik ez, a harmadik az. ő Tiszta magyarul mikor én hozzáfogtam ott beszélni, hát ne+//. Különben én úgy gondoltam, hogy na talán ez, ez a legizébb+...

TM: Ez a leg+//. legszebb? /-xxx-/

AK: /-A leg-/tisztább.

TM: A legtisztább. És van-e valami különbség, amit itt Kaszonyba beszélnek, vagy a szomszéd településeken, valami különbség a /-nyelvbe?-/

AK: /-Itt erre?-/

TM: Igen, igen. /-Itt minálunk.-/

AK: /-Erre+//. Eze-/ken a körzeteken+... Na mondjuk Dobronyba, a tájszólás,

TM: Öhöm. [köhög]

AK: Nagydobronyba a tájszólás.

TM: De itt közelebb, a szomszéd településeknél, tehát /-magyar+/-./

AK: /-Itt nem-/ Itt Bátyuba, Zápszonyba, itt Bégányba, itt ezeken a településeken nagy különbség nincsen, mer szép tisztán kiejtő izékkal beszél a népség.

TM: Öhöm. Értem. És hát akkor most szeretnék egy kicsit a régebbi időkről kérdezni. Hogy hogyan tetszik visszaemlékezni a háború előtti időre? Tehát még amikor nem voltak itt háború.

AK: Csehek alatt?

TM: Hát amikor nem volt még ilyen háborús időszak, hanem még azelőtt hogy éltek itt az emberek?

AK: Hát a csehek alatt husz évig élt itt a népség, szóga vót.

TM: Szolga.

AK: Szóga vót legtöbb, mert tudod, mit? Vót olyan izé, hogy úgy híjták, hogy hatos házak. Érted? Hat család lakott egy zsidó munkásnak, zsidó munkások, zsidóknak vót a munkásai.

TM: Öhöm.

AK: Hat család egy izébe, egy ajtón jártak ki. Egy ajtón.

TM: Öhöm.

AK: Csehek alatt.

TM: És azok annak dolgoztak?

AK: Minden ha+//. reggel három órakor mán fel, ébresztő. De hát vót lehetőség! Reggel három órakor mán menni kellett az ólba lovat pucolni, lovat étetni, ökröt pucolni, vagyis ökröt étetni, és reggel hét órakor mán befogás, és egész estig vót munka.

TM: És ez azért jó volt az embereknek, vagy azért nem+...?

AK: Há, megmondom neked, hogy minden hónapba várták készen a mérést.

TM: A micsodát?

AK: Mérték, a cselédeknek. Há búzáat.

TM: Ja, ja, ja.

AK: Ki vót szabva. Érted? Minden hónapba, mint a ko+//. izébe. Minden hónapba eljött az a tizedike vagy tizenöt+..., mentek az asszonyok, mind sorba, a raktárba, és amennyi búza járt vagy izé+//., még petrórt is adtak, mert villany nem vót.

TM: Öhöm.

AK: A csehek alatt nem vót villanyvilágítás. Kaszonyba nem vót. Úgyszintén a magyarok alatt se.

TM: Öhöm.

AK: Majd az oroszok, mikor bejöttek, akkor vót villanyvilágítás.

TM: Öhöm.

AK: Há vót itt, tudod, mondjuk ment a malom, vót egy zsidónak egy malma, de saját transzformátorja vót, úgyhogy azt fel+//. ö fejl+//. /-fejlesztette -/

TM: /-Fejlesztette-/

AK: neki a izét, az áramot, és akkor az az üzem abbul ment.

TM: Öhöm.

AK: Viszont a zsidóknál az ól+//. az istálókba lámpa vót, érted, és úgyszintén a házaknál is.

TM: Öhöm.

AK: És azér jobban összejártak akkor a nép. A lányok varr+//. varrodába jártak eö házhoz. Fontak is, szűttek is, meg eltótt az este. Ha jöttek a fér+//. fiúk, vagy citerával, vagy evvel, vagy avval. Esténkint husz-harminc jány meg fiúk összegyűltek. Mán mindenki bebújik magának, nézi a televíziót.

TM: Öhöm. Értem.

AK: És nem nagy igényű vót. Hát na+... nem vót nézeteltérés a városi fiúk közt se, se a cseléd fiúk. Há mondom neked, Kaszonynak fele népje cseléd vót.

TM: Öhöm.

AK: Fele népje.

TM: És ez a cseh idő alatt /-vót, amit tetszett mondani?-/

AK: /-Cseh, csehek alatt.-/ Ez a csehek alatt.

TM: És a+//. tehát a csehek előtti időkre tetszik em/-lékezni? Vagy aa+//.-/

AK: /-Arra nem, itt a+... -/ hát én a /-csehek alatt-/

TM: /-Tehát akkor tetszett-/ születni?

AK: Igen. Kilencszázhuszonötbe. Űk husz évig vótak itt, a csehek.

TM: Húsz évig voltak.

AK: Husz évig. Harmincyócba jöttek a magyarok. Na de azok nem sokáig vótak.

TM: Öhöm. És esetleg a bejöveteleikre tetszik, tetszik emlékezni még? A cseheknek vagy a magyaroknak. Hogy hogy volt az, hogy történt?

AK: A csehekre nem.

TM: Arra nem.

AK: Mikor én születtem, már csehek vótak.

TM: Már csehek voltak.

AK: Igen.

TM: Öhöm.

AK: Már akkor csehek vótunk.

TM: De ilyen elbeszélés alapján se tetszik tudni? Tehát hogy a szülők vagy a nagyszülők hogy esetleg mit mondtak róla? Milyen volt?

AK: Hát ö+... [köhög]
 TM: Akkor a magyarokra tetszik emlékezni, hogy ők+/.
 AK: Hát a magyarokra hogyne!
 TM: Akkor az hogy történt, hogy jöttek be vagy mit+/.?
 AK: Hát harmincyócba bejöttek, akkor, kérlek szépen, nekiindult a a felsi+//. felvidéket elfoglalni. Erdélyt is elfoglalták, az egész Romániát.
 TM: Öhöm.
 AK: A Székelyfődet is. És akkor mi, mán adtak lehetőséget, mentünk oda Erdélybe, érted, a vasutra dógozni. Egy pengőt adtak egy órára. Pengő vót a magyarok alatt.
 TM: Öhöm.
 AK: Most forint van ugyi?
 TM: Öhöm.
 AK: Akkor pengő vót. És egy pengőt adtak egy órára, úgyhogy+/.
 TM: És az jó volt?
 AK: Jó, az jó vót. A magyarok alatt jó vót, csak sajnos az nem sokáig tartott.
 TM: Öhöm. És itt konkrétan a faluba, ha tetszik emlékezni, hogy hogy jöttek ide be?
 AK: Má a magyarok?
 TM: A magyarok, igen.
 AK: Hát a +...
 TM: Milyen volt a bevonulásuk? Vagy+...
 AK: Hát vót egy kis ellenállás.
 TM: Mikor a magyarok bejöttek?
 AK: Mikor a magyarok.
 TM: És kik?
 AK: A csehek, a csehek ellenálltak itt.
 TM: Ja, ja, ja. Értem.
 AK: A csehek ellenálltak. Vót itt erődítmények, ilyen bunkerek.
 TM: Bunkerek?
 AK: Itt a faluba körül, itt a hegyen mindenféle, na de megadták magukat, szépen beizélt... bejöttek osztán a magyarok, itt letelepedtek, de mentek egyenest foglalni arra /-fel a Kár+/-./
 TM: /-Tovább.-/
 AK: A Kárpátokat.
 TM: És mondjuk a magyarok, ők hogy fogadták?
 AK: Itt? Hát finomul, hát hogyne, hát ö+...
 TM: Nagy örömmel, vagy valami? Vagy, vagy hogy?
 AK: Hát ugyi nem vót itt izé. Hát a magyarok, hát mindig azt vártuk, ugyi hát na. Mer hát ez a tulajdonképpen ez a terület itt mind a magyaroké vót,
 TM: /-Hát igen-/
 AK: /-a régi ma-/gyar izé is, ahogy mondják, beszélte édesanyám, hogy izé, hogy itt még járás bíróság is vót. A fiúkat sorozták katonának, minden. A régi magyarok alatt, miko még az én apám Jászberénybe szógált, érted, akkor egybe vót a izé..
 TM: Öhöm.
 AK: a magyar, a Ma/-gyarország+/-./
 TM: /-Ez a terület-/ /-Magyarországé-/
 AK: /-Ez a terület-/ magyar vót.
 TM: /-Értem, értem-/

AK: /-Persze-/ Egész itt vót a határ, itt, itt talán. Vagy hon is vót?
 TM: Hát ő biz/-tosan lejjebb vót, mer hát+...-/

AK: /-Na hát+... Itt, itt, itt vala-/hon vót a izé, a határ. És úgyhogy Naménybul ide jártak a fiúk izére,
 TM: /-xx-/
 AK: /-szerená+/-./ Igen. És itt a körzeti izérű mind ide járt.
 TM: Öhöm.
 AK: Hát.
 TM: És a hogyan élte túl a család a háborús időket?
 AK: Hát a családok, megmondom neked, mikor izé, a magyarok harcoltak, izé, mán Oroszországgal, mert nem Ukrajna vót mán. Mikor a Dnyeppert meg a Volgát foglalták elfele. Hát behivogatták nagyon sokszor a családfőt, adtak családi pótlékot, érted, adtak a családnak itthol, de hát viszont nehéz körülmények között, mer ugyi nem vót, aki egy kisdarab fődet learasson.
 TM: Nem voltak itthon /-az emberek?-/

AK: /-Nem, nem vó-/tak itthon.
 TM: És mondjuk konkrétan, hogy a Miska bácsi családjában, hogy valami veszteség volt-e? Meghalt-e valaki háborúba vagy...?
 AK: Hát halt meg nekem egy nagybátyám.
 TM: Igen?
 AK: Meghalt, izé, a fronton. Hát amúgy+... Szépen bejöttek. Na hát, ugyi, jött az orosz, összeszedte a fiataiságot, mindet összeszedte, elvitte a lágerbe.
 TM: Öhöm. Ez már később volt, /-amikor már-/
 AK: /-Később, később.-/
 TM: És az első szovjet időkre, arra hogy tetszik, hogy a visszaemlékezni?
 AK: Hát értsd meg, hogy nem érkeztem én az első szovjetbe élni itt. Mert+/.
 TM: /-Akkor már+/-./

AK: /-De hogy akkor-/ már rögtön, ahogy bejöttek az oroszok, november tizen+... nem tudom, így októberbe jöttek be, és mán november tizenhatodikán mán összeszedték innét a tizennyóc éven felülit, egészen ötven évig, mindenki elhajtottak.
 TM: Öhöm.
 AK: Persze. Csak a kommunisták maradtak itt.
 TM: Értem.
 AK: Háát! Mindenki. Akkor osztán majd három év múlva kezdték onnan hazafele bennünköt engedni, de hát rengeteg nép odamaradt a lágerbe.
 TM: Öhöm.
 AK: Rengeteg nép.
 TM: És ez, ez hol volt, melyik réte+//. részen?
 AK: Az Uralba.
 TM: Uralba?
 AK: Persze. Szibérbe. Én az Uralba vótam. Az a Szuró bácsi, aki most meghalt. Hallottad?
 TM: Öhöm.
 AK: Na, együtt vótunk a izébe, egy lágerbe.
 TM: És ott, mondjuk, hogy bántak az emberekkel?
 AK: Hát+...

TM: Vagy mit /-kellett ottan csinálni?-/

AK: /-Piszkos vagy kesztyűs-/ kézzel, kesztyűs kézzel. Dógozni, lányom. Tíz méter fa vót két embernek egy napra, eddig érő hóba, né, hatvan deka kenyér.

TM: Jaj, Istenem!

AK: Igen.

TM: És ez reggeltől estig, vagy ö+...

AK: Há persze, há o xxx olyan izé vót, hogy vót rá eset, hogy az erdőbe, izé, dógoztunk, és ő ott nem vót olyan nagy hideg, de mikor kijöttünk az erdőből, érted, megfe+//. vagy harminc ember akkor este miközülünk is meghalt. Vagy háromszázan kinn vótunk az erdőbe, oszt a kisvonat járt értünk.

TM: Öhöm.

AK: Vagy harminc kilométerre. Oszt olyan hóvihár vót, a kisvasutat befújta a szél, és telefonáltak ki az erdőbe, hogy nem tud jönni a vonat, indítsák a népet gyalog. Na most gondolj bele. Az egyik gyengébb vót, a másik fiatalabb, a harmadik ilyen, és akkor elindultunk. Hát bizony, aki gyengébb vót, nem bírta mán azt a nagy havat. Hát majd reggel szedték össze űköt, jó, jó összefagyva meg megfagyva. Énnekem, hát, ő mit panaszkodjak. Tizennyóc éves vótam, kérlek szépen, hát fiatal. És bírt az ember.

TM: Öhöm.

AK: Hát így aztán akkor hazakerültem onnan a lágerből. Akkor ősszel, tavaszra haza+//.

TM: Hány évet tetszett ott tölteni?

AK: Hat évet.

TM: Hat évig?

AK: Hármát a lágerbe, hármát pedig, mikor hazajöttem, szintén akkor ilyen sorozat módjára elvittek bennünköt Donbászra. Az mán itt van Ukrajnába /-érted, -/

TM: /-Aha-/

AK: Donbász a szénbánya, szénmedence. Én abba dógoztam három évet ott is.

TM: Aha, akkor három évet a lágerbe, /-meg három évet+/-./

AK: /-Három évet a-/ lágerbe és hármát Donbászon.

TM: Öhöm. És ott azér, ott is, ott+//.

AK: Ott már ilyen izé vót, saját keresetünkön vótunk, és nyóc órát dógoztunk, és minden+... De bizonyos órák után, napok után vót egy-egy szabadnap az embernek, érted, ott is.

TM: Öhöm.

AK: És oda menté, ahova akartá a munka után.

TM: De hazajönni nem lehetett, vagy nem /-is akart?-/

AK: /-Há csak-/ +//. várjál, egy évet ledógoztál, tizenegy hónapot, akkor tizenkettedikbe adtak szabadságot. Egy hónapot. Haza lehetett jönni. Ingyen jegy a vonatra.

TM: Öhöm. És volt, aki mondjuk nem ment vissza?

AK: Hát vót, na vót hát+... Hát ö+... Nem ő lehetett, me, tudod, izé, úgy vették, mint a katonai. Na+//.

TM: És aki itthon maradt, /-annak valami büntetés volt?-/

AK: /-Na például, na hát nem.-/ Anyukádéknak vót az a izé, Berényi Gabiék, Irénke nénéd. Ösmered? /-Gabi bácsit, a férjét.-/

TM: Na. /-Igen, igen.-/

AK: Na izé, az apósa Váradi Lajos bácsi vót. Azok is mán megtudták űköt menteni, érted. Itthol maradt. Adtak nekik papírt is +...

TM: És az hogy ment, hogy szereztek nekik valami papírt, vagy hogy? Ezt nem értem. /-Hogy, hogy ment+...-/

AK: /-Hát, hát bementek a -/ vojenkomátra, és aztán elintézték Beregszászba, a rajonba.

TM: Aha.

AK: Énnekem nem is vót rá let vón+...

TM: Lehetőség?

AK: Lehetőségem, meg, meg aztán hát izétem, hogy letelik a három év, oszt akkor, oszt valóba+...

TM: De hát mondjuk ott is sokan meghaltak, nem?

AK: Hát a szakadáskor. A szénbánya mikor ömlött. Szakadáskor sok. Hát kaszonyi (.) halt meg, Nagy Feri bácsi is, aztán Hegedűs Pityu ott veletek szembe, izé.

TM: Öhöm.

AK: Tood, ki lakik ott mostan? Na, az a Okónak a fia. Az az udvar, érted, ott is vót két fiatalember. Má az egyik Ungváron, Béla bácsi, a másik eljött velem Donbászra, osztán elszökött, oszt ott halt meg az is. Hát olyan sokan mán Donbászon nem, nem haltak+//. Há vigyázni kellett, tudod+//.

TM: Öhöm.

AK: az embernek vigyázni. Részezségrű, nem lehetett inni, mer meg hát viszont hogyha részegen lement, hát az mán kár. Mert egy olyan fő+//., lent a fő+//. föld alatt dógozni, hát az+...

TM: Öhöm. Érttem. És innen Kaszonyból sok embert vittek Donbászra?

AK: Ó, rengeteget. Má nagyon kevesen vagyunk.

TM: Akik visszajöttek, és még mindig élnek, azok kevesen?

AK: Kevesen.

TM: És körülbelül hány ember volt ott?

AK: Donbászon?

TM: Igen. Innen, Kaszonyból. Tehát így számbelileg.

AK: Ó, hát vagy, vagy, vagy százötven.

TM: Százötven?

AK: Kaszonyból, igen.

TM: Aha. És a lágerbe körülbelül hány /-embert vittek el?-/

AK: /-Ó, hát a lágerbe a+...-/ Kaszonyból ha nem vagy háromszázat.

TM: Vagy háromszázat? Aha.

AK: Persze. Sokan. Kaszonyból sokat.

TM: És mondjuk a lágerből ő sokan visszajöttek /-xx-/?

AK: /-Sokan.-/ Mán, már kevesen vagyunk most má, úgymondván, de a lágerből elég, elég jöttünk, elég+... Hát nem mindenki jött haza, például, ugyi, ottmaradt, hiába mondom neked, László Gyuri két fiával, Krón Jani fiával, ennek a Szurónak, aki most halt meg, az apja oda maradt.

TM: És ezek is a nehéz munka miatt, vagy pedig azért, mert bántalmazták őket vagy+...?

AK: Ki is öregedtek, meg+...

TM: Mármint ott a+//.

AK: Meg a kaja a lágerbe, meg a kaja, érted. Meg aztán a ki+//. kiöreg+//.. Nem kiöregedés, legyengülés.

TM: Legyengülés.

AK: Végelgyengülés.

TM: Nem volt elegendő kaja.

AK: Nem vót elegendő kaja. Hát mit gondolsz? Hatvan deka kenyér. Hát éppenséggel a kenyér mondjuk elég lett vón, de hát a főtt étel... Háromszáz embernek egy kondérba főztek, öntöttek bele egy kis olajat, megkeverték, egy zsák parasztlisztet beletettek [nevetve], osztán erigy dógodra.

TM: Öhöm. Meg a nehéz munka is biztosan.

AK: Hát mondom neked, ott, ott én dógoztam a vasgyárba is, de az erdőn, ott vót egy Erdélybe való, valódi Csik megyébe való vót, egy fiatalember, osztán ő az apuká+... az apjával mindig ott a Csik megyébe az erdőbe dógozott. Nagyon értett ahhoz munkát, mert olyan fák vótak, hogy a szeget lehetett belőle+... Annyira értette, mi egy-kettő ki+//. kifűrészelgettük, összevágtuk. Nagyon jó értette, na. Ővele meg+//. És a tíz méter fát mi minden nap megcsináltuk úvele.

TM: És mondjuk, aki nem csinálta meg, azt a /-kiszabott+/-/-/

AK: /-Hát nem kap-/ta meg a izét, a kenyeret.

TM: Nem kapta meg?

AK: Nem kapta meg a kenyeret.

TM: Öhöm. És akkor így, amik itt a falukba, vagy mentek a háborúk, erről nem is nagyon tetszik tudni? xxx +/.

AK: Hát így háború nem vót, jányom. Főlegesen.

TM: Na de akkor az, amikor itt az oroszok, ahogy bent voltak, és hogy mikeket csináltak itt.

AK: Ó, hát arrú lehetne beszélni. Hát ugyi, például, egy vénasszonyt meg is lűttek. Meg aztán a rengeteg nőt itt megizélték, megkisebbítették a sok nőket érted. Hát meg azt... Hát szabad gazdálkodás vót. A bor az övék vót, az egész mindenség az övék vót. Annyi bor vót a Kaszonyba, hogy az életbe se lesz mán annyi bor. Teli pincék, mindenféle a rengeteg pince színig vót borral, a zsidók elmentek, és a a+//. Tudod, mán ahogy a zsidók elmentek, mán a magyarok, hiába magyarok vótak, vótunk, nem tudták úgy értékesíteni a bort+//.

TM: Mint ahogy +/.

AK: meg a szőlőt, mint a zsidók, mer a zsidóknak vót kereskedelmök Csehországgal. Érted? És szőlőből is szállították, és borból is szállították oda ki, úgyhogy vót értéke a bornak. Érted? Hát itt most, most hiába van. Hát mit? Mondjuk, hát apukád el tudja adni a bort, de ugyi izé+... De hát itt, itt a többi asszonyok, hát, most vár, hogy jön valaki egy fél liter bort meginni. Úgyhogy nem tudja magát izélni, hogy abbul a ker+//. szőlő+//. szőlőből, hogy vegyen legalább három-négy méter fát magának télire.

TM: Öhöm.

AK: Me há csipve-lopva eladja, oszt akkor az+... Nagyon ritka, aki össze tudja aztat úgy rakni, hogy hát egy autó fát megvegyen.

TM: Öhöm. Értem. Tehát akkor itt mindenütt, minden az ők kezükbe volt a faluba. /-Az oroszok kezében.-/

AK: /-Hát igen. Igen.-/ Hát mondom, az oroszok, ahogy bejöttek, hát, na hát annyit ízéltek. Meg aztán a lágerbe, avval tették tönkre a népet. Avval, [köhög] avval haragították magokra az itteni népséget.

TM: Öhöm.

AK: Hogy tönkre tette az egész világot, a rengeteg népséget, a fiatalságot elvitte, az odapusztult. Ugyi, hát mi volt Szolyván? Ez egy besebezett dolog, az a+//. vagyis nyílt seb, az nem fog begyógyulni talán sose. Hát mikor mán meghal ugyi, hát izé, /-elfelejti, akkor+...-/

TM: /-Hát azért még egy rendszernek+/-/

AK: Elfelejti.

TM: egy korszaknak le kell zárulni.

AK: Igen, az elfelejti, de még addig nem.

TM: Öhöm. És ő mondjuk erre, maga a kolhozosításnak az időszakára erre tetszik+/?

AK: Nem vótam én itthol.

TM: Akkor nem, de nem is tetszett tudni róla, hogy hogy ment?

AK: Na hát az, tudod mit, az olyasmi dolog vót, hogy a házakbul, a gazdáktul összeszedték az izét, ezt nemigen írod bele. Beleírod?

TM: Ez, ez persze.

AK: Na akko összeszedték a padokrul a izét, sorba mentek, és te adjá buzát, te adjá buzát, te adjá buzát, úgy ültettek a kolhozba. Igen.

TM: És csak ilyen, tehát maga a termékeket szedték el? Elvették vagy+...

AK: Igen, elvették. Meg akik ősszel vetettek, mondjuk, az idén még a nép vetett, vetegetett, tavasszal ű mán a kolhozba fogta, és learatta. Vótak ilyen kezdeményező emberek, egy jónehány, osztán ezek learatgatták, hát ő olyanok xx.

TM: De hát azt nem maguknak, vagy maguknak aratták? Ez már mikor a kolhoz+/-

AK: Még nekik is jutott, meg a kolhoznak is.

TM: Öhöm. És ő azért az emberek ezt+//., vagyis hát+//. az oroszok ezt erőszakkal vették el az emberektől a+...

AK: A buzát?

TM: /-Hát igen.-/

AK: /-Há persze! Há-/ , há mindent, erőszakkal.

TM: Öhöm.

AK: Há lovat, szerszámot, mindent, erőszakkal. Érted?

TM: És utána később adtak valamit vissza az embereknek?

AK: Há mit adtak vón?

TM: Semmit?

AK: Há mit adtak azok?

TM: Nem adtak semmit.

AK: Mindent e+//. elvittek.

TM: Öhöm.

AK: Akinek vót lova, kádja, szőleje, öö szőlőt is, permetezőgépet is, mindent be a kolhozba. Így, így létesült a kolhoz. Hát, hát nem mondom, osztán akkor majd később, mán osztán ugyi fejlődött tudod, fejlődött a kolhoz, mer igazán hogy. Rengeteg lú vót, rengeteg ökrök vótak. Tudott a népség dógozni a kolhozba is, érted. Lehet, hogy sokan még jobban szeretnék a kolhozt most is, mer az egyik kocsis vót, a másik ez vót, a harmadik gondozó vót, a negyedik... A szőlőbe is

dógoztak még télen is, hordták a trágyát fefele, meg minden. Érted? Melegággal foglalkoztak, dohányosok vótak. A nép dógozott.

TM: Öhöm.

AK: Télen csomóztak, ilyenkor úgy csomóztak, hogy, hogy nacsak. Há most meg semmi lehetőség.

TM: Jó, de mondjuk azelőtt meg akkor maguknak is megcsinálhatták volna, nem? Mielőtt nem vették el tőlük a+... És akkor mind az övék lett volna. Így meg aztán az államnak, és csak fizetést kaptak érte.

AK: Na hát fizetést adott. Hát ö+... Ez a rendszer megin olyan vót egy+..., majdnem, mint a zsidók, érted. Csak annyi, hogy a zsidók többet fizettek. De ez a rendszer majdnem olyan vót, mert hát, na hát lökött valamit a népnek.

TM: Öhöm. Tehát akinek nem is volt azelőtt se földje, az jobban járt.

AK: Jobban járt, há persze.

TM: De viszont akitől meg elvették a sokat, az meg+...

AK: Hát sajnos annak+... /-Sajnos.-/

TM: /-xx-/

AK: Hát a meg+... Megmondom neked, hogy, mint ahogy mán beszéltem az elébb, vót itt egy néhány nagyobb gazda, akinek vót. De a többi, a többi az nem olyan+..., egy-két hód föld. Hát a zsidók elbitoroltak,+//. nem elbitoroltak, hanem magokévé vettek mindent, a zsidók, me pénzek vót, és rákényszerült az a izé, az az illető, hogy hát+...

TM: Eladta.

AK: Eladta.

TM: A földjét?

AK: A földjét is, vót olyan, hogy eladta.

TM: Öhöm. És azért, hogy tetszik gondolni, hogy mikor volt jobb élni, most, vagy pedig a szovjet korszakban?

AK: Hát nekem nincs kivétel, de azért na hát annyiból az egyből érted, hogy hozzájuttatták a népet a földhöz.

TM: Ez most?

AK: Most, az ukránok.

TM: Aha.

AK: Hát addig ugyi, hát a kolhoz alatt nem, nem vót neked egy talpalatnyi földed se, hanem hát a (.) kolhozba dógoztál, osztán juttattak egy pár kis izét. De viszont a bótba mindent letehet+//. lehetett venni. Érted?

TM: Öhöm.

AK: Mindent. És potom áron, ócsón. Én a kűbányába dógoztam, harminc kopek vót egy konzerv. Lent, ott kint a fürdőde. Tudod hon van? /-xx xx xx-/

TM: /-Tudom, tudom.-/

AK: Harminc kopek vót. Egy szelet kenyér hozzá, egy üveg bor kilencven kopek. Egy üveg bor, egy szelet kenyér, egy konzerv, beebédelté, és menté tovább követ törni.

TM: Öhöm.

AK: Há máma mán olyan drágaság van, hogy nem bírsz megvenni valamit.

TM: Tehát akkor egyik korszaknak eny+//. ennyi volt a, a, volt előnye is, meg hátránya is. Ugye?

AK: Hát így van. Há mondom neked, hát ő ukrán leépített mindent. Tehát ezt, ezt nem lehet. /-xxx-/

TM: Hát /-de miért nem-/ lehet? Ami van, /-azt kell+/-./

AK: /-A villany+/-./ A villanyhálózatot ellopják, mindent kirabolnak. Hát azt meg lehetett tenni, kérlek szépen, hogy +//. na hát te is tudod, hogy Moszkvába a... az a rengeteg nép ment a izére, színelőadásra. Nem? És akkor körülvették a cse+//.

TM: Persze.

AK: Aztat oszt Sztalin miko, érted, az én időmbe az vót a vezér, Sztalin. Érted? Az lefüstölte vón a fél világot, az nem hagyta vón, hogy ott, ott, bocsánatot kérek, három napig... Vagy meddig vótak fogva? És egymás szájába pisiltek, mán mint mondja az ember. Nem? Na hát mit csinál, ha... Mennyi vót, vagy háromszáz ember?

TM: Nem tudom. Nyolcszáz. /-Ezer. xxx-/

AK: /-Mi? Több is? Na látod-/ , hát hova, hova tudott? Tudod, mit? A lágerbe is, miko hajtottak bennünköt, há vót olyan éccaka, hogy le se+//., ki se engedtek a izébű, hát ott, ott borzasztó vót, ott még ő vizelni is, hát akkor itt annyi ideig! És ezt megengedni egy országnak!

ÉN ITT SZÜLETTEM ÉS ITT IS AKAROK MEGHALNI*

TM: Tessék beszélni a születéséről, a családjáról.

AK: Hát én nagy családba születtem, tizenegy gyerekes családba, az anyám Juliánna, az apám Viktor, ez kell bele?

TM: Hát nem muszáj. Mikor, hol tetszett születni?

AK: Tivadarba születtem, és ide Péterfalvára jöttem férjhez, és a,...hát ezt kén nekem mondani.

TM: Mivel foglalkoztak a nagyszülők, a szülők?

AK: A nagyszülők, gazdálkodtak, és bejöttek az oroszok, vagy az ukránok, és akkor a földet elvették, lovakot beadtuk, és akkor mentünk a kolhozba dolgozni. Igen. Ilyen tizenegyen testvérek voltunk, tizenegyen, apánk, anyánk élt, jól, jó dógosak vótak, egészségesek, és így kezdtünk aztán lábadozni, hát érted, a földön dolgozni kellett, vártak tőlünk valamit. Na és akkor így, na elmúltak az évek, és mindig jobban, jobban, jobban, a kolhoz erősödött, és népesedtünk és most már aztán hány éve, na, hát na, jaj, nem, hány éve, hanem most már, hogy a kolhoz felbomlott, na hát, itt meg a részünköt kifizették, vagy kivették úgy ahogy, vagy mit mondjak mást neked.

TM: Tessék beszélni az iskoláról. Milyen iskolába járt?

AK: Hát hét osztályos iskolám van, magyar, magyar iskolát végeztem. Vagy nem tudom, akkor bejöttek a magyarok.

TM: Szeretett volna tovább tanulni?

AK: Hát nem szerettem volna, mert, nagy családból vagyok, és dolgozni nagyon szerettem, és a körülmények nem úgy jöttek, hát a nagyobbakból a testvérem tanultabb, de én nem, tizenegyen voltunk, a hét jány, és négy fiú.

TM: Milyen vallású?

AK: Református. Na.

TM: Tetszik jární templomba?

AK: Járok, hát mér ne járnék? Attól, hogy beteg vagyok? Beteges? Úgy bicegek a lábamra. Mindenki engem néz, hát nézzék a nyavalyát. Jaj ezt is fogja venni?

TM: Milyen munkahelyeik voltak?

AK: Hát, milyen? Hát a mezőgazdaság, hetventől a téglagyár, xxx csináltunk, téglagyár volt a neve, a téglát is csináltuk, azt is, és akkor utána mentem a ládagyárba, és utána tíz évet az optikába. Igen, tíz évet. És negyven éve..., negyven évem lesz, ha ötvenötbe mentem, nem ötvenötbe, beszélek, nyócvanötbe mentem nyugdíjba, és kilencvenig dógóztam, hát úgy negyven évet tesz ki, mhm. Negyven évet. Annyit dógóztam.

TM: Milyen nemzetiségűnek tartja magát?

AK: Református magyar. Mit mondjak még?

TM: És fontos-e az életben, hogy Ön milyen nemzetiségű?

AK: Hát...

TM: Vagy lényeges-e az, hogy ki milyen nemzetiségű?

* Az interjú azonosító száma: 341_Péterfalva_1932_nő; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (73 éves nő, református, végzettsége: 7 osztály). A felvétel 2005 májusában készült Péterfalván.

AK: Ez igen, az nem lényeg, hogy ki milyen nemzetiségű, hát én nem lehettem orosz, se ukrán, ha magyar nemzetiségű. Itt mindenki magyar vót ebbe a faluba. Na hát így van? Na hát anyád, apád, már ők is ízéltek, na, hát itt nem volt szó arról, hogy oroszul tanuljunk. Hanem hát jöttek az iskolák, és akkor mindenki, mindenki tanult, aki akart, és valahogy megtanult, aki meg nem, az itthon maradt kapálni. Na.

TM: Magyarokon kívül élnek-e más nemzetiségűek is a településen és kik? Itt, igen.

AK: Hát milyen nemzetiségűek? Orosz vagy ukrán? Meg ilyenek? Hát ezek mind jöttek máshonnan.

TM: És a cigányok?

AK: Hát a cigányok.

TM: Hogy tetszik viszonyulni hozzájuk?

AK: Hát én nem viszonyulok sehogy, nekem problémám a cigányokkal nincs, mi arra nem járunk, se nem lakunk, hát, aki meg arra lakik, az ... Problémáznak, akkor probléma van. Na hát mit lehet csinálni? A cigány csak nem olyan, mint a mi magyar nemzetünk.

TM: És éltek-e vagy élnek-e zsidók a településen?

AK: Hát én itt nem tudok ezen a Péterfalván, Tivadarba zsidó nincs. Mind elmentek azok, na hát Svarc Béla volt, az kiment. Én itt nem tudok, hacsak Újlakon nincsen, de itt Péterfalván nincsen zsidó. Nincs.

TM: Van-e különbség a magyarországi és a kárpátaljai magyarok között?

AK: Hát mi különbség van? Semmi, ott is Magyarországon, hát ott is olyanok, hogy aki magyar, magyar, az ukránokat nem mindenki szereti, mert ugyi velük nem tudnak beszélni, mint itt, de nékem például, nincs semmi.

TM: Vannak-e magyar szervezetek, vagy intézmények a településen? Magyar iskola, vagy, valamilyen alapszervezet, mint nyugdíjasklub?

AK: Hát, nyugdíjasklub? Hát persze, hát magyarul megy minden, a xx fővezetője, hát van minden, csak a kis hogyhijákba, kis számban van, nem nagyba.

TM: Hogy emlékszik vissza a nyolcvanas évek végére, a kilencvenes évek elejére, hogy szabadabb lett-e akkor a világ, mint a szovjet korszakban?

AK: Bizony szabadabb! Szabadabb bizony, mert nyócvan, hanyas, nyócvan?

TM: Igen, nyócvanas évek vége, kilencvenes évek eleje.

AK: Eleje... Hát akkor volt a nagy... a jó pénzkereset, mer a gyárak megindultak, és mindenkinek vót munkája, olyan szépen kerestünk, hogy megéltünk mi belőle fényesen, nyugodtan. Nem volt már probléma, se nem éhezünk, se... ruha nélkül nem vótunk, hanem vót minden.

TM: Szeret-e itt élni, ahol most? Otthonának-e érzi ezt a települést?

AK: Otthonomnak, persze, mér, én itt születtem és itt is akarok meghalni. Há mér mennék én másfele? Én szeretek itt lakni Péterfalván.

TM: Kik a településen a meghatározó személyek?

AK: Hát ez most, hogy?

TM: Hát akik úgy meghatározzák a községet, ezt a falut. Meghatározó személyek.

AK: Én nem tudom.

TM: Akik tettek-e valamit, vagy mit tettek ők ezért a településért?

AK: Hát mit tettek, a tanácselnök mindig csinál valamit, egy kis szépítést a faluba, hát nem? Kerítéseket rendbe hogyhíjakoltassák, a kerítést, az utcát mindenki takarítsa ki, (...) és ilyen trehánytság nincs a faluba. Kosz, piszok, vagy szemet.

TM: Összetartó ez a település?

AK: Össze.

TM: Összejárnak még az emberek, alkalmakkor, vagy valami?

AK: Bizony, hát a nagyja mennek a templomba, az öregek hova? Sehova, vagy a nyugdíjasklubba, ha vannak hívva, akkor mennek, igen.

TM: És megtartják-e még a régi népi ünnepeket és milyeket, ha megtartják azokat?

AK: Hallod hát, régi népi ünnepek.

TM: Vannak-e most közösségi munkaalkalmak, kalákák, ahol az emberek egymásnak segítenek?

AK: Na hát van, aki felvállalja a hogyhíjjákat, különben nincs ilyen. Csak vannak, akik így összeállnak, és mennek a másiknak, kölcsönbe segíteni. Nem?

TM: És régen megtartották-e a népi ünnepeket? Milyeneket tartottak régen?

AK: Hát én nem tudom. Karácsony, húsvét?

TM: Hát, népi ünnepeket, miket tartottak?

AK: Hát népi ünnepeket, habár ez vallási. Hát május elseje volt olyan nagy ünnep, meg október hetedike, meg novem... október volt, vagy november? Hát az volt ünnep. Mentünk felvonulásra, mentünk Szőlősrre, sokan a kolhozból. Október hetedikén? Hát hiába, nekünk itt jó kolhozelnökünk van, vót Bíró Andor, átvette hatvantól a hogyhíjjákat, azelőtt ilyen is volt, olyan is volt, de hatvantól Bíró Andor a kolhoz nagy sakkba tartotta, és építette a sok munkahelyet, hogy az emberek tudjanak dolgozni, és ne menjen ki senki a kolhozból, és nem is nagyon mentek. Elmentek egy-két hónapra, vagy háromra, az elején, de azut már nem ment senki, mert már itt is lehetett dolgozni olyan munkahelyeken, hogy... ö... ki voltak jól fizetve, megkeresték a magukét. Na és?

TM: Járnak-e templomba az emberek?

AK: Járnak.

TM: S milyen alkalmakkor?

AK: Há mindig, hétköznap egyszer, és vasárnap is egyszer. És akkor járnak bibliaórákra. Izé órákra, hát ilyen vallásos órák azok.

TM: Mikor volt szebb, jobb ezen a településen élni? Most vagy korábban? Mikor volt jobb élni?

AK: Hát várjál, hát ö... hát most mióta a kolhoz felbomlott, nehezen indultak befele, de most már be vannak. Hát, hatvantól, ...hetventől nagyon meg, ö... megerősödött a kolhoz, azért, mert akkor minden gyárak beindultak, ládagyár, téglagyár, ahol én is voltam, és akkor a... milyen gyárak voltak... az optika volt, meg ez a sok szuvenirgyár, hát ott rengeteg munkásnak adott helyet. Hát ott sokan dolgoztak, a varroda, igazad van a nyócvannak a végén, a kilencven elején, akkor, akkor, szóval kilencventől már leállottak, de kilencvenig, nyolcven nem tudom, hányig, nem tudom, akkor rengeteg pénzt kerestek a munkások, sokat, megszokta azt a faragást, meg azt a mit tudom én, mikeket festették, azok értékesek voltak, azok a hogyhíjják.

TM: Milyen a magyarok helyzete településén? Itt Péterfalván. Jobb vagy rosszabb, mint korábban?

AK: Hát, nem mondhatjuk, hogy nagyon rosszabb, de nagyon jó se, mer hát nehezen indul befele, mer kolhoz ugye már nincs, és nehezen indulnak befele a munkások, hogy mindenki munkát találjon. Mert hát mindenki elmegy Magyarba.

TM: Milyen volt a viszony az egyes nemzetiségek között régen?

AK: Hát semmilyen, a vallás, hogy ki milyen vallású, református, vagy milyen?

TM: Hát hogy a nemzetiségek közt, hogy oroszok közt.

AK: Nahát úgy nem olyan nagy hogyhíjják volt, mer itt nem volt kivel osztózni, meg mindenki szín magyar ebbe a faluba, és mindenki, aki tudott oroszul, de mit lehetett azon lenézni. Hát semmi, nekünk rossz viszonyunk nem vót.

TM: Gazdálkodnak-e az emberek ezen a településen, van-e munkahelyük, miből élnek ők?

AK: Jajj, hát akinek földje van sok, annak van munkája, annak nem kell munkát adni. Hát persze, hogy dolgoznak, kiadták a rengeteg földet, mindent, és az emberek dolgoznak benne. Na olyanoknak meg, akiknek nem kellett a föld, azok meg elmentek a gyárba, ki hova, cipőgyár, milyen gyár még? Az ilyen nagy gyár volt.

TM: És vannak-e a fiataloknak kilátásaik, lehetőségei itt?

AK: Hát miér ne volna, aki akar, mindenki munkát keres. És aki meg úgy jön, az megy Magyarba, hát ebből nincsen semmi.

TM: Vannak-e olyanok, akik áttelepültek, vagy áttelepülnek Magyarországra?

AK: Nincsenek.

TM: Sokan elmentek innen?

AK: Hát olyan nagyon nem sokan.

TM: És kik mennek oda?

AK: Hát azt most én név szerint?

TM: Nem, hogy most mit szól ehhez, mit szól, hogy ők elmennek Magyarországra?

AK: Hát akkor elmegy, hát ott se fonják kolbászból a rekeszt, de ha nyugdíja lenne, ha fizetése, ha dolgozik, ha nem, az megél. Na, hát nem fonják ott kolbászból a rekeszt, hát én is járok átal, a testvéreimmel, és dolgozni kell ott is, van, aki szoteket tart, hogy ki hogyhíjjákoljanak maguknak mindent, a veteményeket, a krumplit, a káposztát, oszt akkor azt se kell venni, és... És na hát vannak, akik kimentek, nem olyan nagyon sok, de sokan elmentek azért már. Bitye Árpádék most mentek átal a múlt héten, akkor kik még?... Ambrusnak a jánya, akkor, hát én nem tudom, nem nagyon sokan. Van olyan, aki kint van, és mégis itt van.

TM: Járnak-e idénymunkára az emberek? És hova, ha járnak?

AK: Hát hogy hogy hova?

TM: Régen jártak-e Oroszországba idénymunkára?

AK: Most nem járnak Oroszba, most Magyarba járnak, aki megyen.

TM: És régen jártak Oroszországba?

AK: Jártak, bizony jártak, míg nem volt ennyi határ, hát arra annyi határ van, hogy az csak. Tán három, azt mondták. Nagypád is ment, elmentek a nyavalyába, oszt arra keresték a sok pénzt. Aztán hazajött, oszt itthon talált olyan munkát, ami megfelelt neki, aztán megint tovább.

TM: És Magyarországra járnak-e a településről?

AK: Persze, hogy járnak.

TM: Dolgozni, vagy valami másért is?

AK: Dolgozni is járnak, hát másért nem tudom, hogy miért, de dolgozni járnak át. Na és akkor ott letelepszik, és akkor ott kint marad. Na, építkeznek, mint xx felépítették a házat, xx Erzsi is, hát a jánya már mikor kiment, nem olyan régen ment ki, és már új házba vannak. Akkor a csetfalvi Gabikának a sógornéja, az Ernő testvére is, azok is kinn vannak, házat építenek, felveszik a kőccsönt,

megcsinálják, és azután dolgozzák az árát lefele. Na hát ez nem olyan rossz, már ugyi benne lakik az újba, és utána meg mennek a fiatalok, és még bírnak dőgozni.

TM: Az elmúlt tíz évben romlott vagy javult, vagy nem változott-e a család anyagi helyzete?

AK: Hát, nem olyan jó volt a tíz év. Azért, mert a kolhozba minden alakulat felbomlott. Téglagyár se nagyon ment, kevés volt a munka, valaki már nem is ment már, akkor milyen gyárak vótak... Hogy meghanyatlottak, de most már mindenki lábra kapott, mert ki erre, ki arra, mind elmentek. Na.

TM: És a következő tíz évben? Romlik vagy+...

AK: Hát nem, hát nem romlik, hát nézd csak, mennyiket keresnek a gyárba. Hát ott jó fizetést adnak. Van itt mindenkinek minden. Nincs itt szegénység annyira, nahát ugyi, akinek a családba nem tudja azt a nyugdíjast egy kicsit támogatni, ha olyan, hogy beteges, vagy valamit nem tudna vele csinálni, hát annak nincsen nagyon+... itt nem éhezik senki. Minden ünnepen olyan nagy vendégfogadás, mindenki készül, itt van minden, hiába falun lakunk.

TM: Milyen nyelven beszél a magyarok kívül?

AK: Semmilyenen. Hát hogy beszélnek oroszul vagy ukránul, de nem is értek. Hát akkor mit beszéljek rajta.

TM: Melyik a szebb, az orosz vagy az ukrán?

AK: Hát az orosz jobb, mert könnyebb, azt mondják, megtanulni, az ukránt nehéz, na de itt most akkor nekünk az anyanyelvünk ukrán kéne, hogy legyen, vagy mi. Hát nekem a jányom is, a fiam is tanultak, úgy tudnak beszélni, de én nem. Na nekem nem is kell. Mire kell nekem már nyelvet tanulni?

TM: Akik itt élnek és nem magyarok, beszélnek-e magyarul?

AK: Beszél bizony, nézd csak XX Jóskáné, meg még hányan, beszél még egy, két, három hónap múlva úgy beszélnek, mint a füst.

TM: És meg kell-e tanulniuk a Kárpátalján élő nem magyaroknak magyarul?

AK: Nem magyaroknak?

TM: Akik nem magyarok Kárpátalján.

AK: Az uruk után mindenki magyar, templomba járnak, összejövetelekre járnak, hát akkor miér, hát ott, hogy milyen vallású vót, itt milyen, milyen az ura után, és ilyenekkel megyen, él. Hát nézd csak Szabó Jóskánénak a két jánya, úgy tud az beszélni magyarul, még egy év se telt bele. És már megtanult. És mind megtanul, aki ide jön.

TM: Van-e a helyiek által beszélt magyar nyelvnek valami jellegzetes vonása, amiben eltér a szomszédos településektől, vagy magyarországitól?

AK: Hát ezt most nem értem.

TM: Hogy a helyiek ahogy beszélnek, van-e valami jellegzetes vonása, amiben eltér például azokétól, akik Magyarországon élnek, és ahogy ők hogy beszélnek? Van-e valamilyen különbség?

AK: Hát mi tudom én? Magyarba, aki tud velük beszélni, az beszél, ha átalmennek, aki nem, nem, de hát olyan gyűlöletesnek nem gyűlöletesek, nem hogyhíjákolják, itt dolgozni mennek, ha valaméknek nem pászol, akkor, hát nem tudom. Ezt nem tudom.

TM: És vannak olyan szavak, vagy fordulatok, amelyeket Magyarországon használnak, de Kárpátalján nem?

AK: Szavak? Hát, én nem tudom, Kárpátalján, itt ebbe a faluba semmi más, úgy beszélnek, mint Magyarba. Na hát milyen jellegzetes? Aki nem tudja olyan szépen kifejezni a magyar szót, mer a magyar szó elég nehéz, azt mondják, én nem tudom a nyelveket, de a magyar szó, az nem fordul olyan hamar, aki csak oroszul tud vagy ukránul, rá, de aki akar, megtanul.

TM: Használják-e a faluban élők olyan szavakat a magyar beszédükben, mint például paszport vagy bulocska?

AK: Hát, jaj hát beszélnék, paszport, bulocska, há hogyne, ez olyan, há hogy fejezzem neked ki, ez mindennapos. De hogy folyamatosan tudnánk valami más témáról beszélni, azt nem tudjuk.

TM: Emlékszik-e még a háború előtti időkre? Meséltek-e valamit a szülei, nagyszülei a rokonai?

AK: Hát a háború, hogy fejezzem magam ki?

TM: A csehek alatt milyen volt az idő?

AK: Hát a csehek nem tudom én, mert még kicsi, kicsi jány voltam. Hát várjál, nem volt olyan rossz, mert azt hallottam, hogy jó volt, míg a csehek bent voltak, mert azok mindent adtak, nem éheztek az emberek. De én hat éves voltam tán. Öt, hat éves. A szüleimtől is azt hallottam, hogy a csehek... xxx ingyen adott cukorkát. Mert akkor nem vót. Mindenki xx juthatott. Cseh tisztek vótak, az asszony, az ember. Az asszony, hát megcsináltatott az mindent. Sepregettetett, takarítottatott, ugye, s mi, a pulya, és cukorkát, és annak örültünk a legjobban, mert ugyi nem vót. Még bótok nem vótak.

TM: Hogyan élte túl a család a háborút?

AK: Hát, úgy élte, hogy aki odahalt, a hozzátartozójának, annak nem olyan kellemes volt, másnak se, de a háború az azt úgy kell fogadni, ahogy van.

TM: És voltak nagy harcok a háború idején, itt a településén, vagy a közelében?

AK: Itt nagy harc nem vót.

TM: Vagy bombázták-e a települést?

AK: Hát mit mondjak neked... Egyszer lőttek le, valóba, mentünk a izéárokba, a bunkerbe, és Tivadarba valahol lelőtték ott a +....

TM: És kik lőtték le?

AK: Hát a repülősök, hát oszt kicsoda? Nem tudjuk, hát, akik nem... A nagy sztalingyertyákat leengedte, az égett, és akkor kiplakátolták, éjjel látuk a nagy világosságot, és azt mondták, hogy Nyiregyházát bombázzák. És röplapokat hirdet+/. hajigáltak le, vagy mit, hogy szép virágos Nyiregyháza, te maradtál utoljára. És nagyon jól megpüfölték a központot, a várost. Hát én pulya voltam, visszaépült az aztán, de itt valahol lőttek, ahon senkinek se nem ártottak, egy olyan helyre. És emberek nem haltak bele, se senki, na de bunker vót nekünk is. Minden este, ahogy jött a... Szürkült vagy világos vót, már mentünk a bunkerbe, bizony Tivadarba, ott ni, cigány Kati, ahun lakik, bizony Tivadar, a testvére, ott lenn a kerbe az ott volt ilyen harci... Tank, meg tudja a nyavalya, hogyhíjják ezeket a harci izéket. És az teli volt, és bunkerünk volt, és minden este ültünk a bunkerbe. A testvérem aludt, fenn volt, és a bombát akkor lökték le ott. Hát nem haltunk vón meg mi se, mert olyan veszélyes nem vót, na de ott vótunk a bunkerbe, a testvérem fenn volt, és úgy aludt, és úgy aludt, hogy semmit nem hallott, és mikor mentünk haza, lefekszünk, vége volt a nagy éccakai hogyhíjjáknak, és akkor hazamentünk, és a testvérünk ott maradt az ágyba alva.

Más semmi olyan nem volt, nem volt semmi. Na hát mit csináltunk vóna. Sokan voltunk, szaladtunk mind, elfele. A testvéremnek, Viola akkor született meg, pont akkor született, és elgondold, hogy a lába megakadt, és pólyástul úgy elhajította, hogy hümpörgött. Na hát este már, nem látta, és megakadt a lába, és az ölébe, ahogy fogta, elhajította Violát, és az el nem nyikantotta magát. Jött valami, én nem tudom, tiszt, és mondta mindig, hogy árnyékba menjenek, nem szabad beszélni, halkán kell beszélni, hogy ne hallják, hogy itt emberek vannak, hogy nehogy bombát dobjanak le. Na de elkerültük a nagy sztalingyertyákat, oszt égtek, jajjj...

TM: Mi az a sztalingyertya?

AK: Leengedték. Sztalingyertyának mondták, olyan világosság volt, hogy elláthattál, nem tudom, hova. Hát mondták, hogy teljes Nyíregyházát megpüfölték. Szép, virágos Nyíregyháza, te maradtál utoljára. Na és oszt vége lett ennek, azután már nem volt olyan... Aztán bejött a nagy szegénység, mindent leromboltak, az emberek eltetvesedtek, annyi tetű volt, mint a nyavalya, igen, hát gondolod, a nagy családos mennyi+... hogy... Minden egyes ruhát, amit felvettünk, vasalni kellett mindnek a széleit, mert tudtuk, hogy a tetű benne van. Hát aztán hiába is mostad, nem ment ki, az bele volt ragadva, és kimostad ilyen... ilyen... Főztük is, lugon, hogy azt pucoljuk. A katonaság ott hált, és a pokrócokat adni kellett rájuk, hogy takarózzanak, ott annyi tetű volt benne, én nem voltam nagy, hat éves... vagy hány éves, tizenkét éves, és annyi tetű volt benne, hogy azt nem lehetett, aztat odatettük kifőni, vagy forró vasaló, még akkor nem volt vasaló, hanem szénnel fűtöttük a vasalót, avval vasaltunk, azzal vasaltuk, hogy irtsuk kifele a tetűt. De mennyi, jaj Isten őrizzen, hogy az visszajöjjön, a tetű, hát az borzasztó, az csipi az embert, és nem is tudja, hogy hun. Mikor elmentek az oroszok, már elfoglalták, a kolhoz kezdett megindulni, és ment mindenki, oszt kapott, na... Hát még szappan se volt, nem hogy egyéb, szappan, hát akkor mivel mostunk vóna?

TM: Hogyan emlékszik az első szovjet időkre?

AK: Na hát az első szovjet idők, ezek vótak az első szovjet idők, hát elvitték a sok embert, azokat bevitték a lágerbe...

TM: Ez a, hogy érintették-e a települést vagy a családot negyvennégyben, mikor voltak az őszi deportálások, meg a málenyikij robot?

AK: Bizony, egy testvérem meg egy sógorom négy évig volt oda. A többi magyar az hazajött, mert nem tudom, Donbászra vót és, vagy... és +//.

TM: Donbászra is vittek? Donbászra is vittek a faluból?

AK: Hát ez Donbászra, hát én nem tudom, hogy elvitték, vagy én erre nem emlékszek, vagy önként mentek, na de ott nem meghaltak, onnan mind hazajövettek. Hát Katának nagyapja, a Laci bácsi, az is mennyi magas nyugdíjat kapott, az is mindig dolgozott, és kiadták az izét, és az vót egy nagy rettenetes hogyhíjják, mikor, na, az embereket elvitték, három napra, és vót olyan, fiatal, Tivadarba, xx aki most halt meg nemrég, nem emlékszel rá? És annak a testvére tizenócs éves vagy tizenkilenc éves vót, és azt mondta, hogy én megyek, azt mondja, mert három napot kibírok én is, és jövünk haza, és soha nem jött haza. Odahalt. Akkor Homoki Margaretának a testvére, az a Gabi, az is odamaradt, az is azt mondta, hát én megyek a három napra, visznek bennünköt, megyek. Hun van a nagy hogyhíjják, mutatták a tévébe, hogy hol vótak és mennyi ezer ember halt meg, és

izé közös sírokba, tényleg mutatták, közös sírokba, hát annyi embernek nem lehet temetőt csinálni. Hát öt hektár föld se lett vón tán elég, és bizony a közös sírokba behányták, a többit meg, a zsidóságot, meg hát azt mondták, hogy azokat elégették, vagy rájuk kapcsoltak valamit, nem tudom én ezt, én ehhez nem értek. Ez bizony... hát elégették, és van olyan, amék még megvan, hát van olyan a tévébe, zsidó istentisztelet van. Igen van, nem tudom hányszor, vagy hanyadszor, de zsidó istentisztelet van és én hallottam is. A lágert meg azt a... hogyhíjjákot, hogy kerültek ki, és életbe maradt, és mindent le tudott adni, hogy hogy volt. Hát nagy hogyhíjjákba azért, nagy kínzásokba voltak azok, hallod, piros csillagot, sárga csillagot kellett nekik hordani, hogy tudják, hogy ők zsidók, hát miért, hát ők is olyan istenteremtése voltak+..., az emberek, mint a többi emberek, és akkor csúnyán, csúnyán, na+... Na de hát oszt most mán, mikor felszabadultak, ősszel elvitték őket, október, vagy november? Na így elvitték őket, és akkor tavasszal, meg na, hát meg az az ember, akit most temetnek is, máma vagy holnap... a hetvenegy éves ember, na hát az is ilyen volt. Mit csinált, hetvenhárom éves pedig, hogy... hogy az ilyen, (..) hogy fejezzem ki magam, nem tudom, nekem a legidősebb testvérem négy évig és a sógorom meg, és négy évig voltak oda, és hazajöttek. Bizony. Olyan hogyhíjjákba voltak ők, hogy le vótak ők fogva, de azért nem olyan... nem olyan, mint aki nem életképes. Azért bírtak, de hazajött a testvérem puliszkát óhajtott, mert ott nem főztek, és megcukrozta, a cukrot kanállal ette, és nem tudta, és nem tudta magát visszatartani, a szervezetének annyira hiányzott a cukor. Hát mit gondolsz, négy évig cukrot nem látott, hát a szervezetnek a cukor erősítő, ha sokat eszel belőle, vagy olyan betegséged van, hogy nem szabad enni, de akinek lehetett enni, és nem látta, cukrot soha vagy semmikor, nem vót a konyhába a cukor. Hát dohányoztunk, még akkor kolhoz nem volt, és erre a dohányra kaposgattunk cukrot, oszt úgy vót cukor, másképp nem vót. Na de mindegy, elmúlt, na mondom, de aki hazajött onnét, az nem tudta, hogy cukrot egyen, vagy káposztát egyen, vagy zsiros vagy vajas valami ilyet nem. Hát ott milyen egy ilyen koszt? Milyen koszt volt ott? Oszt négy évig ott. És akkor csináltak vón valami rosszat, hogy valakit bebörtönöznek, hát még annak is megkegyelmeznek, nem ilyen izén négy évig. És két pici pulyája vót a testvéremnek, hát nem mondom, a jánya elhajította pólyába, és az izét szedték össze utána, hogyhíjják után az embereket, és elvitték. És bizony a két kis Lajos meg Viola, úgy híjták őket, és anyámnál nőttünk fel, elég vót, hogy mi vótunk magunk tizenegy, és még itt volt a két unoka. Hát akkor volt az én anyámnak? Hát azért a jó Isten megadta, hogy kilencvenegy évig élt. Nem volt betegsége semmi, őneki csak öregsége vót. És bizony erre nem jó még visszagondolni se, hogy olyan beteg volt egyszer a kisjány, hogy már orvos azt mondta, hogy vigyék haza, és ennek nincsen semmi izé, hogy megmarad. Legyengült, hát pici gyermek, nem kapta meg, ami kellett, nem volt hun még venni se. És ugyi elkapott egy olyan gyomorrontást, vagy hasmenést, vagy mit, és akkor azt nem tudták lefele állítani. Ardóba hurcolták, ott volt még egy zsidó orvos és nagyon jó orvos, és azt mondta, hogy vigyék hazafele, hadd haljon meg otthon. És akkor hozzáfogtak otthon, én nem tudom, hogy mit mondott, hogy mit csináljanak, és akkor gondold meg, hogy a kisjány napról napra erősödött, és mikor, nem tudom, két vagy három hét múlva az anyja felvette és visszavitte az orvashoz, és meglátta az orvas, hát azt hitte, hogy ez... ez, ez csodához hasonlít,

mert ő a sír szélén állott. És visszajött, csak nem halt meg. De valamit írt ő ki, hogy mit adjanak neki, de ő ezt csak azért írta ki, hogy ugyanis meghal, hát mindegy, csak írjon valamit. Hát aztán, na, az nehéz helyzet volt akkor is. Mikor elvitték a lágerbe az embereket, na a miénket nem vitték, mert frontharcos volt, oszt a keze meg volt löve...

TM: Levágták a kezét?

AK: Hát nem vágták le, hát valahun golyót kapott, és egy kis hibája vót. Valami csont nem úgy dőgozott. De nem látszott azon semmi, és akkor oda a sok ember, oda a sok gyermeknek az apja, hát hogy lehetett+..., a nem tudott semmi lehetőséget ízélni, hordta Muzsalyból a bort, és adogatott pohárral mindenkinek, a betegeknek, hát akkor, mit gondolsz, az a sok legyengült ember, hát egy pohár borért reszketett, hát a bor milyen tápértékű, és hordta a hátán Újlaktól haza Tivadarig. Tizenkét kilométer, na? Hát az milyen élet volt, hogy a pulyájának tudjon enni adni. Hát nincs mit, ez már elmúltott ugyi, de az az időszak igen rossz volt, mikor a zsidókat összeszedték meg ezt a... az embereket is, na az osztán, így ősz volt, na az oszt kinyírt bennünköt, az nem lehetett+... És egy évbe még nagy szárazság vagy mi volt, és olyan kevés volt a termés, hogy jövő tavaszra senkinek se egy szem búza se egy szem liszt, de schon. Ez nem az, hogy nem ért be a búza vagy nem nőtt ki a búza, vagy nem termett meg a búza, hanem az egész határon, még akkor kolhoz nem volt, és akkor fiam, olyan éhínség vót, hogy kimentek aratni az asszonyok meg az emberek és ott buktak ki. Tivadarba, nem is egy család. Nem bírták, és kimentek a forró napra, nem volt meg nekik az a kellő erő, hát aratni, markot szedni, hát az nem kicsi munka. És akkor nálunk, ugyi, kicsik vótunk, és nagyobbik jányok azok férjhez mentek, a pulyákat kellett nevelni, hát én már nem tudom, azt hogy, hogy, de űk nem, hanem nekik jöttek aratók, és learatták a buzánkot. És apáknak volt olyan hogyhíjjákja, nem éhezünk, hiába tizenegyen vótunk, apámnak vót ludacs, ilyen vetőmagtisztító, hajtani kellett, és minden piszkot kivert a búzából, a sok szuróka, a nyavalya, kidörzsölték, hát még dörzsölték a buzát, még akkor nem volt cséplőgép még, és akkor, cséplőgép na vót, de mire legépelte, és az én apám már nem tudom, hányszor csinálta ezt. És hozzáfogott, és árpa meg gabona, buzája vót vegyesen, na de akkor is jó vót, mert anyukám olyan jó kenyeret sütött belőle, hogy mi nem éhezünk, mi tizenegyen voltunk, de mi éhséget nem ismertünk. De nagyon sokfele kimentek aratni, és bizony felbukdácsoltak. Na, de apám éjjel nappal hajtotta a... pucolta kifele. A szurókát meg minden nyavalyát nem lehetett beleörölni, mint a semmit, úgy kiverde. Az apánk állandóan hajtotta, pucolta, vett egy ilyen zsákkal, majd kiterítette, hogy jó száraz legyen, és akkor vitte mindig megörni. Mire az elfogyott, ő mán a másikat elkészítette. Mi nagy családba vótunk, és apánk meg anyánk minket nem hagyott, hogy mi éhezzünk. És mi nem is buktunk ki, ha kimentünk a mezőre. De nagyon sok család, nagyon sok legyengült, és a fiú ott, olyan szép volt, Margit nem olyan szép, olyas vastag bőre vót, olyan barna bőri, az meg olyan szép fiú vót, és akkor elkapta ilyenkor ebbe a nehéz helyzetbe, ilyen tüdő, és nem tudom, milyen tüdőbetegsége volt, csak berakták a kórházba, azután már ugyi, és tatrakolták-tatrakolták, de csak meghalt, mert akkor penicilin nem vót. És amikor bejött a penicilin, akkor már a tüdőbetegeket tudták gyógyítani. Mert semmi olyan, mint az, nem vót. Meghalt a testvére, fiatalon, fiatal volt. Igen. Igen szép fiú vót. Se Erzsire se üt rá, nem is

tudom, hogy kire, de nagyon szép fiú vót. Csak hallottam, hogy beteg, beteg, beteg és beteg, és nem tudtak rajta segíteni, és akkor még nem volt orvosság, csak feküdt, és evett, nem evett. Egy tüdőbetegnek nem olyan koszt kellett, mint amit az anyja, apja tud produkálni. Hanem ugyi neki sok tejet, sok turót, sok cukrost is kellett enni, meg sok szalonnát is szabad nekik enni, igen, mert az erősíti. És amiben nekik részük nem vót. Na de oszt a többi ezt mind áthogyhíjkolta, átvészelte.

TM: És a kolhozításra hogyan emlékszik vissza? És hogy ment a szervezés, hogy önként mentek az emberek, vagy kényszerítették+//.

AK: Hát önként nem mentek egészen, de hát bementünk mi is, beadtunk mindent, és akkor mentünk dógozni. Hát ha nem volt föld, elvették, akkor mit csináljunk? Nem lehetett, aki nem volt kolhozista, annak egy határ vót a falu túlsó végén, xx rossz volt. Egy ember, úgy híjták, hogy Csengeri, aki nem lépett be a kolhozba, azoknak mérték a földet, hogy abba gazdálkodhatnak. Vagy maguknak, én már azt nem tudom. Oszt mindig mondták, Csengeri, lesz itten jó tengeri? Abba a jó homokos földbe kell csú málét. És nevettek ők is, hát örökké nem lehetnek külön, mindegy vót, nem ért az külön se semmit. Na hát mit csináltunk vón, ha nem megyünk be a kolhozba? Addig-addig nem tudtunk volna dolgozni, mert hatvanig nagyon rongyul ment, de hatvantól felfele, mikor a Bíró átvette, akkor kezdett népesedni. Amikor kijöttek a mezőre a buhálter, Elek Jóska, és azt mondta, hogy, nyár vót, tudod kapáltunk a tivadari kertek alatt, és azt mondta, hogy na, asszonyok, emberek, most már fizetés nincs. Jaj, vagy nem fizetés, fizetés lesz, és búza ilyen termés, hogyhíjják év végére nincs. Szóval mindenkit kifizetnek pénzből. Na hát mi ott akartunk sírni, hát földünk sincs, egy kis buzát se fog adni hát egy kis pénzt, hát hogy lehetsz abból megélni? Bizony úgy volt, hát az elején nagyon féltünk, hogy még rosszabb sorsunk lesz, de azt oszt, amikor már hozzáfogtak, hogy ki mennyit dógozott, ugyi, nem buzát, se nem terményt, és minden hónapba adta a pénzt, hát akkor, ha minden hónapba kaptunk egy kis pénzt, akkor áldja meg az Isten. És adtak ők akkor egy kis málét, vagy százalékot, vagy valamit, mert tudom, hogy valamit kaptunk, tyúkot is tudtunk tartani, meg disznót. És kaptuk a kis pénzt, és akkor, hát minden évbe több, minden évbe jobban, és ezért igen kellett dolgozni, mert Bíró Andor rengeteg gyárat csinált, hát egy olyan téglagyárat, arra horribilis kincs kellett, arra pajtára, ahol tárolják azt a sok téglát, azért az nem kicsi. És akkor szuvenyirt csináltatott, nagyanyád is ott dógozott, ott kereste mindenki a jó pénzt. Nagy kereset vót. Aki tudta, esetleg. Én nem mentem oda, mert hogy fejezzem neked ki, én nem is tudom, miért, de én oda nem mentem, és elmentem, oszt varroda vót, a varrodába. De hát egyszer hazaküldött minket paradicsomot szedni, hát mondom, menj a francba, mondtam neki, mikor eljött ide, az uram meg, az uram mondta, hogy tűnjön a szemem elől, míg szépen vagyok, mert xx. Hát mért nem mondta, hogy, asszonyom, most nem tudok munkát adni, oszt jön a tavasz, oszt majd valami lesz. Nem, semmi. Én eljöttem a ládagyárba, nekem volt munkám, én a kolhozot leéltem negyven éve, de éngem senki a munkámért se a számért, mint valakinek olyan nagy a szája, hogy kiáll a tücsökkel, a bogárral, főnökkel, főnökével veszekedni, én soha. Én nem szerettem senkire, nekem se haragosom, se senkim nem vót, és kerek negyven évet dolgoztam, és mindenki, aki ösmer, le vagyok most így fogyva, hát ez betegség, hiába eszek, biztos felxx,

nem tudom, pedig én nem is vagyok olyan gyenge, még lassan dógoznék. Hát nekem a hátamba van most a nagy baj, a csigolya el van menve, hát én eszek, annyit eszek, még többet eszek, mint máskor, oszt jaj, hát bánom én, most húsz kilóig nem fogok tán legyarápodni. De ne kacagj ki, hát ez így van. Olyan, mint akinek enni nem adnak a csurmába, de még az is jobban néz ki. És akkor, fiam, hozzáfogtunk, és mindenki, ugyi, ment olyan helyre, ahol látta, hogy több a fizetés. Hát persze én is oda mentem, más is oda ment, hát nem? Ott dógoztunk anyáddal a téglagyárba. Ő ment a téglához, én mentem a csűrhez, és a tégláskocsit nyomták, nehéz volt, nehéz volt, de meg lehetett szokni. Az egyensúly kellett a kerekeken, és neki az olyan nehezen jött befele. Mert mindig a porba megfordítani, és amerre kellett vinni, vagy erre, vagy arra. De kerestük vele a pénzt, ez az igazság, a gyárak fellendítettek bennünköt, hetventűl, mikor megindult a gyár. Azután senki nem ment se cipőgyárba, se sehova. Hát engem híjtak, hogy Juci gyere. Én? Hát, mikor kidógozom magam, és akkor ide jöjjen haza, ha soha nem látok pénzt, csak meg ne vakuljak. Találtam a kolhozba olyan munkát, hogy nekem elég, és most itthon vagyok a pulyám közt. Hát na nézzed már, Újlak, ha elment, sokat érsz vele. Szegény ember leesett a bicikliről, és még az is a baja, hogy megütötte a fejét.

TM: És mikor volt jobb élni? Most vagy a szovjet korszakban?

AK: Hát, hallod mit mondanak, nekünk nem vón olyan rossz, nyugdíjasoknak. Itt a fiataloknak nem vót munka. Mert én csak megkaptam azt a kis nyugdíjt, de űk nem, na de most már, hát most már nem nagyon van munkanélküli, igaz? Én nem járok nagyon a faluba, de én már olyan nagy munkanélküliséget, aki akar dolgozni, mindenki elment és rendezett magának. Rozi mennyit kap, ezer hrivnyát vagy ötszáz hrivnyát? Ötszázat?

TM: Hát ötszázat...

AK: Hát hogy lehet keresni ötszáz hrivnyát egy olyan jánynak? Hát akkor csak jól megy az a gyár, ha van nekik mindig. És a munkások, mondanak, hogy négyyszász, ötszász, hatszász hrivnyákat keresnek. És abból kell gázt fizetni, villanyt fizetni, és még jut neki erre is, meg arra is. Na hát így vótunk mi az elején, igen jó volt, mindenki oda ment, ahol volt jó fizetés, hetvenig nagyon dógoztunk, és hetven után bejöttek a gyárak, és mindenki ment szmenára. És máma délelőtti lesz, holnap délutános. És mennyire örültünk, hogy a fél nap itthon el tudtuk rendezni a dógunk. A pulyákat odaadtuk tanulni, én is, a fiút Munkácsra, és annak tudtunk táskát készíteni, pontosan minden hogyhíjjákra, mert ha délelőtt voltam munkás, akkor délután volt idő, ha délután dolgoztam, akkor délelőtt. Na hát a gyerekek mentek tanulni, mezőgazdaságiba, és enni kellett, akkor az izébe se volt olyan koszt, ott az iskolánál, hát megette, ő megette, de hát mit mondanak? Hát nekünk, mint nyugdíjasoknak, hát nincs itt olyan nagy hogyhíjják, csak ez, hogy akik a földjüket nem bírják megműveltetni. Mert arra egy kis nyugdíjasnak nem, nem tudom. A legkisebb nyugdíjas is háromszász, nem tudom, hányon felül kap, hát abból már csak, lehet azzal valamit csinálni. Hát nekünk már nem kell, se pénz, se ruha, se ez, se az. Hát megvagyunk, oszt kész. Nem panaszkodunk, csak egészségünk legyen. Na? Ez volt az utolsó, vagy mi? Hát én nem tudom azt mondani, hát mondom, hogy az eleje akkor is nehéz vót. Mondom, mikor kaptunk első hónapba pénzt, másodikba, örültünk, úgy vártuk a tizedikét, hogy már fizetést kapunk. Senki azért kicsi gázon nem volt, hogy elcsigázza magát a

munkával, és mindenki iparkodott, hogy a gyereket mindenki taníttassa, na. Az én fiam azért a munkácsira járt egy évet, és otthagya, és elment ide. Hát mi, beszél oroszul, ukránul, idejött Ardóba, az orvos, orosz orvos, hogy híjták, és az apja beteg vót, és kihozattam, és leállt Csabával beszélgetni, és nem tudom, Munkácson vót elsőéves, és azt mondta, hogy ilyen szépen beszél, azt mondja oroszul, ez ritka. Magyar az anyanyelve, és ilyen hamar átvette ezt. Na és eljött ide Szőlőstre, hát ugyi itt nagyon sokan nem kaptak diplomát, azért, mert nem tudta megvédeni a diplomáját. És ezt hiába hívtam, mondtam, gyere szombaton a bálba, azt mondta, én nem megyek. Miért? Nekem tanulni kell. Majd tanulsz azut. Nem, az nem hagyta, de azt mondta, hogy én úgy menjek haza, hogy tanulok négy évig és diplomám nincsen. És hányan jártak úgy, kaptak egy papírt. Jártak négy évig a politechnikumba, de a diplomájukat nem, megvédeni nem tudták. Vszja. És kész. Én nem panaszkodhatom a pulyámra, hogy jártam utána, akkor is zsebpénz kellett neki, egy rubel fagylaltra kellett neki, akkor ott is mindig ezt-azt venni, ezt az öt-hat rubelt oda kellett neki adni, na hát mint most. Munkácson is kapott sztipendiumot, és itt is kapott tán. És egyszer ellopták tőle. Jaj istenem, milyenek is a pulyák.

TM: Hát köszönöm szépen.

AK: Jaj, na, befejezted, na.

MINKET LEMUSZKÁZNAK, HABÁR MI SOSE VOLTUNK MUSZKÁK^{*}

TM: Neme?

AK: Akkor kezdem. Férfi.

TM: /-Születési év?-/

AK: /-Születési év-/ ezerkilencszázhuszonnyolc.

TM: Lakóhely?

AK: Jelenleg is Szolyva. Sz+... Nagyszőlős+/-

TM: Családi ház /-ugye?-/

AK: Családi ház ööö. (.) Mi van még?

TM: Családja, hol /-született?-/

AK: /-Család-/ szóval először is: én nagyszőlősi vagyok. Nagyszőlősön születtem ezerkilencszázhuszonnyolcban. Iskoláimat ott végeztem: egyházi iskolát, polgárit és fémiparit.

TM: Ühüm, értem.

AK: Negyvenhétben végeztem be azt a fémiparit, már oroszok alatt, és munkába állottam Lembergben. Munkába küldtek ki Lembergbe. Ott dolgoztam öt évet két helyen. Megnősültem, egy kisfiunk született. Feleségem meghalt. Csonka család lettünk, és így hazajöttem Szőlősrre, és onnan ide kerültem Szolyvára. Munkahely itt vót, és azóta itt vagyok. Másodszor nősültem is. Most második feleségemtől három gyerek született: és mostan hát négy fiunk van, szóval négy gyerekünk van, nyolc unokánk van.

TM: Hüüm. Az szép.

AK: És ööö szerteszéjjel a világban.

TM: Hüüm. És vallását tekintve?

AK: Vallást tekintve ő én református vagyok.

TM: És gyakorolja is a /-vallást? Tehát jár templomba-/?

AK: /-Gyakorlom, gyakorlom.-/ Tulajdonképp szüleim engem papnak akartak adni.

TM: Igen?

AK: Igen. [nevet] Úgyhogy. Hát+/-

TM: És jelenlegi foglalkozása?

AK: Jelenlegi foglalkozásom: nyugdíjas vagyok.

TM: De+/-

AK: Nyugdíjas vagyok, nyugdijas vagyok, nyugdíj+... nyugdíjas vagyok <javítgatja magát>

TM: Jó. Milyen nemzetiségűnek tartja magát?

AK: Én magyarnak tartom magam. Mindig az vótam, az is leszek.

TM: És fontos-e az az életben, hogy Ön milyen nemzetiségű?

AK: Fontos.

TM: És miért?

AK: Azért, mert az önérzetem azt kívánja.

^{*} Az interjú azonosító száma: 225_Szolyva_1928_férfi; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (41 éves férfi, református). A felvétel 2003 decemberében készült Szolyván.

TM: És lényeges-e az, hogy ki milyen nemzetiségű?

AK: Ööö részemről nem, csak ember legyen.

TM: Ühüm. Értem. Ki magyar, és mitől magyar a magyar?

AK: Ki a magyar? A magyar egyszer az, aki tisztességes, becsületes, munkaszerető, és magyarnak vallja magát.

TM: Származott-e előnye vagy hátránya abból Pista bácsinak, hogy milyen+..., hogy, hogy magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű?

AK: Lehet, hogy aaa ő negyvenes+... ő szóval aaaz orosz fennhatóság alatt az első években volt valami különbség, de nem éreztem én semmi különbséget. Én mindig+/.
 TM: Hát szóval+/.
 AK: emberségesen viselkedtem mindenkivel szemben, senkit nem szégyenítettem meg, nem csúfolódtam, úgyhogy engem is embernek számítottak, én nem éreztem /-a hátrányát.-/
 TM: /-A magyarokon-/ kívül élnek-e más nemzetiségűek itt a településen? Amúgy, na?
 AK: Hát hogyné!
 TM: És kik?
 AK: Ruszinok, itten ezen a településen?
 TM: Igen.
 AK: Szolyván a ruszinok élnek, svábok élnek, zsidók éltek, most uránok, oroszok, örmények.
 TM: Ühüm. És cigányok?
 AK: Cigányok is vannak bőven.
 TM: És Pista bácsi, hogy, hogy viszonyul a cigányokhoz?
 AK: Hát ööö ellenszenvesen.
 TM: Ühüm.
 AK: Amióta negyvennégybe itten a lágerbe hozták az asszonyok az élelmet a hozzátartozóiknak, és a cigányok mindent elszedtek, felfaltak, és nem adták oda.
 TM: Ühüm.
 AK: Sőt gorombáskodtak is az asszonyokkal. Azóta én nem tisztelem a cigányokat.
 TM: Éltek vagy élnek zsidók a településen?
 AK: Szolyván még négy zsidó él.
 TM: Igen? Pontosan tudja?
 AK: Igen.
 TM: És velük milyen a viszonya Pista bácsinak, vagy milyen volt a viszonya?
 AK: Hát a zsidókat tiszteltem aa ööm kereskedelmi szeretetükért, éé+... de viszont egy kicsit a higiéniával volt baj, ami miatt gyerekkoromban egy kicsit irtóztam tőlük.
 [nevetnek]
 TM: Értem.
 AK: Volt ott egy pár zsidó, szegény zsidó családnak. Hát ööö nagyon nagy szegénységben és antiszemitáriumba éltek, úgyhogy azokba.
 TM: Ühüm. És mit gondol, milyen a viszony a magyarok és nem magyarok között itt a telep+/. Kárpátalján vagy Ukrajnában, vagy esetleg itt Szolyván?
 AK: Tehát itten Szolyván, ugye, vannak olyanok, akiknek, akikbe belekalapálták ezt az ukrán sovinizmust, mindig kicsit gyalázzák a magyarokat, ő minthogyha bántaná a

lelkismeretüket, hogy ööö, hogy ő igazságtalanul vannak itten, és, és még talán más szemmel nézünk rájuk emiatt, csak ez.

TM: És itt Kárpátalján, Ukrajna viszonylatában? Itt is?

AK: Kárpátalján igen, igen, ugyanúgy. A szimpátia a magyarok oldalá+... az ruszinok oldaláról megvan, de őő bizonyos járásokba különböznek ezek a szimpátiák, például Máramaros, arra fenn Rahó és ezek, Ökörmező, ottan a szimpátia elég nagy, mert ööö az elődeik állandón Magyarországon keresték meg a kalácsnak valót, a kenyerét, nyári aratásra, oda az Alföldre men+... mentek le. Mindenki tudott jól magyarul, és jó élményeik voltak. Ééés, de itten már ezen a vidéken itten Volóci járás, meg Szolyvai járás, meg Nagybereznai járás, itten ezek a ruszinok egy kicsit el vannak kaptatva, vagy na+... rossz nevelésbe részesültek.

TM: Ühüm.

AK: Mer ezeknek a mindig lopni kellett, hogy meg tudjanak élni, és mint a cigányok, dicsőség volt, hogy minél többet lopott, annál nagyobb dicsőség volt.

TM: Ühüm. Ön szerint van-e különbség a magyarországi és a kárpátaljai magyarok között?

AK: Hát ugye én Magyarországon ritkán tartózkodom, nem nagyon ér+... éppen ismerem őket, de ööö van valami különbség. A magyarországi magyarok nem tisztelik né+... a nemzetiségüket. Sokan nem tisztelik a ma+... nemzetiségüket, és a kárpátaljai magyarok meg büszkéek arra, hogy magyarok.

TM: Igen ez így van. Én is így gondolom.

AK: Na.

TM: És Ön szerint milyen a viszony magyarországi és a kárpátaljai magyarok között?

AK: Hát a kárpátaljai magyarok nagyon szimpat+... ööö szimpátiával viselkednek a magyarok, a magyarországi magyarok iránt, de nagyon sok ööö horogütést kapnak boks+//.

TM: Ühüm, értem.

AK: Bokszyelven kifejezve, mert mindig minket lemuszkáznak, habár mi sose voltunk muszkák. Sőt még a beszédünk is talán tisztább, mint a magyarországiaknak.

TM: Van+//.

AK: És ez olyan keserűséggel tölti el az embert, úgyhogy nyilván nem is akarom elmondani.

TM: Vannak-e magyar szervezetek vagy intézmények itt a településen? És ha igen, akkor milyenek? Gondolok itt ilyen magyar iskolákra, társadalmi helyi alapszervezetekre, nyugdíjas otthonokra meg ilyenek.

AK: Kilencvenkettőbe alakult meg a Magyar Kulturális Magyar Szövetség. Előbb a káemkáesz [KMKSZ] ööö kebleibe, aztán szétszakadtak, de csak azt hiszem, anyagi okok miatt. Szétszakadt ez az egész társaság, úgyhogy Szolyva elkülönült. Szolyvát követte Beregszász, Técső, és azt hiszem, az Ungvár, ungvári egyesületek. Úgyhogy ezek külön egy ööö, egy vágányon mennek, egy célra törnek, de ööö két különböző, mit tudom én, hogy fejezzem ki magamat+//. Szóval nem szép dolog ez a dolog, hogy így szétváltak az ember, és aztán ez mind ki+//. Talán valaki nagyot, többet akart a koncból vagy micsodát, és ennek következtébe szétmásznak. Még most is nagyon kellemetlen ez a dolog, egyik dógozik, a másik is dógozik, és az egyik a másikának a munkáját nem ismeri el. Így vannak.

TM: És még valami, magyar iskola, vagy?

AK: Hát ööö kilencvenháromba kezdtünk meg egy vasárnapi iskolát magyar nyelven tanítani, aztán az tanítóknak nem volt, ak+... aki fizessen. Fizetést kapott. Hát így összeszedgettük a pénzt, osztán valamit adtunk nekik, és aztán későbben már az Illyés Alapítvány finanszírozta aztán vagy három évig, és aztán a Pedagógus Szövetség vette át a finanszírozását ezeknek a vasárnapi iskolai tanítóknak.

TM: Ühümm. Értem.

AK: Ez van. És ettől alakult meg hivatalos Állami Magyar első osztály.

TM: Ühüm. Hogyan emlékszik vissza az ezerkilencszáznyolcvanas évek végére, illetve a kilencvenes évek elejére? Szabadabb lett-e akkor a világ, mint a szovjet korszakban volt?

AK: Hát ööö szabadabb lett a világ. Ez úgy van, mint a viccben van, hogy ő mikor a kerítéshez kötött kutya elébe odatesznek egy nagy lábast, ugye, és rövidre kötik a láncot, és ugass, ahogy akarsz+/. [nevetnek]

TM: /-Értem-/

AK: /-Amit tudsz-/ Hát úgy van most is, ugye? Nagy a szabadság, de viszont az ööö megélhetési lehetőségek+//. Ki, hogy bírja, marja, és ez kellemetlen, mert aaz alj nép került fel. Az alj nép, aki tisztességtelen lopással meg, meg a durvák, azok kerültek fel, aaz értékes népréteg, az mind alá került, és még szűkölködik.

TM: Mi a véleménye a településről, ahol él, esetleg otthonának érzi-e?

AK: Hát már megszoktam. Én Nagyszőlősen laktam fiat+... gyerekkoromban, hát ottan ööö nagy volt a hőség, levegő mindig olyan száraz volt, és mikor eljöttem ide Szolyvára, nagyon megtetszett a környezet és a levegő, úgyhogy most már itthol érzem magam.

TM: És hogy néz ki most a település? Elégedett azzal?

AK: Nem. A település felvirágzásnak indult a szovjet éra alatt. Most meg csak leépítés van mindenütt.

TM: Ühüm. És Ön szerint kik a meghatározó személyek itt a településen? Tehát akik döntőek?

AK: Hát manapság azok, akiknek pénzük van.

TM: Ühüm. Értem. Összetartó-e a település? /-Összejárnak-e még az emberek?-/

AK: /-Hm-hm-hm.-/

TM: /-Hogyha igen,-/ akkor milyen /-alkalmakkor?-/

AK: /-A fiatalság-/ nem jár össze, mer látom, szerteszét vannak a világba. Esetleg csak ezek aam ak+... pénzemberek, azok járnak össze, az idősebbek ööö legtöbbet találkoznak csak a templomban, vagy így a mi szervezetünk, kulturális szövetség berkein belül néha-néha összejövünk.

TM: Ühüm.

AK: De az is nagyon ritka.

TM: És megtartják-e aa régi népi szokásokat itt az emberek?

AK: Hát itten én nem bá+... beszélhetek Szolyván népi szokásokról, mer itten mindenf+... minden+//. Kárpátalján minden járásából lakik itten nép, sőt a világ minden részéről, lakik itten nép. Úgyhogy nincsenek itten egy-egy kiforrott népszokás.

TM: És vannak-e most közösségi munkaalkalmak itt Szolyván?

AK: Közösségi munka/-alkalmak-/

TM: /-Igen,-/ mikor például az emberek egymásnak segítenek.

AK: Ja, kaláka munka?

TM: Igen, igen.

AK: Hát aaaz megy, még a tősgyökeres szolyvaiaknál érezhető, mert ugye kimennek kapálni segíteni, ő építkezésnél segítenek ezt-azt, ez megvan a helybeli ruszinoknál. A helybeli magyaroknál nincs.

TM: Ühüm. És tehát ez rég+... régen megvolt, és jelenleg?

AK: Jelenleg, jelenleg. Az idősebb családoknál van meg.

TM: És a népi ünnepeket régen ünnepeltek valamilyeneket, tehát, hogy most nem, és rég valamilyen népi ünnepeket?

AK: Népi ünnepeket? Ugyeee.

TM: Ühühm.

AK: Meg-megünneplik, a születésnapokat ünneplik meg.

TM: Gondolom, hogy /-Karácsony, Húsvét+/-/

AK: /-Karácsony, Húsvét-/

TM: Tehát /-ezek.-/

AK: /-Hát-/ ezek vallási ünnepek, nem népi ünnepek. Ezek vallási ünnepek, mindenesetre megünneplik. Öö a Karácsonyt, ezeket, főbb ünnepeket megünneplik, sőt a görög katolikusok, náluk ugye ő rengeteg ünnep van, és most már igyekeznek mindet ünnepelni. Az állam is segíti ebbe őket, mer akkor nem kell fizetni a munkabért.

TM: És az emberek járnak templomba? És ha igen, akkor esetleg milyen alkalmakkor járnak?

AK: Az emberek járnak templombaaa, deee valahogy+.... egyesek. Kevés jár. Azok járnak, akik járnak, azok állandóan járnak, akik meg nem, akiket meg nem érdekel, azok nem járnak.

TM: Tehát azok semmilyen alkalmakkor /-nem járnak-/ Karácsony, Húsvét...

AK: /-Ritkán, ritkán-/. Néha-néha eljönnek.
De öö érdekből mennek. Sokan érdekből mennek templomba.

TM: Ühüm. Értem. Mikor volt szebb vagy jobb élni ezen a településen élni, most, vagy esetleg korábban?

AK: Hát én ötvenháromba kerültem erre a településre. Hát az előtt nem tudom, hogy hogy éltek, de ahogy elmagyarázták a helybeli magyarok, hát akkor jobb élet volt, mert akkor öö összejártak egyes utcákba. Például volt itten két utca, ahol majdnem tiszta színmagyarok laktak, hát egyik, hát másik segítették ottan ugye, össze-összejöttek ööö esténként a fiatalság, nem volt televízió, televíziójó meg öööö mozi, meg ezek azok és táncmulatságokra /-hát XX-/

TM: /-Jó volt az, ugye?-/

AK: Ööö szóval nem volt ez a diszkó, vagy micsoda, hát akkor nagyszerű táncmulatságok /-voltak-/,

TM: /-Igen-/

AK: és élvezet volt akkor jelen lenni, táncolni, most már nem.

TM: És a magyarok helyzete milye+... milyen a településen, tehát a korábbi időkhöz képest, a jelenlegihez viszonyítva.

AK: Ez olyan öö alárendelt.

TM: Ühüm.

AK: Alárendelt, mert magyar+... magyarok között nagyon kevés most manapság már az intelligencia, tanult ember.

AK: Ühüm.

TM: Itten egyszerű munkás nép öö gyűlt össze, itten Szolyván, mer ugye nyáron dógoznak, hát feljöttek Munkács vidékéről ide dógozni. Hát egyszerű emberek, és nagyon kevés aa kitanult fiatalság, akik kitanultak, már nem maradnak itt.

TM: Ühüm. És milyen volt a viszony az egyes nemzetiségek között régen?

AK: Tisztelték egymást.

TM: Igen?

AK: Harminckilencig vagy negyvenig, negyvennégyig.

TM: És jelenleg itt Szolyván milyen a megélhetés? Vannak-e munkahelyek? Miből élnek az emberek? Mivel foglalkoznak, vagy mivel próbálnak foglalkozni, hogy megéljenek?

AK: Hát ez+... nagy segítséget kaptak az államtól, hogy megkapták azt a kis krumpliföldet, azt az öt árnyi földet, hogy legalább, ha dógozik rajta, akkor nem éheznek.

TM: Ühüm.

AK: /-Ez, ez több+/. többnyire gaz+/. -/

TM: /-Tehát akkor gazdálkodnak itten az emberek+//. emberek.-/

AK: Gazdálkodnak azon a kis talpalatnyi földön azért, hogy ööö megélhessenek, és csak a nyugdíjból élnek...

TM: Ühüm.

AK: Csak a nyugdíjból, meg abból a kis izéből, abból /-a kis föld+/.-/ talpalatnyi földből.

TM: Ühüm.

/-Értem-/

AK: Tehát úgyhogy nagyon silányan, gyengén élnek, ahol fiatalság van, és külföldön dógoznak, pénzt hoznak haza, ott egy kicsit jobban.

TM: És ööö Ön szerint milyen a településnek a jövője?

AK: A településnek a jövője, ha észbe kap a nép, és a zöldturizmust, illetve a falusi turizmust fogják öö elültetni és gyakorolni, akkor talán lesz valamilyen jövője.

TM: Ühüm. Értem.

AK: M+//. Máskülönben már itten ugye az erdők nem sok hasznót hoznak a helybeli népnek, ami van még nyersanyag, azt hordják ki állandóan, azt nem itt dolgozzák fel, munkahelyet nem biztosítanak a népnek, úgyhogy ez csak a kihalás és a leépítésnek+//.

TM: Ühüm.

AK: a XX.

TM: És a fiataloknak milyen kilátási leh+... tehát kilátásai lehetnek, hogy+//. Tehát öö tanulási lehetőségek vagy, vagy munkalehetőségek itt, Szolyván?

AK: Hát tanulási lehetőség van, mer öö ugye itt van ez a Műszaki Technikum, ugye Kollégium, vagy micsoda ööö most már öö több filliája van+//. Szóval leányvállalata van itt több egyetemnek+//.

TM: Ühüm.

AK: A lemergi, a ternopoliaknak, szóval meg+//

TM: Ühüm.

AK: csernivcieknek, úgyhogy van hol, van hol tanulni, csak nincs hol alkalmazni ezt a tudást.

TM: Ühüm. Értem.

AK: Itt kitanulnak, és mennek világba keresni /-helyet-//.

- TM: /-Ühüm-/ . És Ön szerint mi a kiút a jelenlegi helyzetből, ami itt van most?
- AK: Nem is tudom. A rendteremtés. Egyszerűen rendet kéne teremteni valami, valami, valami irányba haladni. De itten csak ha ipar+... az ipar nem fog fejlődni, akkor ööö+//. a könnyűiparnak nem találnak itten bázist, nem jön ide az i+... a tőke, hát akkor, akkor csak a turizmusra lehet számítani.
- TM: Vannak-e olyanok itt a településen, akik áttelepültek vagy esetleg fognak áttelepülni, mondjuk Magyarországra. Es+//.
- AK: Még vannak, de nagyon kevés már. Többnyire, akik kitelepültek,
- TM: Ühüm.
- AK: akiknek volt lehetősége, /-az+//.-/
- TM: /-De-/ azok sokan van egyébként? Akik úgy elmentek innen.
- AK: Hát vannak, vannak szépen, mer ugye itten egy ööö húsz százaléka a Szolyvai járásnak sváb nemzetiségű volt, azok egy ööö kilencven százaléka már kitelepültek Németországra.
- TM: Ühüm.
- AK: Akik voltak magyarok, ööö azok is+//. ööö nem mind, a szegény nép nem települt ki, hanem aaz intelligencia, az mind elhagyta Szolyvát.
- TM: És Ön mit szól ahhoz, hogy elmennek Magyarországra?
- AK: Hát keresik a jobb életet, de aztán csak meg, megbánják, mer itten ööö az itteni lehetőségek, ugye, aaz éghajlati viszonyok, meg a, meg a megélhetés+//., megélhetési lehetőségek persze rosszabbak, mint Magyarba, de öö csak visszasírják Kárpátját.
- TM: Ühüm.
- AK: Ha nem sírnák vissza, akkor nem jönnének minden évben kétszer is vissza.
- TM: És innen járnak idénymunkára az emberek?
- AK: Járnak rengetegen.
- TM: Igen? És hova?
- AK: Fiatalság abból él. Hát ő körülbelül tizenöt-húsz százaléka Oroszországba jár idénymunkára, mármint ilyen, na idénymunkára, ugye, és ő nagyobb részt Magyarország, Csehszlovákia.
- TM: Ühüm.
- AK: Most már ugye Portugália, Spanyolország, Olaszország, különösen a nők /-mennek Olaszországba-/.
- TM: /-Ühüm, értem.-/ És innen ööö vannak olyanok, tehát akik Magyarországon dolgoznak+//? Tehát többnyire inkább Magyarországon. Ugye? Vagy nem? /-Vagy inkább?-/
- AK: /-Aaa-/ Egy olyan+... az ingázóknak egy olyan harminc százaléka Magyarországon dolgozik.
- TM: És dolgozni járnak, vagy esetleg valami másért is?
- AK: Hát öö dolg+... egyesek ugye a benzin úton járnak, gázolajjal seftelnek, így keresik meg a kenyerüket, és a szerényebbek meg ott munkát vállalnak, és munkavállalási vízumot váltanak ki, és dógóznak.
- TM: Ühüm. Az elmúlt tíz évben romlott, javult, vagy nem változott a család anyagi helyzete, mármint az Ön család anyagi helyzete /-az elmúlt tíz évben?-/

- AK: /-Ööö az én családom anyagi helyzete-/ az elmúlt tíz évbe, hát ööö romlott, romlott. Azért, mert a nyugdíjak elég alacsonyak, régebben vót valami tartalék, most már minden tartalék elfogyott. És már csak a+//. na meg az ember dógozott, és csak az idén abbahagytam a munkát. Úgyhogy jobb vót.
- TM: Ühüm.
- AK: Most osztán ma nagyon nehéz valamit kapni.
- TM: És az elkövetkezendő tíz évbe romlik, javul, vagy nem változik a család anyagi helyzete?
- AK: Hát ugye az ember öregszik, ööö kevesebb, kisebbek az igényei, amíg tető van a feje felett. Ö+... öltözni már nem nagyon kell divatosan, csak az étkezésre fordítja a keresetét meg ugye a gyerekeit segíti.
- TM: Ühüm.
- AK: Gyerekeit, unokáit. &+//.
- TM: Milyen nyelven beszél magyaron kívül?
- AK: Hát én a magyaron kívül az orosz nyelvet ismerem, ukránul gyengén+//. Ezt a két nyelvet.
- TM: És melyik öö nyelv szebb Ön szerint, az orosz vagy az ukrán?
- AK: Hát mindenkinek az anyanyelv+//. A-az orosz szebb, mint az ukrán. Szebb.
- TM: És miért?
- AK: Azért, mert ööö valahogy tisztább a kiejteni. Valamik törvényekhez vannak kötve a szavak, meg a mondat felépítése, és az ukrán meg öö+... az ukrán össze van keverve. A lengy+... lengyel nyelvvel.
- TM: Ühüm.
- AK: Úgyhogy öö+//. Az ukrán nyelv most tisztul, most fejlődik. Öö amit a magyar nyelv a tizenkilencedik század elején vagy a tizenharmadik század végén csináltak a nyelvújítást, az kezd, kezdődik most Ukrajnában.
- TM: Ühüm. A településen élő nem magyarok beszélnek magyarul?
- AK: Az idősebbek igen.
- TM: Ühüm, értem. Ööö meg kellett tanulniuk a Kárpátalján élő magyaroknak öö+//. nem magyaroknak magyarul. Akik itt élnek Kárpátalján, nem magyarok. De hogy meg kell-e nekik tanulni magyarul?
- AK: Mostan igen, mindenki igyekszik megtanulni magyarul, mert öö abban látják a jövőjüket.
- TM: Igen. És aaa kárpátaljai magyaroknak meg kell-e tanulni ukránul vagy oroszul?
- AK: A kárpátaljai magyaroknak meg kell tanulni az álm+//. az állam nyelvét. Oroszul már majdnem mindenki tud, kivéve ottan a Tisza-menti egyes falvakat, ahol nem volt kötelező. De ööö a magyar olyan, hogy igyekszik alkalmazkodni minden nyelvhez, hogy tudjon.
- TM: Ühüm. Van-e a helyiek által beszélt magyar nyelvnek valami jellegzetes vonása?
- AK: Mond+//.
- TM: Amiben eltér esetleg a szomszédos településektől vagy magyarországiakétól?
- AK: Tehát mondom, itten nincsen olyan ööö tősgyökeres magyar közösség, amek kialakított volna egy ilyen egyszeri+... egy normális nyelvet, ugye. & Mert itt mindenféle járásból itt vannak, ugye? Ő a Munkácsi járásból, Dobrony környékéről. Azok egy kis tájszólással beszélnek.
- TM: Ühüm. Palóc /-nyelvjárás-/

- AK: /-Pálóc-pálóc-/ igen. Én nagyszerűen, nagyon jól érzem magam a szülősi, nagyszülősi, ugocsi nyelven, mert úgy érzem, hogy az a legtisztább.
- TM: Ühüm. Igen. Milyenek ö... tartja a helyiek magyar beszédét, szépnek vagy csúnyának?
- AK: Én szépnek tartom.
- TM: Ühüm. Vannak-e olyan szavak vagy esetleg ilyen fordulatok, melyek Magyarországon használnak, de Kárpátalján nem?
- AK: Vannak, /-vannak-/.
- TM: /-És tudna-/ esetleg példát /-mondani, esetleg?-/
- AK: /-Azért, mer-/ Magyarországon aaaz a nyelv fejlődik, illetve változik, mer élő nyelv. Itten Kárpátalján inkább hasonlít olyan holt nyelvre már.
- TM: Ühüm, értem.
- AK: Idegen szó+... szóval kevesebb az idegen szó benne, magyarországi nyelvben nagyon sok az idegen szó, és a majmolás mostan különösen. Amit mi egyelőre+... amit+... mi megtartottunk magunkat.
- TM: És olyan szófordulatok, amelyek itt Kárpátalján használatosak, viszont Magyarországon nem, olyanok vannak?
- AK: Hát például Magyarországon már nem használják az édesanyád, édesapám szavakat. Itt mi még használjuk.
- TM: Ühüm, értem.
- AK: Ottan csak öreglány, meg+/.
[nevet]
- TM: Anci, meg fater, mutter.
- AK: Na hát igen, na hát ezért. Ez nem fejlődés, hanem ez romlás, /-rothadás-/.
- TM: /-Ööö-/,
Igen. Használják-e itt a településen élők olyan szavakat a magyar beszédükbe, mint például paszport vagy bulocska?
- AK: Higyne! Nagyon sok már ez az a jövevényszó, ammm+... ami nem szép dolog.
- TM: Ühüm.
- AK: Na de már annyira minden nap, minden nap+/.
[nevet]
- TM: Ühüm.
- AK: hogy öö lusták visszaemlé+... öö felemlíteni a magyar kifejezéseket.
- TM: Ühüm. Most azt szeretném megkérdezni, hogy emlékszik-e még a háború előtti időkre? Arról nekem meséljen Pista bácsi.
- AK: A háború előtti idők. Hát öö ugye beleszülettem jóformán a háborúba, mert huszonnyolcra születtem, már akkor cseh éra volt itten nyolc éve+/.
[nevet]
- TM: Ühüm.
- AK: Volt cseh éra. Na aztán akkor vót fejlődés. A csehek igyekeztek, sok pénzt ööö nyomtak bele a fejlődésébe. Különösen mindenütt igyekeztek iskolát építeni és tanítani, és elültetni a cseh nyelvet. De nem hagyták a magyar nyelvet az egyházi iskoláknál meg Beregszászba, ugye, a gimnáziumot.
- TM: Ühüm.
- AK: Hát sokat kellett dolgozni, de amit hogyha az ember dógozott, akkor meg is vót az eredménye. Amire én még emlékszem, tanultunk öö mi gyerekek, ugye négyen-hatan voltunk fiúk a családba. Egy kis földdarabból kellett megélni, öt hektárnyi földünk volt, és hat gyereket nevelni, és mindegyiket kitanítani, hát nagyon nehéz vót.

TM: Ühüm.

AK: Mi úgy tanultunk, hogy hazajöttünk az iskolából, kezünkbe nyomták aaz öt literes kannát meg a szatyrot, ki a mezőre három kilométeren, mert ottan a napszámosok meg édesapám dógozik. Délután ott maradni. Mikor a nap lemenőbe volt+..., már lemenőbe volt, akkor jöttünk haza. Akkor oszt tanulni hozzákezdünk, éjfélíg mindig tanultunk. Hát ugye nehéz volt ööő petróleumlámpánál. De valahogy élveztük a világot, szerettünk élni.

TM: Hogyan élte túl a háborút a család?

AK: A mi családuk túlélte a háborút minden tagja, mert mi, fiúk, még nem értük el a katonai korhatárt, a sorozási korhatárt. Édesapám már éppen betöltötte az ötven évét. Már ötöt nem vitték el se katonának, se a Szolyvára a lágerbe. Úgyhogy mi eztet megúsztuk, úgy úsztuk meg, hogy én például egy hadseregbe se szolgáltam, sehol se voltam katona. [nevet]

TM: Ühüm, értem. Hogy emlékszik az első szovjet időkre?

AK: Hm! Uralkodott+//. A félelem uralkodott Sztálin idejébe. Ugye mindenki el+... megnémult, ugye aki kinyitotta a száját, az eltűnt. Kritizálni próbálta őket, vagy valami, az el is tűnt+//.

TM: Ühüm.

AK: Sose jelent meg.

TM: Jaj! [sóhajt] Érintettek az ön, hát települését, inkább úgy mondanám, vagy családját, vagy önt személyesen a negyvennégyes őszi deportálások vagy a málenkij robot?

AK: Hát megmondom, hogy a mi családukat /-nem.-/

TM: /-Nem-/, de a települést azt /-mennyire?-/

AK: /-Szt+...-/Keresztapámat meg nagyszül+//. nagybátyáimat ugye elvitték, és jöttek mindenki.

TM: Ühüm.

AK: Ööm. Persze félholtra verve, meg lesoványodva. Nem halt meg senki, ottan a lágerekben. Na és ööő mindenki hozzáfogott dógozni, munkát kapott, és ööő megéltek valahogy.

TM És Donbászra vittek valakiket?

AK: Donbászra vittek, minket nem vittek, mert mi az ipari iskolába, fémipariba tanultunk, miüi fémmesterek voltunk, úgyhogy minket nem bántottak, de aa az osztálytársaink közül sok volt+... mindenkit elvittek Donbászra.

TM És mi lett+... mi lett velük, akiket Donbászra vittek?

AK: Hazajöttek.

TM Igen, haza?

AK: Ott elvitték őket, fiatal fiúk ugye, benyomták az ipari iskolába, öö kőművesek+//.

TM: Ühüm.

AK: vájárok ööő+... vájár szakmát tanultak ki. Dógoztak egy keveset, aztán lassacskán hazajöttek, /-megszöktek.-/

TM /-Ühüm, értem.-/ És a kolhozistákra hogy emlékszik?

AK: A kolhozistákra úgy emlékszem, hogy én már nem dóg+... nem voltam itthon, mikor a kolhoz megalakult, mer én már dógoztam Lembergbe, csak a családukat, ugye. Édesapám két és fél évet dógozott a kolhozba. Mindenünket elvették, lovat, szekeret berenát, ekét, mindent, mindent. És ööő egy évi

munkáért kapott két és fél kilogramm búzát, egy évi munkáér. És mindig járt, minden nap ott kellett lenni, és dolgozni. Úgyhogy aztán ott+... ööö otthagytam, és elment ööö teherhordónak dőgozni, gruscsíknak ment el dőgozni az egyik konzervgyárba, vagy micsoda+//. Ottan ládákat pakolgtatt, na, kit is+//. [köhögés] Na hát igen, úgyhogy én nem voltam otthon, csak néha-néha ugrottam haza Lembergbe, ugye minden két hónapba egyszer felpakolni a hátizsákot, osztán élelmet vinni magunkkal. Amíg földünk, hát addig mindent cipeltünk magunkkal, mindent. Nem volt rossz ottan Lembergbe, nem éhezünk. /-Na.-/

TM /-Ühüm.-/ Ez a lényeg. Mikor volt jobb élni, most, vagy a szovjet korszakban?

AK: Hát ööö nehéz eztet megmondani, de mostan szabadabban él az ember, mint a szovjet korszakban. Ha egy kicsit törődnének az emberekkel, törődnének a munka+//. ha munkát adnának az embereknek, akkor sokkal jobb élet lenne most, mint a szovjet izé, éra alatt.

TM: Ühüm.

AK: Ha munkát adnának.

TM: Értem.

AK: Ha megszüntetnék ezt a sok lopást, meg ezt sok csalást, meg ezt a ööö mit tudom én, hogy is nevezzem ezt a öööö pénzduzzasztást. Lopásból gazdagodnak meg, nem értékelik az ember érték+...

TM Szeretne-e még valamit mesélni, bármiről ezzel kapcsolatban, amit én elkérdeztem Pista bácsitól? Amit még úgy érzi, hogy elmondana szívesen nekem. Tehát akár településsel /-régen hogy volt, most hogy van?-/

AK: /-A régi életről?-/

TM: Akár+... akármiről.

AK: A régi életről kellemes élményeim voltak és ööö (..) mondhatom azt, hogy magyarokat negyvennégybe ööö harminckilencetől-negyvennégyig, negyvenötig ugye, nagy vót a szigorúság a magyar+... magyarba+... a magyaroknál. Ööö de viszont az nagyon jó volt, hogy szigorúság. tehát igazságosság vót. Ööö levontébe jártunk, az nagyon hiányzik a mai fiataliságnak, megtanulni a fegyelmet és a+//. Hogy tudja magát értékelni az a gyerek, mert manapság nem tudja magát értékelni, nem tudja magát hova tenni. És akkor igazából célja volt minden gyereknek, tanulni akart mindenki, hogy jobb élet várjon rá, mint szüleire.

TM: Ühüm.

AK: Hát én+... úgyhogy én nem sírom vissza, de öő jó emlékekkel emlékszem vissza az azokra az időkre, magyarázom is a fiaimnak, meg minden, de hát.

TM: Köszönöm szépen.

AK: Kérem szépen.

AKARUNK EGY KICSIT CSATLAKOZNI AZ ANYAORSZÁGHOZ*

TM: Tehát akkor nem: nő. Születési éve?

AK: Ezerkilencszázharminchat november huszonkilenc.

TM: Lakóhelye?

AK: Visk.

TM: És milyen a portája, ahol lakik?

AK: A miénk egy nyócvanéves ház.

TM: Ühüm.

AK: Ugyanis építkeztünk, azt eladtuk, és azután lett építve a gyerekeknek abbul a pénzből, és ezt a nagynénnyemtől örököltük. Úgyhogy ez nyócvan éve épült ez a ház.

TM: És hogy néz ki? Tessék már néhány szóban nekem leírni.

AK: Hát van benne négy szoba, tornác, mint régen vót, ezek az oszlopos tornácok.

TM: Ühüm.

AK: És már mi átalakítottuk, fürdőszobát csináltunk. Hátra ilyen kis nyárikonyhát. Úgyhogy, kényelmes, nagy lakás. Csak a gázt nem tudtuk bevezetni, mert itt ezen az utcán, a Nagyutcán nem megy végig a gáz fővezeték. Úgyhogy fával, angolspórral tüzelünk. Ilyen eredeti, régies.

TM: És mikor és hol tetszett születni?

AK: Hát itt Visken.

TM: Visken.

AK: Otthon a szülői házba. Akkor még a bába oda jött ki.

TM: Ühüm.

AK: És úgy születünk, mert nem vót még kórház.

TM: Ühüm. Milyen körülmények között, milyen volt a család, kik voltak a szülei?

AK: Vót még egy nő+..., vagy van egy nővérem, az édesapámat erre a málenykíj robotra elvitték, és ő ott meghalt. Úgyhogy mezőgazdasággal foglalkoztak, parasztok vótak.

TM: Ühüm. És milyen iskolát tetszett végezni, hol tetszett tanulni?

AK: Hát hét osztályos magyar általános iskola vót, itt a Nagyutcán, nem ebbe, hanem a másik, a kőiskolába, amit most a Káemkáesz átépített.

TM: Ühüm. És nem tudtak akkor továbbtanulni?

AK: Nem. Az édesanyám akarta, hogy menjek Szőlősrre a kereskedelmibe, akkor ment innen három lány, na de muszáj vót dőgozni. Mert+...

TM: Ühüm.

AK: Árván nőtünk, és... úgyhogy nem volt arra lehetőség, hogy menjünk tanulni. Mentünk a kolhozba kapálni...

TM: Ühüm.

AK: Akkor ez vót a munkalehetőség.

TM: És milyen vallású tetszik lenni?

AK: Református.

* Az interjú azonosító száma: 05_Visk_1936_nő; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (67 éves nő, református, végzettsége: 7 osztály). A felvétel 2003 augusztusában készült Visken.

TM: És tetszik jární templomba?

AK: Igen, bizony.

TM: Milyen idő, mikor tetszik jární?

AK: Szombat este, vasárnap délelőtt, vasárnap délután, és még szerda este van bibliaóra. Most nyáron, a nagy munkaidőbe, nincs, de télen mindig, oda is mindig elmegyek. Nekem két fiam meghalt, egy huszonkilenc éves, ikreim vótak. Egy huszonkilenc éves, meg egy harminckilenc éves. És erőt csak az Úr adta, hogy ezt ki tudjuk bírni, és el tudjuk viselni. Még maradt egy fiú, úgyhogy+...

TM: És milyen munkahelyei voltak?

AK: Hát a kolhozba mentünk, aztán lett Viskén a székgyár+/-.

TM: Ühüm.

AK: És ott dógoztam négy évig. És azután még vót a marmaládé gyár, ott is. Mert itt a lagozóba dógoztam a székgyárba, és azt nem bírta a májam, és akkor elmentem a konzervgyárba. Viskén megnyílt a kolhozba a konzervgyár, és ott is dógoztam.

TM: És ott mit tetszett csinálni?

AK: Hát, ezeket a nyári mindenféle gyümölcsöket, meg zöldségeket raktuk, meg boröntés vót, meg ez az ásványvíz, a sajáni ásványvíz vót üvegekbe, palackokba töltve.

TM: Ühüm. És milyen nemzetiségűnek tetszik tartani magát?

AK: Hát magyarnak.

TM: És mit tetszik érezni, fontos az, hogy ki milyen nemzetiségű?

AK: Az fontos, hogy ki milyen nemzetiségű, de legfontosabb az, hogy ember legyen.

TM: Ühüm. És lényegesnek tetszik tartani, hogy ki milyen?

AK: Ha lelkileg gazdag, és ember, olyan, amilyennek lenni kell, akkor nem.

TM: Ühüm.

AK: Akkor nem fontos.

TM: És ki a magyar? Mit tetszik gondolni, mitől magyar a magyar?

AK: Hát, az önérzete, ha azt diktálja, hogy én magyar vagyok, és bármilyen körülmények között ettől nem tágitok, és, és akkor magyar vagyok+...

TM: Ühüm.

AK: Református magyar vagyok.

TM: És származott valamikor abból hátránya, hogy magyar anyanyelvű, magyar nemzetiségű?

AK: Nekem nem, mert én nem mentem iskolára, lehet, hogy azok, akik akkor felvételiztek, meg mentek, azoknak nehezebb volt, de nekem például nem.

TM: És a magyarokon kívül élnek más nemzetiségűek itt a településen?

AK: Igen.

TM: Kik azok?

AK: Hát ukránok, huculok, régi, régi szóval oroszok. Sok-sok bevándorló van itten má Viskén.

TM: És a cigányokkal mi a helyzet?

AK: Nahát űk ílik a magok íletit, van nekik egy tábor, mi meg a magunkét. Néha jönnek kiregetni, ha van mit, adunk nekik, ha nincs, akkor megmondjuk, hogy na, most akkor kész, és akkor elmennek. Nekem különösebb bajom nem vót még velek, mert hát+...

TM: És éltek régen, élnek most zsidók a településen?

- AK: Régen éltek, de mostan nem is tudom, egy sincs, elmentek, elhaltak, elmentek. Mindenki kiment a hazájába.
- TM: És régebben milyen volt a viszony velük?
- AK: Hát, ööö, régebben még a református nem kereskedett, nem vót bótja, nem üzletelt, ezt a zsidó vígezte el, de viszont, ha annak a magyar embernek majd csak ősszel vót pénze, amikor megkapta a káposztából a pénzt, vagy eladott egy tehenet, akkor azt mondta, hogy jöjjön csak bé, néni, oszt ezt vegye meg, ha kell, és majd mikor lesz pénze, eljön, oszt kifizeti. Úgyhogy a zsidókkal nem vót baj Viskén.
- TM: Ühüm.
- AK: Elég jól viszonyultak egymáshoz. Én emlékszek, mint gyermek, a mi utcánkba, a templom utcán, mind a két végén zsidók laktak, suszterek, szabók, meg ilyen üzletemberek, és semmi problémánk nem vót, ők hordták tüllünk a tejet, mi dugtuk nekik a libát, ők adták nekünk az anyagot, az ílesztőt, a cukrot, az ecetet, na szóval nem vót probléma.
- TM: És milyen a viszony itt a magyarok és a nem magyarok között a településen és Kárpátalján, mit tetszik mondani, milyen a viszony?
- AK: Hát én má nem mozdulok ki az otthonombú sehova, itthun a családdal ílem az íletem, úgyhogy nem, nem igen tudom.
- TM: És nem tetszett hallani semmit, hogy esetleg milyen a viszony?
- AK: Hát itt, itt olyan főprobléma, hogy+... nem tudok rulla Kárpátalján vagy itt, itt, itt körül na, hogy nem tudom, milyen nagy problémánk vóna, pláne itt Viskén nincs semmi.
- TM: És van különbség a magyarországi és a kárpátaljai magyarok között?
- AK: Hát van.
- TM: Igen? És mi?
- AK: Az, hogy mikor, az, hogy mikor elmegyünk oda, akkor+... én jártam Kállóba almát szedni, és azt mondta nekünk a Vágó István, hogy bűdös ukránok. És amikor meg eljövünk ide, akkor, akkor nem tudjuk, hogy hova tartozunk, mert akarunk függni, vagy akarunk egy kicsit csatlakozni az anyaországhoz, de azok meg nem úgy viszonyulnak hozzánk, ahogy mi azt elvárnók.
- TM: Ühüm.
- AK: Nem, mert csak úgy nízík az embert, mint egy cselédet, úgyhogy lehet, hogy ez nem jól hangzik, de ez így van. Sajnos. Többet vártunk az anyaországtul, hát most nem tudom, mi lesz, mert rendezik ezt a kárpótlást, én is az édesapámra kaptam harminc, kaptunk harmincezeret ketten a nővéremmel, mikor vót ez a kárrendezés. Harmincezer forintot. És mostan talán négyszázezerre kiegészítik, ha igaz. Hát még ha ezt megkapnánk, akkor még egy kicsit segítenének, ha igaz, de úgy mondják, hogy meglesz.
- TM: És vannak valamilyen magyar szervezetek, intézmények itt a településen?
- AK: Hát a KMKSZ, most van az U..., hogy is van ez a másik? Ukrán demokrata magyar, na nem is tudom, amibe Idáék vannak.
- AK2: Szocialista valami.
- AK: Amibe Idáék vannak, igen, vannak ezek.
- AK2: Szocáldemokrata párt.
- TM: És ilyen intézmények?
- AK: Na, most ez az intézmény, munkalehetőség vagy nem?

TM: Hát nem tudom.

AK: Mer a kolhoz már megszűnt. Mondjuk, van egyház, iskola. Az egyház, most megindult az ébredés az egyházba, a református egyházba. Énekkar szerveződik, akkor ifjúsági órára járnak, például az én unokám is, Niki. Ő is most hitoktatói tanfolyamra jár. Négyyszer egy hétbe, megyen egy hétre.

TM: Ühüm.

AK: Úgyhogy, nahát űk mán foglalkoznak a kicsinyekkel az elsőtől a negyed osztályig az iskolába, aztán a tiszteletes asszony is foglalkozik velek. Úgyhogy járnak kedden és szombaton este az ifjúsági órára, a parókiára. Akarnák a fiatalságot a diszkótul, a szombat esti diszkótul egy kicsit eltávolítani, úgyhogy ilyen rendezvényeket, ilyen kis összejöveleteket szerveznek ezek, akik már+...

TM: Ühüm. És hogy tetszik visszaemlékezni a nyolcvanas évek végére, kilencvenes évek elejére? Szabadabb lett akkor az élet, mint azelőtt volt?

AK: Hát, annyival lett szabadabb, hogy már a szánk járhatott, beszélhattünk, de olyan nagyon, nem nagyon észleltük azt, hogy könnyebb vón az élet.

TM: Ühüm.

AK: Hát annyi, hogy akkor már kimondhattuk azt, ami bennünk vót, azt már ki lehetett mondani, de nem tudom, de olyan nagyon+...

TM: És mi a véleménye a településről, ahol tetszik élni? Otthonának tetszik érezni ezt a települést?

AK: Igen, innen én nem mennék sehova Viskről, ez biztos.

TM: És hogy néz ki most a település?

AK: Á, hát már most már szedi összefelé magát, az árvíz után nagyon sok új ház épült. Sok segítséget kapott azér Visk. Na, most az egyszer, az ukrán államtul is, meg magyartul is, meg mindenünnen. Úgyhogy hát, ez egy szép falu nekünk, vagy község, vagy település, vagy minek mondjuk, akármi, hát hogyne, a szülőfalunk, a szülőhelyünk, hát itt+...

TM: És kik a településen a meghatározó emberek?

AK: Hát a tanítóság. Meg hát mondjuk, az egyháznál is, akik vezetik az egyházat, a lelképásztor, a presbiterek, az iskolánál a tanítóság, a községházán meg az elnök úr, meg a nem tudom én, nem tudom én.

TM: És összetartanak a, összetartó a település?

AK: Hm, hm. Erről már lehetne beszélni. [Gunyorosan]. Minálunk ez a viski gőgös kálvin, kálvinista emberek, és akkor, és akkor az egyik ilyen párti, a másik olyan párti, és akkor ebből olyan huzavona van, ebből olyan mindenféle. Szóval, na ezt nem mondom, hogy összetartóak nagyon.

TM: Ühüm. És összejárnak még az emberek?

AK: Hogyne, mindenki leül a skatulya <= televízió> mellé, oszt nízik. [nevetnek]

TM: Megtartják-e még a régi ünnepeket?

AK: Meg. Szigorúan. Az ünnep az ünnep, nekünk ugyan van a Húsvét, a Pünkösöd, aztán van majd a reformáció ünnepe, a Karácsony és az Újév. Na ennyi ünnepünk van. Van a Nagypéntek, Aldozócsütörtök közbe, úgyhogy hát ilyen minden kigyó bebújás, meg minden, amit az oroszok is megtartanak, ez nekünk nincsen. De azokat mi+...

TM: És régen megtartották a népi ünnepeket? Milyen ünnepeket tartottak meg akkor?

AK: Hát ugyanezeket az ünnepeket tartották akkor is, én emlékszek, édesanyámmal ugyanezek vótak az ünnepek.

AK2: Külön ünnepeket.

AK: Március tizenötödikét is még megtartjuk. Hogyne, hát persze, akkor a kopjafánál és templomnál ünnepség van, rendezvény, úgyhogy+...

TM: És vannak most közösségi munkaalkalmak, kalákák, amikor az emberek egymásnak segítenek?

AK: Vagynak. A család összejön építkezni, persze. Például, nekem a három fiamnak tiszta kalákába, ott egy nap se kellett fizetni napszámot, úgy épült fel. Igaz, hogy ők is mentek másnak. Úgy épültek fel a házak. Mind a háromnak építve vót, és+...

TM: És régebben hogy volt ez?

AK: Hát biztos régebben is így vót, mer még régebben még jobban így.

TM: Ühüm.

AK: Má most, mikor el vannak idegenybe menve a gyermekek, a fiatalság, akkor hát, nem mindig van együtt a család, de hát+... akkor régen még itthon dógozott mindenki, úgyhogy akkor+...

TM: És járnak az emberek templomba?

AK: Is.

TM: Is?

AK: Például református lélek háromezer-háromszáz van Visken. Én a másik templomot nem tudom. És abból mondjuk háromszáz, négyszáz van egy-egy vasárnap délelőtt, de szombat este meg vasárnap délután már nincsen annyi sok.

TM: És főképp milyen alkalmakkor szoktak menni?

AK: Hát vasárnap leginkább, na meg ünnepekkor, akkor nyolcszáz férőhelyes a templomunk, hát akkor még pótszékeket is kell betenni, meg állanak kinn a tornácokba is az emberek, úgyhogy akkor igen. Akkor igen, dúhalásig van a templom.

TM: És mikor volt jobb, szebb ezen a településen élni, most vagy régebben?

AK: Akkor, mikor fiatalok vótunk, akkor mindenképpen, akármilyen facipő vót, vagy akármilyen vászonpapucs, de akkor vót a szebb. Annak is megvót a maga szípsége, meg az öregségnek is, ha az embernek nem vóna vesztesége, ilyen családi bánat meg gyász, akkor most is jó vóna. Nehezen, szegényesen, de a Jóisten kirendeli mindennap, és meglünk.

TM: Ühüm. És milyen a magyarok helyzete a településen? Jobb vagy rosszabb, mint korábban volt?

AK: Hát azér, ahhoz képest, amikor elhurcolták a magyarokat, meg minden, hát ahhoz képest most persze, hogy jobban van, meg másképpen. Nekem is a férjem Nágádamba vót hét évig, Donbászbu elszöktek+ /.

TM: Ühüm.

AK: És akkor elítélték őket, és elvitték arra Kalimára.

TM: És más nemzetiségekhez képest hogyan élnek a magyarok?

AK: A munkásember, ha magyar, ha ruszin, ha bármilyen, annak dógozni kell, és akkor megíl. Becsületesen dógozni, és akkor megíl.

TM: És milyen volt az egyes nemzetiségek között régen a viszony?

AK: Hát, biztos olyan, mint most. Biztos olyan, mint most. Hát itt Visken például nem vót semmi különbség, vagy nem vót semmi nézeteltérés.

TM: Ühüm. És milyen egyáltalán a megélhetés a településen, vannak munkahelyek?

AK: Á, nem nagyon van.

TM: És miből élnek meg az emberek?

AK: Hát mennek a határon túl, például a férfiak leginkább, hát az asszonyok, na meg az asszonyok is. Ha ez be lesz szüntetve, ha ez nem lesz, akkor nagyon sok ember nem ta+..., nagyon sok család le fog koppanni. Akkor nem tudom, mi fog történni. Visken már megszűnt a marmaládégyár, és csak vizet öntenek. A székgyár megszűnt, na van egy varoda, ahol vannak az asszonyok, úgyhogy teljesen nincs munkalehetőség. Kolhoz is megszűnt, hát most magángazdálkodás halad.

TM: Ühüm.

AK: És aki olyan szegényebb sorsú, meg nincsen földje, akkor elmegy annak, akinek több van, és+...

TM: És gazdálkodnak még az emberek?

AK: Hát most van egy réteg, aki, aki ilyen újjgazdag, aki most gazdálkodik igazán, most van egy ilyen.

TM: És mi a település jövője, mit tetszik gondolni?

AK: Hát ha a fiatalok innen mennek tanulni Magyarba, és nem jönnek ide vissza+/-.

TM: Ühüm.

AK: Akik, akiknek van tudományuk is, hogy akkor eléggé kilátástalan. Akkor eléggé kilátástalan. Ha kitanulnak, mondjuk, és visszajönnének, és itt kamatoztatnák tudásukat, itt a településen, akkor még vóna remény, hogy, na, akkor felvirágzék egy kicsit, de bizony nem vágyik vissza ide senki.

TM: És lehetőségeik vannak itt a településen a fiataloknak?

AK: Hát például akik, akik többen is fiatalok, akik elmentek a tanítóképzőbe, meg ilyenek, hát és elhelyezték itt őket a magyar iskolába, na de hát ugyi azért ez nem a többség, ez csak+...

TM: Ühüm. És mi a kiút a jelenlegi helyzetből, mit tetszik gondolni?

AK: Hüüm, ez nem az én buta fejemnek való, az élet ki tudja gondolni, hogy mi a kiút. Mindenképpen az vóna a kiút, hogy a fiatalság visszajönné ide, összefogna, és, és, és csak így kéne. Nem itthagyni ezt a kis öreg népet, vagy nem is tudok mit mondani, buta vagyok az ilyenekhez.

TM: És vannak olyanok a településen, akik áttelepülnek Magyarországra?

AK: Nagyon sokan, nagyon sok ház vóna, ami eladó vóna, azért, hogy menjenek, csak nem tudják eladni.

TM: És kik mennek el általában?

AK: Hát, akik megkóstolták má ott Magyarországra az életet. És akik ott vezetők vagy főnökök, vagy, vagy vállalkozók, aztán azoknak ott nagyon jól megy, és akkor kitelepítik a családjukat is.

TM: Ühüm. És járnak ide nyómunkára az emberek?

AK: Hát, persze.

TM: És hová járnak?

AK: Hát járnak. Kijevbe is, Ukrajnába.

TM: Ühüm.

AK: Meg hát Magyarba. Vannak Csehbe is. Úgyhogy igen, járnak.

TM: Ühüm. És régen jártak ide nyómunkára Oroszországba?

AK: Hát az attól függ, hogy mi a régen. A régen az, amikor, amikor még mi fiatalok voltunk, akkor is, hát építkeztünk, és bizony el kellett az embereknek menni. De hát régen még az apáink, anyáink idejében ilyen nem vót.

TM: Ühüm.

AK: Akkor kimentek, vót olyan, aki kiment két évre Amerikába. Aztán onnan hazajött, és nagy, pléhfedeles házat épített, olyan vót. De hát ez csak nagyon ritka vót.

TM: Ühüm. És most járnak valahova dolgozni messzire az emberek?

AK: Hát, igen.

TM: És általában kik járnak oda?

AK: Hát általában fiatalok, akik még fiatalok, és akkor család itt marad, és felnőtt a gyerek apa nélkül.

TM: És a dolgozáson kívül járnak valamiért Magyarországra a fiatalok?

AK: Nem tudom. Nem tudok róla, innen nálunk Viskrűl nem pászol, hát úgyi, arrunnan ott lentrűl a Tiszahát, ottan azok járnak le, benzint, meg tudom is én, miket visznek, és akkor jól jön ki nekik. De hát innen Viskrűl nem, nem. Így egyébként tanulni vannak egy néhány fiatalok, aki tanul, meg munkában.

TM: Ühüm. És hogy tetszik látni, az elmúlt tíz évben romlott, javult, vagy nem változott a család anyagi helyzete?

AK: Hát ezt a fiataloktól kén inkább megkérdezni, nekünk, minekünk egyforma, nekünk ketten papókámmal kapunk kétszázhat rubel nyugdíjt.

TM: Ühüm.

AK: És még régebben elment papó, mert ilyen ácsmestersége van. De most már nem tud menni sehova, mert mingyá nyócvan éves. És ebből kell megélni, ebből kell a tüzelőt ellátni télire, és ebből kell megélni, és most már minden drága.

TM: És hogy tetszik látni, hogy a következő tíz évben romlani, javulni, vagy?

AK: Azt már én nem érem el, aranyos. Bár úgy legyen, hogy jobb legyen a fiataloknak, nekünk már mindegy, de a fiataloknak nagyon kéne egy kis, egy kis jobb.

TM: És milyen nyelven tetszik beszélni a magyarok kívül?

AK: Á, hát csak töröm az ukránt, az orosz, de csak ezt, csak úgy né.

TM: És mit tetszik gondolni, melyik nyelv szebb, az orosz vagy az ukrán?

AK: Az orosz.

TM: És miért?

AK: Azér, mer abba olyan másképp ejtik ki a szavakat, olyan lágyabb, olyan nem olyan drasztikus, mint ez az ukrán, és nem tudom, na szóval+...

TM: És a településen a nem magyarok beszélnek magyarul?

AK: Beszélnek, hát az én menyem is, persze, persze.

TM: És meg kell tanulniuk a Kárpátalján élő nem magyaroknak magyarul?

AK: Hát má most meg kell, de régebben, mikor fiatalabbak vótunk, elmentünk Husztra vásárolni, azt mondták, hogy orosz kenyeret együnk, tehát akkor oroszul beszéljünk. De már máma ilyen nincs. Már máma az üzletbe is mindenütt, úgylát beszélnek magyarul.

TM: És a Kárpátalján, a kárpátaljai magyaroknak meg kell tanulniuk ukránul vagy oroszul?

AK: Meg kéne.

TM: És miért?

AK: Hát azért, hogy a, az összhang, a békesség, az összetartozás meglegyen. Nahát a fiatalok meg is tanulnak, mi már az öregek nem.

TM: És a helyiek által beszélt nyelvben van valamilyen jellegzetes vonás?

AK: Nálunk Viskén?

TM: Igen.

AK: Hát, ugyan, hogy ne vóna! Mert mi nem azt mondjuk, hogy széek, hanem szíek.

TM: Aha.

AK: Úgyhogy csak egy szó, kimondottan, mi, mi í betűsen beszélünk. Arra Székelyföldön valahol még beszélnek így, de persze, hogy van.

TM: És a szomszédos magyar településeken, hogy beszélnek magyarul?

AK: Hát például Técsőn, ott irodalmilag beszélnek ottan. Meg itt is, Visken is, például a menyem, az egyik menyem katolikus, úgyhogy űk, a pápisták, űk azér, inkább irodalmilag beszélnek, nem, úgyhogy az unokám is, valamikor kijavít éngem, ha úgy mondom, hogy mondam, nem mondom, akkor kijavít, azér már a fiatalok is, akik itt iskolába járnak, meg ismeretségük Magyarba, már az is tisztán, rendes irodalmilag beszélnek, nem úgy, mint mi, ilyen parasztosan.

TM: És milyennek tetszik tartani a helyiek által beszélt magyar nyelvet, szépnek vagy csúnyának?

AK: Én szípek, ebbe nőttem fel, tehát nekem, akkor tetszik.

TM: És vannak, ööö, olyan szavak vagy szófordulatok, amit Magyarországon használnak, viszont itt Kárpátalján nem?

AK: Hát, én nem jártam olyan nagyon Magyarországon, csak mondam, mikor itt vótak a magyarok nálunk, azt mondták, hogy+... leültetett Laci, na Ilus néni, ezt még egyszer mondja el. Nekiek tetszik az, hogy mi így beszélünk. Viszont mi ebbe nőttünk fel, mi má nem is tudunk másképp.

TM: És olyanok, olyan szavakat sem tetszik ismerni, amiket Kárpátalján használnak, viszont Magyarországon nem? Nem használnak, vagy nem ismernek?

AK: Inkább+...

AK3: Például, tessék.

TM: Például?

AK3: Például, tessék megkérdezni, milyen?

TM: Milyeneket?

AK3: Milyen, hát te, te mondd meg, hogy milyen szavakat, mer...

TM: Ja.

AK3: Belezavarod a nénit és akkor...

AK: Szóval mi, szóval mi itt falun nagyon sok olyan szavat nem hasz+..., szót nem használunk, mint Pesten is, vagy mondjuk, ha lemegyünk Péterfalvára, mikor azt mondja Júlia, hogy a nyihissig vegyen elő, akkor nem is tudom, hogy mi is az. Mi például illet nem mondunk, igaz? Úgyhogy, nem tudom, hát én nem nagyon járok Magyarba. Hát vótunk már az énekkarral. Az Ötvös úr vót a főnökünk, vótunk énekelni, de, de hát, nem én, nem tartózkodok Magy..., még útlevelem sincs. Nincs rá pénzem, hogy megcsináltassam. Pedig az unokáim ott vannak kettő. Már ott laknak, egyik fiamnak a, elvált, és a Laci meg az Imi ott vannak Magyarba, úgyhogy ők ott laknak, kitelepültek oda.

TM: És használnak a faluban élők olyan szavakat, magyar beszédükben, mint passzport, bulocska?

AK: Hát ez a baj. Ez a baj. Rögtön megismernek bennünket, ha elmegyünk valahova, mondjuk, ha... Vagy ezeket a gyermekeket is, ha elmennek, és akkor elkezdene magyarul beszélni, úgyhogy nekünk már szprávka van, valóba, pásszport, meg otpuszokra megyünk, meg bulocska, meg, meg ilyenek, hát persze.

TM: És mit tetszik gondolni, hogy kerültek bele a nyelvbe?

AK: Nahát hozták Ivánék. És akkor mi meg belekombináltuk.

TM: És tetszik még emlékezni a háború előtti időkre?

AK: Hát én csehek alatt születtem, úgyhogy az nagyon messze vót a, gyermek vótam, arra emlékszek, amikor elvitték az édesapámat, és soha többet vissza nem jött. Istentiszteletet tartottunk a templomba, úgyhogy Forgon tiszteletes vót a, hát most már püspök, vót utóára is, és ő vót a lelkész, és mindenkinek, akinek meghalt a hozzátartozója, akkor egy vasárnap rendes temetési istentisztelet vót. Úgyhogy koszorút vettünk, felakasztottuk az ember arra sorra, akinek meghalt a hozzátartozója. Mindenkinek vót egy koszorú, majd mikor elvitték a Forgon tiszteletes urat a lágerbe, űtet is, akkor leszerelték velünk a koszorúkat is, úgyhogy az a kommunista rendszer, mikor bejött, akkor az ilyenek már+... konfirmálni, akkor nem konfirmálhattunk, úgyhogy sok minden vót, ami most már vén fejemmel én is itten ilyen idősebb konfirmációs foglalkozások vótak, és akkor úgy rendesen konfirmáltunk, most ezelőtt négy éve. Meg minden éven van.

TM: Esetleg tetszik emlékezni, hogy a magyarok és a csehek alatt milyen volt az élet?

AK: Csehek alatt születtem, azt tudom, hogy az édesapám, az majdnem a jehovisták beszervezték, ott vót a Cébely Lajos bátyjáék, és akkor, akkor úgy vót, hogy na, meg vót nekünk a hajójegy, járt egy ember összeszedni a pénzt, és megvót a hajóra, a jegyre a fényképp, családkép, és akkor közbejött a cseh mozgósítás. Úgyhogy akkor bevitték minden ötven évig, nem tudom, hány évtől, és édesapámat is elvitték, és akkor abbamaradt, és aztán majd hallottuk, hogy összeszedte az az ember a pénzt a hajójegyre, és akkor ellógatt vele, úgyhogy az egy bitang vót, egy csaló. Úgyhogy már itt a jehovistákat üldözték, ott meg Argentínába, ott meg adtak nekik földet, meg lehetőséget, hogy építkezzenek, és akkor ezér a jehovák el akartak menni, édesapám is akart velük menni.

TM: És hogyan élte túl a háborút a család?

AK: Hát vót a kerbe vájva egy bunker, és akkor hát itt tulajdonképpen Szigeten <=Máramarosszigeten>, vagy hol is robbant csak, vagy honnan is hallottuk?

AK3: Szatmár.

AK: Szatmáron.

AK3: Bombázták.

AK: Bombázták, és akkor a, a benn vótunk a bunkerbe, és ott hallottuk a dörgéseket, meg azokat a nagy robbanásokat, mer áthallatszott valahogy, úgyhogy légvonalba nem olyan messze lehetett, és akkor, de hát itten nem. Meg vótak katonák beszállásolva, ilyen átmeneti csapatok a kertbe nálunk. És ott vót a konyha felállítva, nagy kert vót, meg a szobákba tisztek, úgyhogy ennyit éreztünk a háborúból, édesapám máskülönben akkor is odavót, el vót ű is vive katonának, és akkor itt vótak nálunk katonák, de hát azok+... Aztán majd jöttek a németek, azok is vótak vagy két hétig beszállásolva, oda az első szobába nálunk, úgyhogy ennyit, de mint gyermek, rossz vót, sőt mentem a konyhába a kis csajkával, öntették nekem is a gulyást a katonák, úgyhogy, mi ebből nem éreztünk semmit.

TM: És hogy tetszik emlékezni az első szovjet időkre? Első szovjet időkre?

AK: Szövet?

TM: Szovjet.

AK: Ja. Hát úgy, hogy jöttek, az udvarokról kötették elfele a lovakat, és leszedték az emberekről a kabátot, mi gyermekek kinn álltunk. És egyik udvarból a másikba, na de ezek a szabad csapatosok vótak, úgyhogy ez nem a rendes szovjet katonák

vótak, azután már mikor jöttek befele a csapatok, azok már rendbe, szípen jöttek befele, de ezek ilyen rabló banda vót.

TM: És a családot érintette a negyvennégyes őszi deportálás, a málenkij robot, vagy esetleg a falut hogyan érintette?

AK: Mindenkit, mindenkit, akitől elvitték a fiatalokat, az idősebbeket, hát pláne mi, mikor még más télen, novemberbe vitték el az embereket, és más télen hazajött egy bácsi, és akkor elmentünk egy este hozzá, én emlékszek, mint gyermek, és elmondta, hogy az édesapám Turkán, ott vót egy ilyen elosztó láger, és ott vót az Ókán, oda vót bevide, mert vérhasas vót, nagy derék ember vót, nagy, hatalmas, derék ember, és minden este kijött, ahhoz a Lajos bácsihoz a drótkerítéshez, és akkor reggel, este még beszéltek, és akkor reggel már nem jött ki. És akkor megkérdezte a szanitéctól az a bácsi, hogy Cébely Bálint mér nem jött ki? Mondta, hogy az éjszaka meghalt. És akkor, hát ugyi, egy ilyet átélni, én mint gyermek hallgattam, hogy beszélte elfelé a bácsi, és akkor mentünk sírva haza, édesanyám harminckét éves vót. Úgyhogy a nővérem tíz éves, én hét.

TM: És Dondászra vittek fiatalokat a faluból?

AK: Hát a férjem is, csak akkor én még útet nem ismertem. Tizennyóc éves vót, és persze elvitték.

TM: És mi lett azokkal, akiket elvittek?

AK: Hát, azok megszöktek. Mert úgy vót eredetileg ígérve, hogy fezeó iskola, hogy ilyen bányászati iskola. És akkor végül letették őket a szénbányába. És akkor, hát persze, hogy nem akarták, és elszöktek, és másfél hónapig gyalog meg vonattal, meg ahogy tudtak, jöttek hazafelé, és mikor hazajöttek, akkor itthon bujkáltak. És akkor kezdődött a kolhoz, és akkor történt az, hogy három fiatalember, köztük az enyém is, én még akkor nem ismertem, összetörték a traktort kinn a kolhozmezőn. És akkor megfogták őket, és huszonöt évre politikai foglyoknak, úgy ítélték el. És hét év múlva, mikor meghalt Sztalin, akkor vót az amnesztia, újrasedtük az ügyeket, és akkor elhagyták, úgyhogy, akkor rá pár hónap múlva útet meg is szabadították. A bünesetér, amit ők elkövettek, nem járt vóna huszonöt év. És akkor hét évre hazaengedték, úgyhogy amnesztiát kaptak.

TM: És hogy tetszik emlékezni a kolhozosításra, hogy ment a szervezés, önként vagy megbüntettek, önként mentek az emberek a kolhozba?

AK: Önként? Muszáj vót, meg ugyi terrorizálták a népet, és, és erőszakkal, akkor kulákok vótak, akkor azokat büntették, elvitték, elhurcolták, mindent elszedtek, az én nagyanyám is kuláklistán vót, és akkor, amíg vót a padon, meg ölba valami, meg az istállóba, addig nem hagytak békét.

TM: És miket vittek el általába?

AK: Mindent. Terményt, magvakat, mindent, jószágokat. Akkor mindig hozták a városházáru a papírt, hogy most, Inka néni, nyóc embernek tessék ebédet főzni, most három embernek kell vacsorát csinálni, úgyhogy így, így bántak az emberekkel. Így kizsigerelték, akik kuláklistán vótak. Mer akkor ijesztették, hogy akkor elviszik. Hát vót is, akit elvittek Viskről.

TM: És földet vettek el a családtól?

AK: A kolhozba mindenki azzal ment be, a földdel, meg jószággal, szekérrel, meg lóval, ilyen felszerelésekkel mentek.

TM: És mikor volt jobb élni, ma, most, vagy a szovjet korszakban?

AK: Hát akkor, akkor könnyebb vót abból a szempontból, hogy ócsóbb vót minden. Na, még akkor fiatalok vótunk és azért vót könnyebb. Most öregek vagyunk és akkor az a, és akkor az a kis nyugdíj, hát csak erre vagyunk ráutalva, ez nagyon kurta, nagyon rövid. Ebből éppen, hogy éhen nem halunk, de bőségesen se élünk. Csak a Jóisten az embert, azért gondját viseli, és másra meg mindig kirendeli. A családra se támaszkodhatunk, mert, mert az, az egy fiú, aki maradt, annak is rendezni kell a családját. Másikok pedig, már az unokák nagyok. Mindenkinek van a saját gondja, baja, úgyhogy míg csak élünk, addig nem akarunk rájuk támaszkodni. Na segítenek, ha valamit csinálni kell, hát persze, hát hogye, itt lakunk szomszédba, egy udvaron az egyikkel.

TM: Jó, hát köszönöm szépen a beszélgetést!

HAJLAMOM NEM VÓT EGY NEMZETNEK SE MEGFOGNI A NYELVÉT*

TM: Hol született? Milyen családban? Kik voltak a szülők, nagyszülők?

AK: Nagydobronyba születtem.

TM: Igen?

AK: Csehek alatt. Huszony+/.

TM: És mikor?

AK: Huszonnyolcban.

TM: Szülei? Kik voltak?

AK: Lóga Erzsébet.

TM: És mivel foglalkoztak a szülei?

AK: Földművesek vótak.

TM: Öhöm.

AK: Kaszáltak.

TM: És most mivel foglalkozik a család?

AK: Mostan?

AK: Most ugyanúgy.

TM: Öö milyen iskolákat végzett? Hol tanult?

AK: Nyócat. Nyócat. A kilencedikbe mentem vóna+/.

TM: Igen?

AK: De akkor meg bejöttek az oroszok. És megbuktattak. Nem vót iskola.

TM: Ühüm. (..) Akkor ez volt az akadály.

AK: Igen. Ez volt az akadály.

TM: Milyen vallású?

AK: Református.

TM: És jár templomba?

AK: Igen.

TM: Öö hol dolgozott? Milyen munkahelyei voltak?

AK: Kolhozba.

TM: És mi volt a feladata?

AK: Hát, mint egy munkásnak. Munkás, munkás voltam.

TM: Milyen nemzetiségűnek tartja magát?

AK: Magyarnak.

TM: És ön szerint fontos-e az életben, hogy milyen nemzetiségű?

AK: Nekem ez volt a szüleim, magyar vót, magyarnak maradtam én is utánok, és keresztyén református vagyok.

TM: Ki a magyar? Mitől magyar a magyar?

AK: Ezt megmondom neked: a nyelv után, ez van. A vallás vagy a+/. az izék meghat+/. határozza. Ha orosz, orosz nyelv. Ha magyar, akkor magyar nyelv. Ez olyan, mint+//. Nem vótál máma templomba!

TM: Ma nem.

* Az interjú azonosító száma: 339_Nagydobrony_1928_férfi; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (77 éves férfi, református, végzettsége: 8 osztály). A felvétel 2005 áprilisában készült Nagydobronyban.

AK: No, sajnos! Mára választ adtak volna rá. Mert Magyarból vót itt egy... Felveszi ez, amit beszélnek?

TM: Igen, igen. Nyugodtan tessék beszélni.

AK: Na Magyarországról vótak papok. Nálunk.

TM: Igen.

AK: És elkezdtek nekünk a+//. Hogy is mondjam, na. Kettes izét, kettes+/, kettes állampolgárságot. Mert minket sajnálnak, hogy itt, Kárpátalján magyarok vagyunk.

TM: Öhöm...

AK: És elnyomatásba élünk. Érted?

TM: Igen.

AK: Ezt figyeld meg! És azt mondja, neki is olyan vágyós+//. A+/. hol született, Romániába született.

AK2: Erdélybe.

AK: Erdélybe. A szülei még él. Érted?

TM: Igen.

AK: Hát azt mondja, ő is eljött meglátogatni bennünket, kíváncsi vót a magyar falura, hogy milyen, milyen nemzet, vagy hogy, hogy élnek itten. De azt mondja, egyet megjegyzek közbe, hogy én is kapok egy levelet az anyámtól. De azt sajnos meg szomorúan fogadom, azt mondja, mer nem lehetünk együtt. Mer a sors úgy hozta, hogy ű eljött Magyarországra, mert kitanult papnak, és ottan is el+/. No. És nekünk is rosszul esett+//. Hogy ezt példázva felhozta, hogy december nem tom má, hányadikán vót, hogy...

AK2: Ötödikén.

AK: Ötödikén.

AK2: Kétezer-négybe.

AK: Kétezer-négybe. Felvették a mi ügyünket. Érted? Hogy aa kettes állampolgárságot csinálnak majd a magyaroknak, hogy tudjunk együve jutni. No.

TM: Igen.

AK: Ez a magyarság. Érted?

TM: Igen.

AK: No. Ez a magyarság. No de, azt mondja, sajnos, nem értek célt. Úgyhogy meg+//. megbukott, amibe reménykedtem. De bízunk egybe, Istenbe, az nem hagy el sosem. Az, hogy vallásos vagyok. Azt is megőriztük, mert mi nagy háton mentünk keresztül, annak idején, mikor bejöttek a szovjetek. Űdöztük a vallást! Hallgatod?

TM: Igen. Igen.

AK: No. És akkor, azért csak kiállottunk mellette, hogy a mi templomunk megmaradjon. Hogy ne zárják be. Nagyon-nagyon megszenvedett a magyar nép írte. No. A dobronyi nép. Na. No akkor ezen által estünk. És azt akarom tovább mondani, hogy a vallás ilyen. Az ember amibe születik, én például az vagyok, a szüleim is az voltak, magyarok voltunk, na. No.

TM: Származott-e abból előnye vagy hátránya, hogy magyar nemzetiségű?

AK: Megmondjam neked?

TM: Igen.

AK: Na. Mer hajlamom nem vót egy nemzetnek se megfogni a nyelvét. Ide figyelj! Hogy én megtanulom egy nemzetnek se, semék nemzetnek. Mert má most

továbblépek. Beleestem az izébe az nem+... Hogy is kezdjem el. Beleestem abba az időbe, hogy tizenhét éves vótam. És ekkor el akartak hurcolni Donbászra. Érted?

TM: /-Igen-/

AK: /-Nem-/ úgy, mint katona, de mikor bejöttek, negyvennégybe nálunk, meg+//. No csend legyen! Megfélemlítették a népet. Érted?

TM: Igen.

AK: Azt mond, azt tudták, hogy ellenségek vagyunk, mikor elfoglalnak. Hogy majd mi megtámaduk őket. Megint+//. Azt mondtam, ne sorolj nekem!

AK2: Én nem beszélgetek!

AK: No. Én meg, én meg majd odafigyelek, oszt ott van ni, felvesz.

AK2: Jó van.

AK: Izét. (..) És akkor megfélemlítették a népet, dobszóval, (..) hogy háromnapis elessel mindenki jelentkezzen, tizenhét évesektől. Mert háromnapis munkára el lesz vité. Megfélemlítették a népet, utána akartak vinni el Donbászra. Nem, nem tudtunk hova tepedülni, bújkáltunk. Féltünk, na, hogy ne lássanak. Letelt tizenhét óra, nekem, nem bírtam a bújkálást. Elmentem a miliciára és magam jelentkeztem. Hogy megyek Donbászra. Mikor ezt megtudták, a velem korú ember+... fiúk. Vótunk huszonketten két nap alatt. Összegyűjtöttek bennünket. Elvittek Munkácsra, na előbb Ungvárra. Elvittek Ungvárra, ott várták a népet össze, hogy legyen annyi, hogy egy vagonba beférünk. Vótunk, öt nap múlva, akkor minket bevagenírozta, elvittek Oroszországba. A sahta+... a szénbányába.

TM: Ühüm.

AK: Olyan helyre, hogy még tizenhét éves fel se tudta fogni, hogy mi, mi lesz velem, az életkorral tovább. Jártunk le a szénbányába, enivaló éppen csak vót is, meg nem is, adtak is, meg nem is, úgyhogy az vót a sorsunk, hogy reményt nem láttunk az életünknek, hogy hazakerüljünk. Letötöttem másfél évet, akkor hazaengedtek szabadságra. Hazajöttünk, vissza nem mentünk, mer nem vágyott senki. Mer+//. egyik szavam a másikba viszem. Jött egy ünnepünk nekünk ott, egy karácsonyunk, oszt vótak német nők. Azok is elhurcolták. A németek+//... nőket. És azokkal kicseréltük a napunkot, hogy ünnepünk van, oszt majd mi visszatávozzuk azoknak. Közbe leszakadt a láha, ahol mi dőgoztunk a sahta. A szénbányába. Odahalt mind az a+... tizenhét éves lettünk vón a lálába, a tizenhét éves mind odahalt. El aka+... el akartak minket ítélni. Hogy mit csereberéltünk mi. Huncutságot csináltunk. Meg ez, meg az. Úgyhogy megadták a szabadságot, mi vissza nem mentünk, telefonáltak utánunk, hogy menjünk vissza. Nem mentünk. Akkor sorba egyesével, akit tudtak, elfogtak a miliciák, és elcsurmáztak. (..) Letötöttem a csurmát, hazajöttem. Nem vót mihez kezdeni, kolhoz vót má, a szüleimet beszorították a kolhozba, mire haza jöttem, és akkor a kolhozba muszáj vót dolgoznom. De nehéz vót a megélhetőség. (..) Jól van? Eztet bezárunk?

TM: Igen.

AK: No.

TM: Magyarokon kívül élnek-e más nemzetiségűek a településen, Dobronyban?

AK: Hát hogyne élnének?

TM: Kik?

AK: Hát oroszok vagynak. Ott van az a kisutca.
 AK2: Az XXX.
 AK: XX Szóval ruszin. Tiszta ruszin.
 TM: És a cigányok?
 AK: Hát a cigány+... cigányok meg a, az köz+//. hogy is, mondjam, ezelőtt is vótak köztünk cigányok, míg még nem vótak oroszok itt. Akkor is vótak cigányok. De azok dolgoztak! De ezek nem akarnak dolgozni.
 TM: Éltek vagy élnek-e a zsidók a településen.
 AK: A mi falunkba egyet se tudok tán.
 TM: De régebben+/.
 AK2: Régebben vótak!
 AK: Régebben vótak!
 TM: És milyen volt a viszony?
 AK: A zsidó?
 TM: Igen. Milyen volt velük a viszony?
 AK: Jó volt.
 TM: Jó volt?
 AK: Jó volt velek a viszony.
 TM: Igen?
 AK: Mer, má most má felveszi továbbra is, má mondom a történeteket.
 TM: Igen, tessék.
 AK: Na én nem itten laktam. Nem tudom+... ott az utcába, ahogy végigmentél a temetőbe, az az út kiáll oda a másik utcába. A Bátyu útra.
 AK2: A főútra.
 AK: A főútra.
 TM: Ühüm.
 AK: Azon a sarkon van egy ház, és én a másik házba visszajövőleg. Ott laktam. És ahol van az a nagy ház, amit mondok a sarkon, ahogy befordulunk Bátyu felé.
 TM: Igen.
 AK: No. Avval szembe Pinte Ferenc bátyádék laknak most.
 TM: Öhöm. Ja, tudom!
 AK: Katiék. Lakott.
 TM: Ühüm. Igen.
 AK: Ott vót egy zsidó, ott lakott. Volt egy kis üzletje. Hát én még csak olyan süldő gyerek vótam, olyan iskolás, no. Hét-nyolc, tíz éves. Oszt a bótba még nem volt olyan közlekedés, hogy a raktárba hordjon a holmit, no. Beszerezzen, no. Elhozza a raktárbul.
 TM: Igen.
 AK: Ahol van az ambula, ott vót a raktár.
 TM: Igen.
 AK: Hát én meg olyan jó kaphatós vótam, no. Nem, nem vótam rest.
 TM: Ühüm.
 AK: Oszt azt mondja, a zsidó eccer, hogy Feri, gyere ide! Így mondta. A zsidó nekem. Mondom, mit akar mondani. Na. Jössz velem a raktárba. Tél vót. Hát, hozzá karos szánkát! Oszt mert ezelőtt vót nekünk karos szánka csinálva, hogy a gyerekeknek, no télbe szánkáztak.
 TM: Ühüm, igen, igen.

AK: És akkor azt mondom neki, mit fo+..., mit fogunk hozni, Jenő bácsi? Ezen ne törd a fejed, azt mondja, én elszámolok veled, nem nagy teher lesz, azt mondja, de jönni kell, fogni kell, hogy le ne essen a szánkárul a batyu.

TM: Igen...

AK: Na úgy mondom, má, na. Na jól van, elmentünk, oszt vót ott cukorka, kása, minden+... Mindenféle vót, az a csemege félék. Jó van, megpakoltuk a szánkót, no, mondom, mi lesz vele? Semmi. Fogtunk egy nagy kö+..., izét, egy nagy szeletet, adott a raktáros. Azt mondja, vissza kell vinni. Lekötöttük, madzaggal körül. De csak azért, hogy a zsidónak esze vót, hogy nekem ez cimborám, az úton megállok, oszt még el tanálok szerezni túlem. Körülkötöttük, hazahúztuk a szánkóval. De azt mondja, Feri, mit óhajtol? Mikor kipakoltunk. Hát vót azelőtt, úgy mondták, medveszar. Nem ösme+... Nem ösmerted te aztat. Fekete hosszú, hosszú+/-.

AK2: Olyan+... Hosszabb volt, mint a ceruzád.

AK: Öhöm. Olyan+... olyanba vót.

AK2: Tiszta fekete, mint ami rajtad van.

AK: És az oly+..., olyan jó vót, mint a csokoládé. Hát, mondom, nekem ebből tessék adni. Feri, amennyit óhajtol, itt egy csomag, vegyél el belőle. Vót benne vagy száz darab. Hát, ugyi, én nem vet+..., nem vettem, becsületesen elvettem ötöt. Azt mondja, Feri, még vegyél el ötöt. Mondom, nem szabad, ez má sok lesz.

TM: [nevet]

AK: Nem, neked tesvired is van még egy, annak is vidd el, azt mondja. Akkor a Sándor bácsinak is viszel, mer meg a+... az megcsinálta neked a szánkót. Amin fogo fuvarozni nekem többet is. Úgy vót, tizenöt darabot kiszámolt, na azt mondja, megpakolta, hazavittem. Hát a tesvirem is megörült, egy-két évvel vót idősebb, mint én, vagy kilenc éves vót. Úgyhogy a jós+..., a jóság megvót a zsidókba. Ez már közvetlen mindenkiben. Mert az olyan becsületes vót, sajnálta az embert, hát szegíny vót. És például azut.. A zsidónak a tesvírje kenyeret sütött, ahol Szilvási Péter bácsi lakik, tudod, hol lakik? A sarkon, ahogy kif+..., izére me+..., lemegyünk, Klucsárkába.

TM: Na &.

AK: Ahol Szilvási Péter.

TM: Igen.

AK: Pékes vót. Há elment pénz nélkül egy akárki személy a faluba: „Nem tudok fizetni, adjon egy kenyeret.” Adott. Fogta a ceruzát, beírta. Mikor fogod megadni? Azt mondja, két nap múlva. Megadta. Továbbra is adott neki. De aztat nem lehetett ki se beszélni, hogy milyen szegénység vót akkor. Tengerikenyérből se ettünk eleget. Úgy tudjátok meg! Nemcsak hogy ízélek! Mer akkor bejött a nagyadósá+..., a nagy adózás a fődekre. Úgy, mint most is szorongatik a nípét. Hát osztán nagy szegénység vót. Sok ember elvándorolt Magyarba, aratni. Érted, mi az aratás? Itt a búza. De kaszával aratni, aztat még nem láttad. No. Hogy legyen meg a családjának az évi kenyerere. És a magyarságot akkor is gyűlölték, má, no, a mi magyarunkot. Akkor+... mikor hazafele jöttek, a termínyt csak szekeren hozták, nem vót jármű. Úgy adtak nekik szekeret, egyik szekeren a níp jött, a másikon a termény. Ez vót magyarságnak az összekötetése, oszt megszokták. Magyarba jártak, itt is magyarok vótunk, ott is magyarok vótunk. No. Ennyi.

TM: Van-e különbség a kárpátaljai és a magyarországi magyarok között?

AK: Eztet nem tudok mit mondani, mer én nem járok Magyarba.

TM: Öhöm. És milyen a viszony ön szerint? Köz+...

AK: Köztünk?

TM: Igen.

AK: Hát, mi köztünk rossz a viszony. Mikor egy anyának van négy gyermeke, oszt mind magyar. Megérted?

TM: Igen.

AK: No. És akkor kettő ott él, a többi meg itt él, oszt nem magyar! Mi?! Ez a viszony! Ellentétbe kell lenni, no.

TM: Hiába. Vannak-e magyar szervezetek, intézmények a+... Nagydobronyban?

AK: Hát...

TM: Iskola, XX.

AK: Hát+... Iskoláru! nem tudok olyan izét beszélni, hát má, má most oroszok alatt építettek iskolát, felsőbb iskola is van a falunkba.

TM: Igen.

AK: Eztet elértük.

TM: Középiskola.

AK: Ez a célpont.

TM: Igen.

AK: És sokat segít a fiatalságon a tanulásba, az oktatásba. Ez az iskola, hogy itt van nekünk a falunkba. Mert má a mi falunknak a száma úgy el van szaporodva, hogy há+... hány gyerek lehet itt, csak az más faluból is amennyien járnak iskolába.

TM: Hát... Sokan. Vagy ezren.

AK: No! Úgyhogy nagyon szükséges vót ez! Jót csinálta az állam, hogy eztet felépítette, a művelődési hogyhíjjákba, szempontból, na.

TM: Igen.

AK: No. Hogy tanuljanak a gyermekek. Ez nagyon hiányzott, mer lehet Magyarba menni, tanulni, de csak akinek sok pénze van. Annak lehet. De mi, a mostani helyzetbe meg vagyunk a sorsunkkal elégedve, ebből a tekintetből, hogy a mi területünkről is járnak ide iskolába a kiki+... a tanul+... a tanulni, no. Nagyon örülünk neki. Hogy ezt az állam figyelembe vette, a nípek, a gyermekeknek a jó létéhez, hogy épített iskolát.

TM: Igen. (.) Hogy emlékszik vissza a nyolcvanas évek végére, a kilencvenes évek elejére? Szabadabb lett akkor a világ, mint a szovjet korszakban?

AK: No de a régi világba?

TM: Hát, igen. A nyolcvanas-kilencvenes években. Hogy szabadabb volt már akkor világ, mint a szovjet korszakban?

AK: Hát+... szabadabb. Szabadabb. Mer akkor, úgy mondom meg, ahogy van, gazdálkodott az ember. Érted?

TM: Igen.

AK: És akkor vót miből letenni. A jövőre valót, de most munkák után kellett, munka ut+//. munka által kellett megkeresnünk az állami hogyhíjjákba dógoztunk, hogy legyen meg a mindennapi kenyérünk. Úgyhogy nem lehetett, hogy is fejezzem? Nem lehetett le+..., lerakni, no. No. Úgy értelmezd. Nem lehetett raktározni. Má kimondom magyarul. Az, az vót jó mindig, hogy ha az embernek dógozik, oszt kifizették. Meg oszt annyit adtak, amennyit akartak. De ha meg vót abba a világba, a másik világba az a darab földünk, beosztással fel+... elfogyasztottuk, de

itt, ha nem dőgoztunk, nem ad+..., nem vót mibül enni. Hane+... úgy csak dolgozott, oszt megint az állam fizetett.

TM: Mi a véleménye a településről? Szereti-e?

AK: Hát, ugyi, figyelj ide! Az élet olyan, hogy családosodik a níp felfelé, oszt ha bír, akkor épít egy kis házat, hogy azt magáénak fogja. Hogy az, az, az az övé legyen. Nehogy az államiba, a lakásba lakjon, hogy egész életen által, hogy annak az adóját is fizesse. No. Hogy az állam tegye rá a kezít. Hát ez, ez vóna a sorsa a jónépnek, de most már úgy megszakadt minden, hogy igen-igen drága, drágaság van. És nem bír a nép építkezni. No!

TM: Hogy néz ki most a település? Elégedett vele?

AK: Nem!

TM: Miért?

AK: Megmondom neked! A főutunk, már csak ezt mondom, két ódalt van járda, annyi jármű van az út+..., a nagy, főúton, hogy emberek halálát sze+..., cselekszi meg. Emberek halálát! A faluba a bírónk nem gondoskodik arról, hogy az a gyermek megy az iskolába, járda nincsen, ódalt sár van, megy az úton, elütötte. Elütötte, mer nem megy a sárba. Hát eztet nem szabad vóna már elnizni. Hát+//. Nem is tudom, hány éve, hogy már ezt a köv+..., köves utakat megcsináltuk a faluba, kolhoz hátán. Milyen jó az! Milyen jó, hogy köves út van itt is! Tudod, mit mondok neked, már csak tapasztalatbul. Mikor ide akartunk költözni. Én kocsis vótam. Bíró Bence, ösmered, bátyádot, akkor, ahogy jövünk lefele ott lak+//.

TM: Igen. Igen.

AK: No. Ott állottam meg a fogatommal, nem bírt vóna bejönni, hogy itt megfordul ebbe az úton, olyan sár vót. Akkor jött egy kolhozelnök, XX, oszt vót egy közgyűlés, felmentünk rengetegen, és mondtuk neki, hogy Elnök elvtárs! Mi benne vótunk, faluközgyűlés vót, a falunépgyűlés. Óhajtanak valamit. Micsodát? Azt, hogy minden utcába kitermelük a követ, csak járműt adjon kihordani. A níp vállalta. No de, azt mondja, emberek, ez nem úgy van, oda felelősség kell, aki felel érte, hogy kihordja a követ. Mer ha adok egy járműt, azt mondta az elnök, oszt üresen megy el, haza megint üresen jön, ez má nekem nem kifizető. És azt mondtuk, Bagu Ferenc bátyádot ösmered, még, aki meghalt itt az a Ferenc. Az apja. Köteleztük magunkot, hogy elrendezzük. Az szípen ki vót ide termelve a kű. Az utcára. A kolhoz lerakatta, de a kolhoz adott+... szóval normát rá, hogy lerakják a követ. Úgyhogy mi kitermeltük ezt, mind, aki itt lakik, és azok pedig lerakták. Ez má mennyivel könnyebb a köves úton menni, mint akkor be se tudtunk jutni.

TM: Hm, bizony.

AK: Bizony. És tovább a+... eztet a falu bírója nem veszi figyelembe, má vót figyelmeztetve, hogy a gyermekek az iskolába nem tudnak menni, ha főútra felmegy, elütik, és legalábbis annyi lehetőséget vegyen figyelembe, hogy a faluba vagy köves út+... követ hintsen a járdára vagy pedig csináltassa meg jónak. Ha nem, a maguk hasznát csinálják. A falu+... falu javára mulatságot rendezni? Hát ezt nem szabad! Nem szabad!

TM: Összetartó-e a település? Összejárnak-e még az emberek valamilyen alkalmakra ma?

AK: Hát, ilyen alkalmak már nem kell, tudod, hogy no+... köves utat csinálna az ember. De ha arról van szó, hogy azt a járdát megcsinálják, oszt menni kell

segítkezni, a nép mindenkinek menne, szó nélkül. Nem is kéne, úgy kétszáz ember. A gyermekét úgyi azért neveli, hogy fejlődjön. De így a figyelmeztető meglesz, többszörösen is. Hát, ha elnézzük: a gyermekek nem tudnak az iskolába átfelé menni amott is, a keresztúton, no, ott is, hogy hát, no jön az autó, jön-megy ott is. Ugyi? Mindig. Hát evvel osztán jót tenne a bíró, hogyha ezt megcselekedné.

TM: Megtartják-e még a régi népi ünnepeket?

AK: Meg.

TM: Meg? Miket?

AK: Meg. Például jön az Újesztendő, igaz?

TM: Igen.

AK: Utána jön Karácsony, igaz?

TM: Igen.

AK: Jön a Húsvétok, Pünkösöd, Virágvasárnap. Szóval, ami magyar ünnep vót, azt még megtartjuk, meg.

TM: És régen is megtartották?

AK: Régen?

AK2: Még jobban, mint most+/.

AK: Nem mentek a mezőre addig, de kolhozidő alatt nem tudtuk megtartani eztet, de azér (.) elnéztük, úgyi. Fegyelem vót, fegyelem vót. Na de most+... most mán meg osztán meg van engedve a vallási gyakorlat.

TM: Vannak-e most közösségi munkaalkalmak, kalákák? Amikor az emberek egymásnak segítenek?

AK: Hát, házépítésnél... egyik a másikának. Szóval, no, egy ember nem épít házat, igaz?

TM: Igen.

AK: No. Összefognak, oszt építkeznek. De most, ez a lehetőség & nem adatik meg, hogy bírjon házat építeni, senki. Úgy le van mán a nép szegényedve.

TM: Ühüm. És régen? Hogy volt ez régen?

AK: Megmondjam neked, hogy vótak régen? Összefogtak az emberek, és segédkeztek, és akkor úgy adódott az, ha vót egy kis pénz, megvette a követ, ennyi vót, nem tudott tovább menni. Kivetette a vályogot, nem tudott tovább menni. Összetaposta. Jött azut a tető, összejött a pénz, megvót, megcsinálta, megvót. Akkor a+... az emberek, rokonok összejöttek, oszt felépítettük. <köhögés> Jaj!

TM: Járnak-e templomba az emberek?

AK: Evvel meg vagyok elégedve.

TM: [nevet]

AK: Hálistennek meg vagyok elégedve.

TM: Mikor volt szebb, jobb ezen a településen élni? Most vagy korábban?

AK: No, most mán megmondom, öcsém, hogy itt a kolhoz bejött, nagyon sajnálta az ember a szegénységét, be kellett adni mindent: fődet, tehenet, disznót, mindent. Úgy elszomorították a népet, hogy elég vót megvidámítani. De megvidámult a nép! Mer a kolhoz elszedte a fődeket, oszt elkezdte kipurcellázni a telkeket, ingyen, a gazdáknak, no, a személyeknek, akiknek kellett. Azér nem kellett fizetni. Ebből a tekintetből a kolhoz jó vót, hogy építkezhetett+/. Ha beadta a kérvényt, megszavazta a vezetőség, adtak egy telket. Hát mink is úgy lakunk, tik is úgy laktok rajta. Ebből a tekintetből jó vót.

TM: Milyen a magyarok helyzete a településen: jobb vagy rosszabb, mint korábban?

AK: Hát bántalmazva nem bántalmazzik most mán a magyarokat, különösen mióta itt, la, külön vagyunk, no.

TM: Igen.

AK: Azóta nem, de addig+... úgy tudd meg, hogy egy magyart nem sokba néztek. Elmentem a piacra, a krumplival. Mán mikor meglátták, hogy magyar, elkezdtek pizskost mondani, hogy az magyar: „Takarodj innét!” – mondja. Bizony. Úgyhogy nehéz vót kezdetben, de hoz+//. hozzájuk szokva. Mer a legkisebb a milicija is, az is jött: ilyen magyar, olyan magyar, hát, elhallgattuk+... <köhögés> Köhögök. Míg meg nem halok. De hát, addig nem temetnek el.

TM: Milyen a megélhetés a településen? Vannak-e munkahelyek? Miből élnek az emberek?

AK: Hát, ha azt vesszük, aki akar dolgozni, lel munkalehetőséget. Mer Magyarba is, aki rendes ember, át tud jutni, ott megkeresi sokszorosát, mint adnának neki. De így most mán az is, az is úgy van, hogy csak oda mesteremberek mehetnek. Még a kolhoz azér is vót jó, mer sok embert kiképeztek, no, munkára, ácsmunkára, az izére kőművesnek. No! De most? Most sehol senki nem tanul semmit. Ebbe az iskola megbukott. Itten csak elmegyen napszámba, vagy elmegyen, aszondja, bárkinél dolgoztatni, mint a kisebb gazdáknak, több földjük van, no, oszt mán beszegődik, leszereződik, oszt mán egész évre van, no, úgy keresi a kenyerét. Nehé+... nehéz, nehéz a megélhetőség.

TM: Gazdálkodnak-e az emberek?

AK: Várjál! Gazdálkodnának! De az árat úgy emelik, hogy az a szegény ember, az jutányos földet kapott! Nem biri megműveltetni, nem biri! Elsősorba az üzemanyag úgy meg van emelve, hogy a szegény ember nem biri kifizetni. És parlagul fog maradni a földek, ha nem fognak ránk gondot viselni, amibül, ha lehetőségünk vóna, hogy a földet dolgozzuk és abból megéljünk.

TM: Milyen a település jövője?

AK: Hát, idáig meg vagyok elégedve vele, mer például, mikor megkezdtuk itt a+... ezt a sor házakot, hát az úgy nőtt felfele, hogy kimondhatatlan! Ez+... hát vót. Egy tíz év alatt végigépült mind a két oldal, végig itten. No, de most mán nincs lehetőség ilyenekre.

TM: Vannak-e a fiataloknak kilátásai, lehetőségei itt?

AK: Hát, a mai fiatalok mind iskolázik majdnem.

TM: Igen.

AK: Hogy annak az állam tud-í majd helyet adni, vagy nem, majd a jövő hozza meg, a jövő hozza meg! De arra van lehetőség, hogy is+//. iskolára mehet, ugyi?

TM: Hát, igen.

AK: Mehet+... de hogy majd a kenyerit hol keresi meg, ha megházasodik, azt majd az idő hozza meg.

TM: És van-e kiút ebből a helyzetből?

AK: Egyenlőre nincsen. Mer fedezékje az országnak nincsen, aki támogassa. Le van szegínyedve, mer vót a másik elnök is, nem le+//. nem vitte előre Kárpátalját semmivel. Most ez fogad+//. hogy nahát, utánanéz, hogy no, nagyobb gondot fordít a népre. Ha megadi, akkor jó, ha nem, úgyis jó. Nem tehetünk semmit!

TM: Vannak-e olyanok, akik áttelepültek, vagy áttelepülnek Magyarországra? Sokan vannak-e és kik mennek el, mit szól ehhez Feri bácsi?

AK: A régi világból sokan átmentek, magyarok, Dobronybul, erről beszéljek?

TM: Igen.

AK: És akinek van ott hozzátartozója, több részei már oda átment, meg még vágyik átmenni. Hogy aki régen együtt vótak, még valaha együve jussanak, no, együve, egy, egy család legyen. És ha megadnák ezt a népnek, akkor a níp is nagyobb lehetőséggel bírna, nagyobb jövőt nézne ki, hogyha összebarátkoznánk Magyarországgal, no.

TM: Járnak-e idénymunkára az emberek?

AK: Hát+... nem tudok senkit. Nem.

TM: Nem?+/.

AK: Kéne gyárat építeni, vagy izé, valamit, akkor+... akkor vóna itt ember, mer itt annyi a szegény munkásemler, hogy kimondhatatlan. Itt szeret mindenki dolgozni. Csak nincsen munkalehetőség.

TM: És régen jártak-e Oroszországba+/.

AK: /-Jártak!-/

TM: /-idénymunkára?-/

AK: Jártak, én is vótam!

TM: Igen?

AK: Én is vótam tengerit törni, nem is tudom hány éven, no? Onnét hoztuk az évi kenyereket. Jártunk be: Dnyepetrovcsk, Sztálingrád, én ezt mindet bejártam.

TM: Magyarországra járnak-e dolgozni, esetleg, vagy valami másért?

AK: Hát, akinek meg van rá a lehetőség, hogy, no, vizumja van, az azért átmegyen, vagy a rokonja van ott, aki foglalkozik építkezéssel, akkor átmegyen.

TM: Az elmúlt tíz évben romlott, javult, vagy nem változott a család anyagi helyzete?

AK: Hát egyáltalán nem.

TM: Nem... javult?

AK: Nem javult. Nem javult. Mer hát a munkanélküliség megvan, kereset nincsen, ezzel nem tudja az ember a maga ügyeit emelni feljebb+... a lehetőségét, no. Mer hát, ugyi, elcsaládosodik az ember, már akkor annak is keresni kell a kenyeret, keresni+... ahol kicsi van, ruhákra, bajuk is eljár, ugye, arra is pénz kell. És nehéz, nehéz.

TM: És a következő tíz évben romlik, javul? Esetleg+... Vagy hogy gondolja?

AK: Hát, egyelőre nem javul+... nem+//. No, de ezt nem akartam mondani! Most hallottam nagyapádtól, hogy a nyugdíjt felemelték. Most, hogy beszéltünk. Hát hogy szabad ezt, ilyet nem szabad.

TM: Bizony.

AK: No! Ezt, ez már nem helyes! Örömből adták ki, most meg sírva veszi el a néptől. Mer hát, úgy lesz, hogy lefogi mindenkitől azt az összeget, amit kiadott előre, oszt meghatározza, hogy csak ennyit ad. Hát, ez már siralmas. A szegény embernek az asztaláról elveszi a kenyeret. Megbűvölködött, és ugyi, az a pénz elment, és most kéri vissza. Ezt nem szabad így+... egy államnál+... cs +/. egy államnak a népivel csinálni.

TM: Milyen nyelven beszél a magyaron kívül?

AK: Nem.

TM: Nem beszél+/.

AK: /-Nem-/

TM: /-oro-/szul vagy ukránul?

AK: Hát, egy kicsit (.) oroszul mer, hát ugyi muszáj vót megtanulni, az életben egy kicsit. De hát avval nem sokra megyek, csak a magyart beszélem.

TM: S a településen élő nem magyarok beszélnek-e magyarul?

AK: Hogy itt, itthon?

TM: Igen.

AK: Hát, ezt, hogy is mondjam? Vannak itten már ruszinok is köztünk. Hát, azok is beszélnek már magyarul, hozzánk hasonlóképpen már belegyakorolódtak az életük.

TM: Meg kell-e tanulniuk a Kárpátalján élő nem magyaroknak magyarul?

AK: Hát, erre azt mondom, hogy az orosz, már most, nem fog lenni magyar, soha.

TM: Vannak-e a helyiek által beszélt magyar nyelvnek valamilyen jellegzetes vonása, amiben eltér a szomszédos településektől, a magyarországitól?

AK: Hát... Aki például iskoláztatik, iskolázik, ugyi, már ott van lehetőség megfogni, megtanulni a másfajta nyelvet is. És ezt vedd figyelembe: ahány nyelven tudol, annyfajta ember vagy! Nem viccből mondom! Tudol létezni, no, kimagyarázom neked a szöveget. Ha elmegy Oroszba, megtanultad, tudsz, nyelveket beszélsz, nem beszélsz magyarul. Ukrán vagy? Megtanultad az ukrán nyelvet, jó. Egy életbe hasznát veszed.

TM: A szomszédos magyar településeken hogy beszélnek magyarul?

AK: Hát, mint Magyarországon, ugyanúgy. Más-más a szókiejtés Magyarországon, ott, olyan...

TM: Igen, ott más...

AK: Más, no, más... Még a faluban is van, nem tudom, kisdobronyival nem tanultál-é? Ott már, már az is, az is másképp van a nyelv+/.

TM: Igen.

AK: Úgyhogy a nyelvnek a másolatja már nem egy, no. &

TM: Igen. Vannak-e olyan szavak, fordulatok, amelyeket Magyarországon használnak, de itt, Kárpátalján nem?

AK: Hát, én Magyarországon nem tudom, nem járok.

TM: Használnak-e a faluban élők olyan szavakat a magyar beszédükben, mint például passzport, bulocska. És mit gondolsz, miért használják ezeket a szavakat?

AK: Hát, mesz+... ide vannak gyökerezve azok a szavak: passzport, bulocska. Na, hát ez már belejön, beletartozik.

TM: Emlékszik-e még a háborúk előtti időkre?

AK: Persze, hogy emlékszek. Csehek alatt születtem, huszonnyolcban, hogyan emlékeznék.

TM: És milyen volt a magyarok+/.

AK: /-Magyarok jók-/ vótak, jók.

TM: /-és a csehek-/ alatt? Milyen volt a magyarok és a csehek bevonulása?

AK: A csehek bevonulása?

TM: Igen.

AK: Hát a csehek+... a cseh területet ők+//. Ezt valamikor+... nem is tudom, még századba kerültek ide a csehek, és itt le, letelepedtek kevesen, úgy, mint már hasonlítom, mint egy cigántábor, érted? Idejöttek dógozni, munkálkodni, csehek. És megjött a fordulat, meg+//. Magyarországot felosztatták, nemtom én, még rendszerbe, érted? Elba+... elbabrálták. Itt ment a határ a+//. Csongor felé jártál valamikor?

TM: Igen.

AK: Ott vót egy szőlős+... egy szőlősdomb. Emlékszel rá?

TM: Hát...

AK: Hát ott ment+... no, ott ment a cseh határ. Úgyhogy mi csehek vótunk. Mán ott túl rajta magyarok vótak. Munkács felé, na! Úgyhogy itt vót a cseh település, Bakos felé nem jártál még soha sem? Nem? No, ott, ott laktak a csehek. De (.) a csehek még modera+//. moder+//. nem vót úgy körül rajtunk, mint azok. Olyan modernnek voltak. Az nem kívánta senkiét, a szegénynek felkértek: jösz dógozni? Megyek. Nem kérte, hogy mennyit fog adni, hanem kérdezte, mire van szükséged, és az megadta. Ha többet-több+... többet vitt el az a szegény ember, akkor azt mondta, ledógozod, nyugodtan. Nem kellett félned. Úgyhogy, köcsönözte a munkát, az eleséget megadta.

TM: Hogyan élte túl a háborút a család?

AK: A háborút? Megmondom neked: az apámat elvitték a frontra, (..) odavót másfél évig. Én vótam kilenc éves, a testvérem tizenegy. A gazdaság itthon maradt, abba munkálkodni kellett. Vót egy nagybátyánk, az fogott fenn rajtunk, mer a meg postás vót, hátulra kellett neki mindig szekerrel menni a postaér, ott a vonatra. Az közben nekünk is jött segíteni, a magáét is kellett csinálni. Úgy éltük át másfél év alatt a frontot. Akkor hazajött az apám, mer mán túl vót az időn, mán negyven éves vót, mán XXX mán túl ment, hazaengedték+... mer mán túl vót az időn, legruppázták, mer kapott egy kis bénulást. Attul kezdve osztán nem vitték sehova. Bejöttek az oroszok, akkor osztán má új határ megvót. De rossz vót az is, me habár emberbe nem került éppen a front, hogy na hát házakat romboltak vóna vagy valami. Egyetlen egy embert öl+... öltek meg. De amúgy a frontok nyugodton+//. Itt semmiféle bántódása senkinek nem vót, csak mán mikor oszt túlmentek rajtunk, akkor osztán kidobolták, hogy háromévi+//. háromnapi eleséggel mindenki tizennyóc évtől jelentkezzen, összesorakoztatták, elhajtották őket, gyalog, Szolyvára! Ott nem adtak nekik, csak olyat, hogy jószágjának bizony különbet ad. És elhullottak, odamaradtak, mán nem tudom neked megmondani, hogy hányan: száz+//. százhetven vagy -nyócvan ember, a falunkbul. Ez mind odamaradt. Ott van felírva a templom+...

TM: Igen!

AK: az izé+//. Még talán több vót, nem is tudom, ötszázan vagy hatszázan vótak. Hát ez-ez nagy+... nagyot ütött a falunak az ízéjín, a fellendülésin. Na hát mindenki félt. Azut meg mondom, minket elraboltak, ugye, elvittek Donbászra. Ez nagy este vót. Ezt nem szabad vót neki megtenni.

TM: Akkor nem voltak nagy harcok+//.

AK: Itten?

TM: A háború idején itt?

AK: Itten nem. Tudod, hol vót legnagyobb harc? Csapon. Csapot tudod, hol van?

TM: Persze.

AK: A nagy hidat tudod, hol van?

TM: Igen.

AK: No, ott vót a nagy ütközet. Itt csak bejöttek, tudod+//.

TM: Igen.

AK: Ide lesze+.. letelepedtek, ágyút, mindent, hadifelszerelést, és innét mentek tovább, lüni Csapot. Kifogyott az anyagiok... Hát nem vót mán elég?

TM: Hát, ami van itt+... Na, bombázták-e a települést?

AK: Leesett+/.
 TM: Mikor és kik?

AK: két bomba+/.
 TM: Igen.

AK: Mikor jöttek befele, ennyi volt Dobronynak a sértése, de meg nem sérült senki, meg nem sérült senki.

TM: Hm. Hogy emlékszik az első szovjet időkre?

AK: Hát, megmondom neked: az ember nem maga ura vót, érted? Parancsot teljesítettünk, nem vót senkinek semmi bántódása. Na.

TM: Érintették-e az ön települését, családját vagy önt személyesen a negyvennégy őszi deportálások, a málenyikij robot?

AK: Nem.

TM: Nem?

AK: Nem. Mer az apám hazajött már akkor a frontrul, beteg vót, mi még kicsik vótunk, nem vittek el.

TM: Ühüm. A Donbászra vittek-e fiatalokat a faluból+/.
 AK: El.

TM: És mi lett velük?

AK: Vittek... Hát, ugye munkáltattak, kit a sakták, kit a földön felül dógoztattak. De hát ott is Donbászon nem halt meg köztünk senkise, hála Istennek, mer én is vótam másfél évig oda+//. Itt van a jele még a donbászi munkának.

TM: Mi történt?

AK: Ilyen nagy vasával+//. Jártál Bátyú felé?

TM: Igen.

AK: No azt a nagy vezetékeket szereltük, a magasfeszültséget, mikor Bátyúra megyünk befele, ott van.

TM: Igen.

AK: És annak a szárára csavartuk felfelé, negyven fokos hidegbe a hátát, hogy akadjon rá.

TM: Igen.

AK: Oszt lehúztam a kesztyűt, oszt hozzáragadt. Hát nem vót mit tenni, leszakadt, rácsavartam, lejöttem, oszt bevittek a mentővel Sztálingrádba, osztán meggyógyult, hát ennyi.

TM: A kolhozosításra hogy emlékszik? Hogy ment a szervezés? Önként léptek be az emberek vagy kényszerítették őket?

AK: Kényszerítették! Kényszerítették az embert.

TM: Vettek-e el a családjuktól is földet, jószágot+/.
 AK: /-Vettek-/
 TM: /-szerszámot?-/
 AK: Vettek. Ezt, amit űk meghatároztak, mindent elvettek. Itt átlagba minden embertől valamit vittek. Ami nekik pászolt. Hát abbul állhatott össze a kolhoz. Megérted? A gazdáknak a vagyonából, úgy mondom, jószág, befogó, szekér+//. Tudod, mi az a szekér?

TM: Igen.

AK: No! Akkor vót istálló, vót ódálhelyiség, az mind fel vót építve. Eztet a kolhoz mind összeszedte magának. Ebbül építkezett, ebbül építkezett, és jártak rekvirálni.

TM: Mikor volt jobb élni: most vagy a szovjet korszakban?

AK: Hogy mondtad: most? Hogy most? Most?

TM: Most vagy a szovjet korszakban?

AK: Hát, ugye a megélhetőség megvót az egészséges embernek, a bajok eljártak, de hát, ugyi, úgy átdolgozta magát. Hát, meg lehetett élni, na.

TM: Szeretne-e még esetleg még valamiről mesélni?

AK: Nem.

TM: Nem?

AK: Már én meg vagyok az életemmel elégedve, a hetvenhetedik éves+.. mindjá, két hónap múlva betőtöm. Mán csak a nyuga+... nyugalomra vágyom, csendet, csend legyen+... ne legyen háború, egyezzenek meg békességben. Ez nekem elég. Jó egészséget!

TM: Köszönöm szépen!

AK: Szívesen.

MOST MÁR ÚGY ÉRZEM MAGAMAT, MINT MAGYAR*

- TM: Nő. Születési éve ezerkilencszázhuszonhárom január tizenhét. Lakóhelye Királyháza. Családi házban él. Mama, meséljen, kérem, nekem a születéséről és a családjáról! Mikor és hol született?
- AK: Születtem... Uszty+/. Királymezőn – magyarul, oroszul Uszty-Csorna. És voltunk kilenc gyerek a szüleimnél, hat kislány és három fiú. És az mi édesanyánk meghalt fiatalon, maradtunk kilenc gyerek árván. A lá+... a legidősebbik testvérem, az már férjnél volt, és egy év múlva apu megnősült. Elhozott egy mostoha nekünk, annak is volt két gyermeke. Mi voltunk egy nagy család, és ez minden, a mostohaanyánk ellátta minket, meg minden.
- TM: És a szülők dolgoztak valahol?
- AK: Az én, csak az apám dolgozott.
- TM: Csak az apja.
- AK: Az erdőben.
- TM: Az erdész volt?
- AK: Igen. Az erdőben dolgozott.
- TM: És a nagyszülők dolgoztak, vagy mivel foglalkoztak?
- AK: Ezt most nem tudom így megfogalmazni. Azok csak az erdőben járkáltak, tehát csak erdős munkások voltak akkor.
- TM: És most jelenleg mivel foglalkozik a család? Most.
- AK: Most? Hát most már csak én... Az én családom?
- TM: Igen, igen. A mama családja.
- AK: Hát az én családom, hát te tudod, hogy mivel.
- TM: Tessék mondani, hogy mivel foglalkoznak!
- AK: Na hát én nem is tudom. Hát a Gábor a vasútnál van, a fiam. Meg a menyem dolgozik a bótba. Na és az unokák már tudják, hogy mék mivel, Erika tanítónéni, és Gábor is dolgozik.
- TM: Milyen iskolában tanult, Mama, és hol végezte be az iskolát?
- AK: Királymezőn, nyolc osztályom van csak.
- TM: Nyolc osztálya.
- AK: Igen.
- TM: És szeretett-e volna továbbtanulni?
- AK: Hát, szerettem volna, de nem volt lehetőség.
- TM: Nem volt lehetőség?
- AK: Nem. Nem volt. Mert csak lehetett volna elmenni Rahóra, és már nekem nem volt ahhoz+... hogy mondjam+... eszem, lehet, hogy lett volna ahhoz, hogy továbbtanuljak, csak nem volt lehetőség, mert a szüleimék nem tudták tanítani tovább. Mer sok gyerekek voltunk, és, és apám csak egyedül dolgozott, hát nem tudtam továbbtanulni.
- TM: Milyen vallású, mama? Vallásgyakorló-e és jár-e templomba?

* Az interjú azonosító száma: 297_Királyháza_1923_nő; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (80 éves nő, római katolikus, végzettsége: 8 osztály). A felvétel 2003 decemberében készült Királyházán.

AK: Járok. És vallásos vagyok. És ez tán adott nekünk olyan erőt az egész családba, hogy voltunk sok gyerek, de a szüleim is vallásos volt. És mi nálunk a nagybőjtbe, akár voltak a nagyfiúk, már mehettek+... akartak menni már udvarolni, de apám nem engedte. Letérgyepeltünk a szobába, és ott imádkoztunk a rózsafűzért apukával. Anyukámra nem emlékszek nagyon, mer hét éves voltam, mikor meghalt, na de mostohaanyám és velünk együtt imádkoztunk mind akkor már. Az én apám mindig, minden vasárnap a templomba kellett menni misére, délutánon litániára. Nagyon vallásosan neveltek minket. És ezt is most adok hálát az Istennek, hogy az bennem maradt, [nevet] hogy vallásos most is vagyok.

TM: Hol dolgozott, mama?

AK: Én nem dolgoztam sehol.

TM: Nem dolgozott sehol?

AK: Nem. Én voltam egy családnál, még lánykorába egy erdésznél, de az mint a szomszéd, szomszéd lánya férjhez ment egy erdészhez, és az engemet vitt magánál, mert ott laktak az erdőbe. És én annál voltam ottan másfél évig.

TM: És mit csinált ott?

AK: Hát én minden a háztartást vezettem, meg mindent csináltam.

TM: És ezért kapott pénzt, igaz?

AK: Nem adnak pénzt, csak ennivaló, meg, meg felöltöztettek. Csak úgy meg voltam beszélve a szüleimmel, hogy hát engedjenek engemet. És hogy mivel ösmerős szomszédok voltunk, hát nagyon engedtek.

TM: Értem. Milyen...

AK: Férjhez ment ő már mikor, ahogy voltam annál a családnál, hát az xx biztos, hogy mentem.

TM: És tehát egész életében a háztartásban dolgozott?

AK: Csak a háztartásban. Csak a háztartásban. A Németországban mezőn dolgoztam, mint a kolhoz, mondjuk, olyan a mezőn.

TM: Milyen nemzetiségűnek tartja magát?

AK: Hát én német vagyok.

TM: Németnek tarja magát.

AK: Osztrák-német.

TM: Fontos-e az életében, hogy milyen nemzetiségű? Fontos-e az, hogy német nemzetiségű? Hogy gondolja, fontos?

AK: Hát, nem tudom, drága. Hát, fontos vagy nem. Most már úgy érzem magamat, mint magyar, mert itten csak magyarul beszélünk az egész faluba és már úgy, úgy... már most érzem, mintha magyar volnék.

TM: És lényeges-e, hogy ki milyen nemzetiségű? Valaki magyar, valaki ukrán, valaki német, valaki orosz, lényeges?

AK: Hát azt nem tudom, hogy tényleges.

TM: Lényeges? Lényeges? Lényeges?

AK: Azt hiszem.

TM: Igen? Hogy gondolja, mama, ki a magyar, és ha magyar, akkor mitől magyar a magyar?

AK: Hát, nem tudom.

TM: Vagy mama, vagy mama szerint, hogyha német, hogyha mama német nemzetiségű, hogyha, mitől német a német és ki a német?

AK: Mitől? Hát, mert úgy születik, mint... és a szülei úgy nevelik, mint német, és az a német. Hát, én nem tudom eztet kifejezni, hogy hát miért, mire... és hogy. Én nem tudom.

TM: Hát, jól mondja, mama, azért mert+/.
 AK: Hát, igen, úgy születik és a ... szülei úgy nevelik.
 TM: Nevelik.
 AK: És így nevelik, igen.
 TM: Származott-e abból előnye vagy hátránya, hogy német nemzetiségű és anyanyelvű? Volt előnye vagy hátránya?
 AK: Hát, annyi csak azért volt, mikor az oroszok voltak, hogy gyűlöltek a németeket, és akkor nagyon féltünk attól, hogy elviszik minket, hogyha németek vagyunk. Mert azért már nem is akartunk, hogy németek vagyunk, akartunk már magyarok lenni.
 TM: Már le is tagadták a nemzetiségüket.
 AK: Letagadtuk. Le. Most már, hál' Istennek, lehet mondani, hogy német vagyok, mert most már nincs baj, ha az ember mondja, de akkor volt baj.
 TM: Értem. A magyarokon kívül élnek-e más nemzetiségűek is a településen? Tehát a magyarokon kívül más nemzetiség él itten Királyházán?
 AK: Királyházán?
 TM: Igen.
 AK: Élnek.
 TM: Kik? Tessék felsorolni!
 AK: Ukránok laknak, még régebben zsidók lakták.
 TM: Most már nincsenek?
 AK: Most már nincs zsidó. Mert régebben zsidók is voltak, ukránok vannak, meg oroszok is vannak, pár orosz család is van, meg magyarok, meg vannak németek is egy pár család.
 TM: És a zsidók között milyen volt a kapcsolat, tehát a zsidókkal? Hogy viszonyult a zsidókhoz, mama?
 AK: Hát, akkor még, nem tudok mit mondani, drága, mert, én akkor még fiatal voltam, és nem nagyon törődtem én velük, mikor a zsidók voltak még. Mert hát, jó emberek voltak, nem lehet rájuk mondani, hogy rossz volt nekünk, vagy valami, de velük nem volt nekünk semmi bajunk.
 TM: És a cigányok? Hogy viszonyul hozzájuk, a cigányokhoz?
 AK: Hát, most már, nem tudom, mer én azokkal nem voltam kapcsolatba se, semennyire, nem tudok róluk semmit mondani, a cigányokról. Csak hát, úgy mondják mindenki, hogy koszosok, meg nem rendesek, és minden, hát, ki tudja, milyenek, én nem tudom.
 TM: Mit gondol, milyen a viszony a magyarok és a nem magyarok között itt a településen?
 AK: Hát, én nem mondhatok rosszat, mert én csak nem+... csak látom, hogy na+... csak a vallás miatt van egy kis vita, vita, mert a görög katolikusok azt mondják, az ő vallása az igazi, és a katolikus azt mondják, a mi vallásunk az igazi, és akkor azon van egy kis vita.
 TM: Értem. Van-e különbség mama szerint a magyarországi és a kárpátaljai magyarok között? Akik Magyarországon laknak, és azok, akik itt laknak, van e köztük különbség?
 AK: Nem tudom azt meg... Azt nem tudom, drága.

TM: Nem tudja.
 AK: Nem tudom.
 TM: És hogy gondolja, milyen a viszony közöttük? Az ottani magyarok – a magyarországi magyarok – és az itteni magyarok között?
 AK: Én úgy gondolom, hogy csak jó viszony vannak, mert hát csak ez is magyar, az is magyar. Hogy egynemzetű, hát, csak jó viszonyba vannak.
 TM: Vannak-e magyar szervezetek, intézmények a településen, itt Királyházán? Van magyar szervezet?
 AK: Szervezet?
 TM: Káemkáesz az működik itt, igaz?
 AK: Itt?
 TM: A Káemkáesz? Kárpátaljai Magyar+//.
 AK: Hát igen, aztat igen.
 TM: De magyar iskola nincsen, igaz?
 AK: Csak, csak Szőlőson, itt Királyházán nincsen.
 TM: De van magyar óvoda.
 AK: Óvoda van magyar, igen.
 TM: De az is vallási óvoda.
 AK: Igen.
 TM: Hogy emlékszik vissza az ezerkilencszáznyolcvanas évek végére, a kilencvenes évek elejére, szabadabb lett akkor a világ, mint a szovjet korszakban volt?
 AK: Nem tudom, drága, hogy hát milyen. Hát, sok jó volt a viszony már, minthogy már ukránok lettünk, mint az oroszokban.
 TM: Jobb volt?
 AK: Jobb már.
 TM: Igen? Úgy gondolja, hogy jobb volt?
 AK: Úgy gondolom én. Hát, nem tudom, hogy, hogy úgy gondolom, hogy jobb, na, hogy elszakadták a+... valakinek nem jobb, valakinek jobb, kinek hogy.
 TM: Mi a véleménye a településről, ahol él? Szereti? Otthonának érzi?
 AK: Igen, szeretem.
 TM: Szereti?
 AK: Szere+... megszoktam. Megszoktam és szeretem. Eleinte nekem furcsa volt, ahogy jöttem ide, na de most+//.
 TM: És hogy jöttek el ide, hogy volt az?
 AK: Úgy volt, hogy a férjem fogságba volt, katona volt és fogságba került, és én Németországba voltam akkor, és én ide írtam, Királyházára, mert itt lakott egy nővérem. És ide írtam hozzá, ha valamit fogja tudni a férjemről, hogy hol van, vagy mert nem tudtam én, hogy hol van, hogy+//.
 TM: És hol volt fogságban?
 AK: Ukrajnában valahol.
 TM: Ukrajnában?
 AK: Igen, Ukrajnában, de nem is tudom, hogy város vagy melyik falu. Az volt oda írva+... És akkor+... én már+...(..) Mit akartam most ebből, ebből?
 TM: Hogy írt a nővéremnek+//.
 AK: Írtam neki, és akkor már ő itt volt, a férjem, már Királyházán a nővéremnél, és már ő egyedül írta nekem oda, hogy jöjjen haza, és én, mert ő oda nem tudott jönni, őtet oda nem engedtek, mert én ha vártam volna, ha jöttek... engedtek volna őtet

oda, akkor jobb lett volna nekünk ott maradni. Na, de mivel ő nem tudott, és engemet engedtek haza, akkor én jöttem haza. Negyvennyolcra, májusba jöttem haza, negyvennégybe mentünk oda Németbe.

TM: És hogy mentek el Németbe? El kellett menni?

AK: El kellett...

TM: Kényszerítették?

AK: Hát, kényszerítették a falut kiüresíteni, mert ott vártak, ott lesz a front, a háború, onnan jön a front, ott lesz a, a háború, ki kell telepíteni azt a falut, nemcsak a Királymezőt, hanem a Németmokra és az Oroszmokra részét, na de azt mondták, csak egy-két, pár napra, és aztán visszamehetünk, és kitelepítettek minket Taracközre, és onnan már két hétig voltunk a jég alatt, és nem törődött senki velünk. Hogy visszamenni, se vissza, se ide, se oda. Akkor az emberek, a falusi emberek mentek már oda a katonasághoz, és panaszkodtak, hát csináljanak valamit velünk, akkor bevagonozták, ilyen marhavagonokba, hogy az is olyan borzasztó volt, és annyi sok család, egy egész falu, és vittek minket Széplókapátira. Széplókapáti... Magyarba, ott álltunk szintén két hétig, kitolták minket az állomásról, és, mert bombázták, és ott álltunk, és aztán már jött+... átvettek minket a német katonaság, és vittek minket Németországba. És voltam negyvennégytől egészen negyvennyolcig, és aztán jöttem haza.

TM: Már ide jött haza+//.

AK: Ide Királyházára jöttem, mert itt volt a nővérem, a férjem már a nővéremnél volt, és ide jöttem. És már itt maradtunk, mert már oda haza nem volt hova menni, mert ott már nem volt+... oda beköltöztek mások, ukránok.

TM: Hogy néz ki most Királyháza? Tetszik, ahogy kinéz? Elégedett vele?

AK: Nem nagyon.

TM: Miért?

AK: Mert nincsen tisztaság. Minden, piszokság van mindenfele, nem törődnek vele.

TM: Nincsenek az utak megjavítva, igaz?

AK: Igaz. Az utak is rosszak nagyon, meg nem törődnek nagyon, nem szép. Mink voltunk Fancsikán, egy búcsú volt ott Fancsikán, és elment... nem Fancsika volt az, hanem, hogy hívják azt, ahol a (.) Csepibe voltunk búcsún. És ott olyan szép az a falu, az a Csepe falu, az utcák, minden olyan szép, hogy örültünk nézni, hogy az milyen szép az a falu. És az is csak egy falu és szép volt ottan.

TM: Kik itt a meghatározó személyek? Tehát kik a meghatározó személyek itt Királyházán?

AK: Hát kik? Hát, a bíró, nem?

TM: Igen.

AK: Itten csak a bíró van, nem is, és vannak azok a deputátok.

TM: Képviselők.

AK: Igen, azok. Na, és hát, nem tudom, más senki.

TM: Összetartó a település? Összejárnak az emberek itt Királyházán? És ha igen, akkor milyen alkalmakkor járnak össze?

AK: Ezt nem tudom, drága.

TM: Nem járnak?

AK: Nem tudom. Nem járnak, vagy járnak, vagy... nem tudom. Én öreg vagyok, énvelem már nem törődik senki. Nem tudok semmit, olyasmit, hogy járnak, vagy nem járnak össze.

TM: Megtartják-e itt még a régi népi ünnepeket? Népi ünnepeket. Tartanak itt népi ünnepeket?

AK: Nem nagyon.

TM: Nem nagyon?

AK: Nem.

TM: És régen megtartották?

AK: Hát, régen igen.

TM: És milyeneket tartottak meg régen?

AK: Na hát régen voltak ezek, ez az István király ünnepe, na meg, meg a katolikus ünnepeket azt mindent tartottunk, és most is az ünnepeket tartunk már a katolikusokat most.

TM: Vallási...

AK: Vallási ünnep, igen.

TM: Értem. Vannak-e most közösségi munkaalkalmak, tehát amikor az emberek egymásnak segítenek?

AK: Nem tudom.

TM: Nem tudja?

AK: Nem tudom, drága.

TM: És régen volt ilyen?

AK: Hát régen segítettek egymáson.

TM: Segítettek?

AK: Igen.

TM: Járnak-e templomba az emberek itt?

AK: Járnak.

TM: És milyen alkalmakkor járnak?

AK: Hát, mikor van mise, akkor járnak a templomba vagy ünnepkor, de aki dolgozik, hát az nem jár, csak aki otthon vannak, azok járnak.

TM: Hogy gondolja, mama, mikor volt szebb és jobb ezen a településen élni, most vagy régebben?

AK: Hát, én úgy gondolom, hogy régebben.

TM: És miért?

AK: Hát, azért, mert valahogy a nép másképpen... összetartották, valahogy másképpen volt, nem, mint most. Most nem olyan. Most mindenki magának, sajátmagának csak igyekszik, és nem törődik mással, vagy, vagy egy szomszédal vagy egy baráttal, vagy valami, nem, most nem. Most mindenki saját magát igyekszik, hogy keressen valamit, hogy tudjon megélni.

TM: Milyen a magyarok helyzete itt Királyházán? Jobb vagy rosszabb, mint régebben volt?

AK: Én asziszem, egyforma, mint régen, úgy most is.

TM: És más nemzetiségekhez képest hogyan élnek? Tehát hogyan élnek a magyarok az ukránokhoz képest, az oroszokhoz képest?

AK: Jól.

TM: Jól élnek?

AK: Megvannak, jól élnek.

TM: Milyen volt a viszony az egyes nemzetiségek között régen? Régen milyen volt a nemzetiségek között a viszony?

AK: Nem tudom, mit mondani...

- TM: Régen milyen volt a németek között, mama német, az ukránok, az oroszok, a magyarok.
- AK: Na hát, én régen nem voltam itt mondjuk, én csak már negyvenyolc óta itt vagyok. És régebben, mikor a Magyarország volt itt, akkor nem is tudom, én semmit, mert akkor Németországba voltam meg Uscsarnán, ott volt egy falu és egy nép, mind egyforma németek voltak mind, és nagyon szerették egymást, és a magyarok már akkor, én már nem tudom eztet megmondani, hogy már mikor, akkor Magyarország volt, hogy volt itt.
- TM: Értem. Milyen a megélhetés itt a településen? Vannak munkahelyek?
- AK: Nem nagyon vannak. Nem nagyon vannak.
- TM: És miből élnek az emberek?
- AK: Hát, a piacról. Mennek a piacra, és vesznek és eladnak, és ez a munkájuk, ebből élnek a legtöbben.
- TM: Gazdálkodnak-e az emberek?
- AK: Hát, valaki, valaki gazdálkodik, valaki nem. Ki melyik, milyen család, meg milyen... izé van. Nem tudom megmagyarázni, hogy hogy, mert aki szeret, az régebben szeretett, az most is szeret, de aki nem dolgozott, az most sem nem nagyon akarózik dolgozni a mezőken.
- TM: Milyen, hogy gondolja, mama, milyen a település jövője? Tehát a jövő, mi várható? Hogy gondolja?
- AK: Azt nem tudom, drága. A Jóistentől minden függ, hogyha a Jóisten úgy fogja adni, úgy lesz, drága. Én ezt nem tudjuk mink előre, hogy mit gondoljunk, és hogy lesz jobb, vagy nem lesz jobb, a Jóistentől függ minden.
- TM: Vannak-e a fiataloknak kilátásai, lehetőségei itt a faluban?
- AK: Mi?
- TM: A fiataloknak vannak kilátásai? Tehát valamilyen lehetőség, munka-elhelyezkedési lehetőség, tanulási lehetőség van itt?
- AK: Hát, itt Királyházán nem nagyon van, hát, aki megy tanulni, az megy mind városokba tovább. Nem, itt faluban nincsen lehetőség ilyesmire, de aki tanulni akar, az megy tovább Ungvárra vagy más faluba, városokba. Ahol van olyan iskolák.
- TM: Hogy gondolja, mi a kiút a jelenlegi helyzetből? Tehát van kiút ebből a nehéz helyzetből, vagy nincs kiút?
- AK: Nem tudom, drága. Ezt nem tudom. Hogy mi lesz, vagy hogy lesz, azt nem. Hogy van vagy nincsen kiút, nem tudom.
- TM: Vannak-e olyanok itt a településen, akik áttelepültek vagy áttelepülnek Magyarországra? Vannak olyanok?
- AK: Vannak.
- TM: És sokan vannak?
- AK: Elég sokan.
- TM: Kik mennek el?
- AK: Hát a családdal együtt mennek elfele. Elmentek Zomboriék+//.
- TM: Korosztálytól függetlenül. Tehát mindegy, hogy milyen életkorú, fiatalok, idősebbek...
- AK: A családokkal. Már az idősebb családosan, együtt mennek el.
- TM: És mit szól ahhoz, hogy elmennek?

AK: Hát, mit szóljak? Hát, mindenki vágyik jobb életre. Azért mennek, mert Magyarországon jobb élet van nekik, és azért mennek el. Tóth család is elment, Zombori család is elmentek. Sokan vannak, akik elmennek, hogy mert jobb az élet ott. Méhesiek is+...

TM: Járnak-e idénymunkára az emberek? Idénymunkára. Tehát járnak-e valahova ki külföldre vagy itt belföldön? Járnak dolgozni?

AK: Járnak sokan.

TM: Járnak? Hova járnak?

AK: Járnak Csehországba legtöbben, járnak. Meg, meg nem tudom, melyik országokba, meg mentek+... izé, nem Jugoszláviába, hanem izé...

TM: Portugáliába?

AK: Portugáliába, igen. Mentek oda is, de legtöbben tudom, hogy Csehországba vannak itt Királyházáról sokan, aki ott dolgoznak.

TM: És régen jártak-e Oroszországba dolgozni? Régen jártak az emberek?

AK: Valamelyik, vala+... páran voltak, akik mentek, igen, mentek ott keresni, mert ott többet tudtak megkeresni, mentek oda.

TM: A faluból járnak Magyarországra dolgozni vagy esetleg valami másért?

AK: Járnak.

TM: Járnak?

AK: Járnak.

TM: Az elmúlt tíz évben, hogy gondolja, javult, romlott, vagy nem változott a család anyagi helyzete? Tehát ez alatt a tíz év alatt, ami...

AK: Tíz év alatt. Hát+...

TM: Javult, romlott vagy nem változott?

AK: Nem változott, én úgy gondolom.

TM: Nem változott?

AK: Nem.

TM: És hogy gondolja, a következő tíz évben javulni fog, romlani vagy nem fog változni?

AK: Nem tudom, drága. Az már a Jóistenre bízunk mindnyájunk, hogy a Jóisten hogy fogja nekünk azt rendezni, hogy lesz nekünk. Én már akkor nem fogok élni, mert én már öreg vagyok, hát már nekem nincs mit várni, jót, se rosszat, csak a halált.

TM: Hogy gon... vagyis milyen nyelven beszél a magyaron kívül?

AK: Hát beszélek németül meg ukránul, nem olyan helyesen ukránul, meg magyar, meg...

TM: És oroszul beszél?

AK: Oroszul is egy kicsit, na nem nagyon, kicsit.

TM: Melyik szebb nyelv, az orosz vagy az ukrán?

AK: Nekem mind egyforma.

TM: Mind a kettő egyforma?

AK: Mind a kettő.

TM: Mind a kettő egyformán nehéz, igaz?

AK: Igen.

TM: A településen élő nem magyarok beszélnek-e magyarul?

AK: Nagyon kevesen. Kevesen, aki beszél magyarul. Nagyon kevesen.

TM: És hogy gondolja, meg kell-e tanulniuk a Kárpátalján élő nem magyaroknak magyarul, meg kell tanulniuk?

AK: Hát, meg kellett volna.

TM: Miért?

AK: Hát, azért, mert sok magyarok is laknak itt, és mért jó nekik, hát sokan számítanak mindig menni Magyarba, hát, ott is kell neki a nyelvet tudni. Hát, jó lett volna, ha tudnának, mert annál szebb, ha több nyelvet tud az ember, annál szép az élet, mert így is tud, úgy is. Én csehül is tudok, csak keveset má, mert én tudtam volt csehül is beszélni, mert én jártam isk+... három osztály csehül iskola, de csak az első, második, harmadikat, aztán már mentem öt évig a német iskolába.

TM: Német iskolába?

AK: Igen. És úgy érteni értek csehül mindent, csak beszélni nem tudok már úgy, ahogy kéne, rendesen.

TM: És a kárpátjai magyaroknak meg kell tanulniuk ukránul és oroszul?

AK: Hát, kéne.

TM: Miért?

AK: Na, hát, hogy tudjanak, hát, beszélni mással, hogyha találkoznak, mert vannak több nemzetségek, hát, akkor kell, hogy tudjanak.

TM: Van-e a helyiek által beszélt magyar nyelvnek, tehát itt, ahogy beszélnek a magyar nyelvet, van-e valamilyen jellegzetes vonása, hát, amiben eltér a szomszédos településektől vagy a magyarországiétól?

AK: Hát, azt nem tudom, drága. Lehet, hogy Magyarországon van különbség, ebben a+... ottan már tisztábban beszélnek, mondjuk, már, már helyesebben, mint itt ezek. Mert itten ezek a magyarok már bevesznek sok ukrán szavakat is. És azért már nem olyan helyes, mint a magyarországi.

TM: És a szomszédos magyar településeken hogy beszélnek magyarul? Tehát itt a szomszédos falvakban hogy beszélnek?

AK: Úgy beszélnek, mint Királyházán, úgy.

TM: Milyennek tartja a helyiek magyar beszédét szépnek vagy csúnyának?

AK: Hát, nekem szép, mert én tudok magyarul, és nekem szép, aki nem tudja, lehet, hogy annak nem szép. Nekem szép.

TM: Vannak-e olyan szavak, fordulatok, melyeket Magyarországon használnak, de itt Kárpátján nem használnak? Hogy gondolja?

AK: Nem tudom.

TM: És olyanok vannak, amelyeket itt használnak, olyan szavak, és Magyarországon nem használnak?

AK: Hát, biztosan vannak itt is olyan szavak, amit, ami mondjuk, bevesznek egy ukrán szót, valamit, és akkor már az Magyarba nincsen.

TM: Na, ez lesz a következő kérdés. Használnak-e a faluban élők a magyar beszédükben olyan szavakat, mint paszport, bulocska? Használnak ilyen szavakat?

AK: Használnak.

TM: Használnak, igen? És mit gondol, mért használják ezeket a szavakat?

AK: Hát, én, igen... Hát, az nem magyar szó, a paszport?

TM: Nem. Magyarul a paszport az személyi igazolvány.

AK: Személyi igazolvány? És nem paszport? Hát, én úgy tudtam, hogy paszport, mert ilyen magyar vagyok én.

TM: Na, mert ezeket a szavakat átvettünk a...

AK: Az ukránoktól.

TM: Az ukránoktól, igen, a bulocska is, paszport szó.

AK: Biztosan vannak sok olyan szavak még, sok olyan szó van.

TM: És tudna példát mondani?

AK: Nem tudom, most hirtelen nem jut eszembe, de vannak sok szavunk biztosan olyan.

TM: Emlékszik-e még a háború előtti időkre? Háború előtt.

AK: Hát, háború előtt még kislány voltam. Nem voltam még férjnél, nem is, nem is gondolkoztam úgy komolyan, mert az embernek a fiatalság bolondság. Nem gondol a, a jóra, meg hogy mi lesz, meg hogy lesz. Hát, nem tudom úgy mondani.

TM: Milyen volt akkor? Mi volt a háború előtt? Milyen volt az élet?

AK: Hát, jó volt, én nem mondhatok, hogy rossz volt, hát, jó, na. Család voltunk együtt akkor még, meg apám dolgozott, és mink otthon voltunk gyerekek, és jó, jó volt nekünk. Jó volt, hát, mondjam, na, hát, mint+... jó volt, mert azért, hogy akkor minden jó. Mert fiatal, bír meg mindent, hát, akkor egész más, mint mikor már az ember megöregszik, akkor már semmi nem jó. A jó is, az se jó, ami jó.

TM: Milyen volt a magyarok alatt és a csehek alatt?

AK: A csehek alatt azt mondhatom, hogy nagyon jó volt, nagyon. Fizették az embereket, szép fizetést kaptak, nagyon jó volt. De a népnek akkor se nem volt jó, mert kiabáltak „ki a csehekkel, ki a csehekkel”. És mikor már a magyarok jöttek, akkor már fordították az orruk, hogy nem jó, jobb volt a cseheknél, mint a magyarnál. Mi megszoktunk, hát, jó volt a magyar is, csehek nagyon jó volt, a csehek alatt, mert mindenki kapott szép fizetést, szépen tudtak keresni. A magyarok alatt már, már nem úgy. Énnekem jó volt, az én részemről, mer az én férjem, a magyarok alatt már én férjnél voltam, és az én férjem volt ez a (..).

TM: Vasutas?

AK: A vasutas, igen. Hogy mondják aztat, mikor vizsgálnak a jegyeket? Revizor.

TM: Kalauz.

AK: Kalauz volt, igen. Revizor, na. Kalauz volt, és nagyon jó volt nekem, mert a mérnök, aki a férjem dolgozott nála, az a mérnök nagyon szerette a férjemet, és nagyon mindenhol becsülte, mindenhol emelte, mert szerette, mer ő nagyon tudott megadni a tiszteletet a férjem, és nagyon jó volt nekünk a magyarok alatt.

TM: És milyen volt a magyarok és a csehek bevonulása? Tehát hogy vonultak be a magyarok és csehek?

AK: A csehek kimentek, mert kiabálták mindenki, menjen innen. Kimentek a csehek, a magyarok jöttek be. Akkor kiállt a nép az utcára, kiabálták „éljen a magyar, éljen a magyar”. Örültek nagyon, tapsoltak, hogy jöttek az autókkal, az katonaság, meg minden. Nagyon örültek a népek, mikor jöttek befelé.

TM: Hogyan élte túl a háborút a család?

AK: Hát, nehezen.

TM: Nehezen?

AK: Nehezen túléltek, mert már csak azér, hogy már a férjemet elvitték, már az, az én férjem, és nekem kisgyermek volt, Klárka kicsi volt, a férjemet elvittek katonának, és már-már mikor már összekerültünk, ott már a gyerek volt egy éves és három hónapos, mikor már elvittek a férjemet. Na, és nekem egyedül kellett már a gyerekekkel, és akkor még kellett elmenni, mer elvittek minket, és férjem nélkül és a gyerekekkel nehéz volt nagyon. Nehéz volt a háború. Bizony, csak háború ne legyen most se, ne legyen sose!

TM: Hogy emlékszik az első szovjet időkre?

AK: Hát, mit mondjak én arról?

TM: Hogy emlékszik, mi volt akkor? Jó volt, vagy nem volt jó?

AK: Hát, nem nagyon jó volt nekünk, mert sokan nem tudták a nyelvet, má azután megtanultak, aki akarta. És nehéz volt, és nem ízéltek úgy, hogy, hogy mondjam, nem becsültek úgy az embereket, mint mostan.

TM: Érintették-e az ön faluját, családját vagy önt személyesen az ezerkilencszáznegyvennégyes őszi deportálások a málenykij robot? Tehát érintették?

AK: Hát érintettek.

TM: Hányban vitték el?

AK: Negyvennégyben. Összel.

TM: Összel? És be Ukrajnába vitték el, igaz?

AK: Nem, Ukrajnába.

TM: A férjét.

AK: A férjem. A férjem elvittek negyvennégyben szintén, de tavaszkor. És engemet elvittek ősszel. És őtet bevitték, hát... de nem mondhatok, mer őtet vitték a magyarok katonának. A férjem magyar katona volt. Na, és mikor már a háborúnak vége volt, akkor a férjemet fogságba esett, már ott fogságba volt, mint magyar. És már mikor hazaengedték, akkor kísérte őtet egy orosz katona, és bejött egy valamilyen más katonatiszt, vagy, vagy csak olyan szerzsánt, vagy mi volt, és kezdte a férjemet ütni. Azt mondta a férjem, hogy az orrán, a fülén jött a vér, úgy ütötte, és ha nem lett vóna egy nagy tiszt, valamilyen tiszt vót, az ment oda, és azt mondta, te mit csinálsz evvel az emberrel? Na, ez háborúzott ellenünk, azt mondta, és azér veri. És akkor azt mondja, te ne bántsd őtet, mer akkor te fogsz kapni, és akkor abbahagyta. Már mikor ő hazaért. Már mikor engedték haza, a vonatba kísérte őtet egy katona, és akkor csináltak vele úgy, hogy ütöttek nagyon.

TM: Emlékszik-e arra, hogy Donbászra vittek-e fiatalokat a faluból?

AK: Igen.

TM: Igen? És mi lett velük?

AK: Hát, azt már nem tudom, visszatértek vagy nem, faluról sokat vitték el a Donbászra, sokat. Pláne ez az Ida, az nekem barátnőm volt, neki a faluba, mondta ő, hogy hány fiatalok elvitték, nagyon sokat, és az ő apját is akkor elvitték ennek az Idának. Katit, már a Márjánának vagy a Kat... Kati Anikájának az a nagyanyu, az nekem barátnőm volt, és az az apját, a férjét elvitték katonának. És ő elment, az anyja, őtet felkeresni, mer Szolyvára vitték, és elment az anyja felkeresni, ennivaló vitt neki. És Szolyván, ottan megtalálta őtet. És sorba mentek ezek a foglyok, mer ezek mind fogságba mentek, szóval fogták össze magyarok, és elvitték. És akkor a férje látta, hogy a felesége jár a nagy batyuval, és akkor kiabált neki, Ida, na, vagy hogy hívták, és kilépett a sorból. És miért, mért kilépett a sorból, betettek januárba térdig... á, térgyen felül vízbe, a hideg patakba valahova betették őtet, és ott kellett neki állni, nem tudom, meddig, hogy nagyon megbetegedett, hogy rögtön haza is engedték, és meg is halt. Mert oda beállították őtet, hogy, azér, mer kilépett a sorból, hogy meglátta a feleségét. Kiabált, hogy ő lássa, hogy ő hol van, mer ő nem ösmerte ott a sok katona közt, hogy melyik az férje. Mert ilyenek voltak. Nagyon sok baj volt akkor.

TM: A kolhozosításra hogy emlékszik vissza? Hogy ment a szervezés? Önként léptek be az emberek, vagy kényszerítették...?

AK: Kényszerítették.

TM: Kényszerítették?

AK: Igen. Nem nagyon akartak. Voltak sokan, akik egyáltalán nem akartak menni. Azokat aztán, nagyon velük rosszul bántak. Az én nászemberem, a Klári apósa, az is nem akarta belépni, és nem akarták neki munkát adni sehol, mer nem ment a kolhozba. És ő nem akart belépni, és akkor nem adták sokáig, és volt neki hat gyerek, és aztat kellett valamivel fenntartani, hát az anyukája eladta kendőket, a fehérnemű, ami új volt, meg ágynemű, meg mindenfélét, hogy tudta a család fenntartani. És akkor belekerült valahogy nehezen a vasúthoz, és ott befejezte már azt a munkát a vasútnál.

TM: És vettek el a családjuktól földet? Vettek el a mama családjától földet, jószágot vagy szerszámot?

AK: Nekünk nem volt, nem.

TM: Nem? És másoktól vettek?

AK: Vettek másoktól, nagyon sokaktól vették.

TM: Mikor volt jobb élni, most vagy a szovjet korszakban?

AK: Hát, én asziszem, most.

TM: Most jobb? Miért?

AK: Hát, nem tudom. Mer akkor nehezebb volt, vagy nem tudom, hogy mondjam, drága. Mer akkor az én férjem, így mondjam, dolgozott nehezen, nagyon sok asztalosmunkát csinált. Én vele együtt dolgoztunk itthon. Ablakokat csináltunk a népnek, ajtókat, mindent, sokat dolgoztunk, és nehéz volt a megélhetés, mer nagyon kevés fizetést is kapott a férjem. És ugye, család volt, már voltunk négyen, a két gyerek meg mi ketten, és nehezen éltünk nagyon. Na, és azután már, mikor ő már jobban keresett, már az már sokára jött, hogy+... de aztán már ő szegény megbetegedett, és már, már meghalt, már nem volt jól.

TM: És most könnyebb élni?

AK: Hát, most nekem nyugdój van utána, a férjem után, és, és a gyerekek is ellátnak sokkal. Jó hozzám a gyerekek, és adnak mindenfélét, ennit is adnak, és jobb nekem, nekem. Mert akkor nagyon sokat nehéz volt, mert ugye, mind a gond volt az embereknek, hogy félt felnevelni azok a gyerekeket, ruháztatni, meg minden. És nem nagyon volt miből. Hát, mikor én hazajöttem Németországból, drága, akkor az én férjem, neki nem volt semmi, a férjem. Mer hazajött a fogságból a pufájkával, mint az oroszoknak mondják, azt a pufájka, avval jött haza, és semmi ruha nem volt, mert éntőlem mindent ellopták a lágerbe. Tőlem mindent ellopták, és neki nem volt mit felvenni. Egy zölgy kabát volt neki, és aztat jártam eladni, hogy tudjunk megélni. Nagyon nehéz volt akkor.

TM: Szeretne-e még valamiről mesélni?

AK: Hát, másról mit meséljek még, már semmit, már sok, sokat mondtam már, nem?

TM: Köszönöm szépen.

AK: Jaj, szívesen, drága.

A KOLHOZ LOPÁSON ALAKULT MEG*

- TM: Na, akkor nem, nem: nő. Mikor tetszett születni? Melyik évben?
- AK1: É, harmincötben.
- TM: Harmincötben. Ööö, lakóhelye ez?
- AK1: Hát, itt /-lakok.-/
- TM: /+De+...-/Dercen, öhöm. És le tetszene nekem írni milyen házba tetszik lakni?
- AK1: Itt van, rögtön az úton tol.
- TM Aha, és hogy néz ki?
- AK1: Az a ház ni, /-ott van.-/
- TM: /-Ott.-/ Milyen+... Milyen szobák vannak benne?
- AK1: Hát, elől van két szoba, van egy, van egy veronda, két szoba, van egy spájz, meg egy+/.
- AK2: Meg egy veronda, vagy verondát mondtá?
- AK1: Hát a verondá+//. a verondát xxx
- AK3: Fürdőszoba?
- AK1: Nincs. Az hátul a nyári konyhába van. É+/.
- TM: És hol tetszett születni, mikor tetszett születni és hol?
- AK1: Hát, én itt Dercenbe születtem.
- TM: Igen. És milyen körülmények tetszett+//,, körülmények között tetszett születni? Kik voltak a szülők, nagyszülők? Mivel foglalkoztak?
- AK1: Hát, úgyi ho+... , hogy mondjam? Akkor, mikor még én születtem, akkor mindenkinek /-saját földje vót.-/
- AK2: /-Saját földje vót.-/
- AK1: Mindenkinek vót saját földje. Még +... egy kicsit olyan, na módosabb vótunk. Így, így vót a valóság. Még mikor bejöttek az oroszok, még el akartak bennünköt vinni, mint kulákot.
- TM: Öhöm.
- AK1: E+..., emlékszem rá, még gyerek vótam, kisebb vótam, mint az a kisjány. Azt mondták, hogy na, most ezeket összeszedik, oszt kitelepítik valahova. Úgyhogy, ööö, mi, mé+..., hát+... meg a mi+..., milyen a gyerek, oly+..., olyan , hogy me+..., na összeültünk, osztán akkor minket kitelepítnek, akkor már ne, nem is, nem is vagyunk itt, hanem csak ott üldögéltünk, már nem is mentünk barátokhoz se.
- TM: Öhöm.
- AK1: I..., így vót a valóság. Ugye oszt, ez, ez oszt hálistennek nem következett be. Azut osztán, hát, na bejött a kolhoz. Még juhász is vótam vagy tizenöt évig. xx+/.
- TM: És iskolába, milyen iskolába tetszett járni?
- AK1: Hát csak /-magyar iskolába.-/
- AK2: /-Magyar iskolába.-/

* Az interjú azonosító száma: 153_Dercen_1935_nő; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (68 éves nő, református, végzettsége: 7 osztály). A felvétel 2003 júliusában készült Dercenben.

AK1: Hát én nem, nem jártam, csak hét, hét osztályt. Akkor nem jártunk, csak hét osztályt.

TM: És nem tetszett akarni tovább tanulni, vagy valahova még tovább menni tanulni?

AK1: Dehogynem.

TM: És miért nem tetszett menni tovább tanulni?

AK1: Hát, hogy, ööö. Éngemet akartak vóna tovább vinni, mert nekem a nagybátyám Magyarba nősült, oda akartak engemet vinni, hogy tanítsanak. Oszt be jöttek a, na az oroszok, hogy bejöttek, ugye Magyarba nem nagy+...

TM: Ühüm.

AK1: Akkor nem lehetett úgy járni, mint most.

TM: Öhöm.

AK1: Oszt nem lett ebből semmi. Meg, meg osztán már ugyi itt már bejött a kolhoz. Akkor osztán beálltunk a kolhozba dógozni.

TM: Öhöm.

AK1: A dohányba. Ööö, ugye csak eztet+//., a dohányba.

TM: Értem. És milyen vallású tetszik lenni? Tetszik /-járni templomba?-/

AK1: /-Református+/, igen.

TM: És milyen idők+..., mikor tetszik járni?

AK1: Hát. Tavasz, vasárnap.

TM: Minden vasárnap?

AK1: Ööö, vasárnaponként.

TM: Öhöm.

AK1: Nálunk kétsz van vasárnaponként templom.

TM: És, ööö, milyen+//., hol tetszett dolgozni még életében? Merre s miket tetszett csinálni?

AK1: Én sokfele jártam. Jártam én Munkácsra, Munkácson tolra arra Dmitrijbe és tízeen+..., tizenégy évig juhász vótam. A férjem is, de ő nem nagyon szerette, inkább én vótam.

TM: Öhöm.

AK1: Ööö, ő csak, csak no jött nekem, hogyha segítni kellett, kivitt a fermáro vagy hazahozott.

TM: Értem.

AK1: Én, én juhász vótam.

TM: Ööö, milyen nemzetiségűnek tetszik tartani magát?

AK1: Hát, én református vagyok.

TM: És ööö, fontosnak tetszik érezni azt, hogy ööö valaki milyen nemzetiségű?

TM: Hogy valaki például magyar vagy valaki+...

AK1: Hát, hát magya+..., magyarok vagyunk mi. Nekünk itt a községbe mi ez, ez a község, ő, eb+..., ebbe nagyon kevés van. Ebbe átlagba /-xxx-/

AK2: /-Magyar van.-/

AK1: Magyarok vagyunk.

TM: És mit tetszik gondolni, ki+//., ő, mitől magyar a magyar?

AK1: Hát én ehhez nem értek.[nevetnek]

AK2: /-Hát ebbe születünk és+/-/

TM: /-De kire mondják azt, -/ hogy magyar?

TM: És volt valamikor abból hátránya, hogy hm, ööö, magyar?

AK1: /-xx-/

TM: /-Amikor-/ el akart valahova helyezkedni?
 AK1: Nem.
 TM: És nem sikerült? Nem?
 AK1: Nem. Régen, régen ugye, mikor bejött, még Oroszba is, nnem is tudom, hogy hány évet jártunk. Vótam, embereknek vótam, tíz embernek vótam főzni Oroszba.
 TM: Öhöm.
 AK1: Úgy elmentünk hat-hét ö hétre vagy két hónapra. Akkor vótam tengerit hántani. Hát, ö csak ide nem messze Vinicára.
 TM: Öhöm.
 AK1: Azután meg itt a kolhozba dógozgattam.
 TM: Öhöm.
 AK1: Mondom, azután meg azután ide beálltam juhásznak. Akkor aztán onnen mentem nyugdíjba.
 TM: Öhöm. És a magyarokon kívül élnek még más nemzetiségűek a falun+... -ban, -ben?
 AK1: Hát, szóval a mi falunkba nem, nem sok más nemzetiségű él. Van ugyi, aki, akik valamennyi (...), átlagba mi reformárosok vagyunk.
 TM: Öhöm, és cigányok vannak itt a faluba, és hogyan+//.? Nincsenek?
 AK2: /-Egyse, egyse, egyse-/
 AK1: /-Nincs, nincs, nincsenek.-/
 TM: Egy sincs?
 TM: És a zsidó éltek régebben /-a településen, vagy élnek most?-/
 AK2: /-Azt csak egy jött ide.-/
 AK1: Vót. Hány család lehetett?
 AK2: Mi?
 AK1: Zsidó. Na, Áronék vótak, Nyumenék vótak, Mózsi.
 AK2: Meg a Neszti izé. Vagy öt család, /-öt vagy hat.-/
 AK1: /-Öt, öt-/ vagy hat család.
 AK2: Több nem vót.
 TM: Öt vagy hat.
 AK2: Igen.
 TM: És milyen volt velük a viszony itt falun belül?
 AK3: Nem kell?
 AK2: Nem vót semmi probléma velünk. Ööö, ó, úgy hozzánk vótak szokva, hogy mintha idevalók lettek vóna, nem?
 AK1: Úgy, hát /-úgy vót.-/
 AK2: /-Há nem-/ úgy vót?
 TM: Öhöm. És ö+..., és mit tetszik gondolni, hogy milyen a viszony a magyarok és nem magyarok között a viszony a településen? És mondjuk eleve Kárpátalján?
 AK1: Hát ugye mi már mind idősök+... mi nem nagyon járunk sehova se. Úgy ö szóval, semmit ne, nem hallani, hogy hát+..., hogy volt valami izé, hogy+/.
 AK2: /-Probléma lett vón.-/ Igen.
 TM: /-Probléma lenne-/
 AK1: Hogy probléma vóna, vagy+...
 TM: Öhöm, és van különbség a m a ká+..., a kárpátaljai magyar és a magyarországi magyar között? Valami?

AK2: /-Hááát, ööö, -/

TM: /-Észre tetszett-/ venni valami különbséget?

AK1: Háát nem nagyon. Például én, én jártam Magyarra. Magyarba vótam, mert no, nekem vót olyan, na le+//. két lányom vót. Azo, azok leveleztek oda, na, el is mentek.

TM: Öhöm.

AK2: Debrecen körül, vótam Kisvárdára ,és még(..), Miskócra (..). Semmi probléma nem vót. Sőt, sőt még sze+..., szerettek is bennük, mikor odamentünk, na így, így baráti látogatásra.

TM: Öhöm, és általában jó a viszony a magyarországi magyar és a kárpátaljai magyar között?

AK2: Hát, ööö, csak jó, mert az unokám, egy, egy fiú, oda jár dógózni.

AK1: Az no, mik+..., mikor le+..., letelik ugy, ugyi a, az utlevel, vagy el kell neki jönni, ugyi hazajön vagy egy napra, de már megyen is visszafele.

TM: Öhöm, értem.

AK2: Hát,ööö, hogyha probléma vóna, a, akkor ugye vagy nem engednék, vagy valami, biztoson.

TM: És van valami magyar szervezet itt a falun belül, például ilyen valamilyen, öö szervezet, vagy iskola, óvoda, szakszervezet? Valamiről tetszik tudni?

AK1: Mi má idősök vagyunk, mi má ne+..., csak lejövünk ide az utcára egy kicsit.

TM: És hogyan tetszik visszaemlékezni a nyolcvanas és a +..., a nyolcvanas évek végére és a kilencvenes évek elejére, hogy ő szabadabb lett akkor az élet?

[Csend].

TM: Mint a szovjet korszakban volt? Másabb lett?

AK1: Hát szólj már valamit! [AK2-höz.]

TM: Mit tetszik gondolni, akkor, akkor milyen volt és milyen lett utána? Volt valami különbség?

AK1: Hát ugye akko, akkor még tán kolhoz vót, nem?

/-Utá+... utána úgy já+/,

AK2: /-xx A kolhoz felbomlott.-/

TM: /-És utána+...-/

AK1: /-jártunk dógózni+/-/

TM: /-És utána mi lett-/ a kolhossal például?

AK2: /-Felbomlott...a kolhoz.-/

AK1: /-Hát+/. Hát felbomlott, -/ mi meg má nyugdíjasok vagyunk.

TM: Öhöm.

AK2: /-Jártunk addig a kolhozba.-/

TM: /-És más valami nem, nem változott-/ meg az életben itt?

AK1: Tessék?

TM: Nem változott meg? Szabadabb lett egy kicsit az élet?

AK2: Még akkor könnyebben ment, mint most.

AK1: Hát akkor még fiatalabbak is vótunk /-egy picit-/

AK2: /-Fiatalabbak-/ vótunk, kerestünk, jó vót. Mostánra, ahogy idősödünk, úgy nehezebben.

TM: És mit tetszik gondolni erről a településről, Dercenről? Ööö, otthonának tetszik érezni ezt a települést?

AK1: Hogyhogy?

TM: Otthonának tetszik érezni?
 AK1: Hát szép. Otthonunknak, mert ugye mi itt születünk osztán má innen még nem is mennünk sehova se.
 TM: És hogy néz ki most a település?
 AK1: Hát elég jó néz ki. Hát ez, ezen nincs mit mondani. Hát tetszik látni, hogy hát no+/.
 TM: És elégedett tetszik lenni vele?
 AK1: Elégedettek vagyunk, hát +....
 TM: És kik a meghatározók, kik a meghatározók itt a településen?
 TM: Vannak meghatározó személyek itt a településen belül?
 AK1: Hát ugye nekünk nincsen, mi má idősek vagyunk. Hát ugye mi már, a miénk csak ennyi, hogy van a kis szotekunk, van a kertünk, aztat elvégzük.
 TM: És összetartó a település, összejárnak még az emberek?
 AK1: Hát mé, még összejárunk.
 TM: Igen? És milyen alkalmakkor tetszik összejárni?
 AK2: Ó hát mi, mi már ugye nem megyünk sehova, mán csak így, ha lejön a szomszéd, vagy egyik szomszéd, másik szomszéd ott leül, kis munkánk nincsen most, annyi kis helyet kiüzélünk. Elmegyünk, megbeszéljük, hogy vagytok, mint vagytok.
 TM: És megtartják még a régi ööö népi ünnepeket?
 AK1: Hát ugyé, no mi például eztet a, a Karácsony, Húsvét, Pünkösöd ezt az ünnepeket tartjuk.
 TM: Aha, jaj de fúj ez a szél.
 AK1: Jajj, micsoda+...
 TM: Lehet, hogy jobb lenne, hogyha most abbahagynánk, mert rettenetesen fúj.
 TM: Régen megtartották az ünnepeket? És milyeneket tartottak meg régen?
 AK1: Mi, mi csak ezt tartottuk. Nekünk ugye nincsen úgy, mint más vallásnak. Nekünk nincsenek, csak a Karácsony, a Húsvét és a Pünkösöd.
 TM: Öhöm.
 AK1: Nekünk csak ezt a három ünnepet tartjuk itt.
 TM: És vannak közösségi alkalmak, kalákák, amikor az emberek egymásnak segítenek?
 AK1: Ööö, szóval ilyen nem nagyon van.
 TM: Nem /-nagyon van?-/
 AK1: /-Most már ugye+... -/ Most már mindenkinek kiosztották a földet, van, na ööö, van földek, van olyan, hogy öt hektár, hét hektár. No ugye hogyha ne, nem bír vele, sok a munka, akkor elhívja a szomszédot, vagy jó ismerőst, vagy ezt. Ak+..., akarkit, no, hogy gyere el segítsél. Ha nem, akkor +..., no meg+..., megfizetek, i, /-így-/
 TM: /-
 Öhöm.-/
 AK1: megyünk dógozni. /-És+/-/
 TM: /-És ré-/gen hogy volt ez? Régen másképpen volt?
 AK1: Hát, ugye, mikor kolhoz vót, akkor mindenki be+... akkor mentünk a kolhozba dógozni.
 TM: Öhöm. És ö járnak templomba az emberek?
 AK1: Járnak.
 TM: Így általában? És milyen alkalmakkor?
 AK1: Hát, ööö,+...

TM: Főképpen?

AK1: Hát át+..., átlagba csak vasárnap. Mert ugye hét+..., hétközna+... hétköznap is, no, van harangozás csötörtöken este, de az emberek akko úgy vagynak, hogy ugye egész nap, ha dógozik, akkor el van fáradva, otthoni munkát végezni kell, /-hát.-/

TM: /-Öhöm.-/ És mikor volt szebb, jobb ezen a településen élni? Most, vagy korábban?

AK1: Hát ugyi (.) mik+..., mikor vót jobb? Mikor az ember még fiatalabb, oszt bír.

TM: [nevet] Értem. És ööö, milyen magyarok he+//, milyen magyarok helyzete a településen? Jobb, vagy rosszabb, mint korábban?

AK1: Hát, nekünk ugye nincsen olyan semmi problémá, hogy mi magyarok.

TM: Öhöm, milyen volt ööö, a viszony egyes nemzetiségek között régen? Például a zsidók, ahogy, mit tudom én, régebben a zsidók+...

AK1: Hát a zsidókkal is csak meg, meg, megvót+... itt, itt, itt nem vót, vagy mondom, vagy, vagy négy család, de azokkal nem vót probléma. Hát át+..., átlagba mi még aztat nem is nagyon tuduk, mert mi még fiatalok vótunk. Ugyi, Eszti?

AK2: Mi van?

AK1: Mikor a zsidókkal nem vót /-semmiféle probléma?!-/

AK2: /-Neeem, neeeem.-/ /-xxx-/

AK1: /-A, azok megvótak.-/ Hát azért mondom. Tehát, úgyhogy ne, nem vót velek semmiféle probléma.

TM: És van munkahely itt a településen? Miből élnek az emberek úgy általában?

AK1: Hát a fődeket kiosztották, oszt mindenkinek földje van. Van hektárok. Valakinek öt hektár, vagy még több is.

TM: Öhöm, akkor gazdálkodnak az emberek, ugye? És, ööö, hogy tetszik látni a településnek a jövőjét? Fog fejlődni, tovább fejlődik, vagy, vagy már fejlődik? Jobban néz ki, mint régebben?

AK1: Hát most már jobban néz ki, mert ugye+... Most már az embernek nincs a meg a sok föld, meg sok, sok minden, hanem mindenki má a kis háztájé, aztat rendezgeti.

TM: Öhöm. És ő vannak a fiatalok kilátásai itt a településen?

AK1: Hát még mehegetnek Magyarba is dógozni.

TM: Öhöm, és vannak olyanok, akik áttelepülnek Magyarországra? (.) Nincsenek?

AK1: Nem nagyon.

TM: És általában kik mentek el, hogyha el is mentek?

AK1: Innen nem nagyon megy senki.

TM: Nem?

AK1: Nem.

TM: És járnak idénymunkára az emberek valahova?

AK1: Hát in+..., innen csak Magyarba mennek, aki megyen.

TM: És régebben jártak Oroszországba így öö, idénymunkára?

AK: Ó, jártak bizony. Még én +... Még én is vótam, nem tudom, vagy ötször vótam, ha nem többször. A férjem meg tizenhét évét, tizenhat-tizenhét éven keresztül ott vót.

TM: Kint volt Oroszországba. Öhöm. És ööö, most járnak Oroszországba dolgozni?

AK1: Most nem nagyon járnak, ugyi, Eszti?

AK2: Hova?

AK1: Oroszba most nem járnak dógozni.

AK2: /-Moszkvába-/

TM: /-És valahova messzire még?-/

AK2: Mentek egy páran Moszkvába.

AK1: Moszkvába?

AK2: Moszkvába.

AK1: Hát nem tudom azt. Hát mondom, most csak+... mindenkinek, meg+//. na kiosztották a fődet, ugye nincsen kolhoz, kiosztották a fődet, mindenkinek van, öö öt hektárok meg még több, oszt no, mindenkinek aztat elég megmunkálni.

TM: Öhöm, és Magyarországra járnak a faluból dolgozni, vagy valami más miatt járnak át Magyarországra?

AK1: Hát, vala+..., valamenny+..., valamenyien mennek, áá nem olyan túl sokan.

/-Hát meg a+/-/

TM: /-És dolgozáson kívül-/ valami miatt mennek még? (..) Nem?

AK1: Nem tudom.

TM: Az elmúlt tíz évben, hogy tetszett látni, hogy romlott vagy javult a helyzete itt a (.) családjának?

AK1: [hallgat]

TM: Családon belül romlott vagy javult tíz éven belül a helyzete, hogy tetszik gondolni?

AK1: Az úgy van, hogy kinek hogy.

TM: Öhöm, és a következő tíz évben, hogy tetszik gondolni, hogy javulni, vagy romolni fog a családnak helyzete?

AK1: Hát mi még, mint ahogy idősök vagyunk+... ugye kapok ezt a kis nyugdíjat, mi már csak abból élünk. Hát igaz, hogy na, é, én is csak magam vagyok, nekem is a férjem meghalt.

TM: Öhöm, és, öö, milyen nyelven tetszik beszélni még a magyaron kívül még?

AK1: Én nem tudok semmilyen nyelven.

TM: Semmi mást, és ööö+//.

AK1: Hát ugye na, az emberre, vala+..., valamennyit, ugye ni, meg, megért csak+... Így avval van a probléma, hogy a sza+..., a szavakat hiába tudom, mert oszt azt az utóját, azt a ragozást nem tudom. Oszt a szavakat aztat ki tu+//. értem, vagy ki tudom mondani, csak már+..., szóval a beszéd nem úgy jön ki, mint, mint itt a magyarba.

TM: Aha, és mit tetszik gondolni, az orosz vagy az ukrán a szebb nyelv?

AK1: Például nekem az orosz.

TM: És miért szebb az orosz, /-mint az ukrán?-/

AK1: /-Hát mer ez, mer ez-/ ez a, ez az ukrán olyan, avval a sz betűvel beszél, oszt én aztat valahogy nem tudom. [nevet e végén]

TM: Aha.

AK1: Nem értem, no, szóval í, így van, hogy aztat nem értem meg. Mondom, hogy Oroszba jártam, én a az orosz megértettem, de ezt az ukránt nem értem.

TM: Öhöm, és a településen, Dercenben akik élnek magyarok, tudnak beszélni oroszul vagy ukránul?

AK1: Háát az idősök nem nagyon. Háát az esetleg a fiatalok.

TM: És a nem magyarok, akik esetleg itt élnek, azok beszélnek magyarul?

AK1: Itt mindenki tud magyarul beszélni.

TM: Öhöm. Ő mit tetszik gondolni, a Kárpátalján a magyaroknak meg kell tanulniuk magya+//. öö, ukránul? Az állam nyelvét?

AK1: Háát szóval így, így van, hogyha például, mint a mi falunkba, hogy se ukrán nincsen, se orosz nincsen, itt biztos nem tanulna meg egy fiatal se, /-hogya a+//./

TM: /-Öhöm-/ Nincs senki körülöttük, öhöm.

AK1: Mer ugyi hogyha az embernek van egy szomszédja, az már oroszol tud, az ember elmegyen oda hozzá, vagy valamit akar, már köl, kell neki valamit beszélni vagy ööö+... De hát itt nekünk nem muszáj, mert mindenki csak magyarul.

TM: És a nem magyaroknak Kárpátalján meg kéne tanulniuk magyarul?

AK1: Arra valamikor az öregek azt mondták, hogy ahány nyelvet tud az ember, annyi /-emmer+...-/

TM: /-Annyü -/ ember, öhöm.

AK1: Az úgy van, mer akkor mindenütt fel, fel tudja magát lelteni.

TM: Igen. És a, a helyiek által beszélt nyelv valamiben különbözik a környező falvaknak a beszédétől?

AK1: Hát itt, mint minden faluba, másképpen beszélnek.

TM: És van, ööö+..., mik azok a +//., vannak valami jellegzetessége falunak a +//. a faluban beszélő embereknek a beszédében? Valami jellegzetes vonása, ami, mi a több falunak a beszédében nincs meg?

AK1: Hát ugye, egy van, van olyan amék é-vel, olyan é-vel beszél. Egyik faluba. A má+... má+... szóval (.) al+//. aztat má meg, meg, meg tudjuk, hogy má, ha itt a szomszéd faluból jött valaki, mer az+//. annak más a kiejtése.

TM: Öhöm. És akkor a szomszédos fa+//., településen hogy beszélnek?

AK1: Hát ugyan ú+//. , má, más kiejtésök van, mint a+..., mint nekünk.

TM: Öhöm. És mit tetszik gondolni, az itten +//. az itteni beszéd szép, vagy csúnya? Aa településen beszélt nyelv?

AK1: Hát ööö mer nekünk is+//. Szóval mi, mi használunk ezt az /ié betűt,-/

TM: /-Öhöm.-/

AK1: ié betűt. Ez, ez+//. szóval ilyen betű nincsen például.

AK2: Milyen?

AK1: Az ié betű. Nohát van? Ilye nincsen é van vagy e.

TM: Öhöm. És van olyan, ah, szó, tetszik ismerni olyan szavakat esetleg, amit Magyarországon használnak, viszont itt Kárpátalján nem?

AK1: Nem tudom én. Ehhez nem értek.

TM: Esetleg amikor ott tetszett lenni Magyarországon, volt olyan szó, amit nem tetszett megérteni, amikor mondtak valamit? /-Nem ? -/

AK1: /-Nem. -/

TM: És öö, van olyan szó, amelyet Kárpátalján, se Magyarországon nem értettek meg? Mint amit tetszett mondani, és akkor az ottaniak nem értették meg?

AK1: Nem volt.

TM: Nem? Ööö, és ő a faluban akik élnek, használnak olyan szavakat, hogy pászport, ööö, bulocska?

AK1: Hát hogyne, hogyne. Mi, mi nem is úgy mondjuk, hogy pászport, hanem paszport.

TM: Paszport öhöm.

AK1: Paszport. /-És bulocska-/

TM: /-és ö bulocska.-/
 AK1: Hát igen.
 TM: És mit tetszik gondolni, miért használják ezeket a szavakat?
 AK1: Hát én nem tudom, hogy minek. Hát mi így szoktuk meg.
 TM: Öhöm. És tetszik emlékezni esetleg a, a háború előtti időkre? Akkor még tetszett élni? Nem meséltek esetleg a háború előtti időkről?
 AK1: Ugyi meséltek az öregek, de hát á+... a, a gyerekek hogy vagynak vele? Inkább annak a játszás kell, nem aztat hallgatni, hogyhát azok, hogy mit beszélnek. Á, az idősek beszéljenek maguknak, ők elbészélték, mi meg ugyi (.), a magunkét, a játszás vót az eszünkbe.
 TM: És milyen volt a magyarok és a csehek alatt az élet?
 AK1: Hát ugyi én aztat még nem tudom, mert a csehek alatt még aztat, aztat nem tudom, hát+...
 TM: És +... esetleg tetszik emlékezni a csehek bevonulására, a magyarok bevonulására? Mikor bevonultak?
 AK1: Nem.
 TM: Nem? És hogyan élte át a háborút /-a család?-/
 AK1: /-Tessék?-/
 TM: A háborút a család, hogyan élte át a család?
 AK1: Gyere, Ilona!
 AK3: Hát mit tudom?
 AK1: Tőlem idősebb vagy s többet tudol.
 AK3: Mit?
 TM: A háborút hogyan élte a család át?
 AK3: Hát öö, szóval, itt nálunk nem vót. Az embereket elvitték az aszz+/.
 TM: És a +... És érintette a falut a negyvennégyes őszi deportálás? Elvittek sok embert?
 AK1: Hát az embereket /-aztat, aztat összeszedték.-/
 AK2: /-xxx elvitték -/ a fiatalokat, /-odamaradtak.-/
 AK1: /- Tizennyóc évtől. -/
 AK2: Tizennyóc évtől hatvan évig elvitték, oszt mind odamaradt. Keves jött vissza. Keservesen jártak utána, +...
 AK1: Kotászkai.
 AK2: /-Kot+//.-/
 AK1: /-Kotász-/kára, mert még, még oda ugye olyan csomagokat vittek, de onnan, amikor osztán /- elvitték őket+...-/
 AK3: /-Az, az, azoknak-/ nem adták oda, akkor még lábbeliek se vót, mezétláb mentek, keserves időket éltek.
 TM: És Donbászra vittek el fiatalokat, amikor+/.?
 AK3: Vittek, tizennyóc, húsz éveseket.
 TM: Igen? És mi lett velük, ezekkel a fiatalokkal?
 AK3: Sok /-ott maradtak.-/
 AK2: /-Sok ott meg-/halt.
 TM: Ott maradt?
 AK3: Ott maradt sok.

TM: És kiket vittek el általában?

AK1: Mindenkit, a, aki betöltötte a +/.

AK3: Elvitték itt né, izét Csúcsinyóét az az izé (.) Mikó Jani. Úgyhogy sokat elvittek fiatalokat.

AK2: /-Aki, aki betöltötte azt a +/, -/

AK3: /-az, az, az. Olyan ka, ka, katona-/köteleseket azt mindet vitték.

AK2: /-Mindet, mindet-/

TM: /-Öhöm,-/ és a kolhozosításra hogy tetszik emlékezni? A kolhozosítás hogy zajlott? A szervezés? Önként léptek be az emberek vagy kényszerítették rá?

AK3: Kényszerítették. Jött, ezelőtt vót régen, itthon vót egy ember, aki dobolt. Óóó, azt mondta, be kell vonulni, azt mondja tizennyóctól hatvanig. Így vót, anyám.

AK2: Hát do/-bolt, dobszóra.-/

AK3: /-És elmentek-/, azt mondja, ennivalót vinni magokkal.

AK2: Három napra.

AK3: Három napra, mert hát ugyi az ember félt. Hogy hát mennyünk, mer hát megölnek. Vagy mer+... Elmentek. De sok+..., /-Egy pár, ha hazajött belőle.-/

TM: Öhöm, és a családjuktól, amikor volt a kolhozosítás, mikeket vittek el? Elvittek állatokat, /-elvet-/tek földeket?

AK1: /-El.-/

TM: /-Miket vittek el?-/

AK1: /-Hát a földet-/ mindet /-elvették. Vót+//.-/

AK2: /-el, elvitték.-/ Nekünk vót, tudom, vót, ökör vót
Hizlalni akartuk, hogy eladunk, pénzt kapunk belőle. Elvitték ingyen. Szekeret, ekét, mindent felszerelést elvitték. Ingyen. Csak így, ni. Há+//.

AK2: Há mindent oda+... le kellett adni. /-xxx-/

AK3: /-Hát-/ a kolhoz lopáson alakult meg.
Lopáson alakult meg.

AK2: Szóvaal ott. Akkor le kellett adni, például nekünk akkor vót cséplőgép, vetőgép, ő vót...

AK1: Eke, berena.

AK2: Eke, berena, vót két ökrünk, amink +/.

AK3: /-Bizony, két ökör.-/

AK2: /-de még vót két-/ tinó, meg úgy, hogy az má a két ökör helyébe nevelve.

TM: Öhöm.

AK2: Mind a négyet elvi, elvitték, de még egy kopejkát sem adtak érte.

AK3: Nem, semmit se.

AK2: Hát /-még a csűrököt xx+//.-/

AK1: /-Mindenféle felszerel, csű+//.-/

AK3: Még megöltünk egy disznót, akko le kell adni a zsírját. Nahát, hm, mi maradt? A legjobb zsírját be kellett adni, mer ha nem, hát azt mondja, jött a+//., el, elvitték.

TM: Öhöm.

AK2: A csűrt le+//. a, ugye na régen, no az embernek magának vót csű, csűr, az aztat, úgy rajta vót az a cserepek vagy pala, vagy mi vót rajta. Aztat mindent leszedték, mindenestül elvitték, csak a+//. úgyhogy a+//., na ez igaz, hogy aztat vitték a kolhoz cserepre, no hogy oda behajtották azt a teheneket, azt az ökröket, mindent. Oszt+... Av, avval jászolt csináltak, ott meg valami helyet, no hogy ahova oda tegyék.

AK3: Bizony /-nekünk is vót két-/

AK2: /-hogy fedel legyen a fejük+/-/

AK3: ökör. Elvitték egy kopek nélkül. No oszt mit szólsz?

AK2: Ne+... hát, nekünk is.

AK3: Akkoriban az ember félt, hogy jaj, hát adjuk oda.

AK2: Adjuk /-oda, mer xxx biztoson-/

AK3: /-mer hát elviszik, megölnék.-/ Odaadtuk.

TM: És mikor volt jobb élni: a szovjet időszak alatt vagy most inkább?

AK3: Jobb vót élni, mikor kommunista világ vót.

TM: Akkor jobb vót élni?

AK3: Jobb vót.

TM: És miért?

AK3: Hát, én nem tudom, de má most,+... Mer minden üzem vót, no. Ebbe a faluba vót vasgyár, kosárfonó, tejgyár. Minden vót, téglagyár. Megszűnt minden, nincs semmi.

AK2: Most meg semmi nincs ugyi.

AK3: Na most akkor+//.

AK2: A fiataloknak nincsen munkahely sehol.

AK3: Nincs munkahely. De most miből vesz az ember még kenyeret is? Há miből, há miből? Elvisz az ember a piacra egy kis zöldséget, nem kell. Hiába szárazság van, nem kell. Mer szárazság van, nem kell semmi.

AK2: Szárazság, ennyi kis krumplink van.

AK3: Hogy mi lesz velünk, nem tudom. Oszt se őszi, se tavaszi nem lesz. Ősszel nem lehetett vetni, mer (.) esett mindég az eső,

AK2: Most meg a szárazság.

AK3: Tavasz meg+... tavasz meg megént+//. Most meg bejött a szárazság. Se őszi nem lesz, se tavaszi. Nincs mire számítani. A paradicsom is, amit virét, amit megtermett egy kicsi rajta. Virág nincs. Nincs esső, leterem az a kis paradicsom, és tovább nincs. Na most mit vigyen az ember a piacon? Miből kap egy pár kopeket? A kenyér is ennyi kicsi, ni. Egy ötven meg Egy harminc. Úgyhogy ha száz grivenyt elvisz az ember, egy kis szitka, de még félig sincs, oszt száz griveny. De miből árulja ki az ember, mikor a határba kimegy az ember, síralom. Nincs esső, nincs semmi. Na. Oszt enni kell minden nap. Miből?

TM: Jó, hát köszönöm.

VÁRTUK A DEMOKRÁCIÁT, DE NEM A DEMOKRÁCIA JÖTT, HANEM EGY MAFFIA-RENDSZER^{*}

TM: Mikor, hol született?

AK: Ezerkilencszázötven január egy.

TM: Lakóhelye?

AK: Beregszász.

TM: És milyen házba lakik, családi házba vagy társas házba?

AK: Családi házba lakom.

TM: Milyen családba született és mikor?

AK: Munkás családba születtem.

TM: Mivel foglalkoztak a szülők, nagyszülők?

AK: Hát ő szőlészette foglalkoztak, mezőgazdasággal. Nehéz munkát végeztek.

TM: A szülei is?

AK: A szüleimről van szó, igen.

TM: És a nagyszülei?

AK: A nagyszülők szintén.

TM: És most mivel foglalkozik a család?

AK: Hát a szüleim nyugdíjasok, én pediglen a beregszászi ruhagyárba dolgozom mint szerelő.

TM: Hol milyen iskolákat végzett? Szeretett volna-e továbbtanulni?

AK: Hát ő iskolákat+//. én csak szakiskolát végeztem, továbbtanulni szerettem volna, de arra nem volt lehetőség.

TM: És melyik középiskolába járt?

AK: A beregszászi Kossuth Lajos Középiskolába.

TM: És miért nem volt lehetőség a továbbtanulásra?

AK: Hát, mert ahova én szerettem volna menni, oda fizetni is kellett volna, nemcsak tudás kellett volna, hanem fizetni, fizetni. Nagyon nem volt pénz, nem volt.

TM: Milyen vallású? Vallásgyakorló-e? Jár-e templomba?

AK: Hát vallásgyakorló vagyok, nem sürven járok, de járok.

TM: Ő hol dolgozott, milyen munkahelyei voltak eddig, és ott konkrétan mi volt a feladata?

AK: A beregszászi bútorkombinátba dolgoztam mint bútorösszeállító hat évig. A beregszászi finomme, mihe, mechanikai gyárba dolgoztam huszonöt évig (.) mint esztergályos, és jelenleg dolgozom a beregszászi ruhagyárba mint gépszerelő.

TM: Milyen nemzetiségűnek tartja magát?

AK: Magyarok.

TM: Fontos-e az életében, hogy milyen nemzetiségű?

AK: Hát az én életembe fontos, hogy magyar nemzetiségű vagyok. Szerintem, szerintem az úgy helyes, hogy minden ember legyen büszke a saját nemzetiségére, és ne nézze le a másikat.

TM: És lényeges-e az, hogy ki milyen nemzetiségű?

^{*} Az interjú azonosító száma: 252_Beregszász_1950_férfi; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (53 éves férfi, református, végzettsége: szakiskola). A felvétel 2003 augusztusában készült Beregszászon.

- AK: Hát ööö lényeges-e? Hát szerintem minden, minden embernek legyen lényeges, hogy hát ő milyen nemzetiségű, és legyen rá büszke.
- TM: Ki a magyar és mitől magyar a magyar?
- AK: Ki a magyar? Hát szerintem az az ember a magyar, aki magyarnak tartja magát. Lehet az Petrovics Sándor, a legnagyobb magyar. De lehet az, mondjuk, mondjuk, Kovács István, aki magyarnak tartja magát például, de, de ugyanakkor elárulja a hazáját. Az a magyar (..) nemzetiségű+//. Nem számít szerintem, az a magyar, aki magyarnak tartja magát.
- TM: Származott-e abból előnye vagy hátránya, hogy magyar nemzetiségű és anyanyelvű? És ha igen, akkor milyen és mikor?
- AK: Hát, őszintén szólva, előnyöm (..) nem nagyon származik belőle. Jelenleg? Mostanról van szó?
- TM: Hát igen, vagy & a régmúltból.
- AK: Én most a jelenről beszélek, most én büszke vagyok rá, hogy magyar vagyok, de ugyanakkor előnyöm nincs belőle, mert a magyar egyre jobban hátrányba szorul /-Kárpátalján.-/
- TM: /-És milyen+/-./
- AK: Ilyen ala+..., alázatos hátrányba, vagy hogy magyarázzam ki, hogy, hogy papíron megadnak minden, minden jogokat, van iskola+/, van magyar gimnázium, zárójelbe, az se nem az, amit a, amit a magyarok építettek magoknak, hanem adtak egy másik helyen, jó messze a várostól, de mindegy. De ugyanakkor (..) elmegyen, elme+... elmegyek például én is, én ukránt nem tanultam. Megyek ügyintézní, már meg kell, hogy alázkodjak valakinek, hogy legyen olyan szíves, töltsse ki ezt a papírt, mert olyan vagyok, mint egy analfabéta, mert az ukránt én nem tanultam, de a fiatalásnak sincs meg+/. Hiába tanítják az ukránt. De, de nincs tankönyv, nincs megadva a feltételek, elvégzi az iskolát, ukránul nem tud. Nem úgy kell tanítani, hogy hát hogy verset vers után, hanem úgy kell tanítani, hogy tanítsák meg ukránul.
- TM: A magyarokon kívül élnek-e más nemzetiségűek itt Beregszászban, és kik?
- AK: Éltek, persze, ő élnek, persze, oroszok, örmények, gruzinok, ő ukránok, ruszinok meg satöbbi, több más nemzetiség él.
- TM: És a cigányok? Ön hogy viszonyul a cigányokhoz?
- AK: Hát a cigányok, a cigányokhoz úgy viszonyulok, hogy+... Hát mint embert, hát nézem, aki rendes ember és dolgozik, hát ugyanolyan ember, mint egy másik ember, csak, csak ők nem akarnak valahogy, nem is akarnak. Igaz, az állam se nagyon támogatja őket, hogy hát, hogy egy kicsit, hogy kirúgjanak a mélyből, de ők nem is akarnak. Szerintem, ha támogatná az állam óriási összegekkel a cigányokat, akkor is nehéz lenne kihozni őket a mélyből, mert annyira igénytelen emberek, hogy ők, ők nem is akarnak. Máról a holnapra élnek és kész. Ez a nagy gond velük.
- TM: Él+/. Éltek vagy élnek-e zsidók a településen? Velük milyen, illetve milyen volt a viszony?
- AK: Hát zsidók a településen éltek, (..) sokan éltek. Beregszászba sok zsidó volt, manapság már nagyon kevés van. Hát az én gyerekkoromra visszaemlékezve, azok között is volt olyan ember, aki, aki nagyon jó volt, de volt nagyon rossz is. Például én előttem, aki... Volt nekem egy bátyám, és meghalt, azt egy zsidó orvos tette el láb alól. Név szerint Vájnszhósz. Ő azért tette el láb alól, mert a bosszú, háború után negyvenkilenbe, hát a zsidó bosszú, ez fennállt. Nem mindenkibe, de fennállt. Holott a magyarok nem tehettek erről, me az csak egy diktatúra, az csak

egy, nem a köznépnek volt a, a, ami, ami történt, hanem, hanem hát az mint diktatúrának köszönhető volt, hogy a zsidókkal ezt csinálták. És hát nagyon sokan meg nagyon jók voltak. Segíteni kellett, segítettek, betegség volt a családba, segítettek, szóval én többségbe csak a jót tudom mondani. A kereskedelembe nagyon jók voltak, nagyon jól vezették a kereskedelmet. Szóval rosszat rájuk nem tudok mondani.

TM: Mit gondol, milyen a viszony a magyarok és a nem magyarok között itt a településen, Kárpátalján, Ukrajnában?

AK: Hát a viszony az én nézetem szerint jónak mondható, de ugyanakkor van fokozatosan, ahogy a magyarok innen távoznak elfele, a színe java, az értelmisége, ugyanúgy, akik itt maradnak, nekünk egyre kevesebb szavunk van, és egyre jobban érezni, hogy hát, hogy, hogy, mi csak egy, mi csak egy magyar vagyunk. Egyre jobban. És ahogy veszem észre, amelyik magyar megtanulja a nyelvet, és, és közéjük asszimilálódik, az fog tudni érvényesülni. De aki nem tudja megtanulni a nyelvet, az csak egy, egy kubikusnak elmehet. Az lesz a+... itteni magyarság sorsa.

TM: Van-e különbség a magyarországi és a kárpátaljai magyarok között?

AK: Hát különbség, különbség, mondjuk milyen, milyen téren? Munká+..., munka szeretet vagy, vagy, /-vagy intelligencia? -/

TM: /-Hát így az életviszonyban-/, meg az, hogy milyen emberek vagyunk mi, meg ők.

AK: Hát életviszonyba, életviszonyba, hát szerintem ők sokkal jobban élnek. Sokat dógoznak ők is, de ők jobban élnek. Biztosabb, biztosabb a holnap. Nekünk nagyon nehéz megélni, nagyon nehéz megélni, Isten őrizze, hogy megpróbálják azt, amit a kárpátaljai magyarság, ahogy él, ahogy fenntartja magát. De, a következő kérdés mi is volt?

TM: Milyen a viszony a magyarországi és a kárpátaljai magyarok között?

AK: A viszony nagyon jó, mert hát segítenek. Nem mondom, sok, sokba segítenek, dee szerintem nem azért, lehet, hogy elégedetlen vagyok vagy valami, de (..) többet várnék, többet várnék például olyan téren, hogy itt van például ez a vízum. Én belátom, hogy vízum, ez, ez, ez olyan dolog, hogy ez most kell. Nem tudnak kibújni alóla, hogy hát hogy nem. Na de azért egy kicsit érezni kén az itteni magyarságnak, hogy vagy ne kén azt a hosszú sort kiállni, mert én magyar vagyok. Egy kicsit érzem, hogy hát én oda tartozok Magyarországhoz. Na de mindegy, hogy hát hogy én, vagy egy ruszin, vagy egy beljebből, beljebből jön, Ivano-Frankovszkból egy másik, ugyanúgy be kell állni nekem is a sor végére, egy kicsit szeretném, hogy mondjuk én a káemkásznek a tagja vagyok, tegyük fel, nekem intézné a káemkászen keresztül, intéződne egy kicsit rövidebben. Nem ilyen hosszan.

TM: Vannak-e magyar szervezetek, intézmények itt a településen és milyenek?

AK: Hát vannak magyar szervezetek. Hát például már említettem a káemkászt, csak sajnos a magyarság átka az, hogy, hogy ez is kettéoszlott, hála Dalmay Árpádnak, aki a magyarságot kettéoszlatta, és utána, utána átlépett a határon, és jó érzi magát Magyarországon. És ő, nem erre kellett vón törekedni, hogy a magyarságot kétfele oszlatni, hanem összefele kovácsolni. Hát van a pedagógusszövetség, a béemkász, igen. Hát ennyi.

TM: És intézmények, iskolák? Ilyenek?

- AK: Hát van, van, van magyar, magyar középiskolák, magyar, magyar óvodák, liceum, vannak református gimnáziumok.
- TM: Hogy emlékszik vissza az ezerkilencszáznyolcvanas évek végére, és kilencvenes évek elejére, szabadabb lett akkor a világ, mint a szovjet korszakban volt?
- AK: Ezerkilencszáznyolcvanas évek?
- TM: Végére és a kilencvenes évek elejére.
- AK: Hát (..) örültünk akkor, hogy vége a kommunista diktatúrának, mert az egy gyilkos, álszent diktatúra volt, deee nem ezt vártam, nem ezt. Az új rendszertől nem ezt vártam, mert ez a demokrácia, hát vártuk a demokráciát, de nem a demokrácia jött, hanem egy maffia-rendszer. Most ami működik, ez a maffiák közötti harc. Megkezdődik a minisztériumba a maffia, és lejön egészen leig. Ez nem demokrácia.
- TM: Mi a véleménye a településről, ahol él, Beregszászról? Szereti, otthonának érzi-e?
- AK: A települést nagyon szeretem, mer itt születtem, Beregszászba, a Vérke partján. Nagyon szép gyerekkorom volt, mondjuk nagyon nehéz is, de nagyon szép is. Nehéz volt azért, mert háború után kenyéré kellett, mint pici gyerekeknek, ott kellett állni egy kis kényéré fél napokat, satöbbi, cukoré. De! Nagyon szép volt, mert meg tudtunk fürödni a Vérkébe, zajos volt a Vérke part, a strand működött, szóval egy nagyon szép kis város volt Beregszász. /-Tiszta város.-/
- TM: /-És hogy néz ki most a település?-/
- AK: És most egy szemétdomb az egész. Nincs normális gazdája. Egyszerűen csak magától megy minden, szóval szemétdomb, nem hordják el a szemetet, még csuda, hogy eddig nem ütött ki Beregszászba valami járványos betegség.
- TM: Kik a településen a meghatározó személyek?
- AK: A településen a meghatározó személyek. Hát hadd ne említsek neveket, ő még egyszer mondom, hogy az én véleményem szerint itt a maffia vezeti az egész, nem Beregszászt, az egész országot.
- TM: Összetartó a település? Összejárna még az emberek?
- AK: Hát az emberek mint szomszédok, ezen a vidéken mi összetartunk, mert, mert, mint nagyobb városokba ez nem jellemző, itt nálunk nem jellemző az sem, hogy milyen nemzetiségű a szomszédok között, nagyon+/. azért is nagyon szeretem így a szomszédokat, mert összetartók vagyunk, de általában, általában nem az jellemző, nem úgy van, mint régen volt, mindenki szalad, szalad a pénze után. Valaki a megélhetése után, valaki meg, hogy nagyobb kocsit meg nagyobb házat vegyen, meg több földet, satöbbi, és ez által a gyerekeket is nem nevelik a családok, és magára vannak hagyva. Épp valamiképp nap voltam aaaz egyik iskolába, második osztályos tanulók, hát az én gyerekkoromra visszanézve nagyon neveletlenek. Látszik, hogy a szülők nem nevelik.
- TM: Megtartják még a régi népi ünnepeket?
- AK: Hát igen. Főképp, főképp falun, falun szokták, városban egyre jobban maradnak elfele a régi ünnepek. Falun, falun még jobban hagyományos. Itt városban, városban így az egyházi ünnepek, hát persze, világos, az+...
- TM: És még milyeneket tartanak meg? Népi ünnepeket.
- AK: Beregszászba?
- TM: Igen.
- AK: Hát szokott lenni minden ősszel ilyen farsangok, őszi farsang vásárral egybekötve.

- TM: Vannak-e most közösségi munkaalkalmak, ilyen kalákák, amikor az emberek egymásnak segítenek?
- AK: Községi alkalmak?
- TM: Hát mint régen volt a tengerihántó.
- AK: Hát ez (.) városra nem jellemző, falun inkább, de, de falun se úgy van, mint régen volt, hogy hát hogy egy nagy /-hántó volt meg kútba esés-/
 TM: /-És régen hogy volt ez?-/
 AK: ...meg satöbbi, ilyen játékok, hanem meghántsák má ki a mezőn, aztán hazaviszik készen a tengerit, ott egyből megy a kasba. Szóval egyre jobban, egyre jobban marad elfele. Ez, ez mondjuk, ez ellen kéne tenni valamit, hogy ez ne maradjon el, mert annyival szegényebbek vagyunk.
- TM: És hogy volt ez régen? Hogy emlékszik vissza gyerekkorából?
- AK: Hát a gyerekkoromba úgy emlékszem vissza, hogy hát igaz, hogy én, má élőttem voltak inkább a nagyobb ilyen hántók. Több, több ünnepek voltak, ilyen lekvár főzések, hát lekvár főzéskor is hát összejöttek a szomszédok, az egész a, az ismerősök, és hát az egy ünnepély volt. Vagy például szüretkor, hát szüretkor ott volt a fél utca. Harmónik+..., vót, aki nem is szólót szedett, csak annyi vót a dóga, hogy harmónikázott meg énekelt. [Nevet]
- TM: Járnak-e templomba az emberek és milyen alkalmakkor?
- AK: Hát járnak a templomba az emberek, de, de többet kellene járni, többet kellene járni a templomba. Hát sokan, sokan leginkább így ünnepekkor mennek, de egyre jobban, egyre jobban. Ezt nem lehet mondjuk egyik napról a másikra, ezt nevelni kell az embereket, a kicsi koroktól.
- TM: Mikor volt ő jobb ezen a településen élni, most, vagy korábban?
- AK: Hát sajnos azt kell mondanom, hogy hála Istennek, a kommunista diktatúra, hogy megszűnt, de vissza nem kívánom, mert négy nagybátyám köszönheti az életét annak a diktatúrának, de ugyanakkor, ugyanakkor sajnos azt kell mondani, hogy akkor jobban éltek az emberek.
- TM: Milyen a magyarok helyzete a településen? Jobb vagy rosszabb, mint korábban? Más nemzetiségekhez képest hogyan élnék?
- AK: A magyarok helyzete jóval rosszabb, mint korábban. Nem akarok sokat beszélni, csak például annyit mondok, hogy+//. Jó, most megnyílt nemrég egy könyvesbolt. Akinek van sok pénze, az meg tudja vásárolni. Ott vannak a könyvek, csak nincsen vásárló, mert nincs az embereknek pénz. Korábban ott volt a nagy könyvesbolt, vehettünk Petőfi összes költeményit, Jókai, jaj, szinte kopekekbe került. Ez is mondjuk, szóval mindenképpen rosszabb a magyarság helyzete.
- TM: És milyen volt a viszony az egyes nemzetiségekhez+/. nemzetiségek között régen?
- AK: Hát egyes nemzetiségek között például már Beregszászba, akik laknak, itten főképpen a ruszinok, az ukránok, a magyarok, hát nem, nem volt itten nemzetiségi viszály sem régen, sem most.
- TM: Milyen a megélhetés a településen, vannak-e munkahelyek, miből élnek az emberek?
- AK: Hát azt kell mondanom, hogy már beindult egy pár gyár, például a ruhagyár, akkor vannak, van egy pár gyár, aki működik, amelyik működik, főképpen ezek a var+/. varrodák indulnak befele, meg már beindultak, köszönhető külföldnek, de itt az emberek nagyon, nagyon sokat dolgoznak azé a kis keserves pénzér, mert ők azért jönnek ide, mert ott is vannak emberek, akik azt megvarrják például, csak jóval

drágábban. Itt kopekekér megy. Szóval még ezeknek az embereknek még jó, meg van munkahelye, de sokat dőgoznak. De a többségnek meg nincs munkahelye, és akkor keresztül a határon, egy pár cigaretta, vagy egy ki szolyárka, és ez, ebből nehéz megélni. És most meg ez a vízum bejött. Én nem is tudom, hogy mi fog lenni, ha nem fognak újabb munkahelyek alakulni, és olyan nehéz lesz menni, mert sokan abból tartották fenn a családot.

TM: Gazdálkodnak az emberek itt Beregszászban?

AK: Beregszászban? Hát gazdálkodnak, gazdálkodnak, aki, akinek földje van, de nagyon nehéz gazdálkodni az olyan embernek, akinek nincs traktorja, mondjuk még nem érte el azt a szintet. Mondjuk, van földje, de nincs gépesítés, nincs traktor, de (..) nehéz kijönni belőle, mert a szántásér, a vetésér, mindent, míg az újat, míg betakarítja, addig összeszámolja, majdnem hogy ráfizetés.

TM: Milyen a település jövője?

AK: Na, ezt aztán nem tudom megmondani. A település + ... Hát jövőt látnék én, csak egy jó gazda kéne. Egy nagyon kemény kezű gazda kéne, aki kézbe venné Beregszászt, és a milícia is mondjuk télen nem bent melegedne a milicián, hanem mint régen volt. Voltak, két-három utcára volt milicista, és mondjuk, hogy ha kiöntötték a szemetet például, akkor, akkor már rögtön megfenyítették, és sajnos megint azt kell mondani, hogy a kommunista rendszerbe volt, nem dicsérni akarom ezzel, és a demokráciával meg csak, csak a negatívumot tudom mondani megint csak.

TM: Vannak-e a fiataloknak kilátásai, lehetőségei itt?

AK: Akinek sok pénze van, persze ész is kell hozzá, de ha nincs pénz, abba a családba csak éppen csak az ennivalóra, a létfenntartásra, és, és van egy nagyon okos gyerek, és ha nem kap a Magyarországtól támogatást, akkor ő megmarad egy bizonyos szinten, mert nem tud kirúgni, mert sok pénz kell hozzá. Mert hát pénz nélkü fe se veszik.

TM: És mi a kiút a jelenlegi helyzetből?

AK: Kiút a jelenlegi helyzetből? Ezt, ezt talán még a politikusok se tudnák megmondani. Még egyszer mondom, feeszámolni a maffiát.

TM: Vannak-e olyanok, akik áttelepültek vagy áttelepülnek Magyarországra?

AK: Hát vannak az én ismerőseim közül is nagyon sokan, akik áttelepültek, sokan már átmentek, sokan meg, meg itt élnek, papíron má ott vannak, és mondjuk nekik így is kényelmes. Mert hát persze pláne a nyugdíjasoknak, a nagyon sokszorosát kapják így, mint a helybeliek, de, de ez, ez nagyon nem jó nekünk, ez nagyon nem jó nekünk, mert ezzel csak a kárpátaljai magyarság gyengül. Az értelmiség hagyja elfele a területet, és ezáltal csak gyengülünk. Az egyszerű, az egyszerűbb magyarsággal meg má könnyen elbán az ukrán (..) kormány.

TM: Manapság járnak ide nyómunkára az emberek?

AK: Járnak ide nyómunkára az emberek, mondjuk, akinek van munkavállalási engedélye, Magyarba, mondjuk még annak még elég jó, de, de sokan bujkálnak, mint a patkányok.

TM: Régen jártak Oroszországba ide nyómunkára, hosszúrubelre, zárabotkíra?

AK: Magyarországra?

TM: Nem. Régen jártak Oroszországba ide nyómunkára Beregszászból az emberek?

AK: Jártak, persze még Kazahsztánba is, meg hát jártak, jártak, hát de mondjuk, mondjuk... Hát, aki több pénzt akart keresni, az ment régebben, mert hát

munkahely akkoriba volt, nem lehetett azt mondani, hogy nincs Beregszászba munkahely, de aki nem volt megelégedve, több pénzt akart keresni, vagy pediglen aki szerette a kicsapongó életet, aztán világot látott, meg satöbbi.

TM: És most járnak dolgozni valahová messzire?

AK: Járnak, járnak. Van ismerősöm, aki, mondjuk, úgy hallottam, hogy arra Kazahsztánba is járnak, Oroszországba is járnak. Általába inkább ilyen kőműves szakma, kőműves szakmára járnak.

TM: Az elmúlt tíz évben romlott, javult vagy nem változott a család anyagi helyzete?

AK: Azt kell mondanom, hogy hát+... Például én, mint munkás ember, tudtam építeni egy házat. A+... önerőből, csak a két kezem után. Jött a rendszerváltás, szerencsére a ház akkorára felépült, és beköltöztem. Mert biztos, hogy úgy maradt volna félbe, ahogy ért a rendszerváltás. Azóta semmit nem tudok csinálni rajta, de hála Istennek, lakható, és volt egy bizonyos időszak, hogy már-már kenyérre se volt. Már-már azt se tudtam, hogy mi lesz. Ez a, ez a kuponos időszak volt, mikor, mikor dolgoztam a munkahelyen, csak pénz nem volt, csak pénzt nem adtak, még kupont se adtak, hanem úgy adták a fizetést, hogy egy kis vaj, egy kis liszt, de még alá se kellett írni, csak úgy lökték, mint kutyának a csontot. Na most talán már, már mintha valami változott volna. Hát mondjuk, mondjuk nekem van munkahelyem, és mondjuk annyiból változott, hogy minden hónapba egy időbe megkapom a fizetésem. De, de így szépen hangzik a fizetésem, de, de csak annyira elég, hogy a létfenntartásra. Ahhoz, hogy hát, hogy most kiég a hűtő például, nem tudok venni, nincs rá pénz. Vagy kiég a mosógép, nem tudok venni, me nincs rá pénz. Csak a létfenntartásra elég a pénz a becsületesen dolgozó munkás embernek. Mindegy, ha az értelmiségit is mondjuk, tanárokat. Tanárok sincsenek megfizetve, sajnos Ők ugyanebbe a helyzetbe vannak.

TM: És a következő tíz évben, mit gondol, romlik, javul, vagy nem változik a család anyagi helyzete?

AK: Ez attól függ, hogy hogy indul be a gazdaság, a vidéken, a+... Hát mondjuk, én sokat várnék mondjuk, határmenti város, és az anyaországtól sokat várnék, hogy hát, nem segélyt [kihangsúlyozza], mer a segély az csak olyan, hogy hát lökünk valamit, elfogyott, és kész. A gazdasági, a gazdaságot kellene beindítani legalább ezen a magyarlakta vidéken, hogy legyen munka, legyen a munkája után a magyar embernek pénze.

TM: Milyen nyelven beszél a magyaron kívül?

AK: A magyaron kívül oroszul beszélek. Nem azt mondom, hogy olyan kitűnően, de oroszul beszélek.

TM: És ööö melyik nyelv szebb, az orosz vagy az ukrán?

AK: Hát mit mondjak. Aa <sóhajt> magyaroknak, nem tudom, hogy mi lehet az oka ennek, az orosz nyelv sokkal könnyebb, mint az ukrán. Lehet hogy csak azért, mert nekünk újság, de én azt veszem észre, hogy hát a kárpátaljai, ők ukránnak mondják magokat, de ők sem tudják az ukránt, ez valahogy egy új nyelv. Szép nyelv az, szép nyelv, csak valahogy nekünk nagyon nehéz.

TM: A településen élő nem magyarok beszélnek-e magyarul?

AK: Beszélnek a településen élő nem magyarok is magyarul, akik mondjuk magyar környezetbe nőttek fel, ők beszélnek magyarul is. Gyerekkoruktól elsajátították.

TM: Akkor sok ukrán, orosz, megtanul magyarul?

- AK: Sok o+... ukrán és orosz megtanul magyarul. Hát vannak vegyes házasságok is, de megtanul. Például itt az utcánkba is az egyik gyerek, mikor idejöttek lakni, az egyik szomszéd, nem tudott semmit, és az utcán a gyerekektől ma úgy beszél már, hogy alig van akcentusa. Úgy beszél magyarul. Az utcán tanult meg a gyerekektől.
- TM: És meg kell-e tanulniuk a Kárpátalján élő nem magyaroknak magyarul?
- AK: Szerintem a Kárpátalján élő nem magyaroknak ugyanúgy meg kell tanulni, mint a magyarságnak. Együtt élnünk, egymás nyelvét tudni kell. Nekem ez a véleményem.
- TM: És a kárpátaljai magyaroknak meg kell tanulniuk ukránul és oroszul?
- AK: Hát & most már, most már nem oroszul, most má ukránul, igenis meg kell tanulni a Kárpátalján élő magyaroknak is ukránul. Csak hát nem tudom, hogy ez hogy fog menni, mert, mert nagyon nehéz. Nehezen sajátítják efele. Valami, valami baj van a tanítással, vagy a nem tudom, de, de nem megy a magyaroknak az ukrán nyelv.
- TM: És az orosz nyelv tudásával már nem lehet itt érvényesülni Kárpátalján?
- AK: Az orosz nyelv tudásával (..) még egy kicsit lehet, mert, mert mondjuk szláv nyelv, és, és jobb, aki az oroszot tudja, az már megérti az ukránnal is magát úgy, ahogy, de, de érvényesülni... Csak például mondom, egy okiratot ki kell tölteni, és már nem nagyon lehet megérteni, mert egészen más, más szavak is vannak. Úgyhogy... Én például, ha oroszul ideadnak egy, egy valami hivatalos, helyen egy papírt, kitölteni ki tudom tölteni, de má az ukrán nyelven nem tudom kitölteni, nem is értem meg.
- TM: És már oroszul nincsenek hivatalos iratok?
- AK: Oroszul má nincsenek, nagyon kevés, (.) nagyon kevés. Ez ellen kellene tenni valamit, hogy hát annak idején az, azt ígérték, hogy hát kétnyelvű okiratok lesznek. Hát+/-.
- TM: És magyarul nem lehet kitölteni a hivatalos iratokat?
- AK: Magyarul, magyarul... Például én oroszul töltöttem a villanyszámla, satöbbi, ezeket a papírokat, de most már oroszul nem tő+... nem tőtöm, mert nem, nem élek Oroszországba. Ukránul azért nem tőtöm, mert nem tanultam az ukránt, magyarul tőtöm. Még megtűrik egyelőre, de már szóvá tették a bankba, hogy minek nem tőtöm ukránul. Ugyanezt elmondtam nekik.
- TM: Van-e a helyiek által beszélt magyar nyelvnek valami jellegzetes vonása, amiben eltér a szomszédos településektől vagy a magyarországitól?
- AK: Már+/- . Pél+/- . milyen téren?
- TM: A beregszásziak magyar beszéde eltér-e a magyarországitól vagy más településektől?
- AK: Annak idején az iskolába Mitrovics Kati néni tanított magyarra. Azt mondta nekünk, hogy a Kárpátalján élő magyarok helyesebben beszélnek, mint az anyaországiak. Én most ezzel nem leredukálni akarom a magyarországiakat, csak azt akarom mondani, hogy hát, hogy mi is beszélünk olyan helyesen, mint a magyarországi magyarok. Na persze vannak, mondjuk, mint Dobrony, van+... öö vannak ilyen tájszólásos faluk, de mondjuk itt általánosságról van szó.
- TM: És öö milyennek tartja a helyiek magyar beszédét, szépnek vagy csúnyának?
- AK: A helyiek magyar beszéde, hát mondjuk, ha, ha kiiktatjuk az ilyen átvett szláv szavakat, hogy például paszport, meg megyek a szmenába, ha, ha igyekszünk minné jobban kiiktatni ezeket a beszédet, beszédet, akkor nagyon is szépen beszélünk magyarul.
- TM: Vannak-e olyan szavak, szófordulatok, amelyeket Magyarországon használnak, de itt Kárpátalján nem?

- AK: Hátssz, nem tudom, például részemről az olyan+... az ilyen szavak, mint tuti, meg satöbbi, nekem ezek a szavak nem tetszenek, és ez mind Magyarországról jön.
- TM: És olyanokat, amelyeket Kárpátalján itt használunk, de Magyarországon lehet, nem is ismerik, értik ezeket, tud-e?
- AK: Hát mondjuk, amit a szlávoktól átvettünk szava+..., szavakat mondjuk, hogy, mondjuk egy magyar emberrel fogok beszélni+/.
 TM: /-Például-/
 AK: /-például-/, és akkor fogom mondani neki, hogy hát hova mész, én, mondom, megyek, megyek a szmenába, akkor ő biztos meg fogja kérdezni, hogy hát, hogy, hogy mi az.
 TM: Mondjon még ilyen szavakat, mint a szmena, paszport.
 AK: Hmmm, hát nagyon sokat tudok, de most hírtelen, ilyen hírtelen mostan nem jut eszembe. Hátsz, (...) ez, ez, ez+//. egy kicsit gondolkodni kéne. Most nem tudok hírtelen mondani egyet se. [Nevet.]
 TM: És használnak-e a városban élők olyan szavakat a magyar beszédükben, mint a paszport, buloscka? Gyakran használják? És mit gondol, hogy miért használják, használjuk ezeket a szavakat?
 AK: Hát ezek, ezek a szavak, ezek évek folyamán, évek folyamán átvett, átvettük, mivelhogy együtt élünk a szláv emberekkel, és ez, ez szinte magától jön. Hát ez, ez régen is, régen is volt, mert mondjuk a, a, például használjuk a, a tűzhelybe sokan mondják, hogy spar, hát szláv, vagy spájz, hát na, akarom mondani, hogy német, sváb. A spar sváb szó, a spájz, hát ez úgy a, hát ez, ez, ez a világon mindenféle van, hogy hát az együtt élő emberek átveszik a másik nemzetiségnek, től átvesznek szavakat.
 TM: Hallott-e arról, milyen volt a háború előtti időkben élni?
 AK: Hát a háború előtti időkbe, hát, szerintem az emberek, én akkor nem éltem, hát nem tudom, de ahogy hallott+//. már hallásból, ahogy hallottam, hogy hát az emberek dolgoztak sokat, de volt egy bizonyos biztonság, és én a szüleimtől csak azt hallottam, hogy hát a magyarok alatt megadták a nemzetiségeknek minden jogot. Például ott van az én apám, ő a ruszin himnuszt nyolcvanhárom éves korába is el fogja énekelni. Nem tudja, hogy mit énekel, csak ahogy megtanították vele az iskolába, ugyanúgy kellett megtanulni, mint a magyar himnuszt. Ez csak egy példa. A kisebbségeknek minden jogok meg volt adva. Nem úgy, mint most Ukrajnába, egyre jobban nyomják a magyart. Látszatra mindent megadnak, és a magyar egyre jobban csúszik lefele, amin csak a Magyarország, az anyaország segíthet.
 TM: És hogy milyen volt a magyarok és a csehek alatt élni, arról hallott-e?
 AK: Hát a (..), én mondjuk annyit tudok mondani, amit már a, szintén az édesapámtól hallottam, hogy hát, hogy mikor a csehek kifele vonultak, kultúrnép volt, mert egy puskadörrenés nélkül vonultak ki a csehek, és úgy jöttek be a magyarok Beregszászba. Egy szóváltás, semmi nem volt, igaz, hogy előtte nagyanyámnak az egyik boltba megvette a fehér anyagot, a másik boltba a zöldet, a harmadikba a pirosat, és itthol összevarrta, és nem csak nagyanyám, hanem a magyarság, és hírtelen mindenkinek volt zászló, mindenkinek ki volt tűzve a házára, meg mentek fogadni, várták magyar zászlóval a magyar sereget. Ez, ez mondjuk egy nagyon kulturális dolog volt, hát igaz, hogy a nagyhatalmak így döntöttek, akkor így kellett lenni.
 TM: Akkor a csehek alatt nem volt elnyomás?

- AK: Nem volt. Én, én, én nem tudom, én a, az idősektől csak azt hallom, hogy volt rend, aki nem seperte el a ház előtt a havat, mondjuk, például télen, azt rögtön észrevették. Ő bejött a rendőr, figyelmeztette nagyapámat is, mondjuk, előfordult egyszer, hogy figyelmeztette, már hallásból, ahogy hallom. Visszafele jött, még nem volt elseperve, már akkor nem figyelmeztette, pedig jó barátja volt, de az természetes volt, hanem megbüntette.
- TM: És milyen volt a magyarok és a csehek bevonulása?
- AK: Hát most mondtam az előbb, hogy hát, hogy békés, békés, fegyvermentesen ment minden. Belátták a csehek, hogy a nagyhatalmak így döntöttek, így kell neki lenni. Nincs értelme, hogy vér folyjon.
- TM: Hogyan élte túl a háborút a család?
- AK: Hát megint csak háború után születtem, de ahogy hallottam, egy-két ma érdekes, nevetséges dolog, de ugyanakkor, ha abba a szituációba lettünk volna... Az egyik nagybátyám, aki odamaradt a lágerbe, úgy akarta magát megmenteni, hogy a szemközti háznak az udvarán a disznóólba csapott le egy bomba, és, és annyira megijedt, hogy a tyúkketrecbe dugta be a fejét, hogy így akarta, akart megmenekülni a bomba elől. Szerencséje volt, hogy nem találta el a szilánk. Úgyhogy+... Hát nehéz időszak volt, mert itt közel laktunk az állomás, közel volt légvonalba, és az állomást nagyon bombázták. Nehéz időszak lehetett.
- TM: És hogy emlékszik az első szovjet időkre a háború után?
- AK: Na erről most már, háború után, mondjuk én, én hat éves koromba már, már mentem kenyérére sorba állni, cukoré. [Sóhajt] Például elmondok egy esetet, hogy hogy volt ez (..) szinte napról napra, hogy a, a családnak legyen ennivaló. Annyira nehéz volt a kenyér meg a cukor, hogy, hogy hát nem akarok, nem akarok hazudni, de körülbelül kétszáz méteres sorokat kellett kiállni, ha nem több. Édesanyámmal felmentünk a városba reggel, én még iskolába nem jártam. Ő beállított engem a sor végére, én lassan tötyögtem a sorral, ő hazament, végezte a dolgát, és körülbelül tizenkét óra tájba visszajött, akkor én már a sornak a valahol, valahol a negyedrésziné jártam, és még nagyon sokáig kellett még akkor is, hogy hát még elértünk ahhoz a kis ablakhoz, ahol kaptunk egy kis, egy kis, mint a palacsinta, egy lapos fekete kenyeret, ami tengeriből lehetett, mert olyan sárgás volt, de kemény volt, meg egy fél kiló cukrot. Na, mivelhogy ketten voltunk, így kaptunk két kis lapityánka kenyeret, meg két fél kiló cukrot.
- TM: Kevés volt az élelem abba az időbe?
- AK: Kevés volt, igen. Nagyon nehezen éltek az emberek a háború után, de, de volt+... Az emberek dolgoztak, indultak befele a gyárak, és valahogy, nehezen, éltek az emberek, de valahogy, valahogy több volt a perspektíva, mint, mint manapság. Manapság az emberek nem tudják, hogy mit hoz a holnap. Ez a legnagyobb, ez a létbiztonság, a létbiztonság, ez a legnagyobb gond ma.
- TM: Érintették-e az Ön városát vagy családját személyesen az ezerkilencszáznegyvennégyes őszi deportálások, a málenyikij robot?
- AK: Talán nincs is olyan magyar család, akit a, akit ne érintett volna, de én azok közé tartozom, akik, akiket nagyon súlyosan érintett. Apai részről egy nagybátyám elment, és soha nem jött vissza. Anyai részről három testvér, három gyönyörű szép, derék fiú ment el. A legkisebbnek még nem is kellett volna menni, mert még nem töltötte be, nem tudom, tizenhét vagy tizennyolc évet kellett betölteni, de még nem töltötte be azt a kort, még neki egy hónap lett vón hátra. De önként ment, de

nem tudta, hogy a halálba, hogy legyünk együtt, hát azt a három napot kibírjuk, és akkor letudjuk, és itthol fogunk tudni dolgozni a gazdaságba, tudjuk le együtt. És önként ment a halálba a legfiatalabbik. Három testvér. Most képzelj el ezt a szituációt, hogy hát egy anyának kibírni, hát nem csak anyának, apának is, de egy, egy anyának azé mindig súlyosabb kibírni, hogy három gyermeke, három gyönyörű szép fia elment egy nap, és soha nem jött vissza. Míg élt, mindig várta haza, nem hitte el soha.

TM: És Donbászra vittek-e el fiatalokat Beregszászból? És velük mi lett?

AK: Igen, igen, apai részről volt egy nagybátyám, akit, akit Donbászra vittek, má most a családról beszélek, nagyon sokat vittek, persze, de ő megszökött. Megszökött, mee felismerte a helyzetet, hogy nem biztos, hogy vissza fog jönni is, és +//. Na de amilyen üldöztetésbe volt sokáig+/. Mert sok fiataalt megbíztak ilyen besúgásra, hogy őket nem vitték el, az volt a dolga, hogy akik megszöktek, azokat súgják be. Még barát is volt közte. És a fundamentom alá, a csűrbe volt vájva egy éjjeli menedékhely neki, és ott, ott volt, és sokszor jöttek, keresték mindenfele, de ott nem találták meg, ahova el vót bújva. Nehéz volt így élni, és sokáig, talán másfél évig élt így, hogy odahordták neki még az ennivalót is.

TM: És Donbászáról többen tértek vissza, mint a málenkij robotból?

AK: Donbászáról többen tértek vissza, igen, mint a málenkij robotból.

TM: A kolhozosításra hogy emlékszik vissza? Hogy ment a szervezés, önként léptek be az emberek vagy kényszerítették őket? Vettek-e el a családjuktól is földet, jószágot, szerszámot?

AK: Hát mondjuk ez még, ez még az én születésem előtt volt, talán vagy, vagy még annyira csecsemő voltam, hogy nem emlékszem, de igen, hallásból tudok mesélni, mert, mert ökröt, földet, mindent el, el, elvettek. Hát így könnyű volt beindulni a kommunista diktatúrának, hogy hát az emberektől elvették. A+... azokat az embereket, akiknek nagyobb birtoka vót, kuláknak mondták, kulák. De hát kik is voltak a kulákok? A kulákok voltak a parasztságnak az értelmisége. A a színe-java, akik tudtak gazdálkodni, és ők csak több kenyeret adtak. Az+.... ez nem volt semmi bűnök tulajdonképpen. És ezeket elvitték, vissza se jöttek, elítélték, elvitték Szibériába, szóval óriási megtorlásokban részesítették a, akik kulákká voltak nyilvánítva. Hát aaaz én szüleimtől is elvették az ökröt, meg szőlőt elvettek, szóval elvettek mindent ami, ami... Pedig csak kigazdák voltak, kigazdálkodók. Nem kulákok, hanem kigazdálkodók. Mindent elvettek, és nulláról kellett indulni, nulláról kellett indulni. A háború után a saját ökrével volt, mint béres, béres, mee az ökör, ő nevelte fel, de csak mint munkás volt a szekeren. Én szóval ennyit hallottam.

TM: Köszönöm szépen.

AK: Nagyon sziv+...

KEVÉS GYEREK SZÜLETIK, ÉS NAGY AZ ELVÁNDORLÁS*

TM: Hol és mikor született?

AK: Hát én Szürtébe születtem 1965-be. Helyben.

TM: És mivel foglalkoztak a szülei?

AK: Hát a szüleim tanárok, mind a ketten a helyi középiskolába dógoztak. Mamám az a magy+//., ö.. orosz szakot végzett az Ungvári Állami Egyetemen, de utána átképezte magát magyar filológussá és nyugdíjaztatásáig itt dolgozott az iskolában, magyart tanított. Apám pedig Munkácson fejezte a tanítóképzőt. És szintén a helyi iskolába. Éneket meg munkát tanított.

TM: Ön milyen iskolákat végzett?

AK: Hát ühü... először kezdtem a helyi ö...középis... vagy általános iskolát, itt fejeztem nyolc osztályt, magyar nyelven. Párhuzamosan zeneiskolába jártam, és utána a zenész szakmát választottam. ö felvételi+//. ö befejeztem utána az Ungvári öö Zeneművészeti Szakközép iskolát. Egy évet tanítottam, mert nem sikerült Lembergbe a felvételi főiskolára, és utána pedig elmentem Vilniusba zeneművészeti szakközépiskolába. Vagyis hm... elnézést, akadémiára, zeneakadémiát, ott tanultam öt évig ... litvánul. Utána pedig visszajöttem, és most a [sóhaj] szakközép iskolába tanítok zongorát.

TM: Az itteni szakközépiskol+//.

AK: Nem, Ungváron, /-Ungváron.-/

TM: /-Ungváron-/ a szakközép?

AK: /-xxx-/

TM: -/Ez a+//.-/, ez a Muzucsil+//.

AK: Igen, /-igen.-/

TM: /-Magy-/ar nyelven.

AK: A Zádor Dezső.

TM: Ühü... És ott mi+//., milyen tanár, mit tanít?

AK: Hát általában a zongorakísérő vagyok, de zongorát is tanítok, ö... másodtantárgyként, tehát nem a zongoristáknak, hanem a hegedűsöknek, a fúvósoknak. Tehát zongorát.

TM: Milyen nyelven beszél?

AK: [nevet]

TM: Milyen nyelveken?

AK: Milyen nyelveken? Hát az anyanyelvem a magyar. Utána oroszul érintkeztem, öö körülbelül öt évig. Utána megtanultam litván nyelvet, ö, mert az oktatás főleg litvánul volt. És utána vissza|tértem, most pedig ukránul főleg, úgyhogy hát ez +.. ez a negyedik nyelv, amit +... amit használok.

TM: És nehéz volt így áttérni az ukrán nyelvre?

AK: Hát nekem talán nem, de most már+... most már inkább azt használom.

TM: Mi volt mondjuk, ami elég nehezen ment, amit meg kellett szokni az ukrán nyelvvel kapcsolatban?

* Az interjú azonosító száma: 375_Szürte_1965_nő; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (41 éves nő, református, felsőfokú végzettségű). A felvétel 2006 márciusában készült Szürtén.

Ak: Az, hogy ukrán grammatikát nem tanultam, az egy kicsit problémás volt, csak öö orosz+//.l, orosz ny+... nyelvet tanultunk a magyar iskolába, és azért, azér most néha egy kicsit gondba vagyok az ukrán helyesírással, de, de általában meg tudom oldani.

TM: Ön szerint ö kárpátaljai magyaroknak meg kell tanulni ukránul?

AK: Meg, persze, hogy meg kell.

TM: Miért? Mi az oka ennek, hogy meg kell tanulni?

AK: Hát Ukrajnába élünk, az az államnyelv. Hát lényegibe a falun kívül csak az ukrán nyelven tud érintkezni akármilyen államintézménnyel, vagy, vagy üzletbe, és hát ezért kell tanulni szerintem.

TM: És itt a faluba? Lehet a magyar nyelvvel boldogulni?

AK: Hát a faluba többségibe még magyarok laknak, úgyhogy itt az üzletbe, a a községházán öö az egyházba az anyanyelven érintkezünk. Esetleg a+//. egy pár betelepült ukránnal öö tudok csak ukránul érintkezni, mert ők nem tudnak magyarul.

TM: És mondjuk a községházán írásba is lehet magyarul /-ügyeke+//.-/?

AK: /-Hát-/ írásba nem, csak (.) csak ö csak (..) szóban.

TM: Csak szóban /-akkor.-/

AK: /-Csak szóban.-/

TM: Írásban akkor, már hogyha egy kérvényt meg akar írni, akkor...

AK: Az ukránul.

TM: Azt csak ukránul.

TM: És a kárpátaljai nem magyaroknak, tehát vegyesen szláv nemzetiségű orosz, ukrán, ezeknek meg kellene tanulni magyarul?

AK: Hát szerintem ah (.) az ilyen, ilyen, öö azokban a járásokban, ahol a magyarok számottevő|en, ö tehát számot+//. számottevők a magyaroknak aaa lélekszáma, ott szerintem, szerintem, öö kötelező lenne a (.) a vezetőknak megtanulni két nyelven. Mondjuk itt is a választáson indul egy ukrán képviselő, helybeli, aki husz éve Szürtébe lakik, de sajnos nem tudja az ukráa+//. a magyar nyelvet, és nem is akarja megtanulni, az a gond, és indul, indul bírónak.

TM: És van esélye, hogy megnyerje?

AK: Háth (.) öö azért van esélye, mert négy bírójelölt van, abból a három magyar, és egy ukrán, tehát, a (.) a magyarok öö körülbelül olyan hetvenöt százaléka három közül fog osztozni, tehát akkor matematikailag van esélye.

TM: Milyen nemzetiségűnek tartja magát?

AK: Hát magyarnak.

TM: És ö településen a magyarokon kívül élnek más nemzetiségűek?

AK: Hát élnek ukránok, azok a számottevők.

TM: Cigányok?

AK: Cigányok is. Ők inkább magyarnak vallják magukat.

TM: Magyarnak vallják /-magukat?-/

AK: /-Persze.-/

TM: Tehát /-nem+//.-/

AK: /-Magyar-/ cigányoknak.

TM: Nincsen meg ez a cigány szokás ö, /-népviselet?-/

AK: /-Hát megvan,-/ de (.) de hát hivatalosan cigánynak vannak bejegyezve, nem magyaroknak.

TM: És milyen a viszony velük?

AK: Viszony? Hát ő a cigányok többsége két utcában lakik, ami (.) ami a falunak a külső utcája, és különösebb+//. különösebben nem vegyülnek el a, aa+//. a magyarok magyarokkal. Mondjuk itt szembe velünk lakik egy cigány, de hát meglátszik a portáján, hogy, hogy nagyon egy, egy elhanyagolt, se kerítés, se, se udvar, se rend. Hogyha be is+//. be is települnek mondjuk a főutcára, de (.) de nagyon, nagyon, elhanyagolják a portájukat.

TM: És hogyan viszonyulnak hozzájuk a magyarok?

AK: Hát megtűrik.

TM: Megtűrik?

AK: Hát igen.

TM: Akkor nem szeretik őket?

AK: Hát nem, azért, mert, mert rontják a (.) a (.) a főutcának a (.) a kinézetét.

TM: És ő ennek a két utcának van valami különleges neve esetleg?

AK: Az egyik Kúrja <=kúria>. Kúrja valamikor a (.) a egy grófi családnak az volt a kúriája. És a másik, az pedig [sóhajt], talán Rövid utca.

TM: Ennek így a hivatalos neve, de így, így a nép nyelvén valamilyen különleges?

AK: M... nem, úgy tudom, hogy Kúrja, most már úgy is nevezik, hogy Kúrja magyarul is, ukránul is, ez a hivatalos neve, meg a Rövid utca is.

TM: Ühü.

AK: Régebben ők a falu, a falu, öö a falutól egy kilométerre laktak, de az ötvenes évek|ben betelepítették őket erre a bizonyos utcára.

TM: Ez ő hatalmilag?

AK: Igen.

TM: És akkor mit szolt hozzá a falu?

AK: Hát azt nem tudom, mert arra, haha..., akkor még nem éltem.

TM: A zsidók éltek-e a településen?

AK: Persze+//., hát volt vagy, volt vagy husz zsidó család, úgy tudom, én azt, azt konkrétan nem, nem+//. (..) találkoztam velük, mert kitelepítették őket, de, de hallomásból tudom, hogy voltak+//., volt malmuk, volt fűrésztelepük, a (.) az ő... eddig, posta épületébe az is zsi+//. zsidó lakás volt...

TM: Hát akkor ön már nem emlékszik rá, hogy...-/

AK: /-Én már nem,-/ én már nem.

TM: És nem tudja, hogy hová lettek a településről?

AK: Hát ő... kitelepítették őket, ő... Nyilasok kitelepítették őket.

TM: Ühü, és ez a második világháború idején.

AK: Igen, igen, negyvennégyben.

TM: Melyik nyelv szebb: az orosz vagy az ukrán?

AK: [nevet] Melyik nyelv? Hát...

TM: Az /-ön szá-/mára.

AK: /- Most+//.-/ Hát most már közelebb állok az ukránhoz. Most már közelebb van az ukrán.

TM: És a szépség terén?

AK: Hát minden nyelv szép, mindenkinek a saját nyelve a legszebb, úgyhogy szerintem az ukránnak az ukrán a legszebb, a magyaroknak a magyar.

- TM: Ühü. Aa (..) Szűrtén beszélt nyelvnek van-e valami olyan jellegzetessége, ami mondjuk megkülönbözteti a kö+//. környező településektől?
- AK: Szűrtébe, én úgy gondolom, hogy eléggé tisztán beszélnek, talán van egy kis i+//., kis i betűs hangzás amit, amit az öregek ö... nél talán még észrevehető, de a fiatalabbak azok, a fiatalabb korosztály az, az inkább tisztábban beszél már, a ré+//. a... hetven-nyolcvanas évek, nénik, bácsik azok inkább i betűsen beszélnek.
- TM: És a környező falvakban vannak olyan (.) jellegzetességek, ami megkülönbözteti a szürtei beszédétől, például másképp mondanak egy szót?
- AK: Hát mi+//., mi ö (.) észre tudjuk venni, ha valaki dobronyias tájszólással beszél az, az öö észrevehető, meg talán a Bereg vidékie |ket meg tudjuk különböztetni.
- TM: De akkor így a szomszédos településeket?
- AK: A szomszédos az, az...
- TM: Hogy beszélnek a dobronyiak?
- AK: Hát, hát, olyan zárt, zárt hanggal,öő+ ... annyira nem tudom utánózni, de, aki+... aki dobronyi származású, és, és, még, még van egy kis, kis ilyen tájszólása, én azt, azt rögtön meghallom, hogy az dobronyi, Dábrány +/.
- TM: Igen. És+//.
- AK: Nem Dobrony, Dábrány.
- TM: És itt a településen vannak-e olyan bizonyos településrészeknek ilyen külön nép/-nyelven élő nevei, dűlőnevei?-/
- AK: /-Van, igen van. -/ Van egy Mária-vég, a +//.,ö tehát hivatalos nevén az a Petőfi utca, ott a katolikusok laknak. Ott is van a templom, és azért +/.
- TM: Ott csak katolikusok laknak?
- AK: Hát úgy kilencven százalékban.
- TM: És azt azért is nevezik Mária végnek.
- AK: Igen, Mária vég.
- TM: Van még?
- AK: Van, Hatház. Az pedig azért, mert ott lényegébe a falu vége volt, és csak a háború után kezdtek oda ö... építkezni, és a kanyar után csak hat ház volt, azért nevezték el Hatháznak. Akkor van Kanoda, ez eredetileg a, a földhordó|tól, tehát a falu szélétől egy egy utcarész, azért, mert oda, abból az utcarészből Kanodába kitele+//. ö kitelepültek az emberek, és mai napig úgy nevezzük azt a részt, hogy Kanoda, végül is Kanada, csak népiesen Kanoda. Meg van Nagydomb, az a központi része, egy picit, picit magasabb, hát nem is domb az, csak hát kis szintkülönbség van.
- TM: Kis emelkedőrész akkor.
- AK: Igen, olyan. Ez a, ez, ami köztudott.
- TM: Ahogy mi itt most beszélünk, tehát a, a kárpátaljai magyar beszédnek van-e olyan, vannak-e olyan szavak, kifejezések amit mi beszélünk, amit esetleg Magyarországon nem értenek?
- AK: Hát biztos van, én annyira nem+..., hát mondjuk példát nem tudok rá felhozni, de nagyon sok ilyen, ilyen jövevényszó van, vagyis ukrán vagy orosz szó, amit itt, itt esetleg használunk, és a +/.
- TM: Tud ilyeket mondani?
- AK: Hát én, én személy szerint inkább, inkább öö mellőzöm ezeket a szavakat, nem mondom azt, hogy+//.

TM: Amit, amit a faluba mondanak.

AK: Azt mondják, hogy bulocska, pedig nem bulocska, hanem, hanem zsemle vagy kifli, ami, /-ami+/-/

TM: /-Még-/ milyenek vannak?

AK: Hát [nevet], hát a kolhoz az, az a mai napig még kolhoz. Szilpó, azt mondják, nem a fogyasztási szövetkezet, hanem szilpó. Hát most hirtelen több nem jut eszembe. [nevet]

TM: A községházáról mit szoktak igényelni vagy az iskolából?

AK: Mit csinálni?

TM: Hogyha valamit akarnak igazolni velem.

AK: Ja, hát ő szprávka igen, hát igazolás, de én inkább igazolásnak nevezem. [közben nevet]

TM: Ö...Mi+/-.

AK: Biztos, hogy felveszi? [a diktafonra mutat]

TM: Persze. Mit gondol, hogy milyen a viszony a magyarok és a nem magyarok között?

AK: Falusi szinten?

TM: Igen, itt a faluban.

AK: Hát elég nagy a betelepülés, főleg Ljutáról jöttek a, a nyolcvanas évekbe a kolhozoknak köszönhetően, mert ő odaválós volt a kolhozelnök, és nagyon sok családot betelepített. Sajnos azok már nem tanulnak meg magyarul.

TM: /-És+...-/

AK: /-A-/ fiatalok esetleg, most már az iskolában van fakultatív magyar oktatás, úgyhogy a, az ukrán gyerekek, +//. aki akar persze, az, az megtanul, vagy esetleg ráragad a barátoktól a magyar szint, de a negyven-ötven évesek azok, azok nem tudnak magyarul.

TM: És mi volt ennek az oka, hogy ők nem akartak megtanulni?

AK: Hát ő nem tudom, hát ő, nem ő, egy az, hogy nem volt ő, nem volt ő, (...) nem voltak rákényszerítve, vagy nem akartak megtanulni, nem volt olyan, olyan közeg ahol használtak+... ő, magyarul kellett volna megszólalni, mondjuk itt a falugyűlés az, az volt problémás, mert általában magyarul van a falugyűlés, és aki, aki nem ért magyarul, az, az, az kéri, hogy, hogy inkább ukránul vezessék.

TM: Ühü, és mit szólnak ehhez a többiek?

AK: Hát egyelőre még magyarul vannak a falugyűlések. Aki, aki nem ért, hát az, az megkéri a, a szomszédját, hogy mondja el, hogy mi volt ott.

TM: És ezek, akik betelepültek, ezeknek adtak valami kedvezményt vagy juttatást, vagy házat?

AK: Hát természetesen, a kolhoz épített, többségüknek adott ugye telket ő vagy ő fél áron épített nekik kolhoz, van egy nyolclakásos, kétemeletes öö, úgynevezett kolhozlakás. Ott szintén ezek laktak.

TM: Ö milyen a viszony a kárpátaljai és a magyarországi magyarok között?

AK: Milyen a viszony? Vagy milyen az én viszonyom? [nevet]

TM: Hát akár az ön is. Ön mit gondol? Hogyan látja?

AK: Hát a a december ötödikei népszavazás, az persze, az, az ő negatívan érintett szerintem mindenkit, minden határon túlit. De most épp hallottam egy olyan véleményt, hogy akár öö Magyarországon akármilyen kormány lesz hatalmon, Kárpátaljának úgyis önállóan kell öö intézni a dolgait, úgyhogy ő nincs kire számítani.

TM: És így az emberek szintjén milyen a viszony egymás között, hogyha magyarországi emberekkel, ha kapcsolatba kerül a kárpátaljai magyar?

AK: Na még egyszer. [nevet]

TM: Tehát, hogy a magyarországi magyar...

AK: Na, na.

TM: Mondjuk kapcsolatba kerül így a kárpátaljai magyarral, akkor milyen a viszony, tehát átmegy-e mondjuk egyik a másik, átmegyünk mi Magyarországra, ők átjönnek ide, úgy+...

AK: Hát baráti viszonyok vagy kapcsolatok vannak, barátságok is vannak. Hát nagyon sokan még falu szinten is a kishatárforgalomból élnek, és ezt a falusiak tudják is, hogy, hogy, hogy kik azok, akik ebből élnek. Ő állami munkájuk nincsen, de, de anyagi ha+... jövedelmük sokkal nagyobb, mint a, mint a [köszörüli torkát] annak, aki állami munkán van.

TM: És mivel foglalkoznak ezek?

AK: Hát mi, hát.

TM: Mit hordanak át?

AK: Hát csencselnek, hát üzérkednek.

TM: Mi az a menő úgymond?

AK: Hát annyira nem tudom, nem vagyok benne, de csak hallomásból, hát ő pálinka, cigaretta, /-benzin.-/

TM: /-És a többi-/ ember az miből él meg?

AK: Hát egy része farmerkodik. Mondjuk az, de az, az ,az nagyon ter+... ő időjárásfüggő, ő nagy beruházást igényel. Nagyon sokan még Ungvárra járnak be dolgozni.

TM: És ők állami munkahelyen?

AK: Állami, igen, állami munkahelyen. A vasúton is dolgoznak egy páran, volt a faluba egy takarmány üzemgyár, de az, az már tönkrement. Akkor hát nem tudom, mennyi, hát biztos száz, ezer dol+... m foglalkoztatott. Van pékség a falu területén. Van több, több ilyen magán kávézó, üzlethelység, akik, akik evvel foglalkoznak, azok, azok xx

TM: És a mezőgazdaságban mit, mit állattenyésztés vagy+...

AK: Hát nem, inkább földműveléssel foglalkoznak. Szemes terményt öö ööö,+... szemes terményt termelnek, van egy állattartó üzem is, az a kolhoz, ő ö kolhoz részeként önállósította magát, tehát a kolhozból, de hát azok most próbálnak egy kicsit megerősödni. De különösebben, különösebben nincs ilyen jellemző foglalkozás. Mondjuk főlíával nem foglalkoznak.

TM: Ugo+//. Uborkatermesztés vagy ö...

AK: Hát nagyban nem, nagyba nem.

TM: Ez mit jelent, hogy nagyban nem?

AK: Hát úgy, hogy főlíásátor szerintem csak kettő, három van a faluban. Abból az egyik a miénk.

TM: Tehát akkor annyira nem jellemző, /-mondjuk dohányt termeszténe?-/

AK: /-Nem jellemző, nem.+/

TM: Milyen magyar intézmények vannak a településen?

AK: Van egy kétnyelvű középiskola, ő magyar-ukrán párhuzamos osztályokkal, de sajnos, hogy csökkenő gyerek létszámmal, van olyan osztály, hogy hat gyerek van csak, azelőtt pedig egy, két osztály is volt, majdnem, hogy párhuzamosan.

TM: És ennek mi az oka, hogy ilyen kevés gyerek van?
 AK: Hát ő kevesebb a+..., nagyon sok a kitelepültek. Biztos vagy husz, harminc család kitelepült.
 TM: Kevés, kevés gyerek születik eleve?
 AK: Kevés gyerek születik, és [sóhaj]t nagy az elvándorlás.
 TM: Hová mennek?
 AK: Hát Magyarországra.
 TM: Sokan mennek ki, /-sokan mentek ki Szürtéből?-/
 AK: /-Hát ő a -/ aránylag igen, mentek ki.
 TM: Körülbelül mennyi ez, számba kifejezve?
 AK: Hát ő most nem tudom hirtelen, de+...
 TM: Hány család, akkor így?
 AK: Harmincegy az biztos, és nagyon sok nyugdíjas is áttelepült.
 TM: És még a napjainkban is mennek?
 AK: Igen, mennek.
 TM: És így ő mondta, hogy nyugdíjas, és azon kívül mások is mennek, /-vagy ö+/-/-
 AK: /-Hát men-/nek, fiatal házások mennek, nyugdíjas korúak, á+//. fiktíve áttelepülnek, hogy, hogy ott ő kapják a nyugdíjat és itt élnek abból a nyugdíjból. A fiatal házások pedig, akik úgy gondolják, hogy ott, ott akarnak érvényesülni, akkor, akkor fiatal korba települnek át.
 TM: Egyetemi végzettség után, vagy nem is kell végzettség?
 AK: Hát ő nem is kell végzettség.
 TM: És ő azon kívül tehát, hogy ezek a, ezek, akik elvándorolnak, mondjuk van-e olyan, hogy azért kevés a gyerek, mert valaki más, mondjuk Ungvárra iratja be iskolába inkább a gyermekeket?
 AK: Hát olyan is van, hogy Ungv+... ő, sokan járnak ungvári iskolába is és+/.
 TM: Már első osztálytól?
 AK: Hát van olyan is, igen. Mondjuk én is az e+//. az én két gyerekem is itt járt alsó osztályba első négytől, de utána átirattam Ungvárra.
 TM: És mennyire megterhelő ez?
 AK: Hát megterhelő, mert minden nap ööö hamarabb kell felkelni, ő úgynevezett iránytaxival, marsutkával mennek, az is ő havonta egy szűzötven grivnya biztos, vagy kétszáz maga csak az utiköltség. De úgy gondoltam, hogy az, az talán jobb lesz nekik.
 TM: Magasabb szintű ott a képzés?
 AK: Ö igen.
 TM: Vannak-e még magyar intézmények?
 AK: Hát öö, (..) direkt magyar intézmény az iskolán kívül... Hát, ha mondhatjuk azt, hogy az óvoda, mert ott magyar öö csoportok vannak, +/-.
 TM: Több csoport is működik?
 AK: Hát kettő, egy kicsi meg egy nagy.
 TM: Egy kicsi meg egy nagy. És hány gyerek van ebben az óvodában?
 AK: Hát negyven-ötven körülbelül, két csoportnyi gyerek, vagy huszonöt-huszonöt, így.
 TM: Más magyar /-szervezet?-/
 AK: /-Meg van a-/ klub. A, a tehát ott működik a járási, járási [sóhaj]t közben] milyen magyar, valami kulturközpont, nem tudom pontosan a nevét, a

az+//. De hát lényegibe a klub az már Tégláshoz tartozik. Téglás különvált Szürtétől három éve, úgyhogy ők most külön költségvetéssel, külön községházával működnek.

TM: És akkor most nincsen Szürtének klubja?

AK: Szürtének most nincsen klubja. De hát lényegébe, mivel Szürte a a a domináló fal+//., tehát a, a kétszer-háromszor nagyobb, mint, mint Téglás, tehát a téglási klubba is a szürti gyerekek járnak főként.

TM: És nem volt ebből probléma, hogy a klub átkerült?

AK: Hát problé+//., a mai napig probléma van sajnos, de, de most már úgy, úgy tehát e+... o odáig fajultak a dolgok, hogy ha a szürtiei akarnak valami rendezvényt csinálni a, a ö klu+... a volt szürtei klubban, akkor terembért követel a klubigazgató, pedig eredetileg közösen épült a két falu számára. Nagyon sok, sok ilyen, ilyen kétkező, ö ö munkás dolgozott szürti is, téglási is, hogy lényegibe közös a, közös a klub, közösnek kellene lenni, de a Téglás különválása után, tehát jogilag átkerült Téglásra.

TM: És milyen+... így megromlott akkor a két falu közt így a viszony?

AK: Hát csak a vezetők között. Szerintem a falusiak [nevet] között nem, de a a a téglásiak, tehát a téglási klubvezető, meg a a mostani bíró között ö van egy kis konfliktus.

TM: És akkor van még-e ezen kívül ilyen más magyar intézmény, szervezet?

AK: Hát van a káemkász [KMKSZ] Szürtébe, az eléggé aktív. Ők, tehát a káemkász szervezi augusztus huszadikára a Szent István napi megemlékezést, ö a általában a katolikus templom udvarán. Ott két éve egy Fress Ottó nevezetű szobrás|szal egy Szent István szobrot állított fel a káemkász egy tőgyfából kifaragott három méteres szobor. Meg a káemkász minden évben megemlékezik a sztálini lágerbe elhurcoltakról, ez novemberbe szokott lenni, a református templom ö udvarába van egy ilyen emlékmű, és annál. Meg hát ál+... még, még szokott ilyen más kulturális rendezvény+//., volt ki mit tud is, amit a káemkász szervezett, de most, most /-nincsen.-/

TM: /-Milyenek-/ vannak még, milyen rendezvény, szokott más is lenni?

AK: Hát esetleg batyubál, vagy valami ilyen, ilyen farsangi.

TM: Hogy zajlik le egy ilyen batyubál vagy farsangi bál?

AK: [Nebet] Hát ez általában aaa klubosok ööö készítik a kulturális műsort, és aa, aa tehát a a úgymond téglási klubnak az épületébe ők, ők készítik a szórakoztató részét. Mindenki, aki részt akar venni egy-egy szimbolikus összeget befizet, és akkor az ellátást ö mindenki saját maga viszi. Hát főleg ilyen fiatal öö, ifjú házaspárok vagy olyan husz, harminc, negyven éves korosztály megy oda, és, és+...

TM: Ha visszaemlékezik a nyolcvanas évek végére, kilencvenes évek elejére +...

AK: Látom. [gyermekéhez]

TM: milyen lett akkor a világ? Szabadabb lett, mint a szovjet időben volt?

AK: Hát persze, hogy szabadabb lett.

TM: És változott valami ezután, vagy?

AK: Hát én össze tudom hasonlítani ezzel, mert pont akkor én Vilniuszbba voltam nyolcvanötötől kilencvenig. Úgyhogy akkor kezdett a Baltikumba ez aa öö függetleni+..., függetlenedési, tehát különválási egész mozgalom, és akkor, amikor én hazajöttem, és mondtam, hogy mi van ott, hát nem hitték a többség, hogy, hogy ott annyira, annyira össze tudtak aa, aa az emberek, összefogtak a

litvánok, és lényegébe ők indították el a, a különválást. És utána ez begű+//. begyűrűzött Ukrajnába meg Kárpátaljára is, úgyhogy az+... Hát olyan, olyan öt, hat év késéssel, ugyanaz kezdődött itt is.

TM: És azóta milyen a helyzet?

AK: Hol?

TM: Hát itt Ukrajnába?

AK: Hát ő még egyelőre+... [nevet]

TM: Jobb lett, rosszabb lett?

AK: Hát ööö hát jobb lett, szabadabb lett, de még nagyon sok a aa probléma (..) minden szinten szerintem. Hát korrupció, a pénznek az elértéktelenedése. Akkor hát ő az ügyeskedők öö jutnak előbbre, anyagi haszonra azok tesznek, akik, akik ő törvényt nem tisztelnek. Szerintem ez a legnagyobb probléma.

TM: Mi a véleménye Szürtéről, ahol él? Szépnek tartja, otthonának érzi-e?

AK: Hát öö szépnek tart, hát persze, hogy szépnek tartom, hát igen.

TM: Otthonának érzi?

AK: Persze, igen.

TM: Ön elköltözne innen /-Magyarországra-/?

AK: /-Nem, most,-/ most már nem.

TM: Régebben azért foglalkoztatta?

AK: Hát talán igen. Ha esetleg husz éves lennék, meggondolnám, de akkor se szerintem másat nem, nem választanák?

TM: Mi ennek az oka, hogy nem szeretne elköltözni?

AK: [nevet]

TM: Mi az, ami döntően befolyásolja?

AK: Hát most már itt van a családom, van három gyerekem, férjem.

TM: Ühü, és elégedett azzal, ahogy most a település kinéz?

AK: Hát most indulok tanácstagnak, úgyhogy [nevet] remélem, hogy én is valamit tudok majd, majd+//.

TM: Mi az, amin változtatna, hogyha bekerülne?

AK: Hát ö..., kicsit már, már ööö foglalkoztat a kérdés, olyan szinten, hogy a, hogy Szürtének alá+//,, aránylag nagy a, a bejö+//. ő, tehát a jövedelme, a falusi tanácsnak, de ennek a nagyobb részét elveszi a járás. És mondjuk a a falu költségvetéséből nem tudja finanszírozni még a közúti világítást se, tehát ez, főútvonal mentén lakunk, de attól függetlenül, hogy olyan nagy a kamion forgalom, a a csapi határátkelőre mindenki itt megy el lényegébe és, és nincsen megoldva a falunak a közvilágítása. Problémás még a szeme+//. szemét ő lerakás. Az, az sincsen megoldva. Mondjuk ami jó dolog, most két éve bevezették a a gázt. Az, az nagy plusz. Még mi még? Hát ő mondjuk csatorna nincsen, szennyvíz elvezetés nincsen.

TM: És eleve, ahogy kinéz a falu, azzal elégedett?

AK: Hát nem, hát ő any+//., hát nem vagyok elégedett, mert nagyon sok az elhanyagolt porta, a sz+... m+..., mondjuk mmm, eléggé szemetes is. Főleg a főutca, ahol a, ahol a gyerekek járnak az iskolába, ott meglátszik rögtön a a csokis papíroktól kezdve minden van. [A gyerek beszél.] Nem, nem, nem. [A kisgyerekekhez beszél.]

TM: A településen kik azok a személyek, akik meghatározzák a településnek a jövőjét vagy az alakulását?

- AK: Hát most ő ugye itt van a választás, megint a a polgármester, most már negyedszer indul, Puskár Árpád. Szerintem ő a helyén van, eddig, eddig mindig fölényesen gygy győzött a választásokon, szerintem most is ő ő őneki kellene továbbvezetni a falut. Hogyha több anyagi lehetősége lenne a falunak, akkor jobban tudna fejlődni.
- TM: A településen vannak-e még ilyen régi vallási, népi ünnepeket, amelyeket megtartanak az emberek?
- AK: Hát a katolikusok megtartják a búcsút, de hát lényegibe ez csak a a templomra ko+... korlátozódik, a templomi misére, és utána hát ő vendégeskednek a a családok. De ilyen közös, közös rendezvény nem szokott lenni, esetleg van búcsúi bál (.) a fiataloknak.
- TM: Reformátusoknál vannak vallási ünnepek?
- AK: Hát ő vannak, persze, hogy vannak.
- TM: Melyek azok?
- AK: Melyek, hát én ott kántoroskodok a templomba [nevet], úgyhogy eléggé érintett vagyok a dologba.
- TM: Melyek azok, amelyeket megtartják még az emberek itt szinte mindenki a faluba?
- AK: Hát a, a nagy egyházi ünnepek: Karácsony, Húsvét, Pünkösd, ez, ez feltétlenül, akkor áldozócsütörtöki konfirmáció, az nagy ünnep a faluba. Az, az, az mindenki tudja ő vagy+/-.
- TM: Hogy zajlik le egy ilyen áldozócsütörtöki konfirmáció?
- AK: Hát a gyerekek, a, a konfirmandusok ö... -kat kikérdezik ünnepélyes keretek között, nagyon szépen feldíszítik a templomot. Ő vendé+..., vendégeket hívnak, közelebbi rokonokat, keresztszülőket, és a konfirmandusok ő ő hitet tesznek a, a közösség előtt. Ő úgymond vizsgáznak a templom, és felnőtt öö tagjaivá válnak az egyházközségnek. Általába utána öö ebédet szoktak rendezni a családok, ajándékokat adnak, főleg a keresztszülők [nevet] a gyerekeknek.
- TM: Ő Karácsonykor még jellemző a Betlehemes járás?
- AK: Szüretére nem jellemző, itt nem is volt talán régebben se. ő Egy pár ilyen, ilyen szereplést a az iskolások még még ő ő szoktak készíteni, de az, hogy a faluba járjanak betlehemmel, az nem volt jellemző.
- TM: Esetleg kántálni?
- AK: Kántálni igen. Hát ilyen baráti társaságok, (.) azok még szoktak.
- TM: És főként családok vagy /-xxx-/?
- AK: /-Családok-/ igen, családok.
- TM: Ő milyen farsangi multság vagy szüreti bál van-e a faluba?
- AK: Hát szüreti bál volt, volt még, még az én időmbe is, de most, most valahogy, nem tudom, egy kicsit talán az any+... háttérbe szorult. Annyira nem jell+//., lehet, hogy azért, mert én nőtem ki belőle!
- TM: Diszkók esetleg?
- AK: Hát azok vannak, de az, az tizenéveseknek csak.
- TM: Csak tizenéveseknek. És ő tehát ezeken kívül vannak-e még más rendezvények vagy más ilyen alkalmak, amit meg szoktak tartani?
- AK: Nahát mondom a, a a Szent István napot tartjuk, a, a novemberbe a sztálini tá+... ő elhurcoltak emlékére, más más most xxx.
- TM: Disznótorosok vannak-e még a faluban?

AK: Hát disznótoros az, az, az ő csak szűk körbe van, aki, aki disznót öl, az, az csinál, de, de az is csak, csak a közelebbi családtagoknak van.

TM: Régebben azért hívtak szomszédokat is meg?

AK: Talán hívtak, de én arra már nem emlékszek.

TM: Van még ez a szokás, hogy küldenek kóstolót egyik a másikának?

AK: A közelebbi rokonnak esetleg.

TM: De ez már csak családon belül.

AK: Csak, csak családon belül. A keresztfi+...fiúnak esetleg, vagy keresztszülőnek, de tovább nem.

TM: És ő meg van-e az még, hogy ez az úgynevezett ő szomszédolás: segíték én neked, tehát nekem segítesz, úgynevezett kaláka való munka.

AK: Annyira nem jellemző, de ez megint a családotól függ. Ahol nagy a család, összetartóak, ott, ott ő elmennek egymásnak segíteni, de, de öö általában nem jellemző a falura.

TM: A falu nem összetartó?

AK: Hát vegyes [nevet], nem tudom, én nem tudok. Egyértelműen nem lehet fe+... ráfelelni.

TM: Ühü, tehát egyértelműen igent sem, meg /-nemet se-/.
 AK: /-Nem, igen.-/

TM: Ő régen hogy volt ez, régen azért voltak ezek a találkák, ezek a munk+..., közös munkaalkalmak?

AK: Hát biztos volt, de az az ötvenes, hatvanas évekbe volt az, még a mamám idejébe, úgyhogy most már se tollfosztó, se ilyen öö+... Tengerihántás esetleg még van, de az is csak a, csak a szomszédok, ha átjönnek.

TM: Tehát akkor már nem ilyen nagy /-közös munkaalkalmakat-/ rendeznek?

AK: /-Nem. Nincs.-/

TM: Jó. Templomba járnak az emberek?

AK: Igen, járnak.

TM: És mennyien? Sokan vagy kevesen, hogy ítéli meg?

AK: Hát körülbelől, én a katolikus templomba is vótam, láttam, vagy ott is tudom. Hát körülbelől Szűrtének a a a hát körül+... fele-fele arányba, reformátusok meg katolikusok, és egy átlag, átlag vasárnap olyan százan szoktak lenni a templomba, és nagy ünnepeken pedig, pedig duplája.

TM: Hogy látja, hogy a fiataloknak ő van-e valami kilátás, valami jövőjük?

AK: Annak a+..., szerintem annak a fiatalnak van, aki, akinek van egy biztos szakmája, és, és van, van munkalehetősége, mert szerintem ez a határmenti kereskedelem ez előbb-utóbb szerintem be fog fejeződni.

TM: Tehát akkor, esetleg ha valaki befejezi az iskolát, van-e utána lehetősége elhelyezkedni valahol?

AK: Hát ő van ezért, mert közel, közel van a Ungvár, az ő még mindig jellemző, hogy oda járnak munkába, a a fiatalok is. Hát helybe az iskolába tudnak dolgozni. Forró igen. [A kisgyerekekhez beszél.]

TM: Bizony. [A kisgyerekekhez.]

AK: Meg hát vannak vállalkozók, azok, azok, azok, azok tudnak, tehát jövedelemre szert tenni.

TM: Milyen kiutat lát ebből a jelenlegi helyzetből, ami a fiatalok előtt áll? Mi lenne a megoldás hogy+...

- AK: Hát munkahelyteremtés lenne a leg leg ő jobb szerintem, olyan, olyan szinten, hogy, hogy feldolgozó ilyen üzemeket, vagy, vagy valamilyen olyan, olyan beruházások kellenének, ami helyben tartja a, a vevőt.
- TM: Járnak most idénymunkára az emberek valahová, Magyarországra vagy Szlovákiába?
- AK: Járnak, Magyarországra főleg.
- TM: Sokan járnak?
- AK: Hát, hát faluból, hát biztos tízen húszan, nem, nem tudom, szám szerint nem tudom.
- TM: És régen Oroszországba jártak erre a málenyki+//., ő málenyki ru+//., hosszú rubelre, így mondták?
- AK: Hát talán régebben, de most, most már nem jellemző, hogy Oroszországba menjenek, most nem jellemző.
- TM: Hogy gondolja, hogy az elmúlt tíz évben javult vagy romlott, vagy esetleg nem változott család anyagi helyzete, hogyan ítéli meg?
- AK: Család? A miénk? Hát ő most egyelőre úgy szin+... szinten vagyunk, különösebb, különösebb öö, különösebb változás nem állt be, mert, mert ő vállaltam egy harmadik gyereket, itthol vagyok gyesen, úgyhogy százhet grivnyából nem, nem, [nevet] nem lehet túl, túl sokat költeni.
- TM: És hogy ítéli meg, hogy az elkövetkezendő tíz évben hogyan fog változni az anyagi helyzete?
- AK: Hát a+//. Engedd már el, engedd el! [A gyerekeknek mondja, sóhajt.] Hát, remélem, hogy, remélem, hogy a fizetések egy kicsit magasabbak lesznek, és hát ő másba nem tudok reménykedni.
- AK: Na és mit fog ott csinálni?
- TM: Itt a szomszédos falvaknak Téglás, Rát vagy satöbbi vannak-e úgynevezett, az ottani lakosoknak valami különleges elnevezésük, amit a szürteiek esetleg rájuk használnak? Hát ilyen úgynevezett ragadványnevek, mondjuk, hogy nevezik a szü+... a rátiakat vagy a+...
- AK: Nem, nem, nem tudok róla.
- TM: Tehát nincsen ilyen különleges nevük. És így a környező még tovább+//. távolabbi falvaknak esetleg nem tud valamelyet?
- AK: Hát mi a Sasfálnak hívjuk a Oroszkomorócot.
- TM: Az miért Sasfalva?
- AK: Hát mert állítólag ő ss ő sasok laknak arra a a fák koronáiba, vagy, vagy több arra a sas, és azért nevezzük Sasfálnak, de lényegébe hivatalosan sehol nincsen feljegyezve, hogy Sasfalva.
- TM: Ühüm.
- AK: Amúgy Oroszkomoróc.
- TM: Jó, hát én megköszönném az interjút.
- AK: [nevet] Jó, oké. [nevet]

HA MI, A JÖVŐ GENERÁCIÓJA NEM TESZÜNK AZÉRT, HOGY JOBB KÖRNYEZETBEN ÉLJÜNK, AKKOR MAJD KI FOG TENNI?*

TM: Mikor születél és hogy hol?

AK: Ezerkilencszáznyolcvanhét szeptember tizenharmadikán Barkaszon születtem.

TM: Köszönöm. És ő ott nőttél fel, ahol születél, tehát Barkaszon?

AK: Igen, ott nőttem fel.

TM: Ő, mindig ezen a településen éltél?

AK: Nem. Az általános iskola elvégzése után, ő felvételiztem a líceumba, és három évig oda jártam és ott is érettségiztem.

TM: Őhöm. Őő És őő milyen a családi körülményeid, tehát a szülő+//. szüleid, nagyszüleid mivel foglalkoztak, esetleg foglalkoznak?

AK: Hát, a szüeim, édesapukám, édesapám tanár, anyukám pedig háztartásbeli.

TM: És a nagyszüeid?

AK: Na, az az igazság, hogy a nagyszüeim azok már régebben meghaltak. Az, ha jól emlékszem, a nagymamám az közjegyző volt.

TM: Őhöm, értem. Ő milyen iskolát végeztél?

AK: Líceumot végeztem, Nagyberegen, ott érettségiztem.

TK: És ő, ő tehát szerettél volna tovább tanulni, merthogy itt vagy, de ő valahon máshová nem szerettél volna menni tanulni?

AK: Ő, mindenképpen azt tudtam, hogy itt kell tanulni, és itt szerettem volna tanulnom, tanulni, [nevet] ő Ungvárra felvételiztem az egyetemre és ide. De végül úgy döntöttem, hogy ide [Beregszászba, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolára] jövök.

TM: És miért pont ide?

AK: Azért, mert magyarul tanulhatok egyrészt, ez a legfontosabb, és az, hogy két szakot tanulhatok, és mind+//. és egyiket sem akartam feladni, se a magyart, se a történelmet, és akkor az így egybe jött ez a kettő. Mind a kettő. [mindketten nevetnek] Nem kellett külön választanom, hogy melyikkel fogok majd foglalkozni.

TM: Értem. Megkérdezhetem, hogy milyen vallású vagy?

AK: Református vallású /-vagyok.-/

TM: /-És vallás-/gyakorló vagy, tehát jársz templomba?

AK: Igen, járok templomba, és hittanórákat is vezetek. Szervesen részt veszek az egyházi életben. [nevet]

TM: Őhöm, és tanultad valahon katekéta+//.

AK: Igen. Katekétaképzőt végeztem, és le is vizsgáztam. Hát ez így a líceumon belül volt, szóval.

TM: Aha, esetleg dolgoztál-e már valahol, volt-e már munkahelyed?

AK: Nem, még nem dolgoztam.

TM: Köszönöm, Milyen nemzetiségűnek tartod magadat?

AK: Magyaroknak, természetesen.

* Az interjú azonosító száma: 379_Barkaszó_1987_nő; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (19 éves nő, református, főiskolai hallgató). A felvétel 2006 februárjában készült Barkaszon.

TM: Ö, fontos-e életedben, hogy milyen nemzetiségű vagy?

AK: Mindenképp fontos.

TM: Ö szerinted lényeges az, hogy ki milyen nemzetiségű?

AK: Persze, hogy lényeges. Mert hát a, amilyen nemzetiségűnek vallod magadat, akkor aszerint élsz, és aszerint gondolkozol, és amellet a dolog mellett ki is állsz, hogy, hogy igen, én magyarnak vallom magam, akkor kiállok azért, mert én+//. amellet, hogy én magyar vagyok /-És én-/

TM: /-Öhöm-/

TM: azt felvállalom.

AK: És szerinted ki a magyar, mitől magyar egy magyar ember?

AK: Hát a legfontosabb az, hogy magyarnak vallja magát, magyarnak érezze magát, magyarul gondolkodjon, és, és érezze aaa azt a tudatot, hogy ő is a magyar nemzet része.

TM: Öhöm, értem. Ö származott-e már abból előnyöd vagy hátrányod, hogy magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű vagy?

AK: Hátrányom az, hogy ugye Ukrajnában kevesebb esélyeim vannak. Neem, nincsenek olyan esélyeim, hogy most olyan szakot tanulhassak, vagy olyan nagy dologba kezdhessek bele, ami+//. amihez [mindketten nevetnek] nagyon nagy mértékben szükséges az ukrán nyelv tudása. Ö, előnyöm pedig, hát ö, nem tudom [TM nevet], hát előny az, hogy, hogy végül is van egy ilyen hely, hogy tanulhatunk így. És ez is előny. [együtt nevetnek]

TM: Értem, és ö magyarokon kívül élnek-e más nemzetiségűek a településeden, tehát Barkaszón?

AK: Igen, hát igen.

TM: Kik?

AK: Ukránok, ruszinok, sőt, azt hiszem, oroszok is vannak.

TM: És a cigányokhoz, hogy viszonyulsz /-hozzájuk? Hogy viszonyulsz hozzájuk? -/

AK: /-Jaj, jó sokan vannak. -/ főleg a tábor, az közel van hozzánk. Hát tudni kell, hogy Barkaszón elég sok cigány él. Kábé olyan ezerö+//. ezeröttszáz lakosból nyolcszáz cigány. De hát igen. [nevetve mondja] Hát úgy elvagyok, ha nem szólnak semmit, meg hogyha+/. [mindketten nevetnek] Komolyan. Nem szólnak bele az életbe. Meg mostanába olyan szemtelenek lettek. [TM nevet] Úgy el vagyok velük inkább messziről.

TM: És a+//. érdekel, hogy élnek-e zsidók településeden.

AK: Éltek, a szomszédunkban is élt egy család, de ők nemrég+//. azt hiszem, már meghaltak. Hát most nem is tudok olyan családot, akik még zsidók.

TM: Öhöm. És velük milyen a faluban a viszony, vagy milyen volt?

AK: Szerették őket, legalább is így meséltek apukámék róluk, a szomszédukat azt kifejezetten szerették, mert jó emberek voltak, állítólag.

TM: Értem, ö mit gondolsz, hogy milyen a viszony a magyarok és a nem magyarok között Barkaszón?

AK: Hát, szerintem barátságosan élnek egymás mellett. Sőt tehát, nagyon sokan vannak úgy, hogy ö idejöttek vagy it+//. ide nőültek vagy ide jöttek férjhez, +/.

TM: Öhöm.

AK: És, és azok ugye asszimilálódtak úgymond, mert megtanulták a nyelvet, és /-és +/./

TM: /-

Tehát-/ a magyart?

AK: Igen. Megtanulták a magyar nyelvet, végül is hát nagy többségben magyar lakta település, és úgy megvannak.

TM: És milyen ez a viszony a magyarok és a nem magyarok között Kárpátalján szerinted? Mit gondolsz?

AK: Szerintem nem jó. Mert én Munkácsi járásból származom, és akár hányszor Munkácson jártam, én azt tapasztaltam, hogy, hogy utánunk kiabáltak, hogy jaj, magyarok, meg, meg káromkodtak, meg nem tudom. Szóval /-szerintem-/

TM: /-Öhöm-/

AK: nem szeretnek bennünket.

TM: Öhöm. Értem. És Ukrajnában, hogy ha már ilyen környezeteket veszünk?

AK: Hát, szerintem ez emberfüggő, mert ha egy kicsit valaki jártasabb a tudományokban vagy művelt ember, akkor nem lehet olyan szemlélete, hogy egy, egy kisebbséget, egy, egy nemzetet le+//. letámadok, vagy, vagy nem tetszik az, hogy ők vannak.

TM: Értem, van-e szerinted különbség a magyarországi és a kárpátaljai magyarok között?

AK: Van. [mosolyog] Szerintem, én úgy gondolom, hogy mi sokkal jobban mondhatjuk azt, hogy magyarok vagyunk, mert mi magyarságunkért nekünk meg kell küzdeni, S mi nap mint nap meg kell harcolni, az, hogy igen, én magyar maradhassak. Könnyű Magyarországon azt mondani, [TM nevet] hogy igen, én magyar vagyok.

TM: Igen.

AK: Itt, itt nehéz felvállalni. És örülök neki, hogy itt az emberek mégis fel+//. felvállalják. És sokkal nagyobb dicsőség.

TM: És milyen a viszony a magyarországi és kárpátaljai magyarok között?

AK: Hát, én úgy gondolom, hogy ez is emberfüggő, mert vannak olyan emberek Magyarországon is+//. Hát ott, ott is hallottam visszhangot, hogy kifejezetten nem szeretnek bennünket, mert hogy mi ukránok vagyunk, meg ilyen hasonló dolgok. De ott is, szerintem, az értelmiségiek, azok, azok úgy támogatnak, meg, meg az van, hogy, hogy hozzánk ta+//. hozzátok tartozunk.

TM: Öhöm. Vannak-e magyar szervezetek vagy intézmények a településeken?

AK: Igen, vannak.

TM: Milyenek?

AK: Hát a Káemkáesz, ezen belül Káemkáesz ISZ. Hát nem tudom, mit xxx

TM: Magyar iskola?

AK: Cserkész+//.

TM: Cser/-készszövetség?-/

AK: /-Cserkészszövetség-/ is van?

TM: Alapszervezet?

AK: Alap, alap.

TM: Öhöm.

AK: Magyar iskola, persze, középiskola.

TM: Nyugdíjas klub?

AK: Nem, nincs.

TM: Ő Hogy emlékszel vissza a nyolcvanas évek végére, kilencvenes évek elejére, szabadabb lett akkor a világ, mint a szovjet korszakban volt? Vissza tudsz-e emlékezni egyáltalán?

AK: Hát, ő kábé három éves lehettem, amikor széthullott a Szovjetunió. Úhyhogya nem, nem igazán.

TM: És elmondásokról, szüleid elmondásából?

AK: Hát, ő xx.

TM: Tehát a rendszerváltás +//.

AK: Értem, értem, csak+//. biztos+//. nem tudom, teljesen új távlatokat nyitott az emberek előtt szerintem a rendszerváltás. Vagyis szüleim is ezt mondták, meg+//. nem tudom jobban. Én csak így hallomásból, amit+//. Tehát új dolgokat hozott mindenképp, aztán valahon.

TM: Jó, köszönöm. Mi a véleményed a településedről, Barkasóról, ahol élsz? Sze+/. Szereted, vagy otthonodnak érzed?

AK: Hát, szerintem nem jó falu. Őszintén szólva. Jó, hogy ott születtem, meg minden, tisztelem, meg nem tudom, sok mindent köszönhetek neki. Hát végül is ott nevelkedtem nagy részt, de nem összetartó, meg, hát xxx.

TM: És hogy néz ki a településed, elégedett vagy vele?

AK: Nem. Nem vagyok elége+//. Abszolút nem vagyok elégedett. Volt egy olyan időszak, amikor elhatároztam, hogy igenis én fogok tenni azért, hogy ne így legyen. Még nem jutottam arra a szintre. [nevet] Nem vagyok elég xxx.

TM: És továbbra is az a terved, hogy tegyél valamit?

AK: Igen, mert úgy gondolom, hogyha mi, a jövő generációja nem teszünk azért, hogy jobb környezetben éljünk, akkor majd ki fog tenni?

TM: /-Igen-/

AK: /-És-/ valahogy ránk vannak bízva az ilyen dolgok.

TM: Igen. Kik a településen a meghatározó személyek? Vagy vannak-e ilyenek?

AK: Vannak. Hát szerintem a.+//. Most olyan gáz lesz, most apu a Káemkász-elnök, most mondjam aztat?

TM: Hát igen.

AK: Szerintem a Káemkász, az alapszervezetnek az elnöke, ak+//., ő és a kultúrháznak az elnöke, aki különböző rendezvényeket szerveznek, és ezek jók, hogy vannak. Szerintem rájuk lehet leginkább számítani, mert a polgármester kicsit más irányban közelíti meg a dolgokat. Meg+//.

TM: Öhöm. S nem /-meghatározó xxx?-/

AK: /-Nem. (.) Nem.-/ xxx

TM: Összetartó-e a település, tehát összejárnak-e még az emberek, és milyen alkalmakkor?

AK: Szerintem az emberek így el vannak laposodva mindenféleképpen, de szerintem csak egy lökés kellene nekik, valami, valami olyan, ami, ami rávilágítja arra, hogy most igenis fontos az, hogy közösségben legyünk, meg hogy egy, egy faluba tartozunk, és akkor+//. Tényleg van olyan, hogy az egyik faluvég nem ismeri a másikat aztán+//.

TM: Öhöm.

AK: De ezen változtatni kell.

TM: És vannak ilyen alkalmak, mikor össze/-járnak-/

AK: /-Vannak-/ vannak.

TM: Falunap vagy+//.

AK: Van falunap is. Aztán ilyen különböző szemlék. Ilyenkor bemutatják+//. ő ugye szüreti bállok. Azt hiszem, a tavaly még meg volt rendezve az almabál, pettyes bál, volt teaest. Ennek nagyon örültem, csak csináltak egy-két ziccert, aztán akkor mindenkinek elmegy a kedve mindentől.

TM: Megtartják még a régi ünnepeket?

AK: Igen, megtartják.

TM: Milye+//. melyeket, milyeneket?

AK: Hát, már említettem a szüreti bált, pettyes bál volt, aztán farsangi bál. Valentin-napkor szoktak bált rendezni (.). Újévi bál is van.

TM: És régen, megtartották a népi ünnepeket?

AK: Megtartották, és akkor sokkal többször összejártak. És ő szerintem +/.

TM: Öhöm.

AK: jobban, jobban élt /-a hagyomány.-/

TM: /-És ezeket, ami-/ket felsoroltál vagy másokat is tartottak, vagy /-van-e tudomásod+/-./

AK: /- Hát szerintem-/ másokat is, mert ugye volt akkor a fonó, meg akkor a farsangi bállok sem úgy zajlottak, mint most. Mert akkor is egy ilyen ő ő egy ilyen összejövettel kezdődött az egész, aztán kimentek a faluba. Hát sok mindent lehetne mesélni, mert hát na+//. Aztán, a karácsony sem úgy zajlott le, mint, mint, mint most. Akkor is sokkal meghittebb volt és sokkal közösségesebb.

TM. Öhöm. Vannak-e most közösségi munkaalkalmak, kalákák? Amikor az emberek egymásnak segítenek?

AK: Hát, ő szerintem csak ilyen közeli ismerősök.

TM: Aha.

AK: És a rokonok.

TM: És régen? Hogy volt ez régen?

AK: Régen voltak+... Erről én is gyűjtöttem. [nevetnek] /-Igen voltak.-/

TM: /-Naa-/

AK: Öő fonóba jártak, és ő hogyha valaki férjhez ment, akkor együtt készítették a kelengyét. A farsangi, farsangi időszakban is összejártak az emberek. Aztán lánybúcsúztató volt. Lányavató úgymond, mert ilyen tizenhárom éves, tizennégy évesek, volt ilyen, volt ilyen direkt külön bál.

TM: Öhöm.

AK: Most lényegibe ennyi jut az eszembe.

TM: Járnak templomba az emberek? Milyen alkalmakkor?

AK: Öő, viszonylag elég nagy nálunk a református egyház. Tudni kell azt is, hogy katolikus egyház is ő, katolikus templom is van, és felekezet is van Barkaszon. Ugyan ez nagyon, elég kis gyülekezet, kisebbik része, de, de az is van. De szerintem járnak a hívek. Most egy kicsit úgy hideg van, xx ilyenkor megcsappan a létszám. De járnak.

TM: Az ilyen fontosabb ese/-ményekre-/

AK: /- Igen-/

TM: bizonyára. És megítélésed szerint, mikor volt szebb vagy jobb ezen településen élni, most vagy korábban?

AK: Szerintem korábban.

TM: S miért?

AK: Nem tudom, nekem olyan szép dolgokat mesélnek róla. És akkor én ezt így elképzelem. Biztos jobb lehetett, mint most. [nevetve] Meg akkor az emberek nem voltak ilyenek.
/-Hiányzik+//.-/

TM: /-Milyenek?-/

AK: Hiányzik az, hogy, hogy összetartsanak, s olyan, olyan mindenki el van a saját dolgával foglalva.

TM: Öhöm. Öö Milyen a magyarok helyzete a településeden, Barkaszon?

AK: A magyarok helyzete. Szerintem jó, mert mi vagyunk többségben, aztán hogyha képviselni kell a magyarokat, akkor+//. meg, meg képviselni kell a falut, akkor mindenképp szerintem a magyaroknak jó helyzete van.

TM: És szerinted jobb a helyzetük, vagy rosszabb, mint korábban?

AK: Hát, annnyival lehet rosszabb, hogy azóta több betelepülő van a faluba. Szerintem elég sok+//. fú, [nevet] ukrán települt be, települt be Barkaszon, és hát ennyivel rosszabb lehet most.

TM: És más nemzetiségűekhez képest, hogyan élnek? Tehát jobban, vagy rosszabbul?

AK: Jobban, mert még mindig több eséllyel és, meg több lehetősége van nálunk a magyaroknak.

TM: Öhöm.

AK: Mert magyar faluról van szó.

TM: Öö A következő kérdésem az lenne, hogy milyen volt a viszony az egyes nemzetiségek között régen, régebben?

AK: Például?

TM: Hát mondjuk tíz évvel ezelőtt, húsz évvel ezelőtt? Igen, igen az egyes nem+//. tehát ukránok, magyarok, oroszok.

AK: Nem tudom, én mindig úgy hallottam, hogy a falunk ilyen barátságos falu. Hát senkivel sem volt rosszba, csak hogyha a helyzet itt megkívánta, de nem jellemző rá.

TM: Ö Milyen a megélhetés a településen, vannak munkahelyek, hogy miből élnek az emberek?

AK: Hát, a lehetőségek a faluban nem igazán sok van szerintem. Mindenképp előnye a falunak, hogy vasútállomással rendelkezik, és így a, a közellévő településekre vagy ugye városokba, járási központba is bejárnak dolgozni az emberek.

TM: Gazdálkodnak-e az emberek?

AK: Hát, nem jellemző az a, az a tipikusan gazdálkodással foglalkozó xx.

TM: Milyen a település jövője, szerinted?

AK: Erre még választ úgy nem tudok adni, de szerintem fejlődni fog.

TM: Öhöm. Vannak-e a fiataloknak kilátásai, lehetőségei itt?

AK: Vannak, hogyha akarják, mert a közelünkben lévő városokba, vagy településekre elmehetnek tanulni.

TM: Köszönöm, és mi a kiút szerinted a jelenlegi helyzetből?

AK: Több kreatív emberre lenne szükség, és olyan emberekre, akik felelősséget vállalnak azokért az ügyekért, hogy, hogy igenis jobb legyen a helyzetünk.

TM: Öhöm. xxx Vannak-e olyanok, akik áttelepültek, vagy áttelepültek Magyarországra?

AK: Igen, vannak, és ezeknek a száma egyre nagyobb lesz szerintem. Legalább is az elmúlt tíz évben egyre több családról tudok, akik áttelepültek Magyarországra például.

TM: Öhöm. És kik mennek el főképp?
 AK: Hát, főképp az értelmiségiek, különösképpen igen.
 TM: És mit szólsz?
 AK: Hát elég szomorú, mert+... mert pont rájuk lenne szükség, arra, hogy ne így, ne ilyen legyen.
 TM: Öhöm. Járnak-e idénymunkára az emberek?
 AK: Igen, járnak.
 TM: Hová?
 AK: Magyarországra (.) és legfőképpen hát ő a fiatalabbak.
 TM: Öhöm. Értem. Régen jártak-e Oroszországba idénymunkára az emberek? Tudsz-e róla?
 AK: Tudok ilyen emberekről, sőt még azt hiszem, most is vannak olyanok, akik Oroszországba járnak dolgozni.
 TM: Öhöm ő, és valahová messzire járnak-e most dolgozni? Oroszországon és Magyarországon kívül? Tudsz-e róla?
 AK: Nem tudok, ilyen emberekről.
 TM: Öhöm. Ő Magyarországra járnak-e a településről dolgozni, vagy valami másért is?
 AK: Hát, vannak, igen, járnak.
 TM: Az elmúlt tíz évben romlott, javult, vagy nem változott az családok a+//. anyagi helyzete? Tehát, romlott, javult, vagy nem változott?
 AK: Szerintem nem változott.
 TM: És a következő tíz évben, mit gondolsz, javul vagy nem változik?
 AK: Javul, mert már csak én vagyok a családban. A bátyám és a nővérem azok már mind kirepültek. Már csak rólam kell gondoskodni, úgyhogy valószínűleg javulni fog.
 TM: Milyen nyelven beszélsz a magyaron kívül?
 AK: Tanulok ukránul és angolul.
 TM: És milyen szinten tudod ezeket a nyelveket?
 AK: Hát az angolt szerintem jobban tudom, mint az ukránt. Hát (.) alapfokon.
 TM: Öhöm. Melyik nyelv a szebb szerinted az orosz, vagy az ukrán?
 AK: Nekem az orosz jobban tetszik.
 TM: És miért?
 AK: Nem tudom, szerintem könnyebben tanulható, vagy olyan dallamosabb+...
 TM: Öhöm.
 AK: számomra.
 TM: A településen élő nem magyarok beszélnek-e magyarul?
 AK: Igen.
 TM: Beszélnek? Meg kell-e tanulniuk szerinted a Kárpátalján élő nem magyaroknak magyarul?
 AK: Hát, mindenképp meg kell tanulni, főleg hogyha olyan faluba kerülnek be, vagy, vagy városba, ahol nagyobbbrészt magyarok vannak.
 TM: Öhöm.
 AK: Meg kell.
 TM: És a kárpátaljai magyaroknak meg kell-e tanulniuk ukránul és oroszul?
 AK: Ukránul meg, oroszul nem feltétlen. Meg kell, mert ez az államnyelv, e nélkül soha nem fognak tudni érvényesülni.

TM: Vannak-e a helyiek által beszélt magyar nyelvnek valami jellegzetes vonása, amiben eltér a szomszédos településektől vagy a magyarországitól? Ilyen lg+/.
 AK: Suksükölés.
 TM: Öhöm.
 AK: És az i betű használata elég gyakori szerintem.
 TM: Öhöm. Értem, és a szomszédos magyar településeken, hogy beszélnek magyarul, ott is vannak ilyen jellegzetes+...?
 AK: Vannak, persze. Elég, elég gyakoriak. Általában a szomszéd településeken veszem észre a tájszók +/.
 TM: Öhöm.
 AK: használatát, vagy valami mást, amit, amit nem úgy ejtünk.
 TM: És milyennek tartod a helyiek, a faluk+//., a barkaszhósiak+//. a barkaszhósiak magyar beszédét? Szerinted szép vagy csúnya?
 AK: Szerintem szépen beszélnek, mert most hogy így összehasonlítom a többiekéhez képest, viszonylag, viszonylag jó.
 TM: Öhöm. Vannak-e olyan szavak, fordulatok, amelyeket Magyarországon használnak, de Kárpátalján nem?
 AK: Vannak. Példát mondjak?
 TM: Hát mo+//. mondhatsz.
 AK: Nem tudok. Vannak, igen.
 TM: És fordítva, amit Kárpátalján használnak, de Magyarországon nem is ismerik őket?
 AK: Igen, például használjuk xx xx xx zsömle helyett azt mondjuk, hogy bulocska, vagy kolbász helyett szosziszki. /-Vagy hasonló dolgok.-/
 TM: /-Igen. Igen-/ Ez lett volna következő kérdésen, hogy és a faluban élők használnak-e ilyen szavakat magyar beszédükben, mint például, paszport?
 AK: Igen, használják. Hát ez, ez már így hétköznapivá vált.
 TM: /-xxx +/.-/
 AK: /-Fel sem-/ tűnik.
 TM: És miért szerinted?
 AK: Hát, mert annyira beépült, átvettük ugye az ukránoktól, és így, és így egy kicsit elmagyarosítottuk ezeket a szavakat.
 TM: Ő Beszéltek neked a nagyszüleid a háború előtti időkről, hogy milyen volt?
 AK: Nem, nem beszéltek.
 TM: És arról sem, hogy, milyen volt a magyarok és a csehek+//. a magyarok+//. a csehek alatt a magyarok helyzete?
 AK: Arról beszéltek, hogy, hogy sokkal +//. a csehek alatt nagyon sok váro+//. na, a várost nagyon kiépítették, az utakat. Sok olyan középületeket építettek, amelyek még ma is, ma is jól állnak. Azt hiszem.
 TM: És a magyarok alatt, arról hallottál-e valamit?
 AK: Nem.
 TM: És arról, hogy milyen volt a magyarok és a csehek bevonulása?
 AK: Arról sem hallottam.
 TM: A családotok hogyan élte túl a háborút?
 AK: Nagypám az, az részt vett a második világháborúban. És azt hiszem, hadifogoly is volt, ő hát túlélte, visszajött.

TM: Voltak-e a,+//. voltak-e nagy harcok a háború idején a település közelében?
Hallottál-e róla?

AK: Nincs, nincs tudomásom erről.

TM: Érintették-e a településeket vagy a családokat a öö az
ezerkilencszáznegyvennégyes őszi deportálások, azaz a málenkij robot? Vagy a
családokat /-vagy a személyesen?-/

AK: /-Igen, nagyap-/ámnak a testvérét.
Nagyapámnak a testvére volt lágerben. Aki érintették közvetlenül.

TM: És túlélte?

AK: Igen, túlélte.

TM: Donbászra vittek-e a,+//. vittek-e fiatalokat a faluból?

AK: Nem vittek.

TM: Nem vittek. És a kolhozot+//. kolhozosításról mit hallottál a ö falutokban, hogy
ment a szervezés, önként léptek az emberek vagy kényszerítették őket?

AK: Hát, ez időszakonként változott, mert volt olyan időszak, amikor, mikor ugye még
azok az ígéretek voltak, amik elég valószínűek, valószínűek tűntek. És, és nagyon
örültek az emberek azoknak, olyan a dolgoknak, mikor valami újat hoztak, és
valami szebbet ígértek, de aztán rájöttek, hogy ez, ez valójában nem így van. Aztán
kényszerítették őket.

TM: Öhöm. A falutokban, igaz?

AK: Igen.

TM: Vettek-e családoktól földet, jószágot vagy szerszámot?

AK: Vettek. Elég sok szőlőültetvényünk volt, s azt, azt elvették.

TM: És mikor volt jobb élni, most, vagy a szovjet korszakban? Mesélte-e nagyszüleid
vagy rokonaid erről?

AK: Szerintem most, mert úgy mesélték, hogy azért ebbe az id+//. ebbe korszakba
jobb élni.

TM: Öhöm.

AK: Mindegyiknek voltak előnyei és a hátrányai. Ezt is hallottam.

TM: Ő szeretnél-e még valamiről mesélni vagy beszélni, hozzátenni?

AK: Köszönöm szépen, nem.

HOGYHA SZERETET VAN, AKKOR EZ KIHAT A KÖRNYEZETRE*

TM: Mikor és hol születél?

AK: Ezerkilencszázhetvenháromban, Benében.

TM: Milyen családban? Kik a szüleid, mivel foglalkoznak?

AK: Hát a szüeim, édesanyám háztartásbeli, édesapám pedig ő tűzoltósofőr volt, most már nyugdíjazottak, és kertészkedéssel foglalkoznak meg foglalkoztak régen is.

TM: Van-e testvéred?

AK: Igen, van egy nővérem. Őneki már két gyermeke van, és nyolc év korkülönbség van közöttünk.

TM: És ők a nagyszüleid mivel foglalkoztak, élnek-e még?

AK: Nagyszüeim már nem élnek. Kertészkedtek és kereskedelemmel foglalkoztak.

TM: Mikor, ők és mikor kezdted az iskoládat és hol?

AK: (...) Hetvenkilec körül kezdtem az iskoláimat Benében, és utána pedig Beregszászban a Kossuth Lajos Középiskolában végeztem. Utána pedig hitoktatóképző-tanfolyamon vettem részt Beregszászban, ahova a debreceni teológiáról jártak ki és tanítottak bennünket három éven, három év folyamán, levelező tagozaton.

TM: Mhm, és ezen kívül szeretnél volna-e még továbbtanulni, vagy miért pont ezt választottad?

AK: Hát szerettem volna ők továbbtanulni. Igazán a külkereskedelemben gondolkodtam, de érettségi után Isten megszólított, belépett az életembe, és akkor már nem csak az lett a fontos, hogy most én mit akarok hanem, hogy mi az Isten terve velem. És pont érettségi után voltam, így továbbtanulás előtt, és Isten arra hívott el, hogy a gyerekek között, tehát az ő szeretetét, amit kaptam, ők a gyerekek között adjam tovább, és álljak be az ő szolgálatába. És így ez a pálya, a kereskedelem, külkereskedelem vagy egyetem, tehát ők matek szakon gondolkodtam, ez elmaradt, háttérbe maradt, és így indultam el, hogy tanuljak, és közben már tanítsak is, mert már gyerekeket tanítottam.

TM: Itthon Benében, vagy hol?

AK: Benében, Muzsalyban, Beregújfaluban, tehát három községben.

TM: Ilyen ők hitoktatás volt, tehát iskolán belüli, vagy pedig az egyház szervezésén belül?

AK: Egyház szervezésén belüli, de lényegében mind a három faluban az iskola épületén belül folytak az órák, a tanulás.

TM: És jelenleg mivel foglalkozol?

AK: Jelenleg most nem a gyermekek között, hanem a fiatalok között szolgálok, Péterfalván egy református líceumban ifjúsági vezető, nevelő, lelki nevelő vagyok, ahol tizenöt évtől tizennyolc éves korhatárban vannak a fiatalok. Ez egy református líceum.

TM: Hány éve dolgozol ott?

AK: Hét éve, most lesz a nyolcadik éve.

* Az interjú azonosító száma: 58_Bene_1973_nő; TM: terepmunkás, AK: adatközlő (30 éves nő, református, középfokú végzettségű). A felvétel 2003 nyarán készült Benében.

TM: És azelőtt, tehát a gyerekekkel foglalkoztál, ugye?

AK: Igen, és utána a gyerekszolgálat után egy évre magyarországi missziói szolgálatra mentem ki, a gyülekezetben családokat látogattunk és utána mentem át a gimnáziumba.

TM: Van-e valami más terved, tehát folytatod itt a munkádat, vagy pedig van-e más terved, hogy máshol fogsz dolgozni vagy szolgálni.

AK: Jelenleg nincs, jelenleg azt látom, hogy a fiatalok között a helyem. Abban látok még fontos feladatkörömet, hogy segíteni úgy a fiataloknak meg a felnőtteknek is, hogy az élet harcaiban, küzdelmeiben, tehát igazán a lelki gondozás, törődés, odafigyelés mások ajándékaira, meg kinek milyen gondjai vannak, tehát ez igazán az a terület, amelyben szeretném folytatni vagy akár tovább képezni, úgymond, magamat is, és másoknak is továbbadni.

TM: Milyen továbbképzéseken vettél részt, vagy más országokban jártál-e továbbképzés céljából, vagy szolgálat, vagy bármilyen egyéb, kulturális, egyházi rendezvényen?

AK: Igen, jártam Erdélyben, Szlovákiában, Németországban és Magyarországon is. Hát őö inkább szolgálat volt az erdélyi és a szlovákiai. Magyarországon vettem részt inkább ilyen hetes tanfolyamokon, ami akár hitoktatóképző vagy tanári konferencia. Az elmúlt héten vettünk részt az észieszáj [ACSI] tanárképző konferenciáján. Ez háromnapos volt, és az volt a mottó, hogy életeteket átformáló tanítás, amin részt vettem. Ilyen egyhetes tanfolyamon így sok, sokan vettem részt, sok ilyen tanfolyamon vettem részt.

TM: Meg gondolom, a nyári táborozásokon is.

AK: Igen, igen, az Magyarországon is, de hát itt különösen a kilencvenes évek közepétől. Ott olyan hét, nyolc éven keresztül intenzíven, tehát szinte az egész nyár a táborozási szolgálatokra ment el, tehát ez volt olyan, hogy hét-nyolc hetet is egyfolytában táboroztattunk fiatalok között.

TM: Szabadidődben, hogy ha nem ezzel foglalkozol, hanem itthon vagy, akkor mit szoktál csinálni, vagy mivel foglalkozol, mivel töltöd az idődet?

AK: Hát, ha szabadidőm van, akkor igazán tanulni szoktam, nyelvet vagy zenét, tehát a zongorát meg gitározást próbálom elsajátítani, de hát ha itthon vagyok, ami úgymond szabadidő idézőjelben, tehát a szüleimnek segíték, mert kertészkedünk, állatok vannak, és nekik segíték, mert ők már idősek, hogy ne nekik kelledjen ezt egyedül végezni.

TM: És saját családod van-e már, vagy tervezel-e?

AK: Az még nincs, a tervben benne van, és reménység szerint Isten rá fog mutatni, hogy ki mellé rendel segítőtársnak. Most jelenleg még nincs házasságról szó.

TM: És milyen nemzetiségűnek tartod magad?

AK: Magyarnek tartom nemzetiségileg magam.

TM: Fontos-e ez az életedben, hogy magyar vagy?

AK: Igen, fontos, mert (..) mert őö a magyaroknak sok őö adottságaik vannak Istentől, amit tudnak ő jó irányba vagy rossz irányba is kamatoztatni. És azért örülök neki, hogy magyar vagyok, mert így a magyar nép között adhatom át azokat az értékeket, ami, amit én az Isten fényében látok. Tehát így más célok tűnnek előtérbe.

TM: Szerinted lényeges-e az, hogy ki milyen nemzetiségű?

AK: Hát olyan szempontból, hogy ki milyen nemzetiséghez tartozik, szerintem, minden nemzetiség fontos. Tehát nem teszek különbséget, de én azt fontosnak tartom,

hogy ki milyen nemzetiséghez tartozik, azt becsülje meg, és azt ápolja. Tehát így nem teszek különbséget magyar, ukrán vagy orosz között, tehát szerintem tisztelnünk és szeretnünk kell egymást, de a saját értékeinket, múltunk értékeit, azt meg kell becsülni és tovább ápolni.

TM: Szerinted mitől magyar a magyar, vagy ki számít magyarnak?

AK: Szerintem elsősorban az, aki magyarnak született, és ápolja is ezt, ápolja azt, hogy ő magyar. Tehát nemcsak vallja magát valaminek az érdekében, hanem például, hogy ha nehéz helyzetek jönnek, akkor is kitart amellett, hogy igen, én magyar vagyok, és nemcsak akkor, amikor ez előnyt ad, vagy ennek nincs, nincs következménye, hogy minek vallom magam, tehát aki ápolja és fenntartja és törődik is a magyarsággal, nemcsak mondja magát magyarnak.

TM: Benében élnek-e a magyarokon kívül más nemzetiségűek?

AK: Tudomásom szerint, néhány család ukrán és orosz, de azt szinte, lehet mondani, hogy az egész falu magyar, csak néhány család az, amelyik más nemzetiségű.

TM: És milyen velük a viszony?

AK: Hát öö igazán, elsősorban nem rossz, de valahol ők is úgy, mivel csak néhány család van, és ezek nem régen kerültek be, ezért annyira nem is tartjuk, csak köszönőleg velük a kapcsolatot, akik pedig már nagyon régóta vannak, és ismerjük őket, ugyanolyan, mint egy más falubelivel.

TM: Beszélnek magyarul.

AK: Van, akik igen, vannak, akik megtanulták a magyar nyelvet, vannak, akik törlik, és vannak, akik egyáltalán nem, a sajátukat, az ukrán vagy orosz nyelvet beszélik.

TM: Nem is akarnak megtanulni, vagy nem akarnak alkalmazkodni, beilleszkedni?

AK: (...) Hát igazán nem tudom, hogy miért nem tanulnak, valószínűleg az is közrejátszik, hogy a magyar nyelv nehéz, aztán az is, hogy vannak, akik nem régen kerültek be, tehát akik, mondjuk, már olyan tizenöt, húsz, harminc éve itt élnek, azok vagy törve, vagy rendszeren beszélik a magyart. Akik egyáltalán nem, azok az utóbbi öt-tíz évben kerültek ide a faluba.

TM: És ők, hogy kerültek ide, házasságuk révén vagy beköltöztek?

AK: Van, aki házassága révén, van, akik beköltöztek. Itt vettek családi házat, s itt élnek, dolgoznak itt a környéken vagy itt a faluban.

TM: Szerinted milyen a viszony Kárpátalján a magyarok és a nem magyarok között?

AK: (...) Hát igazán nem olyan rossz, de ettől sokkal jobb is lehetne. Én valószínűnek tartom azt, hogy a nagy Szovjetunióban így az ukrán és a magyar is kisebbségben volt, tehát nem volt, nem lehetett ellenségeskedés közöttünk. Most azt látom, hogy jobban követelik azt, hogy ukránul beszéljünk, akár hivatalban vagy akár üzletben, vagy ahol kapcsolatban vagyunk velük, hiszen azt mondják, hogy, hogy tudnunk kell az ukrán nyelvet. Tehát így nem felhőtlen, holott csak az utóbbi tíz évben lettünk ukrán állampolgárok.

TM: És Ukrajnában, szerinted, így az egész országot figyelembe véve, milyen a viszony a magyarok és a nem magyarok között?

AK: Az az igazság, hogy nem nagyon tudom. (...) Hát szerintem kisebbségben, értsd: hátrányban vannak. Ezt eleve látni lehet, mert ha valaki ukránnak vallja magát, annak több lehetősége van, meg jobban, mert ő a nyelvet már eleve tudja, és ez számít a továbbtanulásnál, mint amikor valaki el akar helyezkedni. Szerintem így nem a legjobb a viszony, tehát az a jó, hogy békében élhetünk, tehát ilyen kis magyar rész, magyarnak nyugodtan vallhatjuk magunkat, és ugyanúgy

érvényesülünk, őö tehát a a cégeknél vagy hivatalokban, tehát ez eleve látszik, hogy kisebbség.

TM: És szerinted meg kell-e tanulni a Kárpátalján élő magyaroknak ukránul?

AK: Ajánlatos. Mivel én magam sem nagyon beszélem az ukrán nyelvet, mert az iskolában még oroszot tanultam, a környéken, és a tanulmányaimat is végig magyarul végeztem, ezért alapfokon, amit megtanultam, az oroszul volt, és most nagy előny lenne, ha az ukránt rendesen beszélném, mert sokkal könnyebb a mindennapokban, akár városban vagy a hivatalokban, tehát meg kell, ajánlatos megtanulni annak, aki itt akar élni.

TM: És például a Kárpátalján őö élő nem magyaroknak, tehát az ukránoknak, oroszoknak szerinted meg kell-e tanulnia magyarul?

AK: Szerintem, például azok, akik bent vannak Ukrajnában, azoktól eleve nem kérhetjük, hogy tanuljanak meg. Azok, akik itt élnek a magyarok között, azoknak mindenképpen meg kellene tanulni, de nagyon kevés az olyan, tehát nem az mondom, hogy nem találkoztam, kevés olyan ukránnal találkoztam, aki azt mondta volna, hogy igen, ő szeretné megtanulni a magyart, azért mert mégis itt nem a magyarok hazája van, és ők azt mondják, hogy mi tanuljunk meg ukránul és nem ők elsősorban magyarul.

TM: Élnek-e Benében cigányok?

AK: Tudomásom szerint nem.

TM: És egyébként milyen a viszonyod a cigányokkal, hogyan viszonyulsz hozzájuk?

AK: Hát igazán nem sokat vagyok velük kapcsolatban, csak esetleg akkor, amikor így jönnek kérni a házakhoz, ennyi. Vagy hogyha a városban vagy valahol találkozom velük.

TM: Hogyan viszonyulsz hozzájuk, mi a véleményed róluk, mint népcsoportról?

AK: Hát, elsősorban sajnálom őket, mert sokan úgy nőnek fel, hogy eleve elnyomott helyzetben vannak, és sokkal nehezebb nekik talpra állni, tehát azok, akik kérni is jönnek. Vannak, akik szemtelenek, azokat igazán nem csípem, mert másnak se olyan könnyű, és tehát ez nem, nem megoldás, de szerintem nehéz helyzetben vannak, mert elég nehéz Kárpátalján munkahelyet találni, és különösen nemcsak egy +/-, akinek egy, például egy iskolai végzettsége van, hanem rendesen dolgozik, és szerintem eleve ráteszi a bélyeget többnyire, hogy ha azt mondja, hogy én cigány vagyok, mert már jön egy olyan bizalmatlanság velük szemben. Holott vannak olyan családok is, akik rendesen meg keményen dolgoznak a családjukért, megélhetésükért.

TM: És zsidók élnek-e a településen vagy éltek-e korábban?

AK: Tudomásom szerint, van, nem azt mondom, hogy vannak, de azt sem tartom kizártnak, hogy vannak zsidók, tudomásom szerint van zsidó család a faluban.

TM: És velük milyen a viszony, vagy régebben, korábban, milyen volt a viszony, amikor többen éltek?

AK: Hát, erről az idősebbeket kell megkérdezni.

TM: És mit hallottál róluk, biztos hallottál valamit, hogy milyen volt a viszony velük?

AK: Nem, tehát nem tudok olyanról, hogy, hogy harcias lett volna, vagy ellenségeskedés lett volna. Azt tudom, hogy a, például a falu népe mindig segítette azokat, akik bajban vannak, tehát ha valaki bajban volt, akkor a falu, tehát én úgy tudom, az idősektől is, meg ismerve az időseket, hogy inkább segítettek, hogy a, például a

falú népe mindig segítette azokat, akik bajban vannak. Ugyanolyan a viszony velük, mint egy magyarral, tehát aki magyar.

TM: Szerinted van-e különbség a magyarországi és a kárpátaljai magyarok között?

AK: Van.

TM: Éspedig?

AK: Tehát eleve az, hogy a határon túl élünk, tehát teljesen másképp tanultunk meg élni, talpon maradni, úgy az életben, mint magyarként. Tehát mivel szerintem nem egyöntetű volt az, hogy mi magyarok vagyunk, és a továbbtanulásban meg hivatalban, meg a munkahelyen öö, tehát már megtanultunk eleve, hogy talpra kell állni, mert ez ezért adott problémákat, meg nehézségeket, (..) és a Kárpátalján élő magyarok inkább szívósabbaknak és ilyen talpraállóbbaknak ismerem, mint a belföldi magyarokat. Köztük is vannak segítőkészek, de ők inkább jobban szeretnek panaszkodni, meg tehát itt a, mivel én magam keresztyén vagyok, és az Úr szolgálatába is álltam be, ezért tapasztalom azt az emberek körébe, hogy jobban szükségük van Istenre, mint például a magyarországiaknak, mert ott nagyobb a jólét, és mégis panasz van az ott élők nagy többségének a szavaiban, és itt, hát, sokkal nehezebb körülmények voltak, különösen az utolsó évtizedekben, és mégis kevesebbet panaszkodnak az emberek, és jobban reménységgel vannak, és szükségük van Isten segítségére és jelenlétére.

TM: Milyen a viszony közöttük, a kárpátaljaiak és a magyarországiak között?

AK: Vannak, akinek van kapcsolatuk, vannak, akiknek egyáltalán nincs, hát ő most elég jó a viszony, mert ide járnak a magyarországi turisták, aki családoknál vannak elhelyezve. Van, amikor pozitív, de van, amikor negatív a visszhang az itteni egyszerűbb körülményekhez való viszonyulásban, mert vannak, akiknek nem pont tetszik az, ha nincs meg az a luxuskörülmény, van, akik elfogadják ezt, és hát így ez a kapcsolat is azt alakítja ki, hogy valamikor jobban ilyen szeretetteljes kapcsolat alakul ki, valamikor jobban elszakadnak egymástól.

TM: Sokan foglalkoznak ilyen turizmussal itt a faluban? Sok család?

AK: Hát körülbelül, igazán nem tudom pontosan, körülbelül húsz család, de ez csak olyan, olyan pillanatnyi felmérés.

TM: Vannak-e magyar szervezetek, intézmények itt Benében?

AK: Igen öö.

TM: Káemkász?

AK: Igen, Káemkász. Most tanakodtam, hogy a régi Káemkász meg az új Káemkász között van-e változás a nevek között, de nincs.

TM: És intézmények, iskola, óvoda, magyar tannyelvű?

AK: Igen, tehát az iskola és az óvoda is magyar, tehát ukrán vagy orosz tannyelvű iskola nincsen.

TM: És egyházak, tehát milyen egyházak működnek itt?

AK: Református, római és görög katolikus.

TM: Mindegyiknek van saját temploma?

AK: A rómainak és görög katolikusok ők a katolikus templomba járnak, és a református egyháznak külön van, és néhány éve pedig baptista gyülekezet is alakult, és nekik imaházuk van.

TM: Melyik a legnagyobb gyülekezet?

AK: A református. A református van többségben.

TM: Hogyan emlékszel vissza az ezerkilencszáznyolcvanas évek végére, a kilencvenes évek elejére? Szerinted szabadabb lett-e a világ, mint a szovjet korszakban volt?

AK: Hát mindenképpen szabadabb lett, mert ő nemcsak belföldön van lehetőség mozogni, hanem külföldre is+/. Nem azt mondom, hogy szabadon, hanem sokkal szabadabban lehet, tehát, ha valaki külföldre akar menni tanulni vagy külföldre akar menni, akkor jobban ki tud menni, vagy jobban be tudnak jönni mások az országunkba.

TM: Mi a véleményed Benéről, szeretted-e, otthonodnak érzed-e?

AK: Nagyon szeretem Benét. Igazán elsősorban azért, mert központi hely, és szerintem, nagyon szép a környezete. Ha tisztább lenne, akkor sokkal jobb lenne, de tehát maga az, hogy hegy, folyó, erdő van, tehát az autóbusszjáratok, a vonat, szinte minden keresztül megy rajta, és azért nagyon jó fekvésű falu, és van nagyon sok ember, aki nagyon kedves, tehát igazán nagyon sok helyen jártam már, most is, hogy Péterfalván dolgozom, de Bene az otthonom, és ehhez ragaszkodom, és nagyon szeretek itt élni.

TM: Hogy néz ki most a település, elégedett vagy-e azzal, ahogy kinéz?

AK: Igazán nem, mert ő lehetne tisztább, lehetne jobban rendbe, akárhogy az utak, vagy például az orvosi ellátás és más ilyen, ilyen szükségek. Most jobban fejlődött, hogy a gázt bevezették, külföldi turizmus van. A kereskedelem is eléggé megyen a faluban, tehát ez is jó lehetőség a falunak ahhoz, hogy meg tudjon élni, de tehát ilyen szempontból megelégedett vagyok, de sok mindent lehetne úgy fejleszteni a faluban, ami, ami nincsen, különösen a tisztaságon meg abban, hogy rendbe legyenek a hivatal, nem is a hivatalok, hanem ami, ami szükséges, az itt élő embereknek, időseknek, fiataloknak, gyerekeknek.

TM: Szerinted kik a meghatározó személyek Benében? Kik azok, akiknek tekintélye van, befolyása?

AK: Ez jó kérdés, hát, lényegében van a tanácselnöknek, valószínű, hogy a lelkészeknek is, úgy a református, mint a katolikus gyülekezetekben, és azt hiszem, hogy néhány idősebb embernek vagy néhány tanárnak, akiknek úgy, úgy tekintélye van, meg azt is lehet mondani, hogy mindenkinek a maga környezetében, például, aki a Káemkász szervezetéhez tartozik, ott a Káemkász vezetőnek is tekintélye van. Tehát mindenkinek a saját környezetében van egy-egy olyan személy, akinek van tekintélye. Van, aki, akire, úgymond, aki mindenkire kihat, hát ilyen nincs szerintem annyira, nincs, csak azok, akik vezető pozícióban vannak.

TM: Összetartó-e a település, összejárnak-e az emberek?

AK: Hát, nem egy olyan jellemző ez az összetartás, mint például egy-egy más faluban, mindenki jól megvan magának, ha kell, tartja a másikkal a kapcsolatot, de annyira ez az összejárás, összetartás nem jellemző a falura. Azt hiszem, azért, mert ilyen központi falu, és városra járnak tanulni, dolgozni, tehát nem egy ilyen hagyományőrző vagy mindenképpen a faluhoz ragaszkodó emberek élnének itt.

TM: S megtartják-e a régi népi ünnepeket, vagy milyen ünnepeket tartanak meg?

AK: Hát a Káemkász szervezete szokott szervezni a néhány, úgymond, magyarságünnepélyt, falunapot tartanak, és az egyházi ünnepeket, vannak, akik megtartják, de annyira, ami így jellemző a falura, nem egy olyan tipikusan, véleményem szerint, hagyományőrző falu.

TM: És régebben, korábban jobban megtartották ezeket a népi ünnepeket, vagy akkor milyen ünnepeket ünnepeltek, például a rendszerváltás előtt?

- AK: Hát, ahogy visszaemlékezek gyerekként, igazán a kötelezőt ünnepelte a falu, de úgy, ami jellemző lett volna, szerintem nem, de lehet az is, hogy nem emlékszem rá, ezért.
- TM: Tehát így az állami ünnepeket, amiket meg kellett ünnepelni, például május elseje meg ilyesmi?
- AK: Igen, vagy egyházi ünnepeket, amit titokban a magyarságra jellemzően, biztos tartottak úgy csendesen, de igazán nem tudok róla, hogy mindenképpen megtartották volna.
- TM: Járnak-e templomba az emberek, vagy mennyire vallásgyakorló itt a református gyülekezet, vagy katolikus, görög katolikus?
- AK: Mhm. Vannak, akik rendszeresen járnak, vannak, akik nagy ünnepekkor járnak. Hát szerintem, nem az egész falura jellemző, hogy, hogy rendszeresen járnának az alkalmakra, inkább csak azt mondják, hogy, aki akar, menjen, tehát a szülők is inkább engedik vagy küldik, mint ők vinnék gyermekeiket, de vallásszabadság van.
- TM: És korábban jobban jártak, vagy kevésbé?
- AK: Tehát az idősebb nemzedék járt régebben jobban, és közülök, akik megmaradtak, azok ugyanúgy sokan hűségesek. Az a nemzedék pedig, tehát az a középkorosztály, akik kiesett, azok között vannak, akik elindultak, vannak, akik sehova azóta se nem tartoznak, tehát van egy olyan rész, akik igazán most kezdenek elindulni, mióta vallásszabadság van, hogy van lehetőség arra, hogy gyakorolják a vallásukat, de rájuk inkább a nagy ünnepek jellemzők. Néhány, aki úgy aktívan elindult is, és részt vesz. Régebben inkább az idősebbek, a fiatalok, középkorúak nem, mivel nem volt szabad, eleve kevesebben, vagy csak, csak úgy csendesen járogattak el.
- TM: Szerinted mikor volt szebb, jobb ezen a településen élni: most vagy korábban?
- AK: Most vagy korábban? Annyiban+/- régebben annyival jobb volt, hogy nagyobb volt a rend, ma annyival jobb, hogy gondolkodnak jobban. (..) Hát nem tudom, hogy fejtsem ki, tehát régebben nagyobb volt a biztonság, meg az, hogy rend volt, meg úgy mindenki nyugodtan elvult, ma az, hogy soknak nincs munkahelye, ez látszik úgy a családokon, mint a környezeten is, tehát az, hogy nem olyan biztonságos az anyagi háttér. Annyiban sokkal jobb, hogy van lehetőség gyakorolni a hitüket szabadon azoknak, akik szeretik az Urat vagy keresik.
- TM: Mhm.
- AK: Igazán nem tudom megmondani, tehát akkor is volt, ami szebb volt, meg jobb volt, és ma is valami szebb meg jobb, de ugyanúgy a negatív is, tehát erre nem tudom azt mondani, hogy akkor vagy most.
- TM: Vannak-e munkahelyek, vagy miből élnek az emberek? Gazdálkodnak-e például vagy+/-...?
- AK: A faluból többen bejárnak a városokba dolgozni, és akiknek, vannak, akik külföldre járnak dolgozni, de ez, hát ez eléggé jellemző, és vannak, akik itthol kertészkednek, meg gazdasággal is foglalkoznak, de inkább a megélhetés szempontjából a kertészkedés, gyümölcstermesztés, zöldségtermesztés, tehát a paradicsom, ami nagyon jellemző a falura megélhetésében.
- TM: És idénymunkára járnak-e például külföldre, Magyarországra, vagy más országokba is járnak?

AK: Igen, arról, hogy más országokba járnának, arról nem tudom, Magyarországra azt tudom, tehát jó néhány családból, vagy család az, aki Magyarországon dolgozik, így hónapokra, vagy munkavállalásija van. Idénymunka.

TM: Hát igen, végül is.

AK: Igen, tehát ők járnak Magyarországra, Magyarországra, ez jellemző.

TM: Sok család van, aki áttelepült teljesen Magyarországra?

AK: Annyira nem, tehát vannak, akik áttelepültek, de nem, tehát nem olyan jellemző.

TM: És kik mennek el főképpen? Akár dolgozni, akár áttelepülés szempontjából, melyik generáció?

AK: Áttelepülés szempontjából azok, akiknek hozzátartozójuk volt ott, a munka szempontjából inkább a fiatalabb, vagy a középkorosztály, azok, akiknek családjuk van, tehát valamiféleképpen van munkahelyük, és azért áttelepülnek. Általában férfiak, sokkal kevesebb nő az, aki megyen, inkább a férfiak azok, akik kimennek és így dolgoznak.

TM: Szerinted milyen a település jövője?

AK: Viszonyításképpen nem rossz. Például ha más faluknak, falvaknak a helyzetét is nézzük, mivel van lehetőség úgy dolgozni, mint megélni a faluban, hát és így remélem, hogy jobb, meg jó lesz.

TM: A fiataloknak vannak-e lehetőségeik, kilátásaik?

AK: Hát öö, ez most nem annyira, nem azt mondom, húú, nagyon sok lehetőségük van, de azért Kárpátalja több falvait nézve jó lehetőségük van úgy dolgozni, mint elhelyezkedni, hát átlagosan, ha azt nézzük, hogy milyen lehetőségek vannak például a világban, ahhoz képest annyira nincs. Tehát azért inkább kimennek, tehát vannak, akik kimennek, és Magyarországon próbálnak elhelyezkedni hosszabb időre, tehát így annyira ugyanolyan lehetőségek vannak, mint Kárpátalján a különböző fiataloknak, ami egy nem egy ilyen nagy lehetőség.

TM: Mi lehetne a kiút a jelenlegi helyzetből, hogy lehetne ezen javítani itt az életszínvonalon egyáltalán helyzetben?

AK: Hát, látásom szerint, meg gondolkodásom szerint, az első az, hogy az emberek az Isten vezetésében az ő akaratának a megismerésében és cselekvésében indulnának el, mert ez úgy a gondolkodásukat, mint az értékrendjüket megváltoztatná, és ez így az egymáshoz való viszonyban is nagyon sokat befolyásol, hogyan viszonyulok a másik emberhez, és teljesen mások a családi lehetőségek, körülmények és a család összetartozása. És szerintem, attól függ, tehát kihat az a falura, hogy a családokban hogyan élnek az emberek, tehát, hogyha szeretet van, akkor ez kihat a környezetre, és így nagyon sok minden függ attól is, hogy milyenek a vezetőink, akik hogy gondoskodnak a falu lakóiról, hogy tényleg törődnek velük, és arra figyelnek, hogy munkahelyük legyen. Vagy akinek segítségre van szüksége, annak segítsenek. Tehát elsősorban is Isten szerinti gondolkodás és a családról való gondoskodás, tehát a megélhetés, tényleg, hogy a családok, de nem azt mondom, hogy bőségben éljenek, de a szükségletük meglegyen. És ebben látom, hogy ha a vezetők is Isten vezetésében gondoskodnak, akkor sokkal jobban oda tudnak figyelni úgy a környezetre, mint az emberekre, és az emberek szükségleteire.

TM: Milyen nyelven beszélsz a magyaron kívül? Akár megérted, akár hogy folyékonyan beszélsz+...

- AK: Tehát ő (..) folyékonyan nem beszélek se oroszul, se ukránul, megértem az orosz, ha kell, beszélni is tudok, ukránul ő nagyon keveset értek.
- TM: És a német?
- AK: A német alapfokon, inkább értem, minthogy beszélni tudjak.
- TM: És szerinted melyik nyelv a szebb, az orosz vagy az ukrán?
- AK: Az orosz nekem nagyon tetszik.
- TM: Miért, mivel szebb vagy miért szebb?
- AK: Szerintem, nagyon szép a kiejtése, ilyen kedves, és aki tisztán, tehát szépen és tisztán beszéli az orosz, +/- én azért szeretnék, tehát több ok van. Azért szeretném az orosz folyékonyan megtanulni, mert tetszik nekem az orosz nyelv, és szerintem egy nagyon szép nyelv.
- TM: Mhm. Van-e szerinted, a helyiek által beszélt magyar nyelvnek valami jellegzetes sajátossága?
- AK: Magyarországon észreveszik, hogy kárpátaljai vagyok, de annyira így tájszólás, vagy ami konkrétan Benére jellemző, az arról én nem tudok. Ilyen hagyományos szavak, vagy egyéb nincs.
- TM: Hogyan beszélnek a beneiek magyarul szerinted? Szépen vagy csúnyán?
- AK: Ez tág fogalom, nem tudom, mit értel alatta.
- TM: Neked tetszik-e a benei magyar beszéd? Ilyen egyszerűen.
- AK: Hát azért tetszik, mert nem olyan furcsán ejtjük ki a szavakat, vagy ilyen, ilyen hagyományosan, hanem tisztán beszélik, az nem tetszik, amikor valakik csúnyán beszélnek, úgy vannak, akik beszélnek, de úgy többségében szépen beszélik a magyar nyelvet a faluban élők.
- TM: És a környező falvakban, hogy beszélnek magyarul, ugyanúgy, mint itt, vagy vannak eltérések?
- AK: Vannak olyan falvak, amelyekben van eltérés, például Csetfalva. Az oroszokon is jobban hallani, hogy, hogy oroszok.
- TM: Miből hallatszik ez? A csetfalvai magyar beszéd az milyen?
- AK: Ők jobban inkább té betűt mondanak, tehát jobban meg lehet hallani, tehát az oroszokon is jobban érződik az, igazán most pontosan nem tudom, ami rámutat, de ők rajtuk is jobban érződik, mit Benében.
- TM: És szerinted a magyarországi magyarokhoz képest mi hogyan beszélünk magyarul, vagy ki beszél szebben, a magyarországi magyarok, vagy mi, vagy egyforma?
- AK: Valószínű az, hogy mi több szót megtartottunk, mint a magyarok. Ők jobban, tehát a Magyarországon élő magyarok jobban beleolvadnak, tehát egy-egy ilyen szó, amit nem tartanak meg.
- TM: Ismersz-e olyan kifejezéseket vagy frázisokat, amit Kárpátalján használnak, de Magyarországon nem ismerik őket?
- AK: Igen, tehát több ilyen szó van, ami Kárpátalján, ahogy mi beszélünk a magyarok, a magyarországiak nem tudják, hogy mit jelent.
- TM: Például? Például vannak-e ilyen szavak, amelyet itt használnak, például bulocska vagy paszport, és ezt miért használják, vagy használsz te ilyen kifejezéseket a magyarokkal a beszédedben?
- AK: Valamit használok, mert átvettem, de hát sokszor inkább odafigyelek, hogy úgy mondjam ki, ahogy a magyar nyelv adja. Tehát odafigyelek arra, hogy hogyan beszélek.
- TM: Itthon is, vagy csak Magyarországon?

- AK: Nem, itthon is, tehát nincs az, hogy itthon így beszélek, Magyarországon pedig úgy, tehát ugyanúgy beszélek, azokat a szavakat, amelyeket itt kiejtek, ugyanúgy ejtem ki Magyarországon is. Tehát nem próbálok változtatni, itthon így, Magyarországon pedig úgy.
- TM: És tudsz-e olyan kifejezésekről, amelyeket Magyarországon használnak, de nálunk nem használják?
- AK: Hát igazán tudok, de én ezeket el szoktam felejteni, mert nem marad meg a gondolatomban, tehát ha mosolygok akár a mi szavainkon, amit a magyarországiak másként értelmeznek, vagy amikor ők mondanak szavakat. Azt hiszem, a szotyí az, ami úgy megmaradt, tehát nálunk forgó, náluk pedig szotyí.
- TM: Voltak-e valamilyen konfliktusod vagy rádszóltak-e, hogy ne használd azt a szót, mert ezt nem így mondják, akár Magyarországon, akár itt?
- AK: Voltak olyan szavak, amit, amit például én másképp ejtettem, és a környezetem szólt, hogy így helyesebb, mert tudták, hogy nem figyelek oda annyira a nyelvre, ezért ők figyelmeztettek, mert tudták, tehát, hogy szeretnék helyesen beszélni.
- TM: És például az ukránokkal vagy oroszokkal volt-e valamilyen konfliktusod a nyelvhasználat miatt, hogy például magyarul beszélsz, és rád szóltak, hogy ne magyarul beszélj vagy valami hasonló?
- AK: Hát ez a hivatalokban, különösen a városi hivatalokban tapasztaltam, hogy ha nem beszéltem, akkor szóltak, hogy ukránul kellene, mert... Vagy azért, mert nem tudtak, vagy azért mert nem akartak magyarul beszélni.
- TM: Van-e esetleg valami, amiről még szeretnél beszélni?
- AK: Hát igazán nincs, vagy most nem jut eszembe.
- TM: Akkor köszönöm szépen az interjút!
- AK: Nagyon szívesen.